IOAN DUMITRU DENCIU

Identitățile lui Litovoi

roman

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ

1985

Coperta : *C. Bacin*

Soției mele Monica și copiilor
noștri Cătălin și Suzana

PARTEA ÎNTÎI (RADU)

1.

Și dimineața, mergînd către maluri atunci aprinse, greu coborînd praguri de nopți și de trufașe amăgiri, îl răsfață o nouă, mai crudă revărsare, nu încă ape, ci șoapte — îmbătătoare urmă de suflete, altădată de necuprins. Înmiite brațe păreau a crește pe cîmpie. Îmbătrînise el în felul celor mai mulți, dînd în mintea copiilor ? Fiindcă, și cînd își privea călăreții, clătina din cap și dondănea : brațe vînjoase, însă puține ! De parcă ar fi văzut asta întîia oară. Ca, după o clipă, doar să se joace cu gîndurile, așa cum vîntul cu pletele sale, înmiresmîndu-le, și să se mire : Cum aveau ele darul să facă faptele cu putință, să aducă în ajutorul lor vlaga pămîntului, să le încheie într-un singur lanț cu ale strămoșilor ! Toți români vîrtoși acei călăreți, chiar dacă unii atît de săraci că nici el, omul cel mai bogat al țării, nu reușise a-i sălta cu mila și bunăvoința lui ; în ce le ședea tăria ? Nu cumva în sărăcie ? Scuturîndu-și țeasta, era o vietate ce încerca să scape de alta, supărătoare. Te întorci împotrivă-ți ca un tăun, își zicea, și te crezi matahală în stare să înghiță la țepe cîte poate nici nu se află, deși pînă acum pielea ți-a fost împletită mai degrabă din cozi de păun și oasele ți-au zburdat, sirepe, pe pășunea cea largă. (Cînd n-ai zăcut în pat cu baldachin.) Se săturase să lenevească, sau ce ? Dorea, cu un gînd zbîrnîind nălucit, să cutremure țîțînile lumii ? Să cheme făptura la judecată și socoteală ? Drept cine se trezea ? Nu băga de seamă că un soi de vină pe om de sine însuși nu-l dezbară și îl împinge numai la încheieri vădite iarăși ? Nefiind

cu totul altceva, lumea nu-i totuși tălmăcirea croită ei de închipuire.

Gîfîind, împreună cu calul. Ajungîndu-i acestuia goana de ceasuri printre gorgane pustii și pajiști pustiite. Pe-acolo se scurseseră, cu încetineala melcului, cumanii. Căutînd el, ca uitare de leac, un loc de popas înainte și negăsindu-l, fie pentru că nu cugetase serios la asta, fie ca-i stătea precum un cui înfipt în minte visul de noaptea trecută, cînd ațipise înspre ziuă.

Vis cumplit, dezlînat, bezmetic. Se făcea, anume, că era fecior de rege, crai, împărat ori țar învins. Vînat pretutindeni pentru aceste viță și rang ale sale. Scăpat prin iscusința-i de copil ager și jucăuș, blînd din fire și sălbatic de nevoie, trist și împlinit, copt — în cele din urmă. Își amintea puțin. O uluitoare, nenădăjduită fugă dintr-un cort unde, măcar că apărat de-ai săi, se găsea în mijlocul dușmanilor. Înhățarea lui la prima cotitură. Dat în grija doicii, o femeie burduhoasă, gătită cu-o scufie, în casa părintească. Recunoștea lucrurile sub o negură caldă, însă pe el îl strîngea o cămașă de gheață. Încît clănțănea de-și spărgea dinții și dîrdîia cu genunchii aduși la bărbie. Aceiași genunchi care deodată zvîcnesc, învălmășind un țipăt al babei, un ochi mărit și... prăbușirea scufiei. Îngrozitoarea silință pe un pămînt cînd umed, mîlos, cînd zvîntat, în țară de pădure ciumpăvită (căci, oricum, n-avea timp să se zgîiască la copaci), tîrîș, tîrîndu-se, ferind un fel de văi sau poteci ce năzuiau să se încheie în cerc, ori să șerpuiască în sus, ca fumul neabătut de vînt (dar nu-și luase oare Domnul-Dumnezeu mîna de pe creștetul lui, aruncîndu-l prigonitorilor ?!), ori să se întoarcă la locul plecării. De trecut un drum lat. Nu cutează, deoarece tocmai se arată, unul dintr-o parte, altul din cealaltă, doi copilași răscolind praful în joacă, așadar nedușmănoși, totuși... Larma lor îl putea da de gol pîlcului de oșteni de mai încolo. Aceștia apăruseră din senin și, iată-i, la vreo douăzeci de pași, bușindu-se și străpungîndu-se, zăngănind fiarele și ridicînd scuturile, răcnind ca într-o luptă adevărată, deși nu erau, nu sînt, ah !, decît niște țînci mucoși. Toți mai mici decît el. Ce-ar fi să mă aleagă căpitan ? — își spune. Apoi, cuprins de

oarecare îndoială : mă vor alege ? Și este chiar între ei, cu un cap mai presus, cu o mîndră uitătură rotindu-și în jur, băgînd de seamă că... aduceau și prinși. Falși desigur, cum se întîmplă în jocurile de copii. Dar nu mai puțin împunși în coaste și îmbrînciți. „Astîmpără-te !“ — îi strigă unuia care-l zgîndăra pe la brîu. „Astîmpără-te, îți zic !“ — și continuă să-și încondoreze privirea pentru cînd, legați burduf, aceia vor zăcea la picioarele sale. Însă acel cineva de la șold ori e tont ori nu știe de glumă : îl împunge brusc cu săbiuța-i de lemn și, ca prin farmec, alte zeci de spade se îndreaptă spre el, unele de-a dreptul uriașe. O mișcare și gata, ar cădea sfîrtecat, după ce un braț s-ar opinti în... și cu o sforțare s-ar trage îndărăt, întru salvarea armei și chircirea nefericitului trup. Va să zică, nevolnic. Dintr-un voievod ales — cel mai de seamă captiv și... singurul adevărat. Pentru nedreptatea acestui adevăr glasul din sine se zbate, răcnește. Afară, în schimb, stă blînd ca un mielușel. Așteaptă un semn ceresc ? Își ascute șiretenia. Încurajat din ochi de chiar femeia ce părea să comande oastea aceea și semăna izbitor cu doica de care fugise (de ce ? de teama otrăvirii ?), smulge sabia cea mai primejdioasă, lovește scurt în stînga și-n dreapta, și umbra copacilor vine în întîmpinarea lui, și el aleargă pe sub ea, țintind către un colț de mlaștină. Peste o clipă este dincolo, mlaștina întreagă îl desparte de uzurpatori, în fruntea cărora se agită caraghios văduvitul de armă. Intră într-o căsoaie, după toate semnele părăsită. Urcă pe un gard de țepușe de fier, spre a atinge un gol din acoperiș, numai că îndată se simte tras de picioare. Iarăși fostul stăpîn al sculei — cînd apăruse ? Își lasă încălțările în ghearele aceluia, îl lovește peste bot cu latul spadei, scapă, izbutește să iasă prin gaura cerului. Dar cerul se află deodată în jos și el, suind, se prăbușește de fapt. Într-o groapă. Adîncă, fără fund. Clipe lungi de cădere și amețeală. Priveliști cu rîs rece, crud, sclipind alături, scrijelind aerul cînd și cînd și în

același timp devastînd ungherele minții. Care, altminteri, pare ea însăși să le nască. Într-o durere nesfîrșit de scurtă și nesfîrșit de cumplită. Plinul din pîntec ridicîndu-se abia după aceea, să înăbușe bătăile inimii.

Urma o vreme de ruptură.

Nu tîrziu, întovărășit de prietenul și slujitorul său credincios Mihail, acesta vopsit în jurul gurii ca un măscărici (însă cine știe de ce cu chip de bătrînă), se nădăjduia și el deghizat destul. Amîndoi pribegi. Minunea, nepetrecută încă, cerea un dîmb și, iată, se înfățișează dîmbul. Soțul, ce se cățărase înainte, îi întinde o mînă și... Acolo, deasupra, pe malul altui hău, șade Doica ! Mihail se topise sau se împrăștiase. Era doar el, un prunc, strîns de niște brațe uscate, sugînd cu lăcomie dintr-un sîn ce-i acoperea fața toată cu o apăsare moale și caldă și totuși grozav de scîrboasă. Gîndind : ce păcat că, prin întoarcerea la starea aceea, se chema că nu apucase să învețe nimic de la viață ! Sumedenie de prilejuri i se luase !

Găsind, în sfîrșit dezmeticit, locul de popas pe întinderile părăduite ale țării, respirînd din nou siguranța de a fi una nu numai cu oamenii ei, ci și cu țărîna, care acum începea să dogorească, după ce risipise în cele patru zări aburii umezelii de peste noapte. Pîlcuri de lăstuni, vrăbii și prigori luîndu-și zborul la apropierea lor năvalnică, lăsînd străveziu cîte un tufiș și fluturînd îndelung, ca să năpădească un altul. Trapul necontenit al cailor, întinzîndu-se nu doar sub ei și înapoia lor, dar și înainte, către locul acela. Toate acestea pînă să înalțe el mîna. Apoi fiecare călăreț punînd talpa în pămînt, grăbindu-se dacă rămăsese în urmă, strunindu-și cu greu armăsarul aprig avîntat în neodihnă. Răsuflarea adîncă, de ușurare, a celui ce nu purtase totuși nimic, în afara poate a poverii gîndurilor sale, pe cînd animalul mai aruncă foc pe nările înroșite. Și toți hămesiți, lacomi de cele cîteva bucăți aduse în desagă, pe care au să le înghită iute sau pe îndelete, crezînd a opri scurgerea întîmplării.

El, voievodul, se umple de poftă, se umple de mînie : bucatele-s prea puţine pentru ţară ! Şi le-au însuşit barbarii, iar pe cele scăpate anevoie le poţi apăra de tîlhari. Mişună hoţii ca şopîrlele vara, dar nu prin codri — asta au fost românii pînă deunăzi, hoţi de codru în propria lor ţară ! — ; se aţin la drumul mare. Pălesc la casele oamenilor, pătrund pe uşa din dos, pe cea din faţă, pe fereastră ; urcă la tîrle.

2.

Apoi,chemîndu-l pe Milea-Mihail din Nedeia :

„Tu ştiai vadul acesta !"

„Cum să nu ?! Şi măria-ta îl ştia. Numai cumanii nu-l ştiau, bată-i norocul !"

„De ce să-i bată norocul, Mihaile ? — înălţă o sprînceană. Oare vrei să se întoarcă ?"

„N-or să se întoarcă, mărite. Decît dac-o să-i bată altceva şi nu prea tare, ca să-i omoare". Şi rîse cu zgomot, privind în jur la boieri şi cneji.

Lumina ochilor lui era strălucitoare şi dreaptă cînd reveni să se sprijine pe (se afla ascunsă şi n-o găsi) a sa : numai o dîră subţire trebuie că se strecura pe sub umărul ochiului stîng şi alerga să i se lase aceluia în barbă.

„Pa-pis-taş !" — gîndea în rare silabe el, voievodul. „De ce să iubim, Mihaile, unul şi-acelaşi Dumnezeu în două feluri, de ce?" Însă, tare, se auzi :

„De ce crezi că norocul o să-i oprească pe acolo, cneaz de Nedeia ?"

„Păi — zise nedeianul —, cine s-a dus la Bizanţ şi, zîmbindu-i norocul, s-a mai întors ?!"

„N-ai dovezi. Spui ce spui din arătări străine. După cîte cunosc, nici unul dintre ai noştri, care-au ajuns acolo, n-a rămas. Iacătă pe bunicu-tău Balomir, pe tătîne-tu Litovoi şi pe tine însuţi. Şi ţie măcar ştiu că, sub înfăţişarea unei fete frumoase..." (Să fi rînjit fără voie, ridicînd a doua sprînceană ?).

Brusc întunecat, Mihail n-avu chef să vorbească despre ai săi, cu atît mai puţin despre taică-său, Ciungul, prinţul lui Ioniţă Caloian, cu atît mai puţin despre sine.

„Adevărat — răspunse. Din păreri. Dar inima-mi întăreşte".

„Ai un chip ciudat de înţelegere — uitătura lui izbucni, iarăşi nevrînd, ca o flăcăruie —, unul care nouă ne scapă ! Nu-i aşa chinezi ?"

Vitejii aprobară.

„Ba ! — se îndărătnici să nu ardă Milea-Mihail din Nedeia. Regele Iona e lacom de bogăţii şi onoruri şi nu pămîntul nostru e-n stare să-l potolească. Doar tu m-ai trimis să-l văd mai îndeaproape !"

„Aha !"

Cnejii îşi feriră privirile, căci simţiseră desigur în glasul lui ceva ce aducea a mînie, însă Mihail rămase drept, nemişcat, cu apa ochilor lină, netulburată.

„Letin ! — strigă un gînd în mintea sa. Letin îndrăzneţ ! De nu te-ar fi prins demult, în Ungaria, oamenii papei, acum le-ai fi putut pica în capcană ! Să vină pentru păgîni şi să... Ce iepure falnic eşti, Mihaile !"

Spre afară :

„Cum desluşesc eu, n-avem încotro : va trebui să ne bucurăm. Deoarece, şi norocul de va să-i baţă, tot bătuţi se vor numi, tot învinşi". (Era să adauge : „ca tine").

„Întocmai, măria-ta". Şi nedeianul începu să rîdă gîjiit, aspru, să se scuture aruncînd lame ascunse celorlalţi cneji, care şi ei se apucaseră să rîdă cu poftă sălbatică, sănătoasă. La urmă, pe el îl cuprinse tristeţea :

„De ce, Mihaile, să iubim un singur Dumnezeu în două feluri ?" se mai întrebă o dată.

3.

Vadul acela îl ştiau. Toţi îl ştiau, precum şi ce se întindea dincolo de unda leneşă a Oltului (numai că să ferească Domnul de mînia amînată), Teleormanul din zisa Cumanie, cum şi pe locuitorii săi, de aceeaşi statură, cu aceeaşi faţă, piele şi chică, într-un cuvînt — de acelaşi neam cu ei. Trecuseră adesea dincoace, vor fi ajuns în tîrg la Nedeia, mai ales de cînd apăruseră veneţienii, era zarvă mare în fiecare vineri şi un du-te-vino de interpuşi mai mereu, poate se încuscriseră ori năşiseră de-a lungul anilor cu de-ai lui Litovoi, dar nimeni nu-şi închipuise că tocmai acel vad folosiseră pentru asta. Dacă şi oltenii puseseră picior pe ţărmul dimpotrivă, dacă şi cei de acolo se numeau pe dînşii cumva tot olteni — iată un lucru cu putinţă de cercetat şi chiar lesne de admis, în ciuda tăcerii acestui catîr de Mihail, de vreme ce şi unora şi altora sufletul trebuie să le fi fost la fel, însă iarăşi nimeni nu putea hotărî (nici Milea-Mihail ? — care era numele lui de botez ?) ce cale luaseră spre a descinde dincolo. Fireşte, vaduri vor fi fost multe, necunoscute sau, mai bine spus, cunoscute doar pentru cei cîţiva localnici ale căror treburi îi mînau de pe un mal pe celălalt, dar pentru el şi oamenii săi de curte nu existau în adevăratul înţeles al cuvîntului. Nici vadul acesta, vadul Cumanilor, nu existase pînă atunci. Nu — pînă în momentul cînd i-l arătaseră lui Iona şi pînă în clipa aceea, cînd se hotărîseră să-l cerceteze ei înşişi. Şi l-au cercetat.

Ziua întreagă s-au învîrtit pe mal, scrutînd undele, apoi zările, strigînd ca să se audă, încercînd cu prăjinile, punînd semne, avîntîndu-se pe cai în apă, muindu-şi cu voie ori fără picioarele. Cînd toate au fost duse la bun sfîrşit şi cîţiva călăreţi au ajuns pe ţărmul celălalt, toţi au chiuit de bucurie.

Însă el n-a binevoit să treacă. I se părea că cineva din Nedeia îşi bătea joc de încercare şi de mantia voievodală, prefăcîndu-se a nu cunoaşte nici el nimic, cînd de fapt ştia totul pe de rost.

4.

Și iarăși gonind, el în frunte, ceilalți după, cu Mihail Letinul uitat undeva în străfundul gîndurilor, gonind prin înserare spre soare-apune, prin noapte apoi, străjuindu-se unii pe alții cu făclii, convorbind numai ușor, cum stă bine unor oameni obosiți, visînd la un sălaș apropiat, casele lor fiind prea departe.

Lătratul nebunesc, aproape o nelegiuire (căci fiecare se cufundase într-o întunecime mai curată), cînd au intrat pe drumeagul stînii, trezirea înceată, dezmorțirea iute a simțurilor, a încheieturilor și...

„Întreabă-ne ce ne aduce la tine la tîrlă, baciule !" vorba repezită a Letinului, chipul aceluia desfigurat de groază urîtă, încă ținîndu-și ghioaga cu amîndouă mîinile, dar nemaiștiind ce să întreprindă cu ea.

„Nu vă întreb, boieri, iacă !" vocea aceea răsfrîntă aiurea de buzele mari, ca și nemișcate. Ura neputincioasă din ochii căscați. Și totuși : „Ce-ați venit să luați, ca să vă dau ?"

„Stai, moșule ! N-o suci așa, de parcă te-am și prins de beregată !"

„Domnia-ta m-a și strîns cu uitătura, că abia mai pot sufla. Dar să știi : Dumnezeu vede !"

Și Mihail behăind ca un țap, sărind — umbră batjocoritoare — în jurul baciului, umplîndu-i pe toți de uimire, și mai cu seamă pe el, care descoperise — de cînd ? — în ășteanul și sfetnicul său ceva neplăcut și îngrijorător, cum ar fi fost o proorocire că a doua zi avea să cadă în luptă. Nu se temea de moarte sau se temea ca și bătrînul acela, nedînd drumul bîtei din mîini și ascuțindu-și limba pentru o rostire și mai îndrăzneață, și mai veninoasă împotriva dușmanului, însă, oricînd este sîcîitor să știi că hîrca te așteaptă, te pîndește, te ațîță. Bătrînul se înșela de data aceasta — poate că și el se înșela, căutînd cu orice preț o primejdie ascunsă în sînul unui om ce nu făcuse nimic împotriva poporului său nici a demnității voievodale —, dar rîsul, dar purtarea lui rece și sfidătoare, plăcerea de a pune la încercare totul, de

a se juca drăcește cu spaimele!... Pe cei mai mulți îi cutremura felul acesta de a fi al Nedeianului. În timp ce pe el oamenii îl iubeau ca pe unul de-al lor și i se supuneau de bună voie, temîndu-se doar cît era nevoie, adică numai în măsura în care puterea lui cuprindea în sine și partea rea a oricărei ocîrmuiri, pe Mihail l-ar fi iubit ca pe Dumnezeu ori pe Satana (ori pe amîndoi împreună) și l-ar fi urît tot așa cînd le-ar fi trădat așteptările, lepădîndu-se de el fără să și-l poată alunga vreodată din suflet. Cu sfîntă groază.

Își cășuna singur un rău cugetînd la toate acestea, amestecînd pe nevrute slăbiciunea cnejilor și pe frate-său străjuind pe meleagurile Severinului, pe feciorul său necopt încă, în ciuda vîrstei, lăsat să se îndepărteze cu acela, întru ogoirea umilinței familiei și spre deznădejdea bătrînei, cum și pe celălalt jucîndu-se pe Jii în țărînă, odorul doamnei sale Vasilisa, și nu observa că bătrînul cioban încremenise cu privirile agățate de chipul său. Căci dibuise adevărata căpetenie.

„Zic eu că n-o să ai mai mare pagubă de cît sînt în stare să facă fălcile noastre, după porunca primită din burtă, și de cît pot să strivească oasele noastre din paiele tale".

El dădu din cap a aprobare, deși nu împărtășea deloc modul cum înveșmînta lucrurile Letinul.

„Dă-ne odihnă peste noapte! — izbuti să îngaime. Și ceva de mîncare".

Baciul se plecă adînc și răsuflă ușurat. Bîta îi căzu din mîini și făcliile îi luminară creștetul pleșuv și spatele încovoiat sub zeghea înnegrită de vreme și zoaie. Lui i se păru că zăbovește prea mult în ținuta aceea neghioabă, nedîndu-și seama decît tîrziu că de fapt își căuta cu înverșunare ghioaga.

„Să poftească boierii! — zise icnind. Apoi, înălțat, șuieră într-un anume chip. Din adăpost ieșiră doi flăcăi, cu dulăii schelălăindu-le printre pulpe, se rostogoliră la vale. Smulseră frîiele cailor. Peste o clipă îi trăgeau cu silnicie sălbatică spre un șopron.

„Poruncește să-i frece cu niște șomoioage de paie, baciule!" — mai strigă Marcu.

5.

Noaptea, șezînd în jurul focului, Marcu scobindu-se cu un bețigaș în măsele, Mihail mîrîind încetișor la un cîine adormit cu urechile ciulite, la vreo cîțiva pași de el, Dragomir moțăind cu laba lui uriașă întinsă pe coapsă, ținîndu-i poate de cald ori (cine mai știe) ferindu-l de mușcătura puricilor, baciul istorisind o nesfîrșită întîmplare de pe vremea cînd fusese slugă la cneazul Ioan, ochii săi holbați bănuind cînd și cînd că nimeni nu-l ascultă...

„Bag seama că vă năruiți de oboseală. De ce n-oți fi punînd capul jos, Doamne ?!" Și totuși povestind mai departe, greoi, tărăgănat, mișcîndu-și bărbia cu încăpățînarea vechilor patriarhi.

El tace, visează. Falnicul rege Iona al Cumanilor i se plimbă pe dinainte, s-ar putea arde dacă ar fi de-adevăratelea, și pare să-l învețe cum să se poarte ca un stăpîn, cum să se îmbrace, cum să-și tragă spada. Și el învață urînd, cum vor fi învățat toți strămoșii, din nepomenit veac, de cînd umblă păgînii prin pămînturile țării, cu căpeteniile lor, cu cîinii lor, cu muierile lor buzate și boite, cu vitele lor. Falnicul rege Iona se duce să se culce, cu dispreț adînc față de tot ce-l înconjoară, față de moarte și față de credință, față de țarina pe care-o calcă și care-l hrănește, însă ea (el, voievodul ?) îi pune străji de jurîmprejur, îi trimite sfătuitori de taină, îl înveșmîntează în șoapte de miere și fiere, știind totuși că n-o să-l poată adormi niciodată, necum să-l înghită, să-l rîșnească, căci i-ar cădea rău la stomac. O încercare, altă încercare. Și o nădejde mai trainică pentru o zi cînd, har Domnului !, se va hotărî el însuși să deșerteze țara.

„Văd că ar fi potrivit să isprăvesc odată. Curînd s-or arăta zorile" — zice baciul.

Nu isprăveşte. Uită ce-a spus, în deznădejdea lui ca un leagăn ; scormoneşte în foc, strînge nişte lemne pe jumătate arse, le aruncă pe jăratic, vorbind, vorbind.

Mihail s-a săturat să tot mîrîie la dulăul ce nu-l bagă în seamă, culege o piatră şi i-o trimite vîjîind peste ureche, cîinele îşi scutură straja atinsă, dar ochii nu-i deschide. Baciul tace o clipă uimit, pe urmă rîde mînzeşte, se apucă din nou de povestit. Călugărul Eutimie Bălcescul se plimbă prin somn ca printr-o chilie îndopată cu suluri şi codice, dictînd unui frate mai tînăr o omilie sau poate o cronică.

El — mut. Iar cînd îl vede pe Iona la Vidin, şi pe Soroniu, şi pe Basaraba, Turbata, Iamgurlu, Carangu, ori cum naiba i-o mai fi chemînd, şi-i aude cum îşi strîng oştenii să-i ducă, îl cuprinde pacea şi aţipeşte.

Mihail se ridică şi mîrîie la bătrîn, smulge sarica ce i-a stat sub şezut şi se îndreaptă spre dulău. Îl împinge cu vîrful încălţării mai la o parte. Dulăul sare în capul oaselor şi îşi arată colţii lungi de fiară. Mihail îşi împlîntă luminile în sticloasa uitătură a animalului, pînă acesta se clatină, scînceşte. Nepăsător, Nedeianul trînteşte aşternutul sub botul lui şi se lungeşte, strigîndu-l tare, răspicat, pînă cînd are în culcuş un prieten, un tovarăş, un frate.

„De ce ? — şopteşte, ca în vis. De ce a trebuit ca tu să-ţi dovedeşti puterea, în timp ce el a avut-o întotdeauna ? De ce ca tu să lupţi, în timp ce el îngrozeşte duşmanii, fără să scoată sabia din teacă ?... De ce prietenii pe tine să te părăsească, iar pe el să-l caute ?..."

În momentul acela i se pare că înţelege mai puţin despre prietenie şi simte o strîngere de inimă gîndindu-se la admiraţia purtată odinioară stăpînitorilor de dincolo de Dunăre, ca unor părinţi. Apoi, neaşteptat, zîmbeşte : dînd cu privirea de Mihail, care doarme în colţul său, îmbrăţişat cu cîinele, întrezăreşte o dezlegare. Bătrînul se lasă pe spate, cu sprîncenele-i stufoase coborîte peste ochi, şi buzele mişcîndu-i-se încă, surd, în tactul melodiei neterminate din sufletul lui. Adoarme.

6.

Și nu doar credința, fapt de ieri de azi. Atîtea lucruri ciudate în acest Mihail. Nestatornicia lui și isprăvile prin ținuturi neauzite, prima vădită, chiar din priviri, măcar că au și o tărie de lamă de oțel frîncesc, o vîrtoșenie șlefuită, celelalte hrănind închipuiri de proști și minunări în vorbe pe la colțuri. Ceva va fi fost — nu se poate împotrivi el cu gîndirea —, fala nu se clădește pe nimic, mai ales cînd tu însuți păstrezi tăcerea. Dar tăcerea asta, după ce arunci două trei semințe, tocmai ea face să crească un rod.

E îmbelșugat prietenul nostru Mihail — freamătă în jilțul său de judecată —, sfetnicul nostru, slujitorul nostru, credincios nu nu-ncape îndoială. Îți dai seama din depărtare, darmite cînd îl ai colea aproape, abia picat de la Nedeia (cum se va fi simțind tătîne-său, bunul „Ciung", acum cînd trebuia să treacă frîiele... Gurile clevetesc... A amînat destul. Și sănătatea... S-o mai fi împăunînd, după atît amar de vreme ? Fiindcă este peste putință să nu fi aflat că uneori vitejiile i-au fost cam deocheate !). Încît îți vine să-i arunci ăstuia un pui de privire și să te ridici din scaun, lăsînd dracului judecata (drămuirea mărturisirilor), să-l apuci de piept și să...

„Sînt obosit, ajungă-vă pentru azi ! — strigă, sculîndu-se chiar. Cată a vă înfățișa iarăși mîine !" Și ceea ce-l rîcîie pe limbă : „Afară doar dacă, mai proaspăt, cneazul Mihail nu dorește să vă facă el dreptate !"

Ce l-o fi găsit ? Chindea se uită înlemnit cînd la unul cînd la altul, pleoștiți, pricinașii mai dîrdîie încă în urma semnului de a ieși, poate că nici n-au auzit, isteții, noua deschidere a norocului lor. Iar cneazul a răcnit din prima clipă, în sine : n-am nevoie !

Sigur că n-avea nevoie. Îmbelșugat, cum a zis, disprețuia cinstea neașteptată, e-adevărat, venită de la el. Îi ajungeau bogățiile sale. De pămînturile lui nu se atinsese, pentru că nu se ivise prilejul, pentru că nu-i stătea

în fire, pentru că un timp se temuse de regele ungur, pentru că, în sfîrşit, nu le văzuse decît stăpînite de Litovoi Ciungul, iar Litovoi Ciungul nu atrăgea mîniile. Le şi păzea cu străşnicie, averile sporeau prin munca slujitorilor bine struniţi, dar şi a braţului său, într-un cuvînt : vrednic. Fiu-său ar fi trebuit demult să se strîngă pe acasă, să-l scutească de griji, să-l otrocolească la bătrîneţe. Nu. Dumnealui călărea prin Cumania, cu pletele-n vînt, Făt-Frumos cu Boiul Încruntat, căutînd isprăvi cu luminarea, ajungea şi unde şi-a înţărcat diavolii copiii şi, poftim, vorbea de brodnici, bîrladnici şi bolohoveni, ba şi de un neam caraghios şi fioros totodată — tătarii. Ăştia, pretindea în rarele clipe cînd îşi dezlega limba, vor podidi lumea. Că, să-l asculte, şi era nemaipomenit de serios, ochii de viezure îi sticleau nebuneşte, se vor prăvăli cîndva peste noi, de n-o să mai scoatem capul din mîl. Că ce-a auzit el cu ani în urmă prin părţile brodnicilor şi apei numite Nistru, unde fusese mînat cu o anume sarcină de regele Andrei, împreună cu fratele său de cruce Bratu Feciorul, cum au fost spulberaţi cnejii cei mai puternici ai ruşilor şi căpeteniile cumanilor aliaţi, n-o să uite cît i-o curge sînge în vine. Că aceia, noi nu ştim dar, au pus mîna şi făcut praf Cumania Mare şi meleagurile rosieneşti, cu oraşele lor toate. Că de ce credeau dînşii, boierii de-a valma cu conducătorul, că-şi căutau adăposturi cumanii prin diferite locuri, ba în Ungaria, ba peste Dunăre ? Nu că amiroseau furtuna ?

Bineînţeles, erau vorbe, vorbe. Căpcăunii de care dondănea, presupunînd că-i văzuse cineva odinioară, căzuţi din cer ori din lună, nu i-or fi trimis înştiinţare : aţii, că venim ! Năzăririle acelea s-or fi născut în cugetul lui la unguri, unde preţ de şase ani mîncase o pîine, însă nesărată, sau în visele-i, mai încoace, acasă, ca să-i ţină loc de fapte de vitejie. Nemulţumit să toarne doar la

copii, al doilea şir de copii. O fi fost adevărat ce se spunea, şi el nu găsea, ditamai voievodul, curaj să-l întrebe pe şleau, că ultima-i odraslă, o fată, avea cîteva luni?

Cere mărturie Celui de Sus că nu doreşte să nedreptăţească pe nimeni. Se duce la Mihail şi-l bate pe umeri, şi-l simte pe acela zburlindu-se sub bătaia lui, şi-i dă o poruncă, şi acela se smulge, rostind tăios:

„Voi face asta cu flăcăul meu!"

Fă-o cu cine vrei — îi răspunde, întîrziat, după plecare — fă-o, nu mai zăbovi! Deşi dumnealui cneazul este acum departe, tropotind, lovind pămîntul pe care-l calcă în copite cu ură (de ce i s-o fi părînd aşa?), cum o fi început brusc, în tinereţea amîndurora, pe cînd el, măcar că mai vîrstnic, abia învăţa să-şi cîrmuiască moşia. Fiul cneazului Litovoi, se zvonise dintr-o dată, se răsculase ori certase cu taică-său, în orice caz fugise de-acasă şi făcuse o mare nebunie: aţiţînd nişte căpetenii cumane, între care unul Caraza, aţinuse calea unei oştiri numeroase de saşi, români ungureni şi pecenegi, ce coborîse din cetatea Sibiului şi mergea, din poruncă regală, la Vidin, în ajutorul ţarului Borilă, împotriva căruia se răzvrătiseră boierii. Zvonul nu lăsa nici o portiţă de îndoială: fusese o nebunie. În timp ce toată lumea înghiţise pacostea şi prădăciunile, căposul şi prietenii săi se năpustiseră asupra armatei comitelui Ioachim şi voiseră s-o răpună dintr-o lovitură şi să-i mănînce paosul. Zdravănă lovitură, se lămurea, din furie de oameni beţi sau de lupi ieşiţi din zăvoaiele Olteţului, unde se desfăşurase lupta. Rezultatul a fost spre nenorocirea lor: căsăpiţi pînă la urmă, afară de Caraza acela, ce fu prins şi trimis la rege. Zvonul era hotărît: tînărul fecior al cneazului din Nedeia, necugetatul şi zvînturatul, îşi lepădase şi el, Dumnezeu să-l ierte!, oasele la locul bătăliei. Curtea tatălui îmbrăcase veşminte cernite. Îngropaseră un sicriu gol, de fapt cu haine mai vechi şi lucruri ale sale. Măreaţă slujbă de înmormîntare, dispărutul fi-

ind singurul fecior al cneazului. Se zguduiau ținuturile oltene de mila părintelui. Și iată-l pe flăcău că înviază. Trimite știre din Tîrnova că e teafăr și mîndru de obîrșia-i, care l-a învrednicit cu luare-aminte a țarului și că trage nădejde, dacă treburile îi vor merge tot așa, a se alege cu mai mult. Cu ce anume mai mult, nu mărturisea, dar el acum, punînd cap la cap palavre mai proaspete ale curtenilor — frumoasă îndeletnicire ! — rîdea putînd să-și închipuie : zănaticul năzuise, oho, la mîna prea-frumoasei fete a țarului, că doar nu era maică-sa din spița Caloianului ?! Ba încă, nu-și părăsise fumurile nici cînd fusese însuși împovărat să poarte tîrguieli de căsătorie a plănuitei sale mirese cu Împăratul cel mare al letinilor din Constantinopol, Enric. Căpătînd noi nădejdi din felul cum ducea el negustoriile, mai degrabă încurcîndu-le, și pe măsură ce Împăratul frîncesc strîmba din nas la gîndul însoțirii cu odrasla unui neam de păstori, el, cavalerul. Pînă la urmă rămînînd însă cu buza uscată, din pricina sfetnicilor Împăratului, care-l hotărîră, pe acesta, arătîndu-i îndată, încrețind și din sprîncene că adică să nu-i prea supere, cum că fecioara era o minune de frumusețe, dorită de șaptezeci și șapte de prinți de pe întreg rotocolul pămîntului, iar tatăl ei regele unei țări tari și bogate, fără de îngăduința căreia ar zbura numaidecît din cuibul romeilor și ar trebui într-adevăr să cate Ierusalimul.

Așadar, cu ce te-ai ales, prietene dragă ? — ar fi putut să-l întrebe acum, dacă ar fi avut interes să-i deștepte amintiri depărtate. Cu ce te-ai ales mai bun decît mine, cînd, desumflat, te-ai întors acasă și te-ai însurat la repezeală cu o țărancă, degeaba spui că rudă a cnezilor severineni și a boierilor din Vidin, pripășită cu familia prin Județul de Baltă, și tot astfel, la iuțeală, ea ți-a turnat plodul ăst' mare, ce poartă numele bunicului, și apoi pe încă doi, nărozii ?

Se leagănă mulțumit pe tălpice : mai găsise un amănunt anapoda în întîmplările vieții nepăsătorului ! Noua

chichiță avea să-i împiedice ursita, prefăcînd-o într-una legată ? Faptul că cele două huidume nici măcar la tăiat lemne nu erau volnice și că înaintașul lor părea el însuși cu mintea un lac înghețat îl răzbuna îndestul ? Desfătarea sa desigur nu putea fi deplină, de pildă n-ar fi fost slobod să hohotească atîta vreme cît în preajmă i se învîrtea Chindea, care dorea mereu să-i atragă atenția, iar afară se auzeau pașii străjilor.

„Măria-ta — șoptește mieros Chindea —, fratele domniei-tale ar trebuit chemat, ținut mai aproape, nu știu cum să spun".

„Bag seamă că ai știut !"

„E lucru lesne cînd adulmeci încuviințarea. Mă rog. poate c-ar fi de asemenea să-l îndepărtezi pe Mihail".

„Cine ți-a vestit, neghiob vornice, că mă sinchisesc de Mihail ? ! Lasă-l în plata Domnului, dacă nu cumva te zgîndără pe tine !"

„Adevărat, mă zgîndără, nu-ți fie cu supărare ! Dar eu mă pricep pune cîlți în urechea cea bleagă, cînd e-aplecată, s-asculte necuviinți. Și bîjbîi totdeodată în teacă. Curtenii însă... A fost bine, grozav de bine cît Nedeianul a umblat pe cele hotare. Cînd s-a pripășit pe la unguri, trădîndu-ne credința, chit că se războia cu teutonii, de ! — nu chiar atît de bine. Și nu ne liniștea că primise moșie Amlașul și Făgărașul, căci ne era în coastă. Dar acum îl văd cam prea de tot pregătit să steie acasă."

„Și ce-i rău în asta ? Îmbătrînește și el, ca orice făptură ! Și n-o scrîntește deloc din înțelepciune".

„Atît am avut de adaos, măria-ta. Ca să nu rămîie sufletul înveninat. Îngăduie să plec la treburi !"

„Du-te, e timpul ! Și nu-mi umbla cu pîri neîntemeiate ! Altminteri..."

Pentru ca, după ce a plecat cel mai iubit dintre sfetnici, să se simtă mai amenințat ca niciodată. Și nu de Mihail, firește.

7.

Totuşi l-a lăsat pe Chindea să-i întindă cursa. Poate fiindcă el însuşi era destul de pornit, obligat să se dezvăluie pentru întîia oară crud, cumplit de crud.

Împrejurarea îşi croieşte greu drum în minte, deoarece mereu găseşte mijloace s-o împiedice şi nu-i vine a crede că se socotise sfîrşit. Răscoala fraţilor Arca din propriul său cnezat avusese în această privinţă urmări cu desăvîrşire neprevăzute. Ei, da, desfăşurarea zîzaniei, asta o poate revedea. Nemulţumirea lor, mai ales a celui mare, de judecata sa, din ziua micii răutăţi faţă de Mihail, şi din următoarea, cînd o încheiase, hrăpindu-le dintr-un foc jumătate de moşie în favoarea judelui Nistor, întîmplător om al său de încredere, nu slujitor, dar om de încredere. Se bucurase că nimerise prilejul de a răsplăti statornicia credinţei bătrînului şi bunăcuviinţa lui, păzind totodată dreptatea, de care doar se mira cum n-o văzuse atîţia ani. Fapt e că nici bătrînul nu se plînsese, nefiind înzestrat cu feciori, fata sa fiind măritată după un om bogat. Însă acum tîlharii învecinaţi îi puneau mîna în beregată. Convins deci că restabileşte cumpăna, rostise satisfăcut, luminat, hotărîrea. Martorii mincinoşi, dovediţi de întrebările sale şi de ale lui Chindea, fuseseră pedepsiţi, după obicei, cu biciuirea, iar cînd unul recunoscu că primise şi bani, i se tăie limba, deşi ar fi trebuit poate braţele. În sfîrşit, îmbufnarea acelora nu-l speriase şi mustrări de cuget nu avu că depăşise puţin măsura, întrucît i se cuvenea bietului bătrîn o răscumpărare pentru paguba îndelungată, şi dumnealor o pedeapsă. Pietrele de hotar fură scoase şi reaşezate sub privegherea lui Chindea, puşi tăciuni să nu se topească în veac, unele doar cîrmite cu pravăţul în altă parte, Arcanilor nerămînîndu-le decît să stea şi să vadă, bolborosind în sinea lor şi înghiţind în sec. Pentru cazul că judele ar fi fost supărat în continuare, i se lipi drept pază vremelnică un vornicel cu cincisprezece ostaşi. Încît, după vreo cîteva zile, şi uitase pricina, crezîndu-i pe

păgubaşi deplin astîmpăraţi. Iată însă că ţăranoii ridică satele, pe al lor megieş şi pe cele vălmaşe şi moştenești pînă la zece leghe, şi-l pisează pe jude cu cel mai apropiat stîlp de hotar şi-i spînzură pe slujbaşi, cu vornicel cu tot. Pe urmă, bat clopotele în aceleaşi sate şi reped călăreţi în cîteșipatru zările, vestind nici mai mult nici mai puţin decît moartea voievodului, adică a sa, și alegerea cneazului Mihail din Nedeia. Să vină cu mic cu mare, trăncăneau pe la răspîntii cei douăzeci şi ceva de trimişi (poate și mai numeroşi, dar atîţi au fost prinși), unii călugări (ca și cum n-ar fi vorbit de-un eretic), să vină să se închine Măriei-Sale Voievodul Milea ! Iar în vremea aceasta ei se trăseseră la adăpost în munţi. cu întreaga turmă, pe jumătate înarmată, rîzîndu-și în hohote şi aşteptînd (pe Dumnezeul lor Mihail ?). N-o să lăsăm să se strîngă gloata, sfătuise Chindea. Și iute se apucase să adune zvonitorii, în timp ce el strîngea oastea. Bine, nu — primise el, dar pe urmă tot el se răzgîndise, cugetînd că zvonul nu-l mai puteau opri. Și, pe loc, vrednicului Chindea îi şi străluciseră ochii. Mai trimise el veşti. Ah, viteazule Mihail, nu se poate să nu te arăți, să nu guşti ! — își binecuvîntă născocirea și momeala. Ceea ce se şi întîmplă, însă aiurea, pe dos. Bineînțeles, el n-avu curiozitatea să-și cunoască pe cei ce-ar fi vrut să-i stea la priveghi, ci se duse să-i caute pe tîlhari în munte. Două cete le luă ca din oală, dar acolo unde se aflau Arcanii trebui să lupte ca în război. Mai mult, după ce-l ţinuseră departe trei zile încheiate, în ultima noapte îi fugiseră de sub nas precum şobolanii. Iarăşi adulmecă-le urma și hăituiește-i ! Ca apoi, dintr-odată, după ce-i prinzi pe duşmani și-i tragi în ţeapă, păstrînd doar pe capii cei mari să-i proţăpeşti pe zidurile curţii, ca să-i privească mulţimea stîrnită de ei pe de o parte şi de Chindea pe de alta, așadar, după ce strivești căpățîna șarpelui, să fie gata să pieri dintr-o simplă căzătură de pe cal. Să fii chiar sfîrşit și Mihail să se arate. Să n-ascundă nimic și să nu-ţi ierte nimic, de la înălţimea dreptului său ca şi împlinit. Să-l vezi pe Chindea însuși parcă șovăind — cum rămîne cu momeala ? îi venea să-i strige —, parcă ploconindu-se, ca și Vasilisa de altfel,

înaintea pasului apăsat al acestuia şi a coifului său cu ochi de bufniţă îndoind puterea perechii adevărate, şi aşa dîrză şi îngheţată, parcă spre a te arunca mai iute în boale, părăsindu-te schilav şi ticălos ori bîntuit de duca-se-pe-pustii. Să-l simţi uriaş, strivindu-te, cu arma balangănindu-i-se la şold (de ce nu l-au dezarmat, de ce ? urla o voce în sine) şi să ai apoi o convorbire cu el, tu din fundul mormîntului. O convorbire de care, înviat, n-ai cum să-ţi mai aminteşti.

8.

S-ar fi sfîrşit odată, dacă n-ar fi năboit mîhnirea lui Chindea. Sau dacă, prăbuşindu-se braţul sfetnicului şi mintea lui în hăul acela, l-ar fi readus pe pămînt, scurtîndu-l pur şi simplu. Or, această vlagă n-o căpătase după bolire şi nici unul din ceilalţi nu dovedi c-ar fi avut chef să se caţăre în locul gol al trăsnit-fulgeratului, mai rîvnind să-i crîmpoţească şi moaştele.

Chindea condusese cu sîrg judecata. Datorită lui treisprezece boieri şi o sumă de iepuri fuseseră năbuşiţi, frăţiorul (cine ar fi crezut că va înghiţi şi el momeala ?) trimis cu coada între picioare la marginea lui, comisul Pîrpăr dat la cîinii Curţii, pînă fu chemat Mihail. Şi Mihail se înfăţişă neînfricat, în vreme ce mulţimea, îngroşată cu chiar servitorii, turba şi urla pe afară. Binevoise să depună armele, dar platoşa şi coiful nu le scosese. Făloşenia lui îl făcuse pe bietul Chindea să tremure ? Îngăimase cîteva cuvinte, rugîndu-l pe cneaz să se apere. Şi cneazul îşi aşeză braţele pe piept, rostind :

„Apărarea mea este Măria-Sa Voievodul. Sileşte-o să se prefacă în neadevăr şi vrăjmăşie, şi pe urmă fă ce do-

rești cu mine !"

Atît. Încît tarele, vrednicul, neînduplecatul Chindea mai să plîngă. Iar „măriea-sa" voievodul trebui să pună capăt el însuși întîlnirii :

„Du-te în voia domniei-tale, cneaz de Nedeia ! Și ia-l și pe vornic în bolnița Sinedriului tău !"

Însă Chindea ceru voie să plece un timp la moșie. Milea ieșise încă mai înainte.

Nimic schimbat, prin urmare — își zice, dar nu se poate amăgi. Cum îl mai învîrtise în ultimul an soarta, ca el, statornicul, veselul, limpedele Radu, neînsemnat cu nimic în mădularele trupului, să ajungă nesigur și întunecat și tulbure, îndoit chiar în credință, și celălalt, zvînturatul, apostatul, lovitorul cu stînga, mutul, să se înalțe ca o stîncă și să se lustruiască, și să se poleiască cu soare pe muchiile frunții ? Oare nu era acesta o pietricică dată de-a dura de opinca Asăneștilor sau îmboldită de pintenii ungurilor, teutonilor, cumanilor ? Nu, nu fusese niciciînd așa. O vulpe mai degrabă, lingîndu-le pulpa și la nevoie mușcînd-o. După ce a lins-o pe-a lui Borilă, de dragul prințesei, cît i-a trebuit ca s-o muște și boierii, îndeosebi cei din Vidin, să-l recunoască de-al lor și să-l trimită iute cu sacul dorințelor lor în Rusia, la surghiuniții de-voie-de-nevoie Ioan și Alexandru ? N-a ajuns acolo, firește, cel puțin nu atunci, căci ăștia dădeau tîrcoale mai pe-aproape și se întăriseră în Chilia și stăpîneau, în lipsă de merinde bulgărești, peste bucatele brodnicilor și ale cumanilor. S-a înțeles cu ei de minune — dulce e mierea ta, Doamne, cînd ne-o dărui pe degete în care curge același sînge cu al nostru, dară te saturi și de ea ! Și nu mai aștepți să te bage în fagure dincoace de Dunăre, fiindcă s-ar putea să te mursece și anumite viespi bulgărești, în plus nimerind prea alături de amărîta-ți casă, ci te lepezi de huzur și îmbraci zeghea ciobanului, pui mîna pe bîtă și, la rîul numit Milcov sau în munții ce-or fi pe acolo, față cu năvala papistașilor teutoni venind să răspîndească dreapta lor credință (cuprinzînd și pămînt de moșie), tu, papistaș cu sufletul, te așezi în fruntea localnicilor, le trezești pornirile de lup și rupi împreună

iarăși o pulpă pe care ai mai pupat-o. Sălbaticii te ticluiesc chiar voievod al lor, dar tu zici că nu mai este de trebuință, că pentru cîtva timp pacea turmei e asigurată. Și, luîndu-ți rămas bun cu îmbrățișări duioase, mergi să-l slujești pe cel ce i-a adus pe cavaleri, copleșitul, acum, de rușinea faptei aceleia. Îți trădezi credința primită la botez. Pleci în cruciadă cu stăpînul. Apoi, în regatul lui te afunzi vreo șase ani. Familia nu se îndură să ți se alipească. Trebăluiești prin Galiția. Simți stafia tătară dînd tîrcoale pe apa Niprului, însă aici șezi blînd și te bați cu șarpele scăpat în sîn și răzbați și te capeți : comite de Chevea, după aceea herțeg de Amlaș și Făgăraș. Uneltești cu fiul împotriva tatălui și pierzi ; Sănislav își bagă nasul și-ți fură stărostia. În sfîrșit, faci calea întoarsă și nu mai răspunzi nici feciorului crăiesc Bela, de curînd miluit cu cîrmuirea Transilvaniei, deși te cheamă cu dragoste, poate fiindcă dorește ceea ce au dorit cruciferii peste munții aceia ai Răsăritului, ci, plin de vigoare, căci doar ai răbdat îndestul în val-vîrtejul războaielor, îți săruți de îndată soția. Noul șir de urmași apare. Unul din lehuzia alteia. Ei pe unde vor umbla ? Pe care urmele tale ? Sau vor iubi mai degrabă abia descoperita-ți (dar cît de hotărîtă) statornicie ?

El se înclină la blîndele raze ale unui soare de toamnă tîrzie și agale clipește : nu încape în visul său dialogat nici o dîră de dușmănie.

9.

Zvonurile, cu cît vin mai de departe, cu atît mai repede ajung. E drept, apar întîi ca o forfotă din nu se știe ce iscată, dar aceasta crește, crește, ca atunci cînd vin ploile mari și ai în preajmă cîțiva plopi înalți, stră-

vechi. Te cuprinde la început îngrijorarea și frica, apoi spaima. Pe unii însă îi apucă de-a dreptul deznădejdea fără leac, de parcă sufletele lor ar cumineca nici mai mult nici mai puțin decît cu pricinile înseși. Pricini ciudate apocaliptice, pierdute în miezul unei voințe de neînțeles. Aceștia sînt nebunii, simțurile și mințile tulburate ale omenirii. Dar, pe de altă parte, mai pot fi ei socotiți astfel, de vreme ce și vitele, animalele de orice spiță... ? Era pe la sfîrșitul lui februarie cînd zănaticul, podoaba curții sale voievodale, se prăbuși în văzul boierilor și slujbașilor, bolborosind și tremurînd din tot trupul, zicîndu-se bolnav de friguri.

„Ce friguri, nebune ? — se răstise atunci la el. Oare nu te-a încălzit destul grăsimea pe care-ai înghițit-o hulpav, uitîndu-ți chiar datoria de a-i veseli pe meseni ?" Căci fusese un mare ospăț.

„Nu, doamne ! — răspunsese nebunul, după ce se oprise din tremurici ca să asculte. Nu, doamne ! Carnea ta fu încinsă, c-o aduseși de departe, din răsărit ori miazănoapte, dracu' mai știe !"

„Cîntărește-ți cuvintele, om fără minte ! — se răstise. O vînai acușica, să tot fie cîteva ceasuri".

„Pe cine minți, pe cine minți tu, nemincinosule ?" — suspinase cel doborît, pornindu-se într-o nouă porție de tremurături.

„Auziți-l ! — strigase, staroste al văcarilor, Marcu, ridicînd odată cu el masa. Auziți-l pe netrebnic cum mînjește lumina ochilor și gurii voievodului. Dați-vă la o parte, să-l sărut eu cu latul sabiei, căci tăișul nu-l merită ! Cîinele !"

„Lasă-l ! — poruncise el. Spun alții lucruri mai tari cu vorbe mieroase. Lasă-l să toarne ce-a vărsat într-însul Domnul, deși bate cîmpii și nici măcar nu mai veselește !

„Chefuiește, Radule-bradule ! — aruncă nebunul, de jos. Carnea n-ai vînat-o, carnea ai mîncat-o ! Ți-a trimis-o neam din răsărit, negricios, cu sos otrăvit !"

„Haide, vino-ţi în minte, neghiobule ! — îşi aminteşte c-a rîs cu blîndeţe. Boieri, nu vi se pare că, spre lauda lui, nebunul nostru-i mai nebun ca ieri ?"

„Nebun ?! Dar hazul ?! Cum îşi cîştigă mîncarea cînd, în loc să facă măscări, scuipă ?!" Dragomir, ăl de scosese astă cugetare adîncă.

„Scuip eu cu scuipat ?! — se burzuli bufonul şi schiţă o tumbă, întru uşurarea celor prezenţi. Nu ! — şi mutra lui arăta o surprinzătoare durere. Scuip maţ după maţ !"

„Ieşi afară, scorpie !" — urlă boier Grasul.

„Sîc că nu ies ! — răspunse parcă în alt glas nebunul. Apoi : Cum să ies, cum să... ce ?... cînd mă afund ? Oh, vai, aoleu şi vai de pîntecul meu !... prindeţi sloiul ce trece peste mine ! Ori jăraticul ! Scărpinaţi-mă sub obraz ori în talpă ! N-auziţi puhoiul acela ? Le-aş zice unguri sau ruşi sau leşi, de n-ar fi de-acuma şi aceştia, ca şi noi, nişte mortăciuni aruncate sub apă".

„Tu ce se petrece în lume nu ştii ! — vădise el că pricepe (însă nu pricepuse nimic, doar că-l dusese gîndul la proorocirile Nedeianului). Ştie Mihail aici de faţă, şi Dobre şi Firul, oamenii săi. Iar dacă-i pe auzite, au auzit ei mai multe decît maţele tale şi decît toate urechile mele. Şi cînd va fi fost împrejurarea, cînd au prins vreo limbă (aflase într-adevăr c-ar fi întreprins nişte cercetări pe socoteala lor în afara hotarelor, fie în Făgăraş, fie în restul ţării lui Sănislav, de nu cumva pînă-n ţinutul Bîrsei, şi le purta mare pică), o vor fi făcut să vorbească !"

Netulburaţi — numiţii. Deşi, avînd în vedere interesele fostului „herţeg"...

„Pe cneazul Kievului l-au prins ?" — trînti nebunul.

Mesenii împietriră. O clipă. Apoi un hohot grozav de rîs cutremură piepturile celor mai mulţi.

„Miluieşte-l, Doamne ! — strecură Dragomir printre sughiţuri. Ori pedepseşte-l, dîndu-i o leacă de minte ! Căci ăsta învie morţii şi tabără pe ei".

Însă lucrul de căpetenie era că Mihail avusese dreptate. Că desigur măsurase lăţimea primejdiei, simţindu-i umbra

deasupra frunții sau chiar, plimbîndu-și cîndva sabia prin anumite neguri, văzuse picuri de sînge pe lamă, ca și cum ar fi crestat din greșeală o vinișoară dintr-un trup uriaș. Că întocmai acest trup de dihanie aruncase pe vremuri, atît de depărtate că abia își mai aminteau, ca într-o doară o labă păroasă și zdrobise pe marele cneaz al Kievului precum o gîză. Or, atunci, dacă numele martirului pătrunsese încoace, fiind dinainte cunoscut, prin credință, al fiarei rămăsese necunoscut. Se spusese : oareșicare păgîni.

„Degeaba rîdeți, boieri mici și mari ! — șoptise înăbușit măscăriciul. Degeaba te hlizești în vorbe, jupîn Dragomire ! Eu știu, simt că umbra cneazului din Kiev și a ăstuilalt, din Sandomir, nedescărnată încă, dau tîrcoale prin preajmă, văicărindu-se, dacă nu cumva s-or fi preschimbat în iscoade."

„Ce zici ? Ce zice ?" — se îngrămădiră mai mulți fruntași, afară de Mihail și oamenii lui. Se plecau unul către altul, ținîndu-și cîte-o ureche în căușul întors al palmelor.

„Ei, na : zice că mortul bărbăției mele, din Kiev, se plimbă printre noi !" — lămuri Oaneș Bătrînul.

„Așa-i ! — tună nebunul. Iată-l, iată-l ! (Și împunse cu degetul înspre un boier ce-și mîngîia blînd mustața). De ce nu-l prindeți ? Oare nu lucrează de-acum pentru TĂTARI ?!"

Uitîndu-se după arătătorul lui prea lung, prea schilav, nedescoperind la capătul său decît chipul netulburat al boierului Iacul, cnejii izbucniseră iarăși în rîs. El deosebindu-se și de astă dată de ei, precum Mihail. Într-un tîrziu, străduindu-se să nu dea cuvintelor prea mare greutate, rostise :

„Măi, deșteptule, mai bine te-aș spînzura ! E-adevărat, se aude că păgînii numiți tătari, de sub mîna unui înălțat Împărat de Răsărit, ori scăpați din ea, jefuiesc în Polonia, dar ce treabă avem noi ? Or fi niscai răfuieli între ei ce nu ne privesc."

Și s-au despărțit, nu mult după aceea, tot cu voie bună.

10.

Pe urmă, vijelia însăşi dogorind.

Primele veşti neîndoielnice despre mişcările tătarilor i-au venit din Ţara Bîrsei şi erau groaznice. Călăreţi năpraznici, cu feţe galbene bătînd în negru şi pomeţii săltaţi, se revărsaseră din toate părţile de pe văi şi din munţi, urlînd şi chiuind, alungind zi şi noapte gîturile asudate ale cailor către această ţintă, în mijlocul căreia se proptise şi aştepta voievodul Ardealului, Posa, cu oaste, pe care o spulberaseră dintr-o lovitură, ucigînd şi pe voievod, pentru a nu-şi întrerupe calea şi a da foc într-o clipită cetăţii Braşovului. Apoi, o vreme, parcă se topiseră în iadul ce-i vărsase de greaţă şi silă, sau ca oşteni încercaţi ai săi, trimişi să cuprindă lumea în împărăţia Tartorului. Fiindcă pămîntenii nu mai avuseseră de-a face cu neamul acesta. Unele purtări ale lui aduceau cu ale altor popoare nestatornice, cu ale cumanilor de pildă, dar pe cînd cruzimea acestora se mai potolise, ţinînd mai mult de negura trecutului, cumva ca în basmele cu căpcăuni, cele săvîrşite de tătari erau atît de apropiate, că abia avusese zvonul timp să ajungă. Şi atît de turbate!... Două-trei zile de pace nelămurită, uneori cîteva ceasuri de linişte încremenită, şi o altă aşezare cunoştea cumplita soartă. Alte vaiete răzbătînd dintr-o latură anume. Ca, după numai o clipă, să afli că în partea opusă, în ţinutul cutare, cete prădalnice din aceeaşi seminţie se învîrteau mai ceva decît furtuna. Înapoia lor, cîmpurile rămîneau pline de cadavre ciopîrţite, bisericile şi satele pustiite, pe jumătate arse, pe jumătate golite, caii, cu frîiele şi şeile pe ei, fără călăreţ, alergau înnebuniţi prin dumbrăvi, lunci şi livezi. Vrăjmaşii păreau să fie nicăieri şi pretutindeni.

Cînd a primit în sine toate acestea, s-a înspăimîntat desigur, căpătînd presimţirea a ce-i păştea, dar n-a şovăit prea îndelung : a făcut chemarea obştească a oastei. Zbuciumul începînd doar după aceea. Dincotro urmau să năvălească ? Din toate zările, Dumnezeule ?! Căci a doua ştire fu că, devastînd Făgăraşul lăsat fără apărare, vînau

trecătorile către cuibul lui Sănislav. Că, drept era, Munteanul se arăta pregătit, mai pregătit decît el, să-i întîmpine, chiar retragerea poruncind-o cu socoteală, ca să aibă pe ce se bizui, adică pe zdravenele sale cetăţi din creierul munţilor, dar... Dacă acelaşi iad se lăbărţa şi peste rîpele Buzăului, prin cîmpie ? L-ar fi depăşit în tărie pe voievodul Posa, pe care-l culcase în ţărînă o grapă cu tăvălug ?

Chibzuind, îi devenise capul muşuroi de furnici. Trei căi totuşi desluşise cu gîndul în blestemata putinţă a scursurilor tartarului de a ajinge pămînturile de sub oblăduirea lui : una prin Vadul Cumanilor (iarăşi vadul acesta !), alta în Rîmnicul lui Vîlcu — fie că scăpau în Lovişte din Amlaş şi Făgăraş, fie dinspre Argeş şi plaiul Arefului, fie că în groapa aceea nu se băgau — şi, în sfîrşit, o a treia, şi Doamne fereşte !, prin Haţeg, de unde, nezăgăzuiţi, s-ar fi prăvălit pe Jii într-o clipă pînă în propria-i Curte. Mai cu seamă la această vedenie îl apucau frigurile. Simţea că nu mai e în stare să judece, că se prăbuşeşte în gol, fără măcar să fi lăsat alor săi mijloacele de a se mîntui. Sortindu-i pieirii. Slăbiciunea durînd mai tot timpul, ziua ca şi noaptea, în somn şi în nesomn, ajunsese aproape să se urască, întunecîndu-şi mintea şi sclipirile ei mai reci, şi aşa destul de rare, cu o patimă şi mai crudă. Ar fi vrut să ceară sprijin, sfat, ajutor — i se năzărea îndeosebi că Mihail era singurul care i le-ar fi putut da —, însă un rest de încăpăţînare îl împiedica. Tărăgăna. Şi vremea trecea. În chip neaşteptat se trezi totuşi într-un tîrziu. Trei fiind căile bănuite dar patru locurile potrivite împotrivirii şi o mulţime ascunzişele, îi repezi pe Mihail la Cîineni, pe Dragomir la Vad (deşi îl cerşise, fireşte, Letinul), pe Mircea Mailat în Haţeg să-l întărească şi îndemne pe nu tocmai credinciosul însă viteazul Bratu Feciorul, pe sine punîndu-se, spre inciudarea lui Vîlcu, în Rîmnic. Curtea avea a o apăra Luca Bîtlan comisul, cu puţini oameni, oricît i-ar fi sîngerat inima şi deoarece, în crucea nevoii, s-ar fi tras într-acolo haţeganii şi poate ei toţi. Grosul oastei şi fruntea, cu cneji, juzi, boieri, împărţindu-le de fapt între el şi Mihail. Şi pregăti legături de crainici şi semne

de către unul spre celălalt, cum și spre ceilalți doi apărători.

Ajunși la locurile lor, el și Nedeianul împînziră munții de hotar cu băgători de seamă, buciumași și meșteri în aprinderea și menținerea focului pe orice vreme.

Împinseră pînă departe, chiar în țarină străină, iscoade cu cai iuți la îndemînă.

Îndemnară locuitorii, cîți nu erau volnici să poarte arme, pe bătrîni, schilozi, femei, copii, să-și caute adăpost sigur prin păduri și văgăuni.

Să care acolo bunurile lor mai de preț, în primul rînd vitele.

Pe călugări și preoți să ascundă odăjdiile și aurul în peșteri, gropi și alte tainițe.

Să se dosească fînul sau să se ardă.

Să se strice podurile.

Acestea fiind măsuri bune pentru toată țara.

De aplicarea cărora nu s-a convins în întregime niciodată, întîi necrezînd că vor avea răgazul, apoi mirîndu-se că l-au avut.

Cît despre lovișteni, nu-i putu el clinti din încăpățînare, dînd buzna înarmat în Sfatul lor cel mare și amenințîndu-i, dar izbuti în schimb Mihail. Ducîndu-se ca orice străin la locul de adunare al obștii ? Povățuind vreun leac bolnavilor părăsiți în răspîntie ? Luîndu-și gazdă pe trei zile ? Vrednică de pomină — acea ispravă a Letinului ! Nu și-o amintește decît ca povestire a perișanului Hulea de cînd a venit să intre în slujbă la el, căci, ca de obicei, cneazul n-a suflat o vorbă.

Cum-necum, oricum pe sub cumpăt — povestea omul —, satele începuseră să se tulbure prin sfaturi mai mici, ațîțate, dacă se lua după cele întîmplate în Perișani, mai cu seamă de tineri. Dar de cine ori ce erau ei înșiși îmboldiți nu cunoșteau. Pînă s-a limpezit totul într-un grozav sobor, noaptea în pădure, în neștiința majorității

bătrînilor și juzilor acestui ținut. Acolo, la lumina torțelor și felinarelor, călări, au sosit, vestiți și puricați de lanțul veghetorilor, aleșii (printre care și povestitorul cu încă nouă inși din obștea Perișanilor) și unii-alții au ridicat cuvînt, chemînd la apărarea moșiei dempreună cu oltenii. Atunci, Mihail, ajuns numai la urmă, ar fi spus :

„La ce vă folosește, loviștenì, neatîrnarea de care sînteți atît de mîndri, dacă n-aduce și mijlocul de-a o păstra ? Slobozenie ce poate cădea oricînd în genunchi ?! Îmbărbătați-vă, nu zic nu, cu gîndul nesupus, dar înarmați-vă totodată brațul și mai cătați și-n jur ! Gospodarul la ananghie aleargă uneori după ajutor la vecini. Dacă eu sînt acela, de ce să pregetați a mi-l da ? Dacă voi sînteți acela, de ce să nu alergați la mine ? Nu vă socotiți amenințați de năpastă ? Mă îndoiesc. Este de-ajuns să se prăbușească vecinul ăsta al vostru, voievodul Sănislav, care n-a avut vreme sau n-a vrut să rezeme și pe voi, ca să picați la rîndu-vă, împingîndu-ne și pe noi în prăpastie. Cum bine grăit-au multe glasuri aici, înțelept ar fi să ne strîngem mîinile îndată, să putem sta drepți și frățește în calea răutății."

Ar mai fi îndrugat cîteva despre chezășie, cum că brațul voievodului său Radu avea să se tragă îndărăt, acasă, după topirea vîltorii (cine-l împuternicise cu așaceva ?!), apoi a cerut pe da ori ba. A căpătat ce voia, cu chiote și încîntare. Vrăjitorie, nu alta !

Dar în legătură cu trasul acasă își amintește c-a zîmbit în sine : se va mai vedea !

În sfîrșit, și nu la sfatul lui Mihail, trimisese pe Chindea la judele Sibiului, însă din păcate, acela îi întîmpinase foarte prost omul și propunerea, răspunzînd anume că nu primește povețe decît din partea voievodului Transilvaniei, iar să se supună doar regelui (ca și cum ar fi fost vorba de vreo supunere !). Și cum voievodul era mort, nu mai avea de primit de la nimeni, așteptînd porunca stăpînului de la Buda. Așadar, că să-și vadă de treburi și să nu se îngrijească de oameni pe care nu-i are în

grijă și care nu i-au adresat nici o rugăminte. Cît privește onoarea, dacă era curios din fire, putea afla, ei bine, că sașii vor ști să și-o apere cu armele, în cazul că păgînii vor atenta la ea.

Atîta îngîmfare îl supărase mult. Tare-ar fi vrut să-l întrebe pe jude : Cum și-o vor apăra ? Ca în cîmpia Bîrsei, alături de nefericitul voievod ? (Deoarece unii din ei luptaseră și acolo.) Sau cumva își închipuiau că cinstea urma să le fie mîntuită primindu-i în genunchi pe năvălitori ? Apoi, l-a mîhnit. Nu l-a mai trimis pe Chindea cu întrebările — cum fusese pornit la început. A și uitat de altfel, străduindu-se să orînduiască alte și alte lucruri în vederea războiului.

O, vremuri fericite, ce nu îngăduiți dezmățul gîndurilor ! Care nu le păsuiți decît pe cele lipite de fapte ! Cînd nu-ți mai trebuie odihna, fiindcă ți-o găsești imediat ce pui capul jos. După ce ai zburat pe calul tău de culoarea negurii ca o nălucă, cercetînd străjile, încurajînd oamenii, ajutînd țăranii și slugile la doborîtul copacilor ori la săpatul șanțurilor și gropilor pentru capcane. După ce, lăsîndu-ți armăsarul prea-iubit, te-ai strecurat prin hățișuri spre locuri de pîndă sau stîne și ai cerut sfatul vînătorilor, ciobanilor, lotrilor chiar, surprinși de ivirea ta în sălașurile crezute de nepătruns. După ce ai căutat drumurile părăsite și potecile și ți le-ai însemnat în minte sau de-adevăratelea, prin semne greu de deslușit de alții afară de-ai tăi. După ce, deasupra strîmtorilor, cu o mînă de voinici, ai scobit cu bîrne și tîrnăcoape stîncile și le-ai proptit ușor, ca la momentul potrivit și un singur om alergînd de la una la alta să le poată da drumul la vale. După ce le-ai curățat calea, să se rostogolească mai iute, mai năvalnic. Făcînd acestea în două locuri diferite, la depărtare de cîteva ceasuri, pentru împrejurarea că dușmanul ar frînge apărarea. Încolo, punîndu-ți nădejdea în tăria brațelor și inimii de român și mila Domnului.

11.

Și deodată întîmplarea, nu împlinirea așteptărilor, nădejdilor, fructul pregătirilor — Întîmplarea :

Era dimineață cînd una din iscoadele argeșene, călătorind numai el știa cum, poate doar cu calul acela adus la capătul puterilor, se prăbuși la picioarele sale, strigînd : „I-a învins ! Sănislav i-a învins !" Acestea fiind cuvintele pe care le repeta întruna ca o moară stricată, în timp ce toți tăbărau asupra lui. A trebuit să-i certe amarnic ca să-l lase să-și tragă răsuflarea și să scoată ceva mai mult de la el. Omul cunoștea prea puține amănunte : văzuse munteni cutremurați de bucurie și i se spusese că voievodul tăiase în două locuri două șiruri de vrăjmași scurși din cumpăna munților, mai precis că pe unul îl descăpățînase în trecătoare, ieșind din Cetatea Dîmboviței, iar pe al doilea îl scăpase prin altă parte, dar îl ajunsese și-l zdrobise. Ceea ce părea limpede și mulțumitor.

Cîntări deci că rostul său acolo, lîngă Tîrgul Rîmnicului, se încheiase și că nu-i rămînea decît să-l întărească pe Letin, apropiindu-i-se. Străbătînd Loviștea, bineînțeles. Ba, de ce nu ?, așezîndu-și temeiul undeva înlăuntrul ei. Sperînd din tot sufletul nu că loviștenii nu-i vor da de furcă, ci dimpotrivă.

Drept care împrăștie poruncile și, pînă la prînz, trecu Oltul.

Însă abia își puse oastea în mișcare, că unii observară, sus pe Cozia, somoiogul de fum. Cuminte era să se bage degrabă la adăpostul pădurii. Se băgă. Și să-și aducă la îndemînă, ori măcar mai aproape, puterea lui Mihail. Pentru aceasta repezi la el om potrivit, cu cuvînt strașnic : să vină să se aciueze prin preajmă și să nu intre în luptă decît la semnalul său.

12.

O stihie — trupul dezlănţuit al Întîmplării : de la întiia ciocnire — dar, vai, alta nici n-a mai avut loc ! —, aşadar la singura încercare, deşi ieşiseră cu precauţia cuvenită şi la moment socotit prielnic, şi cu încrederea neştirbită, şi cu avîntul în sînge, răspunsul Cuiva Crud şi Neîndurător fu : rînduri omeneşti — spulberate ! Nu atît sfîrtecate, căci s-ar fi adus atingere minţii, şi mintea urma să înoate în groază spre a scăpa o piele netrebnică, cît răvăşite şi aruncate în cele patru zări. Zarea fugii lui fiind frunzişele muntelui Căpăţînii. În sînul cărora o rămăşiţă de gînd va căuta să se adune şi să pornească a scurma cu rîtul în proaspăta dîră a trecutului : de unde se aşteptase la o bătălie pe viaţă şi pe moarte sau, în cea mai neagră închipuire, la o potopire de iad în care ei ar fi fost osîndiţii, iar duşmanii lor diavolii cu cazanele de smoală şi furcile şi celelalte scule de trebuinţă, cum îi zugrăveau călugării şi popii, însă deşteptaţi din plictiseala zilnică, se trezise aruncat de o fulgerare puţin mai prelungă şi o înţepătură dureroasă în coaste, ca atunci cînd eşti trăznit. Pleznit totodată de un şfichi cu bumbi la capăt şi însemnat pentru întreg restul zilelor. Fiindcă ce altceva era ruşinea lui de a nu fi prevăzut nimic, în pofida nenumăratelor ştiri culese şi a serviciului fără greş al iscoadelor ? Şi cum putea numi drumul său de om buimac, purtat tîrîş de prieteni şi slujitori credincioşi, prins de subsuoară, apoi aburcat pe un cal, pînă în ascunzătoare ? Şi faptul că lăsase pieirii atîţia voinici ce-şi puseseră nădejdea în el şi se arătaseră pregătiţi să se jertfească pe altarul biruinţei ? Se gîndea mai ales la Mihail şi-l plîngea ca pe un mort din vina lui. Îl vedea încremenit, aşteptînd un semn de la el, ca să-i mîntuie pe toţi ori să-şi dea viaţa vrednic, şi chiar în aceeaşi clipă căzînd făr'a avea timp să se apere, să-şi încerce norocul.

Multe ceasuri petrecînd în schismă nedovedită, laşitate şi jale. Afla, de pildă, că poporul se întoarce încetul cu încetul acasă şi la traiul obişnuit, că, pe de altă parte, nici un pîlc de vrăjmaşi nu pătrunsese în ţară, să prade

sau să se dedea la alte blestemății, totuși nu-și putea învinge sila simțindu-și rosturile clătinate. Își zicea : eu, cîrmuitorul, eu, stăpînul, nu-mi mai găsesc locul și îmi închipui că nici ceilalți nu mi-l mai găsesc, cînd de fapt ceea ce-a fost este și-acum, *nu poate* să înceteze. Dacă i-am înțeles, de ce nu i-aș înțelege încă, în ciuda unor vremelnice necazuri atingătoare numai ființei mele ? Nu-s numai ale tale ! — răbufnea o voce lăuntrică. Nicicînd necazurile unui cîrmuitor n-au fost doar ale sale ! Viață jertfită — se îmbățoșa — asta e viața unui cîrmuitor ! Te-ai socotit nimerit — își răspundea. De ce acum dai înapoi ? Se auzea decît pe sine, încolo parcă era surd. Și surd trebuie să fi părut celor care veniră în sfîrșit spre a-l vesti că primejdia trecuse.

„Cum ? Ce tot bîiguiți ? — repeta. Au și ajuns ? Ard tîrgurile ? Mor satele ? Au cuprins Curtea de Jiu ?“

„Nu, doamne, tocmai că...“

„Dați-i drumul, nu vă sfiiți ! Nu mă-ngrozește. Nimic nu mă mai îngrozește. Robi ? Cîte mii ?“

„Ascultă-ne, măria-ta ! Tătarii s-au dus“.

„Pe unde-au intrat, pe unde ? Oh, dar parcă nu știu ?! Trecut-au Oltul ? Trecut-au munții ? Scormonit-au Hațegul ?“

„S-au dus, doamne, ca fumul, ca praful. S-au topit în zarea Ardealului.“

„Măi, băieți, nu umblați cu ocolișuri !“

„Nici nu umblăm, căci ăsta-i adevărul curat, jurăm pe Sfînta Scriptură : a scăpat biata țară ! Or beli și spînzura pe la sași ori pe la unguri, la noi e gata : liniște și pace ! Cum a fost înainte.“

„Nu mai spuneți ! Și cine nu plînge ?“

„De ce să plîngă, stăpîne ? Mihail...“

„Mihail ?“

Și, într-adevăr, abia la auzul numelui aceluia se trezise. Cutremurîndu-se. Deschizînd larg urechile. Și ochii. Recunoscîndu-i și pe vorbitori.

„A lovit zdravăn Mihail — grăia (ia te uită !) Vîlcu, cel nu prea grăbit să-și arate vreo mulțumire, cu atît mai mult să laude pe cineva. A clădit cîteva mormane pentru corbii și vulturii noștri !“

„Pe cine-a lovit, omule ? Pe spurcaţii din iad ?" — l-a încercat.

„Pe ăştia de pe pămînt, mărite. A turnat pădurea peste unii, cum vruseşi tu, şi pe urmă i-a hăcuit."

„Va să zică, trăieşte ?" — a întrebat cu glas şubrezit dintr-odată, însă tot îi venea să urle de bucurie.

„Şi încă bine ! rîse celălalt, Bratu, stînjenindu-l cu o privire ciudată, scăpărătoare. O să-l ai curînd aici şi nu ştiu dacă n-ar trebui să-i ceri socoteală".

„Ce socoteală, frate ?" — toana cuvintelor chemîndu-l astfel pe cel căruia în tîrgul minţii sale înfierbîntate i se adresa : Că doar n-ăi fi apărut din bîrlog degeaba ! Doreşti să aprinzi paie în capul omului ? Ai mirosit prilejul să-mi ţopăi pe mormînt, la lumînarea vreunui Arhanghel?"

„Păi.... cu semnul" — răspunse naivul.

„Aha !"

Ca, aducîndu-şi aminte, să se întristeze şi mai tare. Să se învenineze mai adăugînd o rîcă. Amestecul din suflet să-i coboare, arsură, în pîntece. Recunoştinţa să i se verse în mînie şi să-l facă să alunge, cu vorbe potolit zvîrcolite, pe vestitorii faptei lui Mihail. Anume :

„Duceţi-vă ! Lăsaţi-mă cu izvodirile voastre ! Mergeţi la casele voastre şi băgaţi-vă-n ţeastă : sînt mîndru de Mihail ! Cum n-aş putea spune de voi ori... de mine însumi !"

Şi oamenii au plecat uimiţi şi îndureraţi. (Şi Bratu Feciorul ?)

13.

El privind, Mihail descălecînd. Cămaşa de zale a acestuia ici-colo pătată de o culoare roş-pămîntie, deşi se vedea că nişte mîini neîndemînatice încercaseră s-o şteargă

cu frunze, strivindu-le și nereușind decît să pună margini verzi-gălbui. Petele ieșeau astfel și mai bine la iveală. Și nu înșelau pe nimeni, cum nu-l înșelau pe el, ce privea cu ochii holbați numai părțile din împletitură îngălate de acea tină subțire, chiar dacă alături se căsca vreo gaură vădită de sabie sau își scotea sîrma un colț. „Doamne, — gîndea — văzui sîngele omului pămînt". Își aducea aminte vremurile tinereților sale, izbiturile date cu putenicu-i braț drept, zărea din nou șuvoaiele țîșnind năvalnic din rană, le simțea căldura lipicioasă și cînd nu erau ale lui, niciodată însă nu-i băgase de seamă aceste ape, această bătaie. Roșu aprins, dar nu gata să se stingă. Floare, nu pămînt. Iar învălmășeala mîinilor, atunci cînd rudele și prietenii își alegeau dintre stîrvuri morții, lui însuși îi rămăsese străină, de frică, preferînd pe ai săi să-i plîngă în tăcere și singurătate și să-i îngroape alții. Nu suferise să vadă sînge decît pe cîmpul de luptă, să-l împrăștie, da, la nevoie, și din albul ochilor, și iată-l acum silit să țină piept unei împrejurări diferite, în care cumplita nevoie, împlinită, stătea totuși pe picioare, răzimată de greabănul calului cu o rînă, cu cealaltă închinîndu-se, destul de țeapăn. El — să răspundă, să găsească tăria de a răspunde, primind în față petele acelea, ce vorbeau de (alcătuiau) fără îndoială un merit, chinuit cum se afla de rețineri și scîrbă, spunîndu-și c-ar trebui să-l îmbrățișeze numaidecît pe purtător și nefăcînd-o, nefăcînd-o. Mihail smulgîndu-și sabia din cingătoare cu stînga — și uitase că era stîngaci ! — și întinzîndu-i-o, iar el schițînd gestul de cuviință : las-o !

„N-am putut să-i întorn. I-am înțepat doar, sub coadă, îndreptîndu-i în cea parte".

„Știu. Nu puteai să-i trimiți înapoi de unde-au venit".

„Ăi de ne-au vrut pe sub munți s-au dus în Ardeal, ocolindu-ne prin urmare. Dac-ar mai fi fost o trîmbă în cîmpie, peste Olt, m-aș mira că n-au ajuns. Vreo știre de la tata ori Dragomir ? N-a încercat nimeni vadurile?"

„Toate bune acolo, dar veștile sînt vechi de două zile".

La care răspuns, Letinul rînjește, fără să-l mai amăgească : îi ridicase o piatră de pe inimă. Rîde apoi în hohote sparte, răscoapte :

„Or crede, înseamnă, că sîntem măcar o sută de mii și toți îmbrăcați în acioaie și fier. Și c-am avea niște *măchini* de scufundat pămîntul. Și că ne hrănim — eu unul nu mă dau în lături — cu carne de zmeu".

„Îți arde de glumă ! Nu stau ei să-și vîre ceva în capete. Nu folosesc iscoade, n-ascultă vorbe de la localnici".

„Aici te pripești, mărite voievod. (Serios :) Au aceleași feluri de luptă cu vlahobulgarii, sîrbii sau noi și nu se-ncurcă în armuri ca frîncii sau grecii. Doar că se pregătesc bine și într-ascuns, iar cînd pornesc, sălbatici fiind, nu se mai opresc".

„De ce nu se încumetă ?"

„Pentru că nu-s. Ar fi avut timp să cîntărească zvonurile, să cearnă adevărul, să se adape. De altminteri, eu am priceput mai demult : grosul lor e în Ungaria ; ținta lor asta fu !"

„Pleci la Nedeia, acum ?"

„Cu îngăduința ta".

„Atunci, pas de ne liniștește, cercetînd de-a fir-a-păr !..."

„Nu te temi c-aș trăda ?"

„Ce are-a face, de vreme ce le-ai intra sub piele ca să-i trădezi și pe ei ?"

„Așa-a ! Și dacă doresc să mă odihnesc, să n-alerg bezmetic după umbre ?"

„Pune la cale vreo intrigă cu prietenii tăi, venețienii !"

„Cunoști schimbul !"

„Îl cunosc".

Dar îl apucase frica. Printr-o ciudată prefacere, fără Mihail se vedea tremurînd ca varga în mijlocul curtenilor, a slujitorilor, primind soliile fără demnitate, greșind față cu femeile și copii, călcînd în străchini. „Pun prinsoare că în minte-și zice c-am îmbătrînit" — gîndi. Ca să-l audă îndată rostind răspicat :

„Ți-l întăresc în credință pe fiu-meu, Litovoi. Ți-l las zălog".

„Îngădui. Mergi sănătos !"

Și unul de altul se despărțiră.

PARTEA A DOUA (Mihail)

14.

Pe la ceasul prînzului intrînd călare în tîrg la Nedeia, mult mirîndu-se că nu regăsește larma de odinioară. Cușma cu panaș îi alunecase pe-o ureche din pricina scuturăturilor, căci își mînase calul la trap, nevrînd să se grăbească după îndemnul inimii. Privirea îi mergea drept înainte, nici încruntată, nici veselă și orătăniile ce țîșneau speriate de sub copitele cailor nu reușeau să-l scoată dintr-ale sale. Răspundea la plecăciunile rarilor trecători cu o ușoară înclinare a capului și, la început, cu ridicarea mîinii nevolnice, a dreptei, de pe greabănul animalului, însă, dîndu-și seama că gestul acela provoca bidivinului un fior primejdios, renunțase la el. Ici-colo, tinere fete ori neveste îi fluturau năframe de care nu-i ardea. În urma lui, prietenii, boierii, fie că simțeau același lucru, fie că nu cutezau să-l tulbure, erau tăcuți. Doar din ultimele rînduri ale slujitorilor răzbătea cîte un rîs nepăsător. „Măcar dacă s-ar fi-ntîmplat vreo grozăvie !" — gîndi cu răceală. „Se ascund ca șoarecii sau ne disprețuiesc. Cei ce nu pun mîna pe arme, n-au încredere în luptători". Ajuns la răscrucea de unde pornea drumul cel larg spre Curte, se întoarse și-i privi pe oșteni, ce încremeniseră.

„Vă slobod la moșiile voastre și mulțam pentru însoțire. Am să vă dau de veste cînd o mai fi nevoie".

„Să trăiești întru mulți ani, stăpîne !" — strigară lingușitorii.

„Mai putem adăsta — rosti mezinul trupei, Oaneș. Nu-i nici o grabă. Și-apoi, nu afli așa lesne fete frumoase ca la Nedeia".

Boierii rîseră din tot sufletul, ba încă și din burțile lor lihnite. Slujitorii, îngrămădindu-se, traseră cu urechea.

„Nu-i cuib de dezmăț Nedeia, tu, Oaneș !“ — îl mustră el zîmbind.

„Las' că știm noi ! Unde-s bani e și iubire. Și n-o să spui că veneticii tăi șed să le crape buza de dragoste !“

„Cei care s-au așezat aici, și-au adus și familiile. Cei în trecere se duc la Diiu după turturele“.

„Aha. Curații de ei ! Atunci, dă-mi o venețiancă din astea s-o-nfățișeze mamei ! Să fie de vreo doisprezece ani!“

„Mama Oneșoaia ți-ar lega-o de gît și v-ar arunca pe amîndoi în Dunăre !“

Oaneș tăcu, simțind că nu izbutise să facă despărțirea mai firească.

„Eu — tuși Grigore Tesluianul — ți-oi rămîne dator dacă te-ai apleca puțin asupra pricinii mele“.

„Fii fără grijă, bade Grigore ! N-or trece două săptămîni și te chem cu Mitriță ăla la scaunul judelui“.

După care, moșul de pe Teslui smuci calul în căpăstru și strigă :

„Cu bine ! Haideți, flăcăi !“

Slujitorii săi se desprinseră cu dibăcie din cîrd și, chiuind prelung, porniră năvalnic pe urmele lui, pe drumul pe care veniseră.

Alți boieri ieșiră din ceată și se pierdură asemenea, pe diferite ulițí, spre locurile lor de baștină. Numai Oaneș nu se îndura să plece. Curînd, nu mai erau decît ei doi față în față la răspîntie și pîlcul servitorilor așteptînd mai la o parte, respectuoși.

„Știu ce cugeți — făcu Oaneș. Nu mi-e frică de tătari, cum nu mi-e de dracu' !“

„Ba să-ți fie ! — i-a răspuns. Să-ți fie și să te împaci cu ei, dacă-ți cer dajdie. Bineînțeles, dac-or veni încoace și eu n-oi mai fi. Altminteri...“

Oaneș rîse mînjește :

„Îmi iei capul ?

„Ți-l iau !“

Apoi nu-i mai dădu timp de gîndire :

„Am o rugăminte la tine, în caz că totuși te hotărăști să ajungi acasă : oprește-te la Calafat cîteva ceasuri și

caută-i pe *signor* Marco și pe *signor* Mutinelli, din parte-mi. Ții minte ? Marco și Mutinelli, venețieni. Și spune-le c-aș dori să-i văd într-o treabă cu mare cîștig de arginți. Să se ostenească a veni la Nedeia în zece zile, auzi ?"

„Am să le spun, ai toată nădejdea".

Și Oaneș, nemaiavînd nici un motiv de amînare, ghionti cu călcîiele calul, lipindu-l de al lui. Îi cuprinse mîna.

„Cum aș putea să te uit, frate mai mare ?! Ești ca o fiară care mă hăituiește în vis !"

„Haida-de ! Cît pricepi tu, mezinule ? Îți trebuie o dihanie și mai crudă, și mai urîtă, ca să mă alunge pe mine. Părerea mea este c-ai s-o găsești. Cu bine !"

Oaneș își stîrni în așa hal calul, că sări în două picioare, hîrșîindu-i cu scara pulpa. Scoase un urlet de durere și o înjurătură :

„Așa-mi trebuie ! Să mă însoțesc cu un pui de șarpe !"

„De năpîrcă ! — jucară în juru-i cei optsprezece ani ai lui Oaneș. De năpîrcă !" Și se pierdu într-un nor de praf către port.

„Ăsta se înfundă într-o cîrciumă și bea pînă poimîine — gîndi. Ar fi să mă iau după el, să-i trag o săpuneală..." Însă, apoi, amintindu-și de propria lui tinerețe, ridică din umeri a nepăsare și porni la pas spre colnicul neamului său, urmat îndeaproape de curteni. Olanele curții sclipeau în amiază.

15.

Forfota, la curte, era așa de mare, că se clătină în șa de amețeală. Porțile, căscate, lăsau să năvălească pe tăpșanul din față femeile cu poalele în brîu și mînecile suflecate, liota de slugi și copii desculți, cîinii liberi și

cei purtați în juvăț de starostele vînătorilor, care hămă-iau repezit și trăgeau în toate părțile, de parcă voiau să-l desfacă în bucăți pe bietul om, ba chiar și cei doi armăsari de prăsilă, jucați în căpăstru de uriașii Jora și Habăuc. În turnurile de pază se lungeau gîturile vîrstate ale buciumelor și slobozeau valuri de sunete peste capete, spre tîrgul adormit din vale. În mijlocul mulțimii, în fundul unei jumătăți de cerc, pe care marginile nu îndrăzneau să-l închidă, oricît de nerăbdătoare erau — cîțiva bărboși, bătrînii, și trei gîngănii negre cu gulere înalte, albe, cu pălăriile cunoscute și parcă fără mîini, căci și le țineau la spate. La un moment dat, totul se potoli și numai acelea mai înaintară.

„*Excellenza* — rosti cel din mijloc, în care recunoscu pe Giorgio Secco —, *i veneti della città di Nundinea si felicitano del vostro ritorno. La luce del sole è tornata con voi*".*

„*Signor* Giorgio, eram îngrijorat de negoțul vostru".

„*Grazie. Non è andato bene per manco di sicurezza. Fu smodegato. Ora che...*"**

„Vom discuta mai tîrziu. Dar domnii ?... Cu cine am onoarea ?"

„Noii reprezentanți ai Salinierelor, *signor Conti e signor Sansone*".

„Încîntat. Sînteți invitații mei la masă".

Giorgio Secco sporovăi cîtva timp în limba lui cu noii reprezentanți, pe urmă tustrei se feriră într-o latură lăsînd loc bătrînilor. Îi îmbrățișă dintr-o privire, apoi pe tatăl său de-adevăratelea, după ce-i sărută singura mînă.

„Bine-ai venit, fiule ! — vorbi țanțoș moșneagul. Nu te putură răzbi păgînii !" Și se îndreptă și mai mult din spate.

„Nu, tată, dar nici eu pe ei" — răspunse.

„Nu era treaba ta, ci a voievodului".

„Radu-vodă e pe ducă" — îl luă gura pe dinainte.

---

* Excelență (...), venețienii din cetatea Nedeia se felicită de întoarcerea dumneavoastră. Lumina soarelui s-a întors cu dumneavoastră (veneț.).

** Mulțumesc. N-a mers bine din lipsă de securitate. A fost ciuntit. Acum că... (idem).

„Viaţa sa se află în mîinile lui Dumnezeu !“ — tresări unchiul Vasile, uitîndu-se cu teamă în jur.

„Lasă, unchiule ! — nu vru el să dea înapoi. Cînd pune moartea ochii pe tine, se vede !“ — şi se mai gîndi la cineva anume.

„Ţi-aş zice eu două — rosti sfătos taică-său —, dar sînt muierile de faţă şi n-aş dori să te fac de rîs tocmai acuma. Ei, Mărio, iată-ţi bărbatul !“

„Aţi lăsat-o la urmă, afurisiţilor !“ — a strecurat el printre dinţi. Şi se mişcă în întîmpinarea celei chemate, care venea cu fereală. Femeia roşi cînd o strînse la piept : o fetişcană cu şapte copii !

16.

Cu veneţienii se stabiliră cele de cuviinţă, şi mai multe chiar, mai ales cu Marco şi Mutinelli, care-i purtau un soi de recunoştinţă, condiţionată de ei înlăuntrul unui termen, de cînd îi salvase dintr-o înghesuială la Vidin, cu prilejul trecerii cumanilor. Şi anume, se întîmplase atunci ca nişte bulgari, căpetenii din oastea sevastocratului Alexandru, îmbătîndu-se, să recunoască în cei doi pe primii trimişi la craiul Soroniu pentru tratative şi rugăminţi, cu o mare sumă de bani, ce nici n-a ajuns unde trebuia şi nici nu s-a întors, făcîndu-i în schimb să dispară pe purtători şi ea să rămînă părăsită în cine ştie ce loc din ţară străină. Era desigur o minciună de beţivi puşi pe ceartă şi nimeni n-ar fi luat-o în seamă, dacă nu s-ar fi aflat acolo însuşi craiul amintit, care nega a-i fi văzut vreodată pe indivizi, ceea ce a fost interpretat în mod abuziv ca un sprijin şi o confirmare a greşitelor păreri bulgăreşti, cînd de fapt sporea îndoiala. El se grăbi să le explice aceasta, însă căpeteniile, înfierbîn-

tate, jurară pe însuşirile ochilor lor, neîntinate de orbul găinilor, şi vrură să-i tîrască pe bieţii nevinovaţi în faţa sevastocratului spre judecată, astfel că fu nevoit să tragă sabia întru apărarea onoarei oamenilor pe care, zicea el, îi cunoştea de cînd era copilandru şi care nu-l înşelaseră niciodată în nenumăratele afaceri încheiate cu ei. Şi cum Soroniu, amuzat şi bineînţeles neconvins de justeţea acuzaţiilor, avea pe deasupra o mare slăbiciune pentru el, Mihail, gestul său îşi făcu efectul : duşmănoşii amuţiră şi se duseră să-şi reînceapă plîngerile în altă parte, timp suficient cît să-i îndemne pe Marco şi Mutinelli (după ce le aflase numele) să-şi ia zborul şi să-l aştepte pe o creangă la Nedeia.

Nu-i era limpede nici lui de ce săvîrşise lucrul acela, poate că pricepuse ce fel erau veneţienii, poate bîjbîia numai sensul onoarei lor, lăsîndu-şi o portiţă pentru mai tîrziu, să se convingă ; în orice caz, cînd i-a văzut din nou, îşi dădu seama că, dintr-o prostie, aproape încheiase un contract. Noii săi prieteni calculaseră exact preţul gestului său şi-şi fixaseră singuri modul de plată. Mai precis, modurile. Căci, presupunînd că vor găsi prilejul să se achite printr-un serviciu asemănător (acesta ar fi fost primul mod), îl căutau cu destulă sîrguinţă, fără să se dea în lături de la unele mai mici, consemnînd însă cu stricteţe timpul scurs, ştiut fiind că şi acesta costă bani (al doilea). El nu-i întrebase cît aveau de gînd să-l slujească pentru fapta care le salvase averile (nu viaţa ; ea merita puţină importanţă, în lipsa aurului) şi nici nu încercase să ghicească dacă, în anumite clipe, mai dispunea sau nu de capital, dar, după purtarea lor mieroasă şi după zelul cu care se zbăteau să pescuiască motive de a fi în preajma sa, îşi închipuiau că încă se putea bizui pe ei. E drept că, de vreun an, situaţia se schimbase oarecum, şi în bine, prin căsătoria celui mai tînăr, Marco (cincizeci de ani), cu surioara Fevronia (tot cam atît), uluit de descoperirea că era catolică şi că se născuse cu acea trupeşie ce-i amintea de maică-sa, într-o ţară unde vînturile nu păreau favorabile pentru aşa ceva, dar despre trăinicia

acestei legături nu apucase să-și alcătuiască o părere. De aceea, cînd i-a chemat prin Oaneș, ei au venit în răstimpul dat, și i-a luat prin ocolișuri glumeţe despre întinderea cunoștințelor lor, aducînd mai ales vorba de tîrguri ca Flocii, Vicina ori Chilia, și l-au asigurat că prietenii lor se numărau cu miile și că puteau conta pe alte cîteva sute în stare să le devină, nefiind totuși pe moment decît prietenii prietenilor lor, cînd i-a iscodit cu privire la regii și curţile unde știau să ajungă, primind răspuns c-ar fi izbutit și-n rai, ca să nu mai vorbim de tătari, ba chiar în tabere de război, dacă ar fi avut vreun folos din asta, primejdia neexistînd decît pentru fricoși, se gîndea și la căpătarea informațiilor respective, dar și la cît mai avea din ce obținuse scoțînd sabia la Vidin și cîștigînd bătaia pe umeri a cruntului Soroniu. Ieși bine la socoteală.

„Ceea ce-am auzit de la voi, cumnate Marco și *signor* Mutinelli, mă umple de nădejde — le zise. Am nevoie de sprijinul vostru".

„*Pronti !* *" — răspunseră într-un glas.

„Să-ți facem legătura cu papa ?" — întrebă numai Marco.

„Cu împăratul de la Constantinopol ?" — adăugă Mutinelli.

„O, nu ! — rîse el. Cu primul nu — se pare că nu prea vă mai are la inimă. Cu al doilea — să mă mai gîndesc. Cu tartorul dracilor !"

Veneţienii holbară ochii, apoi înţeleseră :

„*Col Tartaro ? Imposibile !*"

„*Imaginavo* — se porni el mustrător. Deși altfel vă lăudaţi mai-nainte. Dar nu-i nimic. *Non fa niente.* Alta aș vrea."

„*Che cosa ? Che cosa ?*" — rușinat, Mutinelli.

„*Una picola informazione : hanno dannegiato el vostro trafico al mare ?*"

„*No, no ancora*".

„*Cioe, non ci sono*". O mică pauză. „*Neppure in questa Valachia trans-alutana ? Valachia d'oltre l'Olt ?*"

* Sîntem gata ! (veneț.)

„Neppure. Ma non ci siamo sicuri. Non havemo negociato entro el paixe.“ **

Şi fiindcă nu putuseră răspunde satisfăcător, Marco şi Mutinelli se oferiră să-i aducă, în casa lui Giorgio Secco, alte mărturii gata să le răstoarne pe-ale lor. Zile în şir se perindară pe acolo, prin faţa lui, negustori şi şarlatani, căpitani de corabie şi condotieri, călugări şi vînători de posturi de medici de curte, pescari, cruciaţi rămaşi de căruţă sau rătăciţi cu bună-ştiinţă, călători din interes ori de plăcere (genovezi — nu), carrarezi, sienezi, armeni, o mulţime de lume atrasă de promisiunea fluturată — deschiderea unei mine de aur — de unii care erau în mai strînsă legătură, fiindu-i consilieri, *col duca Michele stesso,* *** signorii iluștri Marco și Mutinelli.

Din toată osteneala nu se alese decît cu drojdia unei mari nelămuriri. Se hotărî să şi-o înlăture singur. Tăcînd, bineînţeles, asupra imboldului.

17.

Aşadar, crezuse şi el, pe lîngă ceilalţi, că se astîmpărase. Dar cum să te linişteşti cînd nu-ţi simţi casa în siguranţă, pur şi simplu fiindcă nu-i cunoşti vecinătăţile,

** Cu Tătaru ! Imposibil.
— Îmi închipuiam. (...) Nu face nimic.
— Ce anume ? Ce anume ?
— O mică informaţie : au dăunat comerţului vostru la mare ?
— Nu, nu încă.
— Deci, nu sînt pe acolo. (...) Nici măcar în această Valahie trans-alutană ? Valahia de peste Olt ?
— Nici măcar. Dar nu sîntem siguri. N-am neguţat în interiorul ţării (veneţ.).
*** ...cu ducele Mihail însuși (idem.).

4 — c. 249

poate doldora de primejdii ? Şi cum să le cunoşti, dacă nu le-ai bătut cu piciorul ori copita, iscodind, învăţînd ordinea lucrurilor, ca să-ţi dai seama cînd au răvăşit-o ? Depinde însă — şi asta i-a spus-o Litovoi, chematul în grabă —, depinde de om cît de mare le vede întinderea, căci unora le e destulă curtea lor, înconjurată de un gard, şi dacă în ea nu-i mişcat un fir de păr, înseamnă că totul este la locul lui şi n-are decît a dormi cu burta-n sus, tihnit. Tu — zice căposul — dimpotrivă, te dai de ceasul morţii pînă nu pui margini uşurării tale hăt departe, pe mal de rîpe străine. Nu-ţi ajunge colo o apă, colo un munte. Parc-ai vrea s-atingi capătul lumii. Şi nici măcar n-a mormăit vorbele ; le-a rostit limpede şi rar, după ce trecuseră Oltul. Cu vrăjmăşie chiar, încît l-a şi oprit cu o privire, acolo pe prundiş, să-l întrebe : De ce venişi ? Bănui că te zbătuşi niţel în colivia boşorogului, ca să te lese slobod şi încă volnic să zbori. Ori t-ei fi săturat de petrecăreala prin boabe de mei cu puişori şi puicuţe de cneji breji-viteji pîn'la prilejul luptelor ? Iar el : Venii să te văd la lucru : cînd te războieşti cu vîntoasele. Şi pierdui ani de zile cît fui ţînc neînstare să sar peste poala mamei, necum peste brodnici. Ceea ce era o adevărată obrăznicie, dar şi o dovadă că, tîrziu, începuse să muşte. Aspru, îmbufnat, i-a întors atunci spatele, numai şi numai ca să nu-şi trădeze bucuria că şi ultima teamă i se spulberase. Bucurie dureroasă, sucită, de părinte care-şi scoate în sfîrşit fiul din rîndul gogomanilor, aflători nu aiurea, prin preajmă, ci în propria-i familie, născuţi ai lui, păcatele sale.

Fericit : după încercarea braţelor — mintea ieşind din gogoaşă, din coajă, din ghem. Înşirîndu-se la împletit taina aceasta numită viaţă. Măi băiete — îi venea să-i spună uneori, tropotind spre ţinta nevăzută, cînd se apropia noaptea mai ales —, măi băiete, ia aminte însă, omul e-n ăst fel clădit, că ce-nşiră azi desface mîine ori chiar, fără să bage de seamă, în clipa cînd munceşte mai cu rîvnă. Crede că face — şi strică. Şi nu învaţă, Doamne, nu învaţă — fapt îndeobşte recunoscut — decît după ce-o păţeşte o mie de dăţi, poate nici atunci ! Are boala asta de a pricepe cînd este prea tîrziu ! Şi cumva îţi închipui că cel de-alături îi împrumută priceperea ?

S-o ducă mai departe ? S-o împlinească în faptă ? Să nu se piardă ? Să ocolească păcatele şi greşelile ? Nu. Fiecare o ia de la capăt, se năpusteşte cu ţeasta înainte, doar-doar o întîlni o zare moale, de cocă, prin care ei să treacă uşor şi nevătămaţi. I-ar fi spus... ah, cîte i-ar mai fi spus, căci i se dezlegaseră baierele limbii ! Totuşi, nici în ruptul capului, trăsnaia cu zarea. L-ar fi întrebat numaidecît : şi noi, către ce zare ne îndreptăm ? Cerînd adică un răspuns limpede, încheiat, închegat, în vreme ce el încă trebăluia la aşa-ceva şi, desigur, avea să trebăluiască încă şi după ce vor fi ajuns.

Pe de altă parte, se ferea să se dea pe sine de exemplu. Nu neapărat din pricina mustrărilor de cuget — oare nu se obişnuise cu ele, nu spusese îndelung la otrava lor, ca să nu-l surpe ? — , ci din aceea că nu dorea să moşească vreo nouă zădărnicie. Arătîndu-i-se, neîndoielnic, într-o lumină calpă, lui, întîiului născut (dacă mai putea fi înşelat), lucru cumplit pentru orice tată, spre a mîntui ascunzişul. Şi ascunzişul său era, umilindu-l destul, Părerea. Că părerea cumva cată să prindă trup, este legiuit să şi-l prindă, măcar că legea aceasta a scăpat nescrisă. O împărtăşise el într-o împrejurare anume şi voievodului, adevărat că în doi peri, drept care va fi părut o aiureală : părerea e cîteodată tot ce-i mai bun în noi, o potcovim zilnic cu caielele greşalelor noastre, şi biata de ea îşi canoneşte picioarele, îşi rupe unghiile, de proşti fierari ce sîntem. dar cînd o lăsăm slobodă să se sălbăticească, află că poate trăi şi fără, firească. Şi să-ndrăznească unul să pretindă că firea nu-i în primul rînd sălbăticie, că nu-i mai fire mişcîndu-se cum s-a născut, că, în timp ce creşte, nu rămîne fire, urmîndu-şi căile înscrise în sinea sa. Că pe sinea aceasta o călăreşte un sine tîrziu, mohorît sau neghiob, nu înseamnă să se îndemne la crimă, ci să se arate pilda îndrăgostiţilor, care unul pe altul se schimbă. Şi vom avea fierarul drăgălaş şi priceput, ce nu pătrunde cu silnicie, ci cu mîngîiere şi dragoste. Părerea să necheze la staul, uşurel, deoarece a fost chemată la datoria vieţii, la povara care se întinde de la o fiinţă la alta, asemenea, pînă cînd nu se mai simte ca povară.

Drumurile trebuie bătute, carele cărate, călărețul purtat — de ce să nu le suportăm cu seninătate, toți suportîndu-le ? Dar uite că eu, ca părere, am dreptul să intru în obște, ca să uit fapta fierarului neisprăvit. Trag încheierea, iubite voievod — i-a zis strîmbîndu-se puțin —, că părerea are drept la trup, mai cu seamă în viața neamurilor. Nedesăvîrșit eu unul, mă desăvîrșesc prin părere în ceilalți. Cum ai să mă mai spînzuri ?

Voievodul nu-și bătuse capul cu această înțelepciune încurcată a sa. Iubea cumințenia, ceea ce era bine, dar tăia avîntul, ceea ce era rău. Ca și cum întîia ar fi fost mama iar al doilea fiul, fiul care se întorcea împotriva ei. În realitate fiind cu totul altfel : avîntul nu se naște din cumințenie, ba dimpotrivă, însă își urmărește ca pe-o mireasă tocmai posibila lui cumințire.

Voievodul nu se sinchisise, prea bine — de ce sărea mereu cu gîndul să se ia de piept cu el ? Îngăduise lui Litovoi să plece de sub mîna sa, pierzînd controlul unui neam nu chiar supus — făcuse doar niște socoteli greșite ? Visa oare, în nopțile lui rele, unde ajunsese curteanul său, zălogul, pupila ? Ce n-ar fi dat să-i vadă dumnealui plimbîndu-se scară la scară, cu oaste în spate, măcar că măruntă, prin păduri neatinse de încălțările lui ! Dînd pinteni unor cai și unor oameni fără tragere de inimă, deșteptînd uimirea la drumul mare, unde nimereau peste niscaiva străini, ori la cel dosnic, nedezmințit românesc. Avînd de toate cînd nu cereau nimic și răbdînd din gros cînd luau cu sila. Primind plecăciunile și trezindu-se cu bîta în moalele capului din partea aceluiași și înfricoșîndu-se de coase și furci, spre a fi apoi găzduiți în casa purtătorilor, sau barem în hambarele lor. Trăgînd sabia uneori, la amarnică nevoie, dar bucurîndu-se mai ales de o întîmpinare... împărătească. Sporindu-și rîndurile. Nimeni neîntrebînd încotro, molipsindu-l și pe flăcăul tomnatic, cum se dovedea, Litovoi. Avînd încredere în el, „marele voievod Mihail“. Să crape de ciudă pizmașii. Închipuiri ? Fie ! Ce rost mai păstra întrebarea, cînd trăia izbînda sa ?

Fiul — un sfînt. Se întîmpla ca „marele voievod“ să se chercheleascä pe la popasuri, să țină morțiș să-și prelungească șederea la cîte o gazdă prea binevoitoare,

să caute să uite, pentru o noapte-două, ținta, nelămurita țintă. Litovoi — nu. Veghea, punea ordine în toate, străji taberei, frîu gurii, ascuțiș în urechi. Sorbea lacom înfățișări, pricini, noutăți. Frumusețea îl cam încrunta. Se temea de înşelăciune, pesemne. Locuitori nemulțumiți de judecățile juzilor sau cnejilor lor, de strîmbătățile trăgănate ale boierilor, soseau în tabără și... îl cereau pe „voievodul cel tînăr". „Voievodul" se ivea. Înjgheba scaun de judecată (sub copacul obştei !). Hotăra. Roata se schimba. Acum nu mai voia el să plece. Pe motiv că, odată plecat judecătorul, vechiul stăpîn... Astfel că în Teleorman au trebuit să zăbovească o lună, în Vlașca două, în Cornățel s-au așezat. „N-am văzut marea, băiete !" — i-a zis, deși înțelept era într-adevăr să se oprească unde se găseau, veşti cumplite venind. „Du-te, dacă poftești — îi răspunsese. Eu oi merge altădată !" Drept care el, ca să-și astîmpere dorul, făcu călătoria la Tîrgul de Floci.

Şi acum iată-i întorcîndu-se în Vlașca, alergînd. Plănuise să cerceteze palmă cu palmă pămînturile acestea de peste Olt (întru apărarea slavei voievodului Radu ? !), să le curețe poate de ciulini — nu crezuse însă că vor fi nevoiți să înfrunte furtună. Gloata tălăzuieşte în jurul lor, nădejdea li-i strînsă în cleşte, în dinți — de aceea au dat fuga sub lipsa lor de acoperămînt ? Vîlvătaia pîrleşte. Veneţienii ştiricesc prăbușirea Tîrnovei. Satana, cu hoarda, trece de zor Dunărea. Robii din Bulgaria și averile le-a mînat pe de lături, către Dîrstor și țara cea mică, a Sciției, dar oastea vrea s-o chefuiască aici. Şi ei nu-s decît la Gubavi ! Au trimis, e drept, pădurilor Vlașcei solie, iscoadele par să se fi atins de laba păroșilor, fără să le fi căzut în gheare, totuși, totuși, ce-i liniștea aceasta, dacă nu calmul dinaintea furtunii ? Îl priveşte pe Litovoi și se miră — are ochi ciudați acest flăcău al său, întîiul născut, de o întunecime străvezie, căscați cum sînt către zările năvalei. Trupul — vigoare nestrămutată — are brațele noduroase, un fel de ramuri de copac crescut cam la înghesuială, stînjenit. Își vor croi ele drumul spre cer trebuit ? De ce nu l-o fi lăsat la căldura cuibului Curții de Jiu ?! Să-l încredințeze lui Dumnezeu ? Care ? Cel slujit cu ifose de la Roma ori de la Bizanț ? Singurului Dumnezeu, netrebnice ! (Ce dacă se înjură, cît are

vreme !). Dumnezeului însă care-i suferă și pe... Ei nu jură pe Satana, degeaba creștinii le pun în cîrcă Anticristul, se cred doar făpturile unui alt Dumnezeu, sau a mai multor, după chipul și asemănarea lor. Ba unii împărtășesc învățătura lui Nestorie.

Litovoi nu-și face astfel de gînduri, toată ființa lui e așteptare și călărire către un țel în sfîrșit întrevăzut. Cînd își pune semnul crucii, de el se desparte, cînd strînge frîul și chingile ori, într-ascuns, mînerul spadei, de el se apropie. L-ar îmbrățișa. Se abține. De altminteri, uită repede asemenea deșertăciuni. Aleargă de sîrg spre Hulubești, unde, se spune, au și început să bîntuie.

Prea tîrziu sosiți. Ospățul s-a și terminat. Cu burțile pline, diavolii se împart în două, o trîmbă o ia la răsărit, alta urcă drept către ascunzișul lor. Pe care s-o oprești ? Se hotărăsc pentru ultima. N-o lasă să flămînzească. O sfîrtecă iute, cu destulă ușurință. Scăpații se răsucesc pe copite, luînd-o care încotro. Localnicii îi vînează ca pe niște vulpi. Le-aduc și lor o căpetenie un prințișor de prăsilă, care însă, nepricepînd o boabă omenește (adică românește), nu-i poate ajuta la nimic. Înghite vrînd-nevrînd cuțitoiul-seceră ce purtase în mînă.

Trîmba dintîi, în chip de neînțeles, le cade în spate. Pacostea vine pe la amiază, norocul — cu noaptea. Se strecoară la adăpostul ei spre Grumazi, rugîndu-se de mama focului, mai ales el, căci Litovoi predică retragerea, să-i vadă iarăși pe draci, sub geană de lumină. Smintită întîmplare !" — îl aude pe fiu-său șoptind.

Dimineața, află că tătarii urcă pe Argeș, dar nu-i tocmai sigur. Se apropie, însă... satele Dîmboviței ard. Dau față cu dușmanul la Brezoaia, dar se încurcă într-o gîrlă și pierd cam douăzeci de oameni. N-au cînd să-i adune ; îi hărăzesc Domnului și ciorilor. Ochii lui Litovoi plîng. Fără lacrimi.

Nu mult după, încalcă, înaintea tătarilor, marginea țării lui Sănislav. O mică oaste de coase, ghioage și furci, organizată sub conducerea cneazului de Hîrțești, gata să tabere pe ei lîngă Răzvad. Litovoi, sporovăind preț de un sfert de ceas, singur cuc în mijlocul muntenilor, înconjurat și neînarmat, îl aduce pe cneaz la gînduri mai bune. Nu-i vreme de șovăit : de-o veni, cum vestește, stăpînul

lor Sănislav, o intra în luptă, în caz că nu s-a isprăvit, ori o găsi ştearsă ruşinea de braţele noastre sau de moartea noastră. Păi — se clătina căpetenia —, dacă era vorba de datul ortului, n-ar fi fost mai cuminte să...? Nu, fiindcă ăştia, neîmpiedicaţi, capătă repede avînt. Pînă-n seară pun foc Cîmpulungului ori, Doamne fereşte, chiar Curţii. Aha!... Şi trec îndată la treabă. Primesc să se supună poruncii lui, jupînului Mihail, de care — o, fală! — auziseră şi care — iată! — îşi face cruce la fel de spăsită precum scumpul fecior, rostind jurămîntul de ocrotire şi netrădare. Cneazul îl şi măguleşte, zicînd că Cel de Sus îi rătăcise pe la ei, întru mîntuirea... Are poftă de taifas, cînd el abia pridideşte cu potrivirea închipuirii mişcărilor în sînul împrejurimilor. Prea-vrednic pămînt care ştii sluji la de toate, inclusiv la propria-ţi apărare, şi deci la a vietăţilor dulce respirului tău!

Mîna de oşteni ce alcătuia coada se strînge. Pare a fi împinsă de un suflu de foc, neostoit, sau şfichiuită de un bici uriaş, năzărit, întru cît nevăzut.

Porunceşte încălecarea. De-a dreapta Litovoi, de-a stînga Cneazul. Oaneş îi şade dinapoi.

Într-o clipă, se topesc toţi în pădure. El — ultimul.

Chiotele duşmanilor se aud la început ca o bătaie a hăitaşilor la o vînătoare îndepărtată.

Cînd se desluşeşte tropotoul de copite, chiotele sînt urlete.

Valea se leagănă într-o parte şi-n alta, frumos luminată de amiază, şi cotropitor de verde, cînd apar. Mulţi deodată.

Apoi un cal negru zvîcneşte, călărit de o momîie aplecată, cu ciosvîrta de fier în braţul ridicat. Trece prin dreptul lor la o zvîrlitură de săgeată şi este, prin poruncă aspră, lăsat să se ducă.

Şiraguri: trei—patru. Ba nu: patru. Nu erau învălmăşite.

Ţipătul de cucuvaie al lui Oaneş, mult-aşteptat, pe dealul din faţă. Şuieratul scurt al stolului de săgeţi ale păsărarilor, aruncînd în vînzoleală preursitele şiruri.

Fulgerător, calul cel negru se întoarce. Un răcnet ciudat, un răget ca de fiară, cu sabia aceea îndreptată cu vîrful spre măgură, şi măgura e luată în piept de o droaie

de călăreți. În urma lor, primele leșuri. Unele se mai zbat încă, trîntite pe spate.

Rîndul norului lor : cît de temeinic se înfig gingașele țepușe în spinări, șale, grumaji !

Lîngă călărețul negru se ivesc patru-cinci alți călăreți. Își apropie capetele, se sfătuiesc.

Și în timp ce rămașii urcați pe colnicul dimpotrivă frunzăresc desigur codrul (ca să nu găsească pe nimeni, afară de vreun nătîng), săgeți cu nemiluita încep să le zbîrnîie și lor pe la urechi, trase de jos.

Fruntașii vrăjmași reiau comanda. Și nu le pasă că-s descoperiți.

Ei înșiși de-acum vor trebui să iasă la limpezime.

Poruncește. Îngăduie întîi coaselor, furcilor, ghioagelor. Arcașii smulg sulițele.

Litovoi nesocotește porunca și se năpustește la vale. El îi face semn lui Oaneș să plece, să-i stea neghiobului în preajmă. Iată-i pe amîndoi încleștați. Litovoi zboară o căpățînă. Coasele seceră. Caii se prăbușesc. Ori el e surd, ori într-adevăr nu se mai aude nimic. Îngrijorat, se grăbește. Urnește grosul și-i dă drumul. Habar n-are cînd s-a trezit în tumult. Vede doar chipuri schimonosite, le recunoaște trăsăturile, băloșenia, ura împestrițată de groază. Lovește cu sete. Curăță numaidecît ocolul a două lungimi de cal. Îl zărește pe Litovoi, caută să-i ajungă aproape, nu reușește. Dibuie călărețul negru, însă îl pierde. Simte o lovitură sub coastă, apoi amețește. Se prăvălește ca într-un hău. De pe acoperișul curții din Nedeia, un copil...

Cînd se deșteaptă, se află pe o pajiște minunată, scăldată în amurg, un foc îl dogorește pe față, și vîntul cîntă ușurel din fluier. Cîntul este un cor de șoapte. Din zarea unui cort plutește către el Litovoi, se lasă într-un genunchi alături, pălălaia îi cuprinde pe amîndoi, îi mistuie, îi... Cenușa le pătrunde în ochi... Totul se învălmășește. Cocoloșește în palmele sale o mînă, care devine rece, se întinde lunecoasă ca sloiul, îi scapă. Revine caldă, se chircește. El însuși nu se preschimbă decît într-un ghem de întuneric sorbit de o pînză de lumină.

18.

În cort, sprijinindu-și capul în palme și coatele pe genunchi, bucuria primirii lui Oaneș trece, deși fostul tovarăș de arme se mai află alături și îl privește cu înțelegere. Alte griji îl frămîntă. Cele dinaintea sosirii lui? Da și nu prea. Căci mintea, și cînd se întoarce, nu bătătorește același țarc, ci dă tîrcoale, folosind atîtea cărări cîte puncte înconjurătoare sînt. Cine știe ce copac a crescut între timp în locul de care mereu încearcă să se apropie?

De pildă, ce-a însemnat solia aceea a boierilor, decît că mulți îl văd într-un fel, cînd el se simte cu totul altul. I-au propus alegerea, tămîindu-l. (N-au adus vorba de tată, dar se ghicea de departe că-n amintirea sa călcau și-alergau). Credeau că se leapădă? Nici gînd. Fiindcă și de n-ar fi venit ei, tot s-ar fi socotit îndreptățit, măcar că într-alt chip, și ar fi fost în stare să ridice țara spre a-și atinge ținta. Au făcut-o însă prea devreme, grăbiți parcă să i se cațere pe umeri și să dea la o parte orice rușine și orice umbră de recunoștință pentru Celălalt, care nici n-a închis bine ochii. N-a îngăduit. Li s-a părut atunci că se izmenește, că-i place să se lase rugat și au stăruit supărător de mult, silindu-l să-i poftească afară. După ce zoriseră să ajungă la el ca la unul asemănător cu ei, doar în moștenire mai bogat, nu s-au mai înapoiat, jigniți desigur. Să le fie de bine! Nu asta îl rodea acum, nu se liniștea deloc în privința viitorului, ci se perpelea pentru înfățișarea sa răsfrîntă în alții, și acea

icoană era urîtă, nedreaptă și neașteptată. Ar fi făcut țăndări ticăloasa lor oglindă.

Se retrăsese în afara zidurilor ca să nu stea chiar în bătaia șoaptelor nerușinate, nu c-ar fi avut ceva grozav să-și impute. Apoi, voise să permită familiei celui ce pleca pe veșnicie să-și poarte jelania mută, fără a da cu ochii de el la fiecare colț, închipuindu-și că pîndește, și totodată să lipsească de nod țesătura uneltirilor, lucrată din ce în ce mai pe față, din ce în ce mai primejdios pentru soarta bietelor ființe care, firesc, se dezlegau anevoie de mortul lor. Dar, din această pricină, îi fu dat să audă : lupul la porți ! Lupul era el pentru netrebnicii pe care-i alungase ; Dumnezeu știe ce devenise în închipuirea nefericitelor. Numai de ura lor se temea, deși, bineînțeles, n-ar fi avut urmări ; în schimb, de cleveteala și sforăriile curtenilor în adînc nu-i păsa. Blestemul fiind o boală de cuget, n-ar fi dorit să fie atins de el, căci însuși l-ar fi hrănit în clipe de răgaz și l-ar fi ajutat să se întindă, cuprinzîndu-i întreaga făptură. Și un conducător otrăvit pînă în măduva oaselor...

O văzuse în treacăt pe Vasilisa, cînd trupul din așternut, încă viu, își adunase ultimele sforțări și slobozise slabă poruncă — să fie lăsați singuri și să se amîne oricine — și chipul ei îl uluise : semăna izbitor cu al Elenei sale. Și noaptea avu chiar un vis în care se făcea că o fată tînără și înaltă și ademenitoare i se arată pe prispa unei case, o dată, de două, de trei ori, în timp ce el șade legat de un stîlp, cu un inel de aur și, curios, dorința i se mistuie în mîngîierea acelui inel care-i pătrunde în carne, pe fată observînd-o doar cu coada ochiului cum se apropie și dispare, păstrînd de fiecare dată aceeași înfățișare și totuși parcă alta, cu sînge mai puțin în obraji, cu buzele subțiri și arse, cu mișcări mai nepămîntești, însă ale unui corp ce se cocîrjează treptat, omenește. După un răstimp în care lupta cu sine capătă noima unei crude renunțări (la luciul metalului, la calda lui apăsare pe brațul prins), încearcă să rețină strania ființă, înainte de a se preface în deplină umbră. O strigă pe nume și, ca și cum ar fi fost convins că atît nu este de-ajuns, se îndreaptă spre ea cu pași greoi și siguri, mirat — însă tare puțin — că

nimic nu-l oprește. Elena — deoarece nu poate fi decît ea — nu fuge. Îl așteaptă în locul unde apare, supusă, numai cu privirea alunecîndu-i ușor într-o parte. Mîna lui îi apucă aprig încheietura, pe care o simte moale sub degete, gata să-i intre sub unghii, pe cînd cu cealaltă se hotărăște să-i prindă bărbia pentru a o răsuci domol către el, potrivit unui vechi obicei al său. Fapta se săvîrșește odată cu gîndul, dar, vai, nu întîlnește decît aerul, un șuvoi de aer cumva înfierbîntat. „Elena" ! — șoptește. Și chipul se întoarce din proprie voință, mai încolo, brusc. Are pe frunte o broboadă neagră, din strînsura căreia nici o șuviță nu cade. Doi ochi triști, două lumini sosind de departe, se cunosc cu ai săi. „Vasilisa !" — a țipat cutremurat. „Tu aici, Vasilisa ? !"

Zorile spălaseră visul acela, treburile înlesniseră ștergerea pînă și a cuvintelor schimbate cu omul din așternut, care iată, acum izbucnesc ca niște mici plesne de foc în bezna minții lui tulburate — „Ai venit, Mihaile ?" — „Sînt Litovoi, feciorul răposatului" — „De ce, Mihaile ? De ce ?" — „Întrebi de ce am... ? Pentru că m-ai chemat. Pe mine, pe Litovoi" — „Nimeni nu te-a chemat, afară de soarta care din mine se stinge" — „?" — „Ai fi venit oricum, cu de la tine putere" — „Doar cu de la Dumnezeu menire" — „Și cine-l citește pe Dumnezeu ?" — „Nu știu. Timpul" — „Te arăți grăbit ?" — „Nu mi-e grabă, nici teamă" — „Mie mi-este. Se rotesc florile pe care mi le vor pune la căpătîi. Amețesc." — „Dă poruncă și n-o să-ți pună. Poruncește să se veselească, după datina ce unii zic c-au avut stră-străbuni." — „Grea poveste datina pentru un om care piere." — „Mi se pare că înțelepciune, însă-s prea tînăr." — „Înțelepciunea nu se capătă la bătrînețe" — „Nu ?" — „Avem aripi potrivit strujite la orice vîrstă. Dar cît sîntem în vigoare, sîntem și duh volnic. Bărbăția..." — „Multe ai făcut în viața ta, dintre cele ce pot să dăinuie." — „Mulțumesc." — „Și nu vor dăinui în murdărie, dacă ne încurajezi." — „Mai harnic fu tătîne-tău Mihail, pe care crîncen l-am pizmuit" — „N-ai nici o datorie față de el. Iar bunicul l-a iertat odinioară pe tatăl măriei-tale" — „Mărinimosul Ciung !" — „Așa încît..." — „Mergi cu bine ! Și ai grijă, rogu-te,

de bătrîna şi de femeia mea!" — convorbire cu neputinţă să nu fie uitată pînă la urmă, în această privinţă neexistînd vreo deosebire între muribund şi omul sănătos. Deocamdată, încă şi-o aminteşte. Ca s-o pună alături de... Nu-i ciudat însă că şi trăsăturile tinerei voievodese se risipesc, s-au risipit aproape, sfidînd orice asemănare şi coborînd simţămintele lui în mărunţenia lor, ca într-o osîndă?

Cealaltă, mama, nu l-a privit. S-a strecurat pe lîngă el din încăpere, foşnetul aspru al îmbrăcămintei de cînepă s-a pierdut repede în coridorul întunecos şi dusă a fost. La picioarele patului, pe un scăunel, l-a mai găsit pe bătrînul căpitan Dragomir, care l-a întîmpinat cu o căutătură rătăcită, dar şi acesta s-a sculat şi a nimerit lesne uşa. „Cîţi ani să fi trecut de cînd, văzîndu-l umăr la umăr cu tatăl meu, am zis că acest trup era îndreptăţitul? — se întreabă numaidecît, cu ochii alipiţi de şira de oase lăţită sub velinţă. Doi-trei. Va să zică, doi-trei ani te pot doborî, să nu mai rămînă nimic din tăria aceea care te însufleţea pe dinăuntru, dîndu-ţi măreţie şi atrăgînd în vrajă mulţimile flămînde de idol. Adevărat că asupra duşmanului nu te mai năpusteai ca o fiară înfometată, de atunci. Azi, şi dac-ar mai fi, foamea n-ar mai avea de unde să urce, fiindcă pîntecele însuşi pare a-ţi fi sicnit * de vintre. Iar suflul lumii, venit să-ţi umfle plămînii, ar suna precum vîntul într-o podgorie părăsită, într-o cramă al cărei stăpîn e mort, într-un butoi gol. Apleacă-te şi chiuie într-însul, fluieră pe vrană — degeaba, nu-l învezi! Ceea ce se scoate din noi — relua el, aşteptînd întîia vorbă a muribundului — se scoate cu o mînă sigură şi pentru totdeauna, de o forţă mai presus de noi, care nu glumeşte şi pe care mai bine să n-o maimuţăreşti, ca bezmeticul ce rîde în butoaie. Nu voi tulbura, deci, pacea sufletului acestuia — îşi propunea, cercetînd faţa trasă a voievodului —, jucînd rolul soartei, nepotrivit pentru oricine, chit că învăţămintele podgoriei — dar şi ale podgoriei pline — mie îmi vor fi căi de urmat".

---

* Deşert, golit.

Apoi, omul din așternut a deschis gura.

Cel mai mult l-a uimit, dacă se poate numi uimire ceea ce trăiești cu o anume nepăsare și cînd ți se împlinește dorința, faptul că n-a ridicat problema credinței tatălui său. Acest lucru i-a plăcut, însă numai după o clipă l-a aruncat în înfricoșare : însemna că-și trăgeau amîndoi brațele grijulii și-l lăsau să meargă singur, copac-copăcel. „Nu asta, Doamne, voiam ! — a țipat atunci un gînd în sine. Viii să mă scutească, boierii !"

19.

Șade cu capul în palme și trece ușurel peste întîmplările vieții sale care l-au dus încetul cu încetul în preajma altei credințe decît cea a poporului. Căci, în ciuda împrejurării că familia îi era împărțită încă dinainte ca el să se fi născut și tușa-mare Marena își hrănea demult visele papale, alături de un unchi ce juca pe papa-prostu, nu se socoti aproape de această credință hulită și, într-un fel, de niciuna.

I se spusese că la botezul lui se dăduse o adevărată bătălie între mătușă și duhovnicul ei ungur, pe de o parte, și toți ceilalți, pe de alta, în frunte cu mama sa, care umbla despletită prin încăperi și se văita că diavolul vrea să-i răpească fiul și să și-l facă slujbaș în iad. „Decît osîndit la chinurile veșnice, cum vor fi toți ereticii ce umplu casa" — trimitea răspuns uscățiva și mîndra femeie, din camera unde se închisese — „mai bine să aprindă focul sub cazane și să împungă cu furca, atunci cînd unul va-ncerca să salte capul". Ceea ce numaidecît regreta și o stîrnea să se blesteme amarnic, de față cu părintele duhovnic, în timp ce-i povestea nelegiuitele vorbe ieșite din gură. Și strălucitul prelat o mustra părintește, pedepsind-o însă cu numeroase posturi și mătănii.

Nu trecea mult și în chilia ei se ivea blajinul soț și, odată cu dînsul, visătoare și nevinovată, replica lehuzei : „Auziți, voi ! Unguroaia slăvește pe procletul și de raiul lui Dumnezeu puțin îi pasă, căci năzuiește să-l ducă pe feciorul-meu în tartar, raiul dracilor !" Mătușa se înfuria. Răzbunîndu-se mai întîi pe unchiul moale ca o mămăligă, trîntindu-i în țeastă mii de păcate, printre care cel mai de vază părea să fie chiar umblatul cu bîrfa, ba uneori aruncînd după el cu vreo cutie de alifii, dintre acelea ce pe ascuns începuse să și le procure, spre a se îngriji de o boală numai de dumneaei știută. Țipa : „Eretica ta să-și înghită limba de viperă și să steie cuminte pe priciul ei : raiul Domnului nu se vădește uneia ca ea, dar se poate încă vădi unui biet copilaș odrăslit din coapsa lui nepotu-meu !" Și blîndul om sau vreun altul, un servitor ce ascultase pe la uși, purta cuvîntul, cu furie cu tot, la urechile celeilalte. Hohote de plîns se nășteau în sînul înfruntatei, care își vedea tăgăduită contribuția, deși mai alăpta pruncul, șuvoaie de lacrimi îi înecau chipul, apoi, îndîrjită, striga : „N-o să mi-l ia ! Să știu că-l ucid cu propria-mi mînă, și n-o să mi-l ia țiitoarea unui stricat care-o face pe sfîntul ! Crede ea oare că nu ne dăm seama de ce-și alungă bărbatul și se azvîrle toată ziulica la picioarele predicatorului ?!" Bineînțeles, nu unchiul moliu era cel care ducea zvonul noii cuvîntări, ci altcineva. Însă rezultatul ieșea același. Vorbe și mai veninoase părăseau cămăruța mătușii Marena.

Cînd și cînd, ca și cum una din ele n-ar mai fi avut răbdarea să aștepte răspunsul ori ar fi bănuit care putea fi și s-ar fi temut de înfrîngere, mai trimitea cîte un adaos la porția dinainte. Așa că vorbele se încrucișau pe coridoare, se molipseau la atingere, amestecîndu-și înțelesul, încît ceea ce primeau se întîmpla să fie înseși cuvintele lor înveșmîntate într-o haină străină sau băgate pur și simplu într-un întreg pe care-l contraziceau.

Pe unii, între care tată-l său (fiindcă, doar, din povestirea lui s-au închegat aceste vedenii), toate astea păreau să-i desfete, însă majoritatea se lăsase prinsă de acel război al vocilor și pandaliilor, ațîțîndu-l încă. De vină trebuie să fi fost și capul stirpei,

bunicul, prin tăcerea sa și prin toana de nelămurit pentru un soi de călugăr, dominican, în drum către Galiția, pe care-l poprise de vreo lună, ungîndu-l tovarăș de petreceri și vînătoare, poate chiar de convorbiri secrete. Însă tot bătrînul i-a tăiat firul la timpul cuvenit : el, copilul, fu botezat în legea ortodoxă de preotul Ioram și, măcar că pe cei doi prelați catolici nu reuși să-i convingă să-și spurce auzul la slujba potrivnicului lor, pe mătușa Marena o duse aproape pe sus și o sili să-l țină în brațe. Mătușă și nașă totodată, ea îi zise din prima clipă Mihail, ca tatălui, deși popa îi dădea întruna cu Litovoi, cum fusese voința părinților și datina cinstirii moșului.

I se aburesc și umezesc sîmburii ochilor, gîndindu-se la mătușa Marena, amintindu-și de ea ca de singura ființă de care nu era nevoit să se ascundă. Într-o vreme cînd dorurile sale prindeau să zămislească răzvrătiri și viața sau o sălbatică sfială i le închidea precum într-un burduf, cînd tatăl tocmai își sfîrșise aventurile în contul regelui Andrei, dar căzuse în neagră lîncezeală, simpla prezență a mătușii dezlega gura sacului și le făcea să zburde libere pe plaiurile copilăriei, să crească și să capete putere. Nu că l-ar fi învățat niscaiva lucruri grozave — cel mai adesea mătușa Marena se mulțumea să-l privească punîndu-și la cale isprăvile —, ci pentru că între ei se stabilise o înțelegere fără cuvinte, ca între doi oameni care știu că n-are rost să îmbrace faptele în fel de fel de zorzoane și dulcegării. Dragostea față de mamă și-o achita în treacăt, mai cu seamă prin silința ce-și dădea s-o asculte plîngîndu-se de toate cele, și chiar îi deștepta mila biata femeie osîndită să rămînă atîta în pat, însă ea era prea mult a fraților și surorilor mai mici și în primul rînd a ultimului venit, ca să-l lege sufletește. Pe cînd mătușa Marena, în afară de hachițele ei bisericești, și acelea scăzute de cînd duhovnicul dezertase, n-avea mai nimic de împlinit. Scoțîndu-l din priveliște pe bunicul, sfînt dincolo de orice îndoială, pe cei din casă nu-i iubea — dar parcă el se omora de dragul lor ?! Îi bîrfea deseori, le găsea repede părțile slabe, metehnele, bolile ascunse cu grijă, cel mai mult o scîrbea neputința

unor rubedenii de a se ține singuri pe picioare, din care pricină năvăliseră de oriunde la curtea din Nedeia ca niște guzgani, păstra totuși, surprinzător, măsura, poate pentru ca el, copilul, apoi flăcăiandrul, să nu-și închipuie c-ar fi vreodată ceva de cîștigat din îmbăloșarea altora. Răul — voia să spună adică — trebuie văzut cu ochii larg deschiși ; nu însemna că erau de pretutindeni încolțiți, în așa fel încît să se sperie și să-și pîngărească sufletul ori să și-l vîndă.

„Bine — se întreba micuțul Mihail-Litovoi —, dar tu de ce-ai picat pe capul bunicului, împreună cu unchiul, ditamai omul, lăsîndu-vă moșia din Hațeg ?“ Și i-o spunea aievea, nu cu aceste vorbe, ci cu acele pe care se pricepea să le-aleagă pe-atunci, simțea însă că aproape nu se mai cuvenea : mătușa-mare ghicise și sclipirea din privire, precum și oftatul ce i se ridica din piept, răspundeau înainte ca el să fi terminat. „Oh, tocmai asta-i ! — glăsuia. Unchiu-tău, coșcogeamite bărbatul, nu fu în stare să-și apere vatra. Ne alungară frații lui cu armele“. „Și tu, mătușă, de ce șezuși cu mîinile-n sîn ? — stăruia el cu obișnuita cruzime copilărească, uitînd că femeile nu-s volnice să sară la bătaie. „Crede bicisniciei muierilor, Mihaile ! Ele pot să zgîrîie să sugrume, numai să le fie cineva foarte aproape, lipit. Altminteri, cînd dușmanul vine cu zarvă de alături, cu cîini și cu bice și sulițe, și nici nu se uită la ele, ca să-l îmblînzească prin vreo galeșă căutătură, ele n-au nici o vlavie“ *. „Aha — se dumirea el —, unchiul va să zică !“

Și cînd îl întîlnea prin curte, fluierînd ușor sau cîntînd din frunză, mînîndu-și din urmă niște dulăi leneși și grași de strălucea părul pe ei, îl cerceta cum cercetezi o gîză puturoasă, curios, dar gata s-o strivești cu talpa, cu toate că bietul om se căznea să-i intre în voie și încerca să-l ademenească spre îndeletnicirile lui. Or, chiar acestea erau vrednice de tot disprețul, își zicea el, înrîurit, fără să-și dea seama, de părerile mătușii. Întrucît ce îndeletnicire e aceea să prinzi păsări, cînd fiare sînt destule pe pămînt și hoții se dedulcesc la bucate, neîmpie-

---

* Vlagă, putere.

dreați ? Și, apoi, de ce să-ți hrănești niște javre pe care n-ai să le pui niciodată să se cațere în copaci ?

Neîndoielnic că existau și unele lucruri bune în învălmășia neamului lor, dar el nu se simțea chemat să le rodească. Fie că urma pilda bunicului, pe care-l vedea pășind hotărît printre atîtea mîini ce se întindeau către dînsul, cerșind dar și înjurîndu-l, lăsîndu-le cu seninătate să-l despoaie, fie calea, mai potrivită firii lui, a mătușii Marena, fără limba ei ascuțită și cîteodată spurcată, nu dorea decît să se îngrijească de sufletul său, care gemea ca un apucat în niște lanțuri grele. S-a obișnuit însă repede și cu gemetele acestuia. Niciunul n-a mai răzbătut la suprafață. Ba încă, în ele găsea tăria să-i supună pe ceilalți, cu o vorbă îndelung ținută sub obroc, îndelung respinsă și brusc slobozită, iar mai tîrziu cu o singură încruntare din sprîncene. Nepotul, de la un timp, începuse să stîrnească mai multă teamă decît bunicul și să fie socotit stăpîn, un stăpîn de la care nu prea poți să iei ceva fără să binevoiască el să-ți deie. Avea doar cincisprezece-șaisprezece ani (tatăl mînca acum din blidul voievodului, la Curte) și mulțimea de unchi, veri, mătușe, nepoței se ferea din drumul lui, nevrînd să-i încrucișeze nici privirea pe undeva mai pe la umbră. „Oare de ce se înspăimîntă ?" — se mira, zărindu-i cum întorceau iute spatele și se pierdeau în desișurile braniștei sau după acareturi. „Fiindcă de mine se-nspăimîntă, negreșit !" Degeaba, ca să-și lămurească fuga lor, își scruta chipul bănuit a purta înscris vreun blestem, în apa bălților : i-ar fi trebuit un lac de munte, un izvor. Și, în lipsa unor unde de cleștar, își ridica brațele, spre a desluși pe ele însemnul. Nu-i arătau nimic, ca și cum n-ar fi fost ale sale, ci doar se încordau ca niște vine de bou lovite și izbeau securea în butuci ori lancea în trunchiuri. În momentul acela nările i se umflau și fornăia precum un taur. S-ar fi luat în coarne cu lumea întreagă. Cînd i se făcea rușine de atîta putere (ce sălășuia și în frățiorii Nicolae și Ivașcu, neajutată de minte,

drept care îi trîntise de pămînt cu ciudă și-i lepădase în seama unchiului) și de atîta vreme pierdută cu cercetarea acelei ființe străine, apărută din senin în pielea sa, o pornea cu ochii plecați către un anume bîrlog al lui și rămînea acolo cît îi poftea inima.

Își înjghebase un adăpost la una din vii, cea mai tînără — abia intrase pe rod — și cea mai depărtată, străjuită de două rînduri de nuci mari, stufoși, într-un fost loc de conac al cumanilor, unde nimeni nu îndrăznea să-l caute, nici măcar bunicul (pe tata nu-l interesa). Pe un gorgan, vizuina sa, jumătate bordei, jumătate foișor, era totuși deasupra, astfel că, păstrîndu-se în îmbrățișarea lutului, nedezlegat de el, se afla în același timp mai sus, de unde viața i se înfățișa în toată frumusețea ei buimăcitoare. Acolo și numai acolo seva descoperită în sine nu i se mai părea desfrînată. Putea să răscolească în voie tainele firii ; nu i se mai năzărea că se luptă cu o lume prea mică, prea plăpîndă, pe care ar fi fost în stare s-o sfărîme. Dușmanul îi era pe măsură, dar dușmănie e oare ceea ce dorește să ți se dăruie, fără să renunțe la propria-i natură, cu primejdia chiar de a te învinge ? Se regăsea ca pregătit pentru întîlnirea cu o iubită, care n-ar fi trebuit să semene deloc cu slujnica ce i se supusese cu atîta ușurință în pătulul vitelor. Și, într-adevăr, în culcușul acela al său de la vie, în nări cu primele miresme așteptate, se mîndrea cu dîrzenia logodnicei lui, care nici nu se apropia prea tare, nici nu fugea, ci se juca serios în zarea ochilor și mîinilor și trupului lui.

Surîde adesea la gîndul îngîmfării sale de-atunci, ce, în parte nu-l părăsise nici acum, și-și spune să s-ar cuveni să guste mai cu nădejde din azima modestiei. Așa, de pildă, avîndu-l în față pe Oaneș, sfios și potolit, imaginea însăși a cuminteniei, măcar că soț al tatălui său, cum de putea să alunece pe lîngă, cugetînd la lucruri proprii și încă fără vreun folos și alandala, ca un om chinuit într-o chilie, respins atît de semeni, cît și de Dumnezeu ? Și de ce-i stăruia în minte mătușa Marena, și ea un alt chip al modestiei ?

20.

În zorii întîiului de noiembrie, pe un vînt rece și nesănătos, ce ba se oprea, ba izbucnea cu furie nebună, amenințînd să rupă legăturile corturilor, descălecă pe neașteptate Encea, feciorul voievodului. Nu se duse drept la poarta cetății, cum ar fi trebuit, și nu ceru să fie lăsat înăuntru, ci aruncă dîrlogi înaintea taberei, în brațele a patru slujitori ce se năpustiră să-i primească, și strigă să fie chemat cneazul pentru o vorbă. Era puțin bîlbîit, însă reușea destul de bine să-și biruie cusurul, astfel că ceea ce ieșea din gura sa semăna cu o poruncă, pe care totuși Bărbat, întîmpinîndu-l, nu vru s-o asculte. De altminteri, se va fi întrebat cine e, căci din povestirile sale nu-și amintea să fi auzit de o asemenea mutră. Ca înfățișare aducea cu un cavaler ungur, iar ca vîrstă părea a fi cam de seama lui, deși îl întrecea cu un cap și trupul îi era slăbănog. Venise cu un număr de vreo două ori mai mare de oșteni de cît aveau ei și toți rămăseseră pe cai, în spatele cîtorva inși bărboși, bătrîni sau aproape. Bărbat zicea că aceștia se uitau la respectivul ca la unul pe care-l păzeau.

Tînărul repetă porunca, gîngăvindu-se parcă mai abitir, dar frate-său, în loc de răspuns, se mărgini să-l întrebe cine era.

„E fiul voievodului — rosti aspru unul din bărboși, arătîndu-l cu palma deschisă în sus. Dacă nu-l chemi pe stăpînul tău, lasă-l să se ducă el în cortul lui."

„Nu pot să-l las să năvălească așa de-cu-noaptea. Cneazul Litovoi cere să fie vestit din vreme. Iar eu nu sînt sluga lui, ci fratele".

„Slugă sau frate — totuna! Cîrmuitorul nu mai are neamuri— făcu bărbosul. Du-te și vestește-l. dacă ții, nu uita însă că și noi — și arătă iarăși cu palma, în felul unui preot, de astă dată către tovarășii lui de alături — am avea cîte-ceva a-i spune!"

„Omului care se și vede stăpîn pe tine și care osului de voievod nu se grăbește să-i dea ascultare ?!“ — se împotrivi cel din capătul șirului de cinci.

„Sfîrşeşte, Bentea ! Ai bătut atîta drum, ca să iști ceartă ? Du-te, mă, fratele ăluia !...“

Bărbat simțise cum crește în sine îndîrjirea. Se stăpîni. Aruncîndu-și privirea în lături, spre un curtean ce căsca gura, îi zise :

„Fugi și arată-i cneazului ce se petrece aici ! Ești în stare ? Să hotărască !“

Și el se înțepenise zdravăn pe picioare, cu mîinile în șolduri.

„Măi, măi !“ — plescăi din limbă nemulțumitul, cel de-al cincilea. Își alungi gîtul către cel cu gesturi de preot și ceea ce văzu, cu oarecare teamă, îl liniști repede.

Se scurseră cîteva clipe de așteptare, timp în care Bărbat se uită cu lacomă curiozitate la tînărul ce începuse să se plimbe pe pajiștea uscată. Nici o cută de ciudă nu se săpase pe fruntea lui dezvelită de vizieră, cu toate că situația nu-i era prea fericită acolo, înaintea cuiva care-i oprise trecerea, ba, mai mult, nu luase în seamă poruncile sale, iar în spate cu un soi de judecători mascați în sfetnici. Curiozitatea i se preschimbă numaidecît în cruzime, ca și cum ar fi bănuit că numai prin mijlocul acela, sfidător și fără rușine, ar fi putut să-l silească pe celălalt să-și trădeze gîndurile. Însă, bineînțeles, se mărgini la privire.

În sfîrșit, se ivi el, călcînd dinadins apăsat, urmat de Oaneș, și fiul voievodului tresării surprins, de parcă n-ar fi sperat niciodată în întîlnirea aceea. Se înclină speriat, trase cu ochiul la însoțitorii săi, care porniră să se foiască pe cai, apoi spuse, bîlbîindu-se tare de tot :

„Am ve-venit să... M-mă rog, ce-i cu tata ?“

„Știi la fel de bine ca și mine ! — răspunse, salutîndu-i pe ceilalți și ferindu-se să-l ațintească pe tînăr. Mă mir c-ai ajuns atît de tîrziu“.

„Nu pentru asta ai venit, măria-ta !“ — strigă bărbosul cu apucături de preot.

„Căpitane Paliga, îngăduie-i să spună ce are pe suflet ! — rosti el. Cneazul Encea a împlinit vîrsta cunoştinţei".

„Ne ascundem după vorbe frumoase, jupîn Litovoi. El a venit să ceară ce-i al său. N-a izbutit să ţi-o ia înainte, fiindcă Ţara Severinului e departe şi l-a legat acolo de asemeni datoria".

„A-aşa-i, întocmai !" — găsi tăria să aprobăluiască ajutatul. Însă el nu-l băgă în seamă. Îndreptîndu-se spre Paliga, grăi :

„Zici că pretinde ceea ce pretinzi dumneata !"

Acela înălţă din umeri :

„M-a rugat să am grijă de dînsul fratele voievodului, înainte de-a pieri. Pe mine şi pe oamenii ăştia, Bentea, Rodan, Atănase şi Papuc".

„Oameni tot unul şi unul ! Doar că nu înţeleg ce legătură are ruga cu mine".

„Am auzit că vrei să strîngi ţara să ţi se închine".

„Dacă n-am făcut-o pînă acum, de o săptămînă de cînd stau aici, înseamnă c-aţi auzit prost. Mă mulţumesc cu adunarea cnejilor. Poporul l-oi lăsa să se strîngă singur, la Nedeia".

„O să te bată Dumnezeu !"

„În *vermeghie* * la dumneata, ar fi cu putinţă, mai ales cu sprijinul celor pe care plănuieşti să-i rechemi. Aici însă s-ar putea să înceapă să fie parohia mea şi nu ştiu de ce Dumnezeu şi-ar părăsi alesul".

„Te vezi mare şi tare. Te bizui pe oşteni năimiţi. Cît despre mine, află că n-am sfătuit pe nimeni să-i recheme pe papistaşi. Şi apoi, de ce m-ai trage la răspundere, cînd părintele îţi fu din tagma... ?"

„Nu te atinge de tata, îţi zic !"

„Hai, treacă ! Dar de amestecul meu în daravera cu catolicii... întreabă pe măria-sa cneazul !"

„O să-l întreb altădată. Deocamdată, sînt pricini să cred că răposatul Dan, fratele voievodului, s-ar răsuci în mormînt descoperind cui a încredinţat grija nepotului".

* Parohie.

„Încerci să ne dezbini, ca să-ţi fie ţie bine".

„Nicidecum. Caut poate-oi reuşi să dezbar de tine un suflet încă tînăr şi neprihănit de păcatul invidiei".

„Ai nevoie de el, să dovedeşti prostimii că-i înlături doar rîndul, lăsîndu-i ursita".

„Iată-te înţelept. Mă bucur pentru tine c-ai găsit cuvinte atît de potrivite, chit că înţelegi prin ele vreun fel de gugumănie".

Căpitanul Paliga, preot şi hoţ de codru, deşi rămînea întunecat la faţă, era vădit încîntat de recunoaşterea meritelor sale. Oftă ca nişte foale, suflă straşnic adică. Cneazul Encea se retrăsese puţin cu spatele către ai săi şi părea să gîndească, cu aerul c-o făcea prima oară. Bărbat se simţea un copil neajutorat : prea vorbeau în pilde cei mari. Oaneş, în schimb, molfăindu-şi pornirile mai noi împotriva sa, mai-mai să cadă de bucurie văzîndu-l (şi auzindu-l) cum se descurcă. I-ar fi dat întreaga inimă, dac-ar fi fost sigur că şi-o poate lua înapoi. Harvat, care-şi scrîşnise apariţia doar de cînd cu „Dan, fratele voievodului", cîntărea în minte ce e mai greu : să slujeşti unui slujitor sau unui stăpîn ? Socotindu-se stăpîn pe el însuşi, măcar că numele îi mersese de slujitor, îşi va fi zis cu glas tăinuit că şi celălalt era tot stăpîn, aşa că, pînă la urmă, o lume întreagă de stăpîni se va fi vădit în creierul său. Unii erau mai mici, alţii mai mari. El, Litovoi, era mai mare. Oaneş însă, gudurîndu-se ca un căţel (ce l-o fi apucat ?) întruchipa o rasă mai boierească, mai delăsătoare.

Şi Litovoi acela se trezea la curtea din Nedeia ; bănuia cum că restul îi tremură de frică :

„Paliga — zise —, dacă moartea ţi se arată noaptea în vis, înveşmîntată în alb, supune-te ! E mireasă".

„Îţi baţi joc de mine — se înfioră potrivnicul. Te-aş putea strivi cu oamenii ăştia ai mei. Pînă să-ţi sară gloata în ajutor..."

„Te înşeli — azvîrli zarurile retrasul la conacul cumanilor, cel care visa că totul se poate. Te înşeli, deoarece nu prenumeri în rîndul oştilor mele şi pronia cerească".

„Ptiu ! — i-o întoarse amenințatul. Îngîmfat trebuie să mai fii. Nu vezi că-i tărîță deasupra, cînd eu umblu cu miere ?"

Bentea, căruia alunecarea celor doi căpitani spre lucruri de negîndit i se părea o meteahnă, prin urmare o trădare a rosturilor simple, se înfurie :

„Pe scurt, căpitanul Paliga se tînguiește cu Litovoi-căpitanul !"

„Gura, cotoiule ! — strigă primul numit. Ai jurat să m-asculți, nu să m-asmuți".

„Ceea ce va să zică vînzare de vorbe lăsate cu limba de moarte. Sînt unii care merg împotriva șuvoiului, adică a vieții celor din Jiu și se tîrăsc un timp prin mai multe județe, poate vor întîlni vad de trecut mai lesne".

„Nu-mi vorbi mie în pilde ! Și ține-ți cumpătul : ce vrei tu, vreau și eu !" Apoi, întorcîndu-se către el : „Cneze Litovoi, noi cei pe care ne vezi aici sîntem o mînă. Dacă dorești să te slujești de ea, trebuie s-o iei toată, nu pe degete".

„Și cu strălucitul Encea cum rămîne ?"

Celălalt, neîncurcat defel :

„Înțelegem c-o să-l ocrotești".

„Aha ! Să zicem că primesc. Ce chezășie am că nu umblați cu șoalda ?"

„Nici una — se înfoie pe cal Paliga. Dacă-ți convine, bine ! Dacă nu, cu bine !"

„Cu bine !"

Ca la un semn, toți călăreții aceia se mișcară. Paliga ridică brațul și rosti :

„Are să-ți pară rău". Pe urmă : „Vino, cneazule Encea !"

Encea se dezmetici ca după o lovitură. Privi la el, lung, apoi la prietenii săi, șovăi o clipă, în sfîrșit se apropie de calul ce-l aștepta, ținut de doi slujitori, și se aruncă în șa. Ceata pornise în mare goană ; dumnealui o urmă agale, în silă parcă.

21.

Rămas cu ai săi, se întristă. Îşi zise că putea să-i atragă şi tot asta spuse cu voce tare către Bărbat şi Oaneş. Bărbat, ca un mînz ce era, nu-şi dădu cu părerea ; îl privi cu o sticlire în ochi, apoi îşi întoarse obrazul într-o parte, ca şi cum i-ar fi căşunat să îngaime : „Măi, a naibii !" În schimb Oaneş, rîcîit de gheara cea nouă, sări ars :

„Pe cine s-atragi, pe ăştia ? Buni muşterii îţi aflaşi ! Le-ai fi dat carne să-nghită şi li s-ar fi părut fasole ! Nu ! Jur pe mînerul spadei mele, dăruită de Arhanghelul nostru, al tuturor (şi bătu cu palma rotundul încrustat cu stele de aur), că m-ai fi pus chiar pe mine să le-o scot din măruntaie (era vorba de fasole !), spre uşurarea lor şi cinstea ta".

„Domol, domol, Oaneş ! De unde ştii tu că oamenii nu se pot îndrepta ? Oare schivnicii nu prind gustul buruienilor, ba şi al lipsurilor, după ce s-au îndestulat multă vreme cu cele mai pofticioase mîncăruri ?"

„Aşa o fi, dar eu cred că tocmai asta-i dovada că nu se dezbară de ele nici în postul cel negru. Sărbătoresc în sărăcie ospeţele grozave la care visează".

„Mereu mă mir văzîndu-te ajungînd la o înţelepciune nepotrivnică cu vîrsta, acum însă mă umileşti cu-adevărat, căci, iată, mărturisesc — nu înţeleg defel cuvintele dinainte".

„Ce-i greu de înţeles ? Că flămîndul visează codri ?"

„Bine, dar pe ăştia nu i-aş fi lăsat flămînzi. Nu se cuvine, pentru osul lor".

„Oricît le-ai fi dat, tot nemulţumiţi ar fi rămas. Fiindcă au fost obişnuiţi să ia după pofte, nu să aştepte de la alţii".

„Păi, unde-am ajunge, dacă toţi şi-ar lua de unde şi cît i-ar cădea sub mînă ?"

„Întreabă-i pe ei ! Eu unul mă tem că n-ar avea ce să răspundă. Nu-i priveşte. Soarta neamului nostru oropsit ne şade nouă la inimă, ţie şi altora, lor doar măririle la care pot răzbi, măsurate prin atotputernicia vrerii lor"

„Mă faci să-i urăsc, fie și ascultîndu-te. Și cum ura mea e numai ce răzbate afară dintr-a ta și ce reușește a pătrunde prin urechile mele, adică o rămășiță, zic că tu ai fi fost bun în locul meu, iar eu într-al tău".

„Nu-mi trebuie! — se răsti Oaneș. Mă pricep să învîrtesc asta (arătă iarăși arma) pînă-i rămîne doar cotorul, și-atît. De altfel, habar n-am de ce m-oi fi băgat. Cugetam că ți-oi spune mai lămurit c-ai făcut bine alungîndu-i".

Tînărul Oaneș se înfierbîntase și, de fiecare dată cînd se întîmpla, pe culmea însăși a simțămîntului său, se trezea cu o scîrbă cumplită pentru vorbe, nu atît ciuda de a nu fi izbutit să exprime ce gîndea, cît marea, înfricoșătoarea neîncredere a omului faptei față de unealta limbii. Jura, fără îndoială, să-și pună lacăt la gură și să se cufunde în peștera tăcerii, unde umbra faptelor era mai vădită, mai bine desenată de vreun șuvoi de raze ce năboia dinafară, și chiar o făcea un timp cu încăpățînare, pînă cînd iar se avînta spre înălțimi înșelătoare. Ținea cuvîntări înflăcărate, scotea vorbe cu miez, se întrecea în glume cu hîtri renumiți, și deodată : totul se prăbușea, mireasma atrăgătoare a sunetelor se preschimba în izuri puturoase, în fum înecăcios. De aceea dădea poate cuvintelor sale, aruncate din coșul pieptului, o noimă de neîntors, de lucru trăit, dureros scornit.

Oaneș nu mai vorbi. Îi era de-ajuns. Bărbat, crezînd că viteazul pînă mai ieri tovarăș al tatălui lor fusese pus în încurcătură de el, frate-său, îl încurajă cu ochiul, ștrengărește, însă aceluia nu-i ardea de copilării. Deși nu se plimba fără țel, încolo și încoace, ci stătea pleoșit cu mîinile pe lîngă trup, părea să privească într-o genune și să strivească sub pleoape o groază ce încerca să i se ridice sub frunte. Bărbat nu știa că genunea aceea se afla chiar în sufletul tînărului. Mai înțelegător sau cumva mai milos, el, viitorul voievod se supuse pornirii de o clipă și, apropiindu-se, îi așeză palma pe umărul nemișcat. Simți o tresărire, drept care și-o retrase numaidecît și zise :

„Să mergem ! Vom avea treabă multă mîine".

Și tustrei se îndreptară spre cort.

22.

Ziua „încoronării“ ! Slavă Domnului că nu obişnuim să purtăm coroană ! — îşi spuse. Ar fi trebuit s-o iau de pe fruntea unui mort şi din curtea altuia. Cu degete calde, ar fi trebuit să ating tîmple reci, cu atît mai reci, cu cît am cunoscut, cîteva zile mai înainte, stingerea gîndirii dedesubt. Ori, dacă m-aş fi ferit şi aş fi căutat să ating doar rîvnita comoară, mi-ar fi părut că răceala ei şi-o trăgea de la tîmple şi m-aş fi înfiorat. Ce bine că n-avem încă coroane ! Toţi regii din jur au prădat cîte-un cadavru. Împăratul însuşi... Ziua „înălţării“ ? Dar ce-s eu ? Fiul lui Dumnezeu ?! Şi cel care-a murit unde s-a dus ? Nu cumva a fost înălţat mai sus decît mine, astfel că eu am rămas tot sub el, tot mic, nevolnic de a hotărî pentru alţii ? Pizmaşă pornire : iată-mă gata să mă cert cu un mort ! Ia însă aminte : este aici o învăţătură de cum să nu te înfunzi, fiindcă, pînă la urmă, cele dumnezeieşti şed amestecate cu cele pămînteşti. Ziua „înscăunării“ ? Să cuprind în braţe un leş şi să-l cobor, ca să mă aşez în jilţul său ? Atunci, ziua alegerii ! Dar din partea cui : a Cerului, a poporului, a mea însămi ? Şi dacă fu o simplă tragere la sorţi, acum neurmînd decît să auzim zgomotul căderii zarurilor ?

C-a venit ziua mea, cu asta ar trebui să mă încurajez. Nu a coroanei, nu a proniei, nu a scaunului. Prima şi ultimul prea mărunte, în orice caz prea încărcate de bănuială, cea din mijloc prea departe — oare de ce m-aş gîndi la ele cu poftă ? Oare de ce, imediat după aceea. aş tremura de frică ? Şi totuşi îmi trece un vînt de gheaţă prin şira spinării. Mîine va fi la fel ca azi ? Grijile mă vor aduce să uit ? Vino, faptă, vino mai repede !

Împungîndu-şi calul, dar ţinîndu-l pe loc cu frîul, făcîndu-l să se înfoaie ca altădată, în Ţara Românească, alături de tată, acum fără să vrea şi fără să-i mijească în suflet vreo mîndrie, priveşte cum se alcătuiesc rîurile

în vale și se scurg către locul de adunare. Felurimea portului îl uimește. Platoșele însele nu se compară cu straiele boierilor. Însă își aduce aminte că e vreme de pace și că numai în război oamenii sînt asemănători. El nu-i cunoscuse îndeaproape decît în lupte și — niște umbre mișcîndu-se după voința lui — în familie. Pieptul i se umflă de bucurie : va putea veghea de acum înainte ca această lume să-și păstreze neasemuirea, să fie aievea și cum vrea ea, spre împlinirea ascunsului scop al vieții. Ascuns, dar firesc. Întru împlinirea neamului. Îl chemă pe Oaneș lîngă el și-i făcu semn : privește ! Îl chemă pe Bărbat și-i spuse : bucură-te, ei vor hotărî ! N-au avut răbdare s-ajungem la Nedeia !

Bărbat își încruntă ușor fruntea și zise :

„Vor hotărî, desigur. Dar hotărîrea e ca și luată".

„Nu-i adevărat, frățioare. Le trebuie timp. Fiecare clipă hotărăște. Fiecare clipă schimbă în aceeași măsură în care păstrează".

„Te îndoiești de alegerea lor ?"

El zîmbi :

„Puțintel. Fiindcă știu că nu-i pot aduce pe cei de mai tîrziu, pe nenăscuții ce se vor naște. Ei m-ar putea respinge. Or, eu am nevoie și de îngăduința și sprijinul lor".

„Te frămînți prea mult. Învață-i pe părinți să te lase feciorilor lor, cum ni te-a lăsat, lor și nouă, Mihail !" — Oaneș.

„Nu pot să-i silesc. Pentru asta nu sînt stăpînul lor".

„Dar pentru ce ești ?" — a întrebat Bărbat.

„Spre a le opri mîna ce se abate în lături, aruncînd lucruri de trebuință sau lovind prietenul, ruda, în locul dușmanului. Spre a-i obișnui cu aleanul, ca să petreacă din plin la sărbători. Le-aș cere un nou fel de suferință, cel cu folos, care este el însuși leac, față cu nemărginirea durerii din veac, moștenită. Desprindere de pămînt, dacă vă place ; dacă nu — îndrăzneala de a se ține pe picioare drept".

23.

„Să nu uit să primesc semnele puterii, să nu uit să le primesc!" — își zicea ascultînd rugămințile, pe rînd înălțate, ale cnejilor și boierilor. Le zărise — buzduganul și pecetea — mai încolo, pe un mic covor înaintea armașului și i se păruseră atît de mărunte, încît se temea să nu le piardă din minte. „Mi le vor întinde ei — își mai spuse. Poate le cade în sarcină". Însă era așa de convins că și fără ele e legiuit a se săvîrși o alegere și că această alegere se oprise asupra sa, încît se gîndea că le-ar trece cu vederea, supărînd pe toți oamenii aceia, care țineau la tipic. Bănuia că cei ce urmau să i le înmîneze, armașul ori cumva vlădica, aflat la doi pași, cu crucea în mînă, deși nu dispuneau de ele decît pentru cîteva clipe, se contopiseră cu demnitatea voievodală și ar fi fost jigniți dibuind că-n ochii săi nu prețuiau mai nimic. În sfîrșit, vedea mulțimea și o cîntărea în nerăbdarea ei. Cu ce nesaț aștepta momentul îmbucurării lui! Dar el nu se simțea bucuros, pur și simplu dorea să contenească odată. Era și foarte obosit.

„Aud că unii vecini mă socot un soi de cioban" — îi șopti lui Oaneș. (Și, în sine: „Ce-or fi vrînd? Ce-or fi vrînd cu aceste cuvîntări?"). „Mă prind că și o parte din urmași vor gîndi tot astfel. Căci, cum mi-i închipui eu pe cei din vremea lui Attila, hunul? Spre a nu mai vorbi de daci, care ne fură strămoși".

Pe urmă, își dădu seama că era privit. Cereau un răspuns de la el — la ce întrebare?

„Sigur, sigur — rosti răspicat. Mulțumesc de încredere și mă leg... Mă leg să vă răsplătesc, cît îmi stă în putință și în fire! De asemeni, să vă ascult părerea".

„Nu așa, mărite!" — îl opri vlădica, croindu-și drum către dreapta lui, însă lovindu-se de nestrămutarea oamenilor săi, ce-i întocmiseră un fel de țarc.

„Faceți loc! — striga și armașul, ținînd deasupra capului buzduganul și pecetea, de parcă ar fi trecut

printr-o apă și i-ar fi fost frică să nu le ude.

„Dar cum ? — întrebă el, stîrnind rîsul celor apropiați.

„Jură !“ — zise vlădica nerenunțînd (își mai mișca harnic coatele).

„Jur să vă răsplătesc, dacă asta se cere de la un cîrmuitor. Cît mi-o sta în putință și în firea pe care mi-a dat-o Dumnezeu“.

„Jură pe sfînta cruce !“ — ridică preotul simbolul suferinței și închinăciunii, reușind să se dezlege ca prin minune de vraja care-l țintuia în loc.

„Jur !“

Un chiot prelung — de bucurie ? — se înălță în aer, în clipa cînd acel cuvînt se desăvîrși pe buzele sale. Armașul îi depuse insemnele la picioare și se închină.

„Mulțumesc, prietene ! Cnejii te-au trimis ?“

„Întocmai, și voievodul plecat !“

Erau rostirile îndătinate, scoase de unul, noul voievod, cu oarecare șovăială în glas, iar de celălalt, crainicul-armaș, cu toată tăria cuvenită. Oaneș avu o pornire, mai să-l cuprindă de după umeri, însă își amintise fără îndoială că nimănui nu-i era îngăduit să-l atingă în momentele acelea, și de aceea i se plecă ușor la urechi (putea fi luată plecăciunea lui și ca o închinare), zicîndu-i:

„Va trebui să-i primești pe fiecare în parte, afară de voievodul dus. Apoi pe soli“.

„Sînt mulți ?“

„Care ? Solii sau cnejii ?“

„Solii. Pe cneji îi cunosc“.

„Ai noroc, nu-s mulți“.

Și, cu totul cu cerc, ocolind cu grijă armașul, dar cuprinzîndu-l pe preot, începură să alunece în jos de pe movilă și să curgă prin albia deschisă de retragerea mulțimii, spre tabăra lor de pe cealaltă ridicătură, unde, cine știe de ce, caii așteptau înșeuați și cîteva slugi se frecau la ochi.

24.

Peste patru zile, la Nedeia. Trimisese înainte pe vrednicul Chindea și pe îndoielnicul, și ca socru, Ioan ; altfel neamurile sale ar fi fost în stare să nu afle nimic din vestea cea bună. Și dacă venețienii, de asemenea, s-ar fi prefăcut că n-au prins zvonul de schimbare, de teamă să nu-l înfumureze și să piardă în negustoriile cu el, cine l-ar fi primit cum se cuvine ? Poate mătușa Marena și copii din casă și, tîrît, unchiul nătîng, dar numai cum se cuvine nu s-ar fi numit întîmpinarea lor. Se și vedea înconjurat de mucoși și tras de poale, în timp ce mătușa l-ar fi bătut pe spate și i-ar fi adus vreo mustrare, pentru vreo greșeală de altădată ori de atunci, bănuită. Așa însă...

Chindea își împlinise datoria sau ce credea el a-i fi fost datoria, căci, îndată ce pășiră Gura Motrului, găsiră satele în răscoală. Cu hore și alte dănțuiri, și cu ștergare, i se aruncară în cale, petrecîndu-l apoi dintr-unul întraltul, ca și cum nimeni n-ar mai fi avut nimic de trebăluit prin gospodării și iarna ce se apropia ar fi putut fi sărită, iar el ar fi fost chiar sufletul următorului anotimp, al primăverii. Totuși inima îi era tomnatică. Și-o simțea picurînd cu cețuri, chircită de sub brumă, măcar că nu arsă. Mai degrabă curată. Fremăta doar la auzul cîntecelor de lăutari, unele deocheate, adică la ceva străin, de care se păstrase îndepărtat însă la care rîvnise, mirîndu-se că începuseră să se răspîndească printre țărani, cu toate acestea nu izbutea să se tulbure cu adevărat și nici pierde. Mîhnirea purta trena acestui freamăt, se ținea de coada calului său. Valurile simțămintelor călătoreau însă înainte, spre acea zare care era a tîrgului lor și a Dunării cu fața învolburată, vînătă. Vremurile, întrezărite odinioară în unde, tăceau.

Pîine și sare la porțile orașului, ca la intrarea în sate. Flăcăi (de unde atîția ?) gătiți, de sărbătoare, cîteva măști și ... iată că moștenise și măscăriciul lui Radu ! Venise singur ori îl cărase cineva ? Vopsit numai puțin, cu două dîre ce porneau de la umerii ochilor și se prelungeau către bărbie, nu făcea tumbe, iar cînd a ajuns lîngă el și s-a strîmbat ca să-i stîrnească rîsul, n-a rîs. A pus un genunchi în pămînt și n-a scos nici un hohot, nici un cuvînt. Ce-o fi vrînd să se înțeleagă ? — și-a zis. Că s-au dus zilele bucuriei ? Înciudarea sporindu-i odată cu gîndul, cu acesta și, apoi, cu celălalt, că nebunul e nebun, om fără minte, repede alungat de amintiri mai vechi, cînd șezuse la Curte și pe voievod nu-l admirase decît rareori, prinzînd în schimb dragoste pentru înțelepciunea ciudată a piticului.

„Mișcă, nebunule ! — îl înghionti. Eu nu pot să joc rolul tău. N-am putut nici acum cîțiva ani, deși însuși taică-meu își propusese să m-ațîțe". Ceea ce unora le va fi părut o blesfamie.

Dar omulețul se strînsese în sine ca un vierme, își oploși capul între umeri, pleoapele îi căzură.

„Cum naiba te cheamă ?" — îl întrebă deodată, cuprins de milă.

„Ghergo, măria-ta !" — răspunse Chindea.

„Și de ce plînge ?" — a mai adăugat.

„Nu știu. Nu-i e foame, fiindcă l-am îndopat bine înainte. Poate că-l doare pîntecele !" Și omul a rîs de propria sa glumă. Încît l-a țintuit mustrător și i-a întors spatele. Măscăriciul, de asemeni, a rămas în urmă. Oaneș, pe care înfierbîntat îl căuta, nu se zărea nicăieri. Bărbat îi alerga pe de lături și el pentru prima dată își privi fratele cu neplăcere.

Hachițele venindu-i, pesemne, din faptul că Bătrînul nu se arătase.

De unde să-și închipuie că-l aștepta de-a dreptul în biserică ?

25.

Trist ospăţ ! — îşi făcea el încheierea la două zile după ce totul trecuse, chiar şi pohfala slujbei în care devenise Primul Miruit şi jurămintele cnejilor le primise în această neobişnuită calitate. Trist ! N-au dus lipsă de vinuri şi lăutari, mîncărurile au curs îmbelşugate, chit că vreme de un ceas îi silise a se îndeletnici cu peştele, dar nimic n-a reuşit să-i aprindă. Măscăriciul se îmbolnăvise şi zăcea în camera mătuşii Marena, care-şi găsise iarăşi un semen de care să se lege şi un bun prilej de a-l înjosi pe bărbatu-său.

Însă nu din cauza lipsei nebunului erau mesenii mohorîţi şi nu se dădeau cu inima întreagă băuturii. Aveau parcă o frică. Dacă vorbeau, îi ocoleau privirile şi încercau să nu-i ofere prilej să se amestece. Nu-l luau martor la contraziceri şi, dacă se hotăra totuşi să spună şi el ceva, tăceau deodată cu toţii, încît s-ar fi putut auzi şi musca. Nu mai mîncau, nu mai beau. Ascultau înfriguraţi şi, de cădea vreun cuţit pe sub masă ori cineva atingea cu cotul o ulcică, făcînd-o să se spargă la picioare tresăreau scurt, săgetîndu-l pe neîndemînatic cu uitături rele, gîfîite. El îşi rostea cuvintele repede, lămurit ; ei răsuflau uşuraţi şi se apucau din nou de bucate. Întîi şuşoteau, apoi, dîndu-şi seama că şoaptele lor ar fi putut fi luate drept niscaiva planuri ascunse sau drept lucruri necuviincioase, ridicau vocile. Dar, curînd, se speriau de înălţimile atinse şi coborau : o adevărată fugă de răspundere. Cînd lăutarii începeau să cînte, se aşeza în sală o viaţă mai firească şi cîte unul clătina din cap cu plăcere în tactul muzicii, însă nu-şi părăseau îngîndurarea şi nu s-a întîmplat ca vreunul să-şi alăture glasul la viersul pe care-l ştia. Mai cu seamă Ioan şi Vîlcu zis Farcaş erau cu sufletul încîlcit. Bogaţi, îşi închipuia că au a se teme pentru bogăţia lor, de care el însă n-avea nevoie, cum n-avea nevoie de slăbirea puterii lor spre a o spori pe a sa. Dar ei nu-s puternici ! — fu condus să cugete. Cine a spus că-s tari nişte oameni care se-ngrijesc de tăria lor, ca să n-o piardă ? Şi mai cine a pretins că inşii cei mai

cunoscuţi, iscusiţi în chiar menţinerea faimei lor, sînt şi cei mai puternici ? Cînd ei au luptat doar ca să se răspîndească ştirea isprăvilor lor şi le-au mai şi înflorit la petreceri acasă, unde tovarăşii sînt dispuşi să-ţi treacă multe cu vederea, ba încă să te şi creadă, dacă-i inviţi a doua oară şi le fluturi pe sub nas un cîştig, nu-i semn că puterea e calpă ?

Înţelegea că Ioan avea şi un alt motiv, mai lăuntric : se simţea probabil jignit de negraba ce-o dovedea în privinţa Elenei. Însă cum de-o îngăduise pînă atunci şi acum, dintr-odată, îl înghesuia ? Îşi făurise cumva visul nunţii îngemănate cu alegerea ? Trebuia să afle că nu-i place să fie strîns cu uşa !

Pe un singur om l-ar fi primit să-i şadă deasupra, pe bunicul. L-a şi rugat ca pe Dumnezeu, şi iată ce înţelepciune, prin gura acestuia, a grăit :

„Nu, nepoate ! (Măria-ta să mă ierte !) Nu ! Că Pronia şi-a întors privirile către neamul nostru, după amar de ani, este o pildă a mărinimiei Sale, dimpreună cu recunoaşterea unei vrednicii. A ta. Nu a tatălui tău — fie-i blîndă dăinuirea pe celălalt tărîm ! —, nu a mea, nu a strămoşilor. A noastră, cîtă fu, s-a scurs într-a ta şi e firesc să se vadă aceasta, mai plină. Stai drept sub menire!“

Liniştit că nu-i va precupeţi veghera şi ajutorul, l-a întrebat de nu vrea totuşi să ia loc în Sfat alături de cneji, cu neştirbită vigoare, decurgînd din temeiul neîmpărtăşit cu altul al cîrmuirii Ţării Dol-Jiului.

„Iarăşi nu ! — i-a răspuns. Cneaz de Nedeia am fost pînă s-a ivit, prin furia păcatului meu faţă de Duma, aceasta — şi îşi arătă ciotul dreptei. Şi tot pînă în clipa aceea, moştenitorul aşteptat al unei demnităţi şi mai mari. Securea le-a spulberat pe amîndouă. Un însemnat e un căzut din mila Domnului. Apoi, doar am umplut lipsa tatălui tău, cît a umblat după steaua lui. Cînd ai crescut tu, am scăpat. Aşadar, cine-i cneaz de Nedeia ?

Ca să-l audă, la sfîrşit, că n-ar face decît să-i îngreuneze munca, ridicîndu-i în jur duşmanii încă pe-atîtea.

Prin urmare, singur între fruntaşii ţării. Şi, bineînţeles, nu se sinchisea de tăcerea lor şi de ce-ar fi putut pritoci între două ulcele şi o tresărire de spaimă, dar i-ar fi dorit altfel în preajma sa. Ca pe Chindea, de

pildă, sau pe Oaneş, care turna întruna pe gît şi era răzleţul ce îndrăznea să hohotească în răstimpuri ori să ţină cuvîntări de care pînă la urmă se lăsa, dezgustat. Ori, dac-ar fi fost să-i aibă aproape, ca pe Paliga sau ca pe Bentea acela, omul care ţi-ar fi dat în cap (ţie sau lui Paliga), fie şi scăpîndu-se pe el de frică. Gîndindu-se fără voie la căpitanul-preot-tîlhar, avu un freamăt de simpatie. Se întrebă pe unde-o fi hălăduind şi îl cuprinse îngrijorarea pentru bieţii ţărani sau păstori ce i-ar fi ieşit în cale. Apoi, ceva mai mică pentru negustori. Apoi, mînia. Trebuie stîrpiţi ! — fu el gata să bată cu pumnul în masă. Şi poate chiar bătu, căci privirile se prelinseră speriate spre faţa lui, desigur încruntată. Însă, atunci, un copil îşi croi drum printre slujitori şi, arătîndu-i prin semne să-şi plece urechea, îi şopti un lucru.

Bucuros că trebuia să plece. Îl aştepta Georgio Secco într-o încăpere. Nu primise nici în ruptul capului să intre în sala ospăţului. De ce venise, ştia, doar îl mira puţin că sosise aşa devreme şi că ceilalţi doi îi dăduseră lui sarcină să trateze. De cînd doi veneţieni aveau încredere într-un al treilea şi nu ţineau să fie prezenţi ? Îşi închipuise că-l vor împinge pe Marco, în calitatea lui de unchi, ba chiar c-o vor trimite pe mătuşa-mică Fernia, cum îi ziceau ei, să netezească dumneaei calea, şi iată să Secco apăruse singur, fără să specifice c-ar dori să vorbească exclusiv în numele său. Dar cel mai mult îl tulbura faptul că fusese scos direct de la masa de petrecere, urmînd să încheie prima sa înţelegere de voievod, una pe care, e drept, o pregătise de îndelung timp tatăl său, însă pe care nu cutezase s-o vadă realizîndu-se atît de repede. Pe cînd îşi amintea obligaţiile sale în asemenea împrejurări şi gîndea, hotărît să le înfrîngă, că vor fi împotriviri, fie şi numai pentru că se începea ceva neobişnuit, îşi făcea socoteala de cîştig, al lui şi al ţării, căutînd tăria de a nu se lăsa nicicum păcălit. Grăbit, da, întrucît şi a sa era graba, dar nu tras pe sfoară de prieteni, acum cînd răspunderea apăsa *altminteri* pe umerii lui. Călcînd îndesat, se îndrepta spre încăperea unde micuţa călăuză zicea că se află „nenea Secu veneticu'“ şi se judeca pe deplin liniştit. Domolea în sine ultimele nemulţumiri şi le şi vedea mulţumite. Se uita în jur,

nu desluşea nimic deosebit, şi cugeta că totul va fi ca şi înainte, că ce va putea deci bizui pe ceea ce-l alcătuise, cu nădejdile, bucuriile — rare, cu puterile sale uneori încrîncenate. Ajuns în dreptul uşii mătuşii Marena, în spatele căreia trebuie că zăcea, vegheat, măscăriciul, crezu că vor merge mai departe, către camerele din fund, pline de arme şi vechituri şi avu timp să se întrebe cine-l îndrumase într-acolo pe veneţian, cu toate că băiatul se oprise. Zîmbi cînd acesta îi arătă uşa mătuşii : frumoasă figură !

Intră. Georgio Secco lîngă fereastră, în picioare, mătuşa Marena pe marginea patului, cu mîinile în poală, cu chipul jumătate spre el, jumătate spre grămăjoara de oase şi carne acoperită de pături.

„Are friguri" — rosti ea, îndată ce-l văzu apropiindu-se.

„Cine ? *Signor* Secco ?" — glumi el, deşi o gheară îi strînse inima.

„Nebunul ! — şopti bătrîna, buimacă, şi nu mai adăugă nimic.

În clipa aceea, veneţianul se desprinse de geam şi, punînd doi paşi, ducînd mîna la piept, încropi o plecăciune :

„Daţi-mi voie, duce, mai întîi să vă felicit pentru alegere şi pentru, *eia !, la consagrazione ! In nome dei veneziani, dei tutti !* "*

„Mulţumesc. Doar mă uimeşte graba".

„Ce ? Grabă, spuneţi ? *Fretta ? Ma i magiari ? I serbi ? I bulgari ?***

„N-ai venit pentru Republică, socot".

„*E vero. Pure la Repubblica stessa sarebbe contenta a saperci suoi rappresentanti presso di voi*".***

„Bine, nu mă îndoiesc. Însă, pe cîte înţeleg, *signori*-i Mutinelli şi Marco, unchiul meu..."

„Da, ei m-au trimis şi m-au împuternicit să vă amintesc o veche promisiune a tatălui dumneavoastră".

* ... ura !, consacrare ! În numele veneţienilor, al tuturor ! (veneţ.)

** Grabă ? Dar maghiarii ? Dar sîrbii ? Bulgarii ? (idem.)

*** E adevărat. Totuşi Republica însăşi ar fi mulţumită să ne ştie reprezentanţii săi pe lîngă domnia-ta. (idem)

„O să vă sprijin în Sfat, dacă și voi mai țineți tocmeala".

Secco nu părea mulțumit, însă nici el un voia să-l mulțumească de prima dată.

„Noi n-am pus nici primit *condizioni* înainte de a merge la fața locului și mai ales înainte ca afacerea să fie de... *all'ordine del giorno*".*

„Aș putea să te contrazic, dar, mă rog, acum afacerea este... Vreau să spun : vă îmbie".

„*Ci interessa nella misura in cui* servim un prieten. Prieten *c'è da* prii *(giovargli), nevvero* ?"**

„V-am mai promis și altădată : pămîntul aparține boierului Tufan. Doar miniera e a mea și-a lui Petrilă".

„Îl servim și pe el. Oare Înălțimea Ta nu-i dă o cîtime ? Asta în caz că nu-l... determinați să vă vîndă pămîntul".

„Nu-l pot împinge. Îl are ca dedină, moșie din străbuni. Apoi, jupînul a prins de veste că storsul și scormonitul nostru se lasă cu avere. De aceea..."

Venețianul zîmbi șiret. El se prefăcu a nu pricepe. Rosti :

„Totuși treaba este de căderea Sfatului".

„Cum și de ce ?" — sări Seco.

„Nu ții seama că, de aici, în mine sînt doi oameni ?"

„Eu văd unul singur. Și, de altfel, orice rang ar avea, omul dispune liber de ce-i al său și de moșteniri".

„N-am chemat să mi se numere boabele și lefții înainte de a fi ales. Așa stînd lucrurile, greu va fi pentru mulți să creadă că nu voi băga mîna în ce-i al obștii".

„Vă faceți prea multe griji. Cîrmuitorilor le place lor înșile să se confunde zestrea comună cu cea personală".

„Mie, dimpotrivă. Nu mi-ar veni bine să fiu bănuit de la început".

„Veți fi, veți fi ! — strigă cu siguranță învingătorului venețianul.

Ceea ce-l puse iarăși la încercare.

Mătușa Marena, care pînă atunci păruse să dormiteze,

---

* ... condiții... la ordinea zilei.

** Ne interesează în măsura în care... Este de la... (a-i folosi cuiva), nu-i așa ?

ridică privirea și și-o lăsă să zăbovească în ochii săi. I-o citi repede, ca pe-un răvaș primit pe furiș, și-i fu recunoscător, dar nu într-atît încît să uite că nu-i convenea ceea ce voia să spună. Dădea dreptate străinului. Și el însuși, cu toate că spera din toată inima să se înșele, pentru prima oară să se înșele, nu putea să nu-i dea. Se grăbi deci să îngăduie în sine rodul siguranței aceluia, însă numaidecît îl dosi. Sculîndu-se cu vioiciune din jilțul unde șezuse, încheie :

„Peste o săptămînă voi strînge Sfatul“.

26.

Întîia pornire, întorcîndu-se în sala ospățului, fu de a-i opri pe lăutari și a răspica boierilor și cnejilor că vor avea a se socoti în întrunire de Sfat, spre a lua o anumită hotărîre. Dar ce Sfat ar fi fost acela, cu belșugul oalelor pe masă și cu grăsimea bucatelor ungînd mai curînd măruntaiele decît mintea ?! Să le fi spus că pricina nu suferea amînare, însă cum să le lămurească, fără primejdia de a fi pîndit și în cele din urmă adulmecat ca un tiran ce încearcă să-și dezvăluie lăcomia, că el simțea crescînd iute dinspre miazănoapte și apus vechile pretenții dărîmate de tătari ? Lucruri iscate într-o părere — ar fi cugetat —, închipuiri ! Și chiar închipuiri le-ar fi numit el, dacă n-ar fi fost convins de neadevărul credinței celor mai mulți, cum că orice se poate amîna o zi, se poate și două. Nu, după judecata sa, fiecare clipă purta un preț în locul cui, dacă-l pierdeai, nu luai mai puțin, nu mai luai nimic. Regele Bela parcă se trezise din somn : prinsese un zor cînd picătura rece căzuse pe fruntea lui și se agăța cu toate puterile de ea,

sprijinit însă de subsuori și de cîrja călugărilor-cavaleri Ioaniți. Cu ce avea să-i plătească ? Dac-o să dea drumul stolului lor peste româneasca țară ?

Era dintr-odată un om ce gîndea cu înverșunare și *vedea*. Uitase că urzise să sucească ospățul în Sfat, uitase și de unde pornise, dînd viață și dorinței de a-i ului, cu plănuirile — sosirea venețianului și convorbirea și încheierea oablă a lui, voievod încurcat, care putea fi chiar primul cîștig —, acum se umilea căznindu-se să stăvilească năvala din toate părțile a celor cu cruce pe piept și cu sabie grea în mînă, ce nu-i apăreau mai puțin ca niște păsări de pradă ori ca fiare sălbatice. Își făcea cruce cu limba, însă coșmarul nu dispărea. Pregătea capcane, lovea în stînga și-n dreapta, bușea, nu izbutea să istovească amarul ce se revărsa peste pămîntul său. Însă un diavol îi rîdea în nas : habar n-ai cu ce se opresc oștiri din astea, cerești ! — Cu ce ? — îi venea să strige necuratului. Dar mai bine nu-mi spune. Tot am să-i frîng ; am să strîng frunza și iarba. Nu se poate să nu-i înăbuș. — Flăcările lor vor țîșni de sub movilă ! — (Ochii săi trebuie să fi sclipit de înțelegere :) Păi, acolo-s comori !... — Luate de la tine și de la alții. Cu asta se hrănesc, asta înghit !

Tatăl tău, Mihail, din lunga lui prietenie cu venețienii, învățase și era pregătit pentru aceasta : să plătească atunci cînd nu avea sorți de izbîndă. El nu, el nu.

Cînd și cînd, se iveau și visuri mai îndepărtate, ca o bucată de cer albastru printr-o spărtură de nori, precum acela de a nu fi nevoit să plătească nicicînd, doar să învingă. Însă se cerea curaj pînă și să le întrezărească.

De aceea, nu schimbă petrecerea în Sfat. Mulțumit oarecum că se împotrivise pornirii, ascultă cu mai multă luare-aminte glumele mesenilor, care și ele cîștigaseră ceva îndrăzneală, și rîsetele lor mai puțin sfiite, și după o vreme, chipurile nu-i mai treceau prin față rînd pe rînd, ca la o numărătoare, ci se învălmășeau, se suprapuneau într-un joc frumos, nebunatic, scăpărau. Nu mai erau Ioan și Farcaș, Chindea și Dragomir, Grigore Teslujanul, Petrilă, Iacul, Oaneș, ci oamenii săi, prinși într-o horă ca să-l sărbătorească. Nu mai avea nimic să le mustre. Unii trebuiau să-i dovedească sinceritatea lor,

alții să înlăture bănuieli, alții urmau să întreprindă ceva, ca să nu se spună că au trecut prin viață de pomană — îi amîna pentru altădată, îi scutea de niște griji care le-ar fi răpit veselia. E drept că el se silea să arate vesel, bucuros, și nu reușea decît în parte, însă firea lui posomorîtă era de vină, fire ce părea să aibă ascunzișuri neavînd cu adevărat sau, mai bine, să-și adîncească într-atît tainițele, cu cît le punea în lumină. Putea fi vorba și de o suferință, dar dintre acelea în stare, covîrșind cumpătul, să-l conducă pe om să ia cîmpii, nu însă, și din fericire, să răcnească. Neostoită, căci nu se găsise o împlinire tot așa de mare, și cu neputință de vindecat, deoarece leacul ar fi fost doar altoirea sîngelui, turnatul unei alte licori în vine, îmboldea mereu la fapte. Și tot ea le pregătea, le bătea cu ciocanul din frunte neîncetat, abia permițînd un răgaz, cît să răsufle carnea încinsă și să nu se întoarcă pe dos foalele. Încălcarea era atunci primul lucru de săvîrșit și numai apoi poruncile și celelalte. Leneșii se mirau, ei obișnuiesc să cerceteze treaba pe toate fețele, să-și ia măsuri pe îndelete, uitînd pînă la urmă unde vor să ajungă, dar ce să cercetezi ? O ispravă neîmplinită ? Gurile rele îl cleveteau ; ele n-aveau de mestecat decît umbra faptelor sale. Faptele se tîlcuiau ca purtări și le condamnau sau le lăudau — acum zisele guri erau „bune“ —, după cum răspundeau pretențiilor lor, alcătuite pe temeiul a mii de povești puse cap la cap și scurtate. Gestul fără pereche și seamăn nu intra în socotelile lor. Nu se simțea singur în felul lui de a fi și în miezul înfăptuirilor sale, dar nici înglotat de tovarăși. Ar fi vrut să ridice pe cît mai mulți în scări și să-i învețe să-l însoțească ori să umble pe drumul lor propriu, dar, în afară de Bărbat și Oaneș, și el cam îndoit de la o vreme, nu mai avea dovezi că dorința și priceperea sa ar da roade. Mai existau cîțiva din oamenii lui Radu, Chindea de pildă, asemănători cu sine și credincioși nu atît unui stăpîn, cît țării, însă ascultarea unuia nu era și ea o cale de a sluji celor mai mulți, creșterii neîntinate a patriei ? El însuși găsise pe timpuri un răspuns în supunere, totuși o făcuse în doi peri, lăsîndu-și mereu o poartă de scăpare — era aceasta un

semn că pe om nu te poţi bizui decît îngăduindu-i slobozenia dinlăuntru ?

Trebuie să-l chem pe Chindea, să stau de vorbă cu el ! — îşi zice. De ce ? — îşi răscoli tot el pulberea dorinţelor. Ca să-l strîng în chingă ? Oare nu-l cunosc destul de bine şi nu mi-e dragă sîrguinţa lui de cînd cu năvala ? — Ca să-l îndemni să stăruie, să meargă mai departe alături de tine. — Este aici, alături, la curtea din Nedeia. Putea să şadă la moşie. Nu l-am ameninţat cu nimic.

Pe Chindea avea să-l folosească potrivit trebuinţelor, ale lui şi ale sale, şi n-avea să-i deschidă sufletul pentru a încerca să prindă ceea ce nu se poate prinde, ceea ce dispare chiar, cînd cauţi să pui mîna şi să atingi. Ca şi pe Oaneş, acest tînăr fugos ca un cal ce poate să te trîntească dacă-l încaleci pe deşelate, dar pe care o şa de aur îl face să mănînce văzduhul. Ce prostească apropiere ! S-o fi învăţat de la veneţieni ? Fiindcă Oaneş nu era cal, ci om, un om în care poţi să ai încredere doar în măsura în care ai încredere în tine. Iar încrederea în tine trebuie să te pricepi şi să ai tăria s-o păstrezi totdeauna. În ciuda greşelilor, ce au drept la existenţă, adică la îndreptare.

Întrebîndu-se cînd va fi de cuviinţă să pună capăt petrecerii, el îi şi pusese de fapt. Lăutarii porniseră să se retragă, mai rămăseseră doi, şi slujitorii, dintr-o poruncă cine ştie de unde primită, începură să se învîrtească printre mese culegînd pe tipsii resturile şi adunînd blidele.

„Boieri — se sculă şi rosti —, aţi închinat destul pentru mine, mai închinaţi şi în sănătatea domniilor-voastre !“

„Mulţi ani să trăieşti, Măria-Ta“ — strigară în cor.

„Să trăim cu toţii şi să ne vedem cu bine peste-o săptămînă în Sfat !“

„Să ne urnim cu căpitanii, cinstite voievod ?“ — întrebă Chindea.

„Nu — răspunse —, cu vătafii de plai, starostii vînătorilor şi cei asemeni găletarilor“.

„Care va să zică, pace!" — se bucură Grigore Tesluianul.

„Întocmai, moş Grigore. De rest o să vedem la primăvară".

Şi închinîndu-se, binevoiră pe rînd să părăsească ulcelele.

27.

Multă vreme, voievodul din sine se prefăcu a nu observa lipsa cneazului Roman-Nicolae şi, tot aşa, că nu-l aştepta nicicum, nici pe el, nici pe vreunul din fii, nici chiar pe vreun slujitor ce i-ar fi adus vestea tristă că stăpînul zăcea cumva la pat. După o săptămînă, adună, după cum fusese vorba, bătrînii şi boierii în Sfat, şi obţinu cu uşurinţă învoirea lor pentru deschiderea minelor şi spălătoriilor, jupînul Tufan fiind surprinzător de bucuros iar Petrilă în al noulea cer, dar Roman tot nu se arătă, ceea ce putea să însemne că boala lui era de destul de gravă. În următoarea, veneţienii începură să bage în ţară primele cete de aurari, împreună cu familiile, uimind poporenii cu graba lor, căci păreau a-i fi ţinut pregătiţi la fruntarii. Dacă din cauza asta îi vor fi ieşit şi lui vorbe, cum ar fi fost firesc avînd în vedere vechea prietenie a casei sale cu respectivii interpuşi (în viaţa de zi cu zi negustori cinstiţi) şi faptul că stăpînea de mai înainte singura hrubă unde se putea culege ceva, n-a ştiut şi n-avea să ştie, deoarece nici măcar cneazul Roman-Nicolae nu-l mîniase făţiş. Şi dumnealui nu era omul care să tacă, chiar la o mie de poşte aflîndu-se, dacă pescuia un lucru de spus.

Iarna venise, seacă, geroasă, încît săniile au rămas mai departe în pătul, și au trebuit să folosească, mereu cu frica în sîn, căruțele pentru a purta catrafusele dalmațienilor pînă în munți. Bieții oameni își blestemau zilele în graiul lor pestriț, din care lesne se înțelegea ce-i rodea, însă cel puțin ei erau meșteri mari și n-ar fi dat înapoi, meseria lor fiind legată de locurile unde se găsea ochiosul metal. Tînjeau după un acoperiș și o streașină *(sottogrondal)* care să se scurgă, acoperiș și streașină pe care nu le puteau avea înainte de primăvară, în timp ce sub cele părăsite trebuie că se așezaseră deja neamurile sau vreun străin picat în urma lor pe nemuncite, totuși se țineau bine și mai făceau rînduială și printre femei, răstindu-se la ele. În schimb, slugile, scoase de la căldurică, nu mai conteneau cu suduielile. Nu-l înjurau pe el, ci pe venetici (a se cuprinde aici atît pe venețieni cît și pe dalmați) — de mirare rămînînd că străinii, care se vedeau înțeleși aproape cu desăvîrșire, nu pricepeau nimic —, înjurînd totodată păcătoasa vreme, cu cerul ei de sloi și cu vînturile turbate ce plesneau pe sub el. L-ar fi bucurat, dacă și-ar fi dat seama că el însuși se ascundea sub toate aceste înfățișări, și-ar fi zis că era înălțat la o demnitate mai presus de cea voievodală, și asta prin simpla furie a gloatei de slujitori, însă nu s-ar fi gîndit și la părerea boierilor. Ce să strige un sătul ca Roman-Nicolae ? Dacă ar fi ridicat biserici țiitoare de papa, fie, ar fi avut cu ce să-l zgîndăre. Dar așa, năpăstuiții îi erau cu mult mai de folos. Cînd moartea îl prinse pe unul dintre ei încercînd să treacă (netotul !) cu căruța pe gheața Oltețului, și nu pe unde s-ar fi putut bănui un vad, irosind sumă de bunuri tîrîte tocmai din Dalmația, credeți că ceilalți s-au răsculat ? Nici vorbă. S-au aținut mai la vale, la copcă, spre a pescui lucrurile pierdute, glumind în timpul acesta și chiuind la reușită, spunînd că sînt cneazul Roman-Nicolae pe iazurile lui de la Celei.

Ca atare, nu-l îngrija lipsa aceluia și i-ar fi trimis compătimirea sa, dacă într-adevăr se afla bolnav și o

dorea. Treburile, numeroase ca-n nici o altă iarnă, îi ocupau zilele, și nopțile nu și le petrecea decît rar acasă, prilejuind noi mîhniri sărmanei Elena și ațîțînd la culme rica tatălui ei. De altfel, și Bătrînul, bunicul adică, era nemulțumit, căci — bombănea el — unde s-a mai pomenit om să țină casă umblînd aiurea? Iar insul care nu e în stare să-și umple gospodăria (cu copii și cu prezența sa), cum va izbuti să înfloreascä țara? Rîdea auzind trăsnăile — mai ales Bărbat i le aducea — și recunoștea cu glas tare că în anumite privințe rămăsese în urma părintelui său, dar nu se îndura să lase baltă nevoile. Amîna ceea ce socotea a-i fi totdeauna la îndemînă, cum amîna să mănînce, pe motiv că bucatele există. Le purtau servitorii și. măcar că le îngăduia să se înfrupte din ele, nu se istoveau. Ca să un mai vorbim că s-ar fi găsit oricînd — ar fi fost de-ajuns să nu-i refuze — țărani și orășeni gata să-l ospăteze cu întreg belșugul lor. Primit ca voievod pretutindeni, nerăbdarea lui însă nu era să se aștearnă la masă, ci să cunoască rînduielile stabile pentru a le îmbogăți cu altele noi, dacă acelea nu-și mai împlineau cu totul rostul. Și căuta să fie atent la disprețuiții de soartă.

Cînd, la capătul primăverii, dalmațienii erau orînduiți la proaspetele lor locuințe și prinseră a-și pune în joc meseria, își simți inima mîngîiată de un vînticel de bucurie. Destui, care înainte priveau chiondorîș, se crezură datori să-și arate încîntarea și recunoștința : cădea în sacul lor mult mai mult decît se așteptaseră și li se promisese. Nu încă din comoară, firește, ci din scoriile și sudorile ei, căci meșterii cumpărau din gros mîncare și băutură. Alții dădeau ghes, mînați de speranță, cu toate că veneau cam tîrziu. În sfîrșit, abia se aflase de existența lui — nicicum să se fi făcut împărțeala cea grasă — și aurul împăca pe mulți. Însuși Paliga trimise răspuns că, de-ar fi cu putință să fie iertat, s-ar așeza în Sfat cu plăcere.

De oameni ca el n-avea nevoie în preajmă, gîndi uitîndu-și regretul mai vechi, dar, temîndu-se pentru

soarta pămîntului Severinului, repezi acolo un sfetnic de taină, cu îndemn către căpitan să se întoarcă la moșie (se găsea aceasta în părțile Bengăi). Ceea ce, cu adînci plecăciuni, popa promise, adăugînd însă că pe moment nu putea să iasă din cuvîntul lui Encea. S-a înfuriat, părîndu-i-se că netrebnicul îl încerca, dar furia nu i-a umbrit decît cîteva clipe bucuria.

Treptat, toți cnejii și boierii de pînă la Olt și cei din Țara Hațegului, mari și mici, veniră să i se închine. Astfel că degeaba se prefăcea că nu observă lipsa cneazului Roman. Rămăsese singurul. Și nu se ostenise măcar să arunce veste de boală. Totuși, își spunea : N-a sosit ? Roman-Nicolae e stăpîn ! Pe aiurea, orice stăpîn își are stăpînul și, dacă Dumnezeu i-l răpește cumva își caută altul. Aici, stăpînul e învățat încă fără altul deasupra. Deci, cneazul are dreptate să nu se înfățișeze. Unde i-o fi cusurul ?

La 27 ale lunii aceleia, sfătuind întîmplător cu Oaneș și Chindea, îl întrebă pe acesta din urmă dacă Celeianul plătise curții lui Radu dabila de pește pe anul în curs. Că doar nu se apărase singur vreodată în războaie !

Și iată-l pe blîndul dregător îmbățoșîndu-se :

„Umbli după o pricină de ceartă, mărite ? Iartă-mă, dar eu nu-s găletar".

„Te-ntreb și-ți cer să răspunzi ! — se supărase el. Știi ceva de asta ?"

„Ei bine, nu și-a plătit-o. Însă, dă-mi voie să-ți atrag luare-aminte : nu-i vremea de strîns dajdiile".

„Vremea-i la toamnă — adăugă și Oaneș. Afară numai dacă socotești că, întîrziat fiind..."

Chibzuise îndelung, în împrejurarea aceea.

„Fie ! — hotărîse apoi. N-o să i-o cer acum. N-o să i-o mai cer deloc. Dar pe cea de anul acesta, o să mi-o aducă la sorocul cuvenit, cum vă văd și cum mă vedeți ! Să-mi amintiți să-i trimit pe Deșul și Șerbici".

„Așa e drept" — se înseninară sfetnicii, prin glasul lui Chindea.

28.

Tot cam pe timpul acela, puţin mai înainte sau puţin după (el negăsindu-se la Nedeia a aflat mai tîrziu), stîrni oarecare vîlvă sosirea unei scrisori din partea papei. Era întocmită în latină şi destinată „drept credincioasei muieri Marena" şi fusese cărată la piept, sub veşminte, de un călugăr frînc ce rupea niţel ungureşte, însă nu cunoştea nici măcar un cuvînt românesc. Cu acel prilej, tuşa-mare se purtă, spre desfătarea tuturor, ca o fată în pragul măritişului. Vărsă lacrimi de fericire şi sărută pătimaş epistola, negrăbindu-se defel să-i desfacă pecetea. În sfîrşit, se retrase în camera ei şi nu vru să mai primească pe nimeni, uitînd de asemenea cu totul pe sol. Stătu o zi întreagă în ascunzătoare cu hîrţoaga iubită şi nu-şi dădu seama că unchiul, pentru întîia oară gelos, bocănea cu toiagul pe săli, încercînd să-şi facă simţită prezenţa. Nepriceputul de el, nu-şi închipui că, dac-ar fi pătruns în încăpere, nu l-ar fi păscut nici o primejdie, spre deosebire de altădată, şi c-ar fi fost îmbrăţişat poate ca un frate. Bineînţeles, cînd ar fi fost observat.

Către seară, mătuşa apăru încurcată, cu sulul în mînă şi cu cearcăne la ochi şi mărturisi că nu înţelege ce scrie. Astfel se vădi că nu ştia de fapt latineşte. Mai întîi unchiul, apoi Bătrînul propuseră să fie aşteptat călugărul să se trezească din somn (căci se odihnea într-o odaie răcoroasă şi nu-i mai trecea oboseala drumului), dar un copil isteţ, feciorul Verghimiei, le aduse aminte că „popa" nu cunoştea limba lor şi că, prin urmare, n-ar fi putut să tălmăcească. „Veneţienii ! — strigă unchiul, după ce-şi scormonise creierii îndeajuns. Să fie aduşi veneţienii !"

„Uite că n-ai să cîştigi nimic cu veneţienii tăi ! — făcu Bătrînul. Ce se zice de graiul lor ? Că-i o lătinie pocită !"

„Ceva tot or să priceapă. Un cuvînt-două, acolo" — se încăpăţînă unchiul. Şi avea mare neastîmpăr : parcă-l frigea întruna pe undeva.

Se trimise la Casa Sării şi fu găsit *signor* Conti. Îşi lăsă treburile şi veni numaidecît, odată cu slujitorul. Sub-

privirile zîmbărețe ale franciscanului, ce între timp se sculase, i se întinse scrisoarea. După ce silabisi cîteva clipe, exclamă :

„*Per bacco* *, asta ne privește pe noi, venețienii !“

Zîmbetul călugărului devenise larg, un soi de rînjet.

„Tălmăcește, *signore* !“ — îl rugă Mătușa Marena.

Conti ridică umerii a neputință :

„Din păcate, mai mult nu înțeleg“.

Și înapoie pergamentul, adăugînd :

„Aș fi și eu curios“.

Deodată, călugărul porni să turuie în păsăreasca lui, arătîndu-l cu degetul pe venețian, răstindu-se chiar și poate afurisind, deșteptînd uimirea tuturor. Dezamăgiți, se mărginiră să încuviințeze din cap cu bunăvoință și să rabde pînă la curmarea bizarei cuvîntări. Coborî, pe urmă, tăcerea.

„Oare — o sparse într-un tîrziu bunicul — nu s-o găsi în toată Țara Românească un dascăl de latină ?“

„Să-l întrebăm pe badea Litovoi — fu de părere băiatul. El trebuie să știe !“

Așa ajunse vestea la el.

Să vedem — își zise îndată ce i se aduse la cunoștință necazul celor de-acasă —, să vedem. La curtea din Tîrgu-Jiu or fi avut vreunul ? Și la ce să-l fi folosit, că doar n-au întreținut legături cu papa ? Pentru vreuna din femei, cu păreri deșarte și nebune ca mătușa Marena ? Acolo, femeile erau la locul lor, nu treceau cu gîndul de zidurile gospodăriei. Pentru înțelegeri cu ungurii ? Auzise că în cancelariile ungurești trudeau diecii ca să dea hrisoavelor, la toate, înfățișare latinească, dar ce înțelegeri putea să fi stabilit Radu cu cei ce mereu îl pîndiseră ca dușmani ?

Oaneș și Chindea, unul mădular al apostatului tatăl său, celălalt al drept-răposatului, nici ei nu cunoșteau. Însă diaconul Ilarion Sîrbul își aminti de un monah pe nume Eutimie Băcescul. Fu căutat prin mănăstiri și descoperit la Nucetul de Rîmnic. Scos de la pioasele sale îndeletniciri, nu se supără deloc, ci, cu un frate, se grăbi să ajungă la Glogova, unde ședea cu treburi el. Nu bănuia

* La naiba (...)

de ce îl cheamă. Cînd i se spuse ce avea a face, și tocmai în tîrg la Nedeia, se posomorî deoarece, pesemne, ar fi dorit să-i rămînă prin preajmă, ca să se dumirească în legătură cu acest nou voievod Litovoi, dar se supuse.

„Numele ce mi-aș da — îndrăzni totuși să adauge, privindu-și drept în ochi proaspătul ocrotitor — este acela de scriitor, de la *scribo, scribere* din latinește, care la noi se rostui în scriere, nu de diac".

„Bine — rîsese —, dieceşte în felul scriitorilor ! Și așteaptă-mă la Curte !"

Scrisoarea Prea-Sfințitului-De-Trei-Ori-Încoronat de la Roma cuprindea multe și mărunte. Mai întîi, *clarissima mulier** Marena era lăudată pentru zelul ei de a se îngriji de curățenia creștinilor în această parte de lume, unde păcatele treceau neobservate și nu erau recunoscute ca atare, din pricina amestecului cu mulțime de păgîni (!) și a proliferării ereziilor. Laudă se aducea de asemeni, și veșnică pomenire devotatului slujitor care, aprins de mînie în fața răului și neputîndu-l stîrpi din rădăcină, nu pregetase să scoată sabia spre a-i tăia cîteva brațe. Acest gen de fapte fiind plăcut într-o mare măsură lui Dumnezeu și locțiitoarei sale pe pămînt, biserica romană, cum s-a văzut în împrejurarea alungării schismaticilor din Bizanț și din strădăniile, necontenit încurajate, de a elibera Sfîntul Mormînt. La una din care însuși participase, alături de părintele iubitului fiu Bela, suzeranul său, încît a pune preț pe zvonul c-ar fi șovăit către sfîrșitul vieții, ar suna ca o adevărată blasfemie. Dar, în privința urmașului acelui cavaler, să i se dea voie să întrebe : este el drept creștin, catolic adică ? Dacă nu, cum s-ar părea și cum teama pentru sufletul lui inspiră să se creadă, ce s-ar putea întreprinde spre a fi întors pe calea cea bună ?

În al doilea rînd, venețienii și genovezii erau afurisiți pentru negoțul lor murdar și scrisoarea nu lăsa nici o îndoială că blestemul avea să atingă pînă și pe copiii copiilor celor ce vor continua să cumpere sau să vîndă prizonieri creștini. Drept că cei mai mulți dintre aceștia, căzuți pradă ereziilor, nu făceau decît să plătească greșe-

* ... prea-strălucita femeie... (lat.)

lile lor, nu se cuvenea însă ca frații să-i ajute vînzîndu-i. Aceasta va forma, de altminteri, subiectul unei bule ce va emana de la Înaltul Scaun.

În al treilea și ultimul rînd, Sfinția-Sa se arăta încă o dată preocupat de greutățile întîmpinate de misionarii trimiși, fie prin Ungaria, fie prin altă parte, să propovăduiască în acest colț de lume numit Valahia. E adevărat că luase adesea cunoștință de sîrguința unor oameni de neam ales în răspîndirea credinței catolice și faptele lor puteau fi considerate chiar pilduitoare, însă poporul persista în întuneric sau mergea pe drumuri greșite. Oare ce îndrumători aveau ei de nu reușeau să-i dezbare de ispitele diavolului ? Deci, să nu-i ia în nume de rău nobila femeie, dacă, binecuvîntînd strădanii ca ale ei, i-ar cere să intervină pe lîngă ilustrul său nepot să primească și să sprijine cu toată autoritatea sa sfătuitorii sacri. Unii vor veni din regatul scumpului și preasupusului fiu Bela al Ungariei ; să-i întîmpine cu încredere, căci vin dintr-un bastion al credinței de nezdruncinat. Alții, precum *fra* Bernard, purtătorul scrisorii, vor fi în trecere spre acolo, însărcinările lor fiind nenumărate și legăturile Sfîntului Sediu cu pămîntul acela multiple ; să-i asculte, deoarece se vor întoarce. Și n-ar fi rău dacă ar accepta pentru credincioșii valahi, ce vor fi neîndoielnic tot mai mulți, păstori, adică episcopi, din acea parte. Ei vor ști mult mai bine ce e de întreprins potrivit cu rosturile lor și cu scopul adevăratei credințe.

Încheierea, scurtă dar cuprinzătoare, exprima limpede speranța că această veche *terra romana* * va fi mîntuită, iar nobila doamnă va mai simți imboldul de a-și descărca cugetul înaintea Sfintei Instanțe Pămîntești.

Călugărul Bălcescul mulțumi Domnului că-i fu hărăzit lui să citească epistola latinească, pe care o socotea o uneltire a Satanei, și-și mîngîie cu dărnicie barba stufoasă, ce ascundea o grozavă suptoare a chipului, însă nu voi să-i înșele pe cei ce așteptau atîtea de la știința sa : le-o tălmăci fără să sară un cuvînt și fără să tocească ascuțișul savantelor fraze. Din cînd în cînd înălța sprin-

* ...pămînt (țară) roman(ă) ... (lat.).

cenele, încercînd să surprindă pe feţele ascultătorilor simţămintele trezite de anume bucăţi, înveşmîntate de el în haină românească, se tulbura, dacă tulburare descifra pe ele, poate şi din altă pricină. Totuşi, nu se oprea. Nădejdea că vor fi în stare să aleagă va fi fost fierbinte în sufletu-i. Se vedea cît de colo că, încăpăţînîdu-se să se păstreze aproape de mendrele pretinsului Duh, nu ceda. Mîndria de a fi singurul ştiutor al alesului şi cinstitorului grai, pus acum în slujba Diavolului, se îngemăna vădit cu aceea de a se fi născut român şi ortodox, ce era în ochii lui acelaşi lucru, şi de a fi rămas astfel, în ciuda tuturor urzelilor şi a poveţelor lucioase. Gîndul îi zburase, cînd a isprăvit de tradus, îşi luase deplin zborul, binele şi răul pluteau pe aripi de vînt, dar nu-prea-smeritul ştia cine va învinge. Aducîndu-şi desigur aminte de clipele de rătăcire, dese în sînul tagmei sale, în care i se năzărise că Dumnezeu şi Satana ar fi fraţi, nu se cutremura de groază, nu-l apuca remuşcarea. Doar fiindcă a privit în faţă păcatul ? Oare nu trebuie să-ţi cunoşti duşmanul, spre a-l înfrînge ?

Însă bucuros de-a binelea fu numai atunci cînd familia îi mulţumi de a-i fi scăpat în sfîrşit de călugărul papei, ce nu se mai da urnit deoarece scrisoarea nu fusese citită.

Iar la două zile îl rugă şi el să rămînă pe lîngă curte, şi pentru alte nevoi.

29.

Şi pacostea ! Alungînd dintr-odată orice necazuri mai mici. Nu mai avea însemnătate nici purtarea lui Roman-Nicolae, nici a veneţienilor care, văzînd că întreprinderea pusă pe roate cu ajutorul lor dădea mai multe

roade decît visaseră, începeau să ridice noi pretenţii, nici chiar a căpitanului Paliga, deşi trădarea lui făcuse cu putinţă cuprinderea fără împotrivire a Ţării Severinului. Dar oare fapta acestuia n-avea într-adevăr importanţă ? Cum nu-l zdrobise înainte de a-şi chiti mîrşava lepădare ? Şi oare ce săvîrşise întru atragerea cneazului Encea, despre care i se spusese că numai sperjur nu era ? Nimic. Se mulţumise să lase vremea să treacă, temător şi să nu fie socotit atins de graba de a-şi înlătura neprietenii mai curînd decît duşmanii. În Paliga însuşi nu văzuse un duşman şi iată : era cel mai mare ! Unde îşi ascunsese puterea în stare să-l întoarne împotriva patriei, unde oastea ce lovise Severinul, martirizîndu-l pe bietul Dragole şi scutind astfel călugării să tragă spada din teacă ? Mult rău trebuie să zacă în ţara aceasta ca să îngăduie înălţarea într-atît a unui mişel !

Ce rău şi ce înălţare ? — îşi spunea numaidecît. Că şi căţăratul pe umerii tuturor al unui asemenea om tot coborîş s-ar numi, darmite slugăritul călugărilor-cavaleri ! Iar biata ţară nu are nici o vină.

Vina trebuie să fi fost a lui, pentru că, deslușind unele lucruri, nu-şi crezuse ochilor şi urechilor, bizuindu-se pe noroc şi pe părelnica lipsă de îndrăzneală a vrăjmaşului. Şi, în afară că nu strivise balaurul cît era şarpe mititel, alesese, spre tot mai marea dezamăgire a lui Oaneş, să stea la sfat cu staroştii vînătorilor, în loc să fi convorbit cu căpitanii. Pacea, cînd războiul se afla atît de aproape !

Chemarea obştească a obştii se cuvenea demult făcută — era limpede acum, cele cîteva măsuri de pază şi întăriri nefiind decît un strop de rouă pe buzele însetatului. Prin urmare, din primul moment greşise.

De cîteva ceasuri, grosul oştirii era strîns la Segarcea şi spre ea alergau prin zăduful verii, dar Vîlc mai zis Farcaş de ce întîrzia oare ? Nu-i fuseseră de-ajuns cele patru zile de cînd primise porunca ? Iar cneazul Nicolae de ce nu-l prinsese pe drum, cu pîlcul lui, cum promisese ? Apoi : pregătea şi ăsta, însă pe la spate, o fărădelege asemeni celei a lui Paliga ?

„Şi spui, Chindea — rosteşte el deodată —, că vin cu hrisov de la regele Ungariei ? Să ne închinăm lor cu

totul cu Vîlc și Ioan, socru-meu, cu Țara Hațegului, cu Severinul și chiar cu locurile de dincolo de Olt, care nu prea țin de noi ?"

Chindea aprobă din cap, apoi spuse :

„Severinul este luat !"

„Crezi cumva că nu știu ? Eu te întreb de hrisov".

„Slujitorul vostru Bălcescul așa a mirosit".

„Pe unde a umblat ?"

„Tăindu-și barba, s-a mișcat nestingherit printre călugării aceia, căci îl luau desigur drept ungur, însă printre oamenii lui Paliga n-a cutezat".

„Și ce-a mai mirosit, mă rog ?"

„Că unii dintre cnejii noștri au primit hrisov separat".

„Le dă regele Bela și lor ceva ?"

„Îi întărește în drepturi, dar îi aruncă pe mîna cavalerilor".

„Aha. Deci le vestește stăpînul. Nu-i sperie ? Nu-i ademenește ?"

„Asta n-aș putea să spun. Eutimie n-a citit hîrțoagele".

„I-a aflat pe acești... răsfățați ?"

Chindea îi făcu semn să tacă și el înțelese.

Seara îi chemă în cortul său pe Oaneș, pe Chindea și pe Eutemie, diacul de lătinie. După un schimb de cuvinte în legătură cu alte treburi, ajunseră la temeiul adunării.

„Vreau — zise fără înconjur — să știu care din cnejii noștri au primit scrisori unguerești".

„Toma de la Brătunia, Ioan și Vîlc, măria-ta" — răspunse diacul.

„Ia te uită ! — strigă Oaneș, batjocoritor. Și cel puțin doi dintre ei sînt cu noi. Ba unul în însuși sufletul nostru !"

„Liniștește-te, Oaneș ! — se prefăcu a nu-i băga în seamă înțepătura. Vom hotărî îndată cele de cuviință. Chindea, vezi, te rog, ce-i cu straja !"

Chindea ieși și lipsi preț de cîteva clipe. Întorcîndu-se, arătă că să fie fără grijă, apoi adăugă :

„Sînt toți flăcăi de-ai măriei-tale, din Nedeia".

Îi mulțumi, pe urmă zise :

„Nu știu de ce, de cînd aflai tărășenia asta, mi se pare că trebuie să fiu cu ochii în patru".

„În locul tău, — gîndi cu voce tare Oaneș, neluînd în seamă ce auzise — i-aș chema rînd pe rînd să dea socoteală. Mihail așa ar fi făcut".

Începuse demult să-l supere cîntecul acesta, dar...

„Și pentru ce, bieții de ei ? — întrebă Chindea. Fiindcă au tăcut nevrînd să ne-amărască ?"

„Tocmai asta-i — își vărsă Oaneș năduful în altă parte. De ce ascund ?"

„Drept e că mai cinstit s-ar fi purtat, dac-ar fi venit numaidecît să-mi spună. Să vedem însă ce cuprind pergamentele lor. Părinte Bălcescule ?

„Măria-ta, vorbesc din auzite".

„Bine, dă-i drumul !"

„Păi lui Toma de la Brătunia i se lasă întreaga moștenire, și cea răpită de la mătușa domniei-tale Marena, și nu are a da decît niște piei de vulpi și o veche datorie de recunoștință ce i-ar fi rămas de la tătîne-său, Bratu Feciorul. Nimic Ospitalierilor. Și să nu-i fie cu supărare — este ispitit să înțeleagă — deoarece însuși stăpînul să va fi ținut să plătească asemenea, cu deosebirea că îndoit, o parte lui, regelui, cealaltă cavalerilor și că datoriile lui curg de la Radu-voievod".

„Cum ? Eu adică ? Moștenesc de la răposatul datorii de care n-am știut ?"

„E o minciună, măria-ta — lămuri Chindea. Radu-voievod a păstrat țara, cît a avut-o, neatîrnată și fără angării. Poate să-i fi trimis vreun dar de nuntă sau, cu prilejul vreunei solii, o blană de jder, un trofeu, un junghi. Jur însă că n-a făcut-o de vreo silă anume".

Mărturia ta mi-e prețioasă, vrednice Chindea, dar și dacă răposatul Radu, fie-i țărîna ușoară, a fost închinat, pe față sau în ascuns, eu și neamul meu nu avem a recunoaște o stare de lucruri care s-a hotărît fără știința noastră".

„Mă tem că dreptatea aceasta n-o vei putea susține ! — iarăși pișcă Oaneș. Și o mai drese puțin : De nu cumva prin tăișul armelor".

„Și o voi face de va fi nevoie. Pînă una-alta, aș dori să-l aud pe părinte și despre restul hristoavelor primite de oamenii mei".

„Ioan şi Vîlc au a se supune cavalerilor fără doar şi poate, ca Ţara Severinului întocmai, cu jumătate din venituri. Numai că sînt recunoscuţi drept vasali ai regelui şi nu vor fi spînzuraţi de aceia, la o adică".

„Măi, măi ! — se miră el. Aşa se mai leagă ! Iată deci pricina pentru care Ioan ne-a întîmpinat cu veselie, iar Vîlc nu s-a mişcat din bîrlogul său. Dumnealui şi Roman-Nicolae ! Oare şi Celeianul să fi căpătat o hîrţoagă ?"

„Asta n-am mai aflat-o, slăvite" — se aplecă Bălcescul.

Cufundîndu-se în gînduri, sfetnicii nu mai îndrăzniră să-l tulbure. Într-un tîrziu — cu îngăduinţa lui Chindea, fratele Eutimie ieşise — convorbirea se aprinse din nou. Oaneş, ca un cal nărăvaş, trăgea tare de hamuri, Chindea se căznea să-l domolească, el îi privea obosit, frămîntat. Dac-ar fi fost după Oaneş, ar fi trebuit să pornească atunci noaptea.

„Şi unde-ai ajunge ? — întreba îndărătnic Chindea. În judeţul de Baltă ! Nu m-ar surprinde să te arunce în Dunăre".

„Musai să se apere cetatea Calafatului ! Corăbierii se vor speria, dacă i se aduce unuia cel mai mic neajuns".

„Ei, eu unul — se împotrivea Chindea — nu cred că vor lovi într-acolo. Uiţi că bulgarii sînt înţesaţi la Vidin".

„Bulgarii n-ar trece apa de frică de noi. Îşi închipuie că sîntem stăpîni tari şi mari".

„Şi nu sîntem ? Iar că meşterul ăsta Rembaldus, ce i-a condus bine pînă aici, n-ar prinde de veste că bulgarii îşi închipuie ce-şi închipuie, de unde ştii ?"

„Nu, căci acasă la dînsul, la Ierusalim, veghea doar cît de lungă ori cît de scurtă să se poarte pulpana sau dacă unul şi-a făcut numărul cuvenit de mătănii. La război se pricepe cît mă pricep eu la plachie !"

Chindea izbucni în rîs, iar el, care prinsese ultimele cuvinte, zîmbi şi el simţind cum încetul cu încetul îi piere oboseala.

„Primejdia eu o zăresc spre Tîrgul Jiului — le împărtăşi —, în atingere cu Haţegul. Nu degeaba cată regele să-l dezlipească de noi pe Toma. Apoi, ce spunea acesta despre oştenii aceia ?"

„Că se scurg dinspre Alba şi Vinţ către Deva“.

„A vrut să ne sperie. măria-ta — reîncepu Oaneş. Pune-l în jug deîndată şi scoate-i hrisovul !“

„Pînă-i cu noi, nu-i trădător, Oaneș. Cu ce vom dovedi judecata aceasta aspră ?“

„Cu ascunderea cărţii“.

„Să zicem că ajunge. Da-vom prilej regelui Bela să se amestece și să-i ia partea ?

Oaneș tăcu, dar scînteierea din ochii săi nu încetă.

„Și cu tartorul ăsta va trebui să dăm piept odată și-odată ! — reluă el înciudat. Răposatul Mihail, tatăl tău...“

Se prefăcu că n-aude adaosul.

„Nu mă-ndoiesc, însă deocamdată ne e prea destul şi vrăjmaşul pe care-l avem. Să curmăm gîtul lui mai întîi !“

„Și cu prietenul Toma cum rămîne ?“

„Ţi l-aş arunca ţie în cîrcă, să-l păzești. Dar cu părerile tale nebune...“

Oaneș — oarecum bosumflat :

„Ai dreptate, n-aş fi în stare. M-ar părăsi repede răbdarea“.

„Atunci nu găsesc altă cale decît să-l pun în spate, rînduindu-i să apere balta“.

Cei doi priviră surprinși : dezlegarea aceea nu le venise în minte.

30.

Tropotul copitelor mîngîind pămîntul. El alergînd în frunte, cu Oaneş de-a stînga, cu Chindea de-a dreapta. Pe undeva pe sub poalele munţilor, unde nu se vedea deoarece era prea departe, trebuie să fi fost grindină,

copitele cailor străini sărind din piatră în piatră, rănind apoi țărîna reavănă a pajiștilor, hîrșîind copacii cu șeile, doborîndu-i pentru lemne de foc și garduri. Fiindcă — astfel se aude — unele cete rămîn pe loc, se așează. Să se așeze cît mai mulți — nu-i va apuca acolo vechimea, însă ajungînd împuținați la Tîrgul Jiului... Bineînțeles, nu se lăsa legănat de nădejdi deşarte : vor păli destui asupra Curții. Nu se aşteptau la o împotrivire serioasă ? Să le fie de bine ! Totuşi, nu-i credea așa de neghiobi încît să nu-și dea seama că într-o țară ca aceasta, unde atîţia cuceritori își frînseseră gîtul, fiecare colţişor avea stăpînul ei, gata să se zbată să-l apere. Dar pe urmă, imediat, se întreba : Ce cunosc despre noi, despre trecutul nostru ? Mă prind că ocrotitorul lor, regele Bela, dacă le-a vorbit de noi, le-a vorbit ca de niște gîngănii, pe care abia dacă merită să le calci. Fireşte, pentru el trebuie că însemnăm ceva, fie și niște tîlhari scăpaţi din temnițele Romei, dar nu putea să le-o mărturisească fraţilor călugări. Ar fi riscat să-i sperie ori să i se ceară mai mult. Duceți-vă, le va fi spus, acolo sînt niște robi ai noștri, cam înstrăinați, ce-i drept, întrucît n-am binevoit să ne aducem de multişor aminte de ei, care vor fi însă bucuroşi să se înhame la plug, neplăcîndu-le libertatea şi nefiind volnici să se conducă singuri. Iar călugării, precum se vădește, au înghițit nada. Numai că, vom reuși noi să tragem la mal o bală ca aceasta, uriașă și revărsînd foc pe nări ? Nu cumva, cu cît vom trage mai straşnic, cu atît ne vom apropia primejdia, moartea ?

La amiază, se aflau pe dealul Bran și oștenii trimiși înainte să răscolească împrejurimile Tîrgului se întoarseră cu veste bună : cale de cîteva poşte în toate părţile nu se simțea nici dîră de duşman. Ba, mai mult, deasupra cetăţii, înspre Glodeni, stabilise tabără mare cneazul de Rîmnic, Vîlcu.

„Vîlc, ziceţi ? Sînteţi siguri ?"

„Cum n-am fi, că doar am vorbit cu dînsul acum cîteva ceasuri ?!" — răspunse căpetenia iscoadelor.

„Asta-i grozavă !" — strîmbă din nas Oaneş.

„S-ar spune că prietenul nostru a știut demult unde-o s-ajungem și s-a gîndit să-și scurteze drumul" — rosti și Chindea, cu oarecare nemulţumire.

„De mare mirare! — zise și el, apoi se întoarse spre căpitan: Și ți-a încredințat ceva pentru nevrednicii de noi?"

„A glăsuit că așteaptă poruncă, măria-ta".

„Așa! Atunci, iute pe cal și spune-i să aștepte mai departe!"

„Cum adică, măria-ta?" se minună omul.

„Cum auzi: să șadă acolo la odihnă, pînă la o nouă hotărîre!"

„Am înțeles!" — strigă vesel căpitanul și se pierdu degrabă pe o vîlcică. Dar abia încălecase acela și Oaneș se și încruntase.

„Nu-l aduci să-i ceri socoteală?" — întrebă.

„Pentru ce? — se prefăcu a nu pricepe. Pentru că primind poruncă să ne prindă la timp, ne-a prins, ba ne-a și luat-o înainte?"

Oaneș se lăsă păgubaș, căci vedea că n-o va scoate la capăt cu el. Însă și lui hrisoavele celor trei îi stăteau pe suflet.

Pe seară, în vreme ce intrau în cetate, alunecă din scări trimisul și-și șterse nădușeala de pe frunte.

„Vine!" — gîfîi acela.

„Cine, căpitane? Te slobozisem cu..."

Dar nu apucă să rostească în întregime dojana, că un pîlc de călăreți învăluiți în praf ieși dintr-o rîpă. Flamura pe care-o duceau în vînt îi era cunoscută.

„Iată-l pe cneazul Vîlc, măria-ta N-a vrut nici în ruptul capului să se astîmpere unde i-ai zis. Spunea..."

Din ceată, care încetinise mersul, lăsînd caii la trap, izbucni vijelios cneazul. În cîteva clipe fu în fața sa. Sări din șa numaidecît și-i dădu un ghiont armăsarului să se îndepărteze să pască.

„Mărite voievod — începu el —, oamenii mei sînt acolo unde i-ai dorit. Pe mine însă, iată-mă!"

„De ce, Vîlc? Ce grabă te mînă?"

Cneazul se scotoci în chimir și, scoțînd un sul mototolit, i-l întinse cu mare scîrbă.

„Asta. Nu m-a mai răbdat inima s-o port la mine. Simțeam că mă arde la șold".

El o luă și o întoarse pe toate fețele, se uită la pecetea ruptă, încercă să citească primele cuvinte, se răzgîndi și

vru să i-o dea îndărăt. Chiar lungise braţul, cu hrisov cu tot, cînd întrebă cercetător :

„Şi cum, mă rog, ai aflat ce scrie în ea ? Cunoşti latinește ?"

„Mi-a tălmăcit-o cel ce-a adus-o, un fel de preot ce vorbea limba noastră". Şi plecă privirea, deşi era destul de bătrîn şi nu prea obişnuit cu sfiala. El continua să ţină întinsă mîna.

„Ia-o ! — zise. Eu n-am la ce-o folosi, de vreme ce nu mie mi-e destinată".

Însă celălalt nici nu se gîndea.

„Nu-mi este de trebuinţă — şopti, Aşa-ceva n-a primit neam de neamul meu. E o mare ruşine !"

„Ruşine, neruşine, dar ea te-a făcut să întîrzii un timp". Vile păru că nu aude.

„Ei, omule ! — îl strigă. Ţi-am dat întîlnire pentru acum o săptămînă pe cîmp la Segarcea. Şi ia odată înscrisul, nu mă lăsa să-mi amorţească mînă !"

„Chiteam... — rosti şovăielnic cel strigat. Iar cu întîlnirea, iată cum s-a întîmplat. Ajunsesem la Olteţ în dreptul satului Balş, cînd am nimerit nas în nas cu ceata cneazului Roman-Nicolae..."

El tresări. Ca muşcat de o viperă :

„Roman-Nicolae la Balş ?"

„Întocmai, măria-ta — răspunse Rîmniceanul, însufleţit de atenţia sa.

„Ce căuta acolo ? Povesteşte ?"

„Păi, întîi s-ar cuveni să spun ceva de satul de care veni vorba. Satul ăsta era pîrjolit şi locuitorii fugiţi pe aiurea. Cică loviseră tîlharii".

O mulţime de întrebări năpădeau în mintea lui, însă se abţinu să le pună, ca să nu-l întrerupă, omul fiind şi aşa greu la vorbire şi speriat de treaba cu hrisovul.

„Cneazul Roman, peste care am dat în luncă, zicea că el însuşi se grăbea să ajungă, potrivit poruncii tale, la Craiova, să se împreune cu Ioan şi Toma de la Brătunia, dar că în ce mă priveşte pe mine cunoştea că mă rînduiseşti să-ţi iau urma spre Tîrgu-Jiu. L-am înghesuit cu

întrebările, dacă era sigur şi, cînd m-am dovedit convins, i-am propus să plecăm împreună către Cetatea Craiului, de unde-aş fi putut urca pe rîu în sus. Nu — mi-a răspuns. Oare nu văzusem ruinele fumegînde ale satului de dincolo ? Ba le văzusem, dar se cuvenea să pierdem vremea cotrobăind după nişte tîlhari care ştiau bine ascunzişurile şi aveau obişnuinţa să se mişte repede ? Poate că datoria mea nu era — m-a cam luat el la rost —, nefiind vecin de moşie, însă a lui — cu siguranţă. De aceea, m-a sfătuit să pornesc deîndată, avînd eu drum lung de străbătut, şi să-l las pe el să-i pedepsească pe mişei, al său fiind o aruncătură de băţ. Am crezut că judecase cu dreptate".

„Cînd ai plecat de acolo ?" — se încruntă.

„Să socotesc..." — răspunse Vîlc. Şi-şi ridică răsfirat degetele. „Să tot fie şapte-opt zile, măria-ta" — hotărî el.

„Hm ! Atunci eram la Segarcea".

„Care va să zică, m-a păcălit ?" — se zbîrli cneazul.

„Nu, nicidecum — îl minţi. Uitasem că am plecat pe nepusă masă". După o clipă de gîndire : „Acum, du-te la pîlcul tău şi te odihneşti pînă mîine dimineaţă ! În zori, strîngi tabăra şi faci un ocol cît mai afund în munţi, după care te-aşezi sub Oslea, la Peştişani. Cere-i lui Chindea o călăuză de încredere".

Omul îşi fluieră calul, fericit, şi încălecă. Fruntea însă îi păstra urma unei griji nelămurite, pe care se chinuia s-o lămurească. El crezu că se gîndea la scrisoare, de aceea i-o flutură şi-i zise :

„Cînd vei avea poftă s-o pui sub cămaşă, caut-o la fratele Eutimie Bălcescul, dascăl de lătinie !"

Omul rîse uşurat şi-şi înghionti armăsarul, însă îl struni deodată brusc şi-l aduse cît mai aproape :

„Mă frămînta un lucru şi nu-l dibuiam. Aş vrea să-ţi spun că, nu ştiu de ce, cneazul Nicolae mă cam ţinea departe de tabăra lui. Poate se ruşina de oştenii lui ce păreau beţi".

„Poate" — repetă el, voievodul. Iar Vîlc se năpusti către ceata sa, ce aştepta mai încolo.

31.

Veştile aduse de cneazul de Rîmnic erau umilitoare. Şi el care credea că Roman zăcea pe patul de moarte! Mortul, iată, se sculase din coşciug şi năvălise în moşia Tesluianului. Cunoştea, fireşte, că duşmănia stăpînului din Celei faţă de moş Grigore era veche, încă de cînd acesta se găsea în putere şi nu se vădise că n-o să aibă moştenitori, dar nu se aşteptase să mai răbufnească vreodată, după ce se dovedise înaintea judelui că Mitriţă acela, care încălcase hotarele, fusese pus la cale de el. Cunoştea, de asemenea, că nemernicul boiernaş, ca să plătească gloaba, alergase la sfătuitor şi că, nu mult după aceea, chiar îi vînduse petecul lui de pămînt, schimbîndu-şi hainele boiereşti cu veşminte de slujitor. E adevărat că Roman îl adormea cu vorba că o să-i dea în căsătorie pe una din fiicele sale, însă nu era greu de văzut că aşa-ceva se va petrece la paştele cailor. Deci, nu pentru interesul şi răzbunarea viitorului ginere pîrjolise moşia lui Grigore Tesluianul. Pentru ce atunci?

Bănuia, dar nu voia să greşească. Oricît de întărîtat ar fi fost, mintea lui cerea o adeverire. Adeverire pe care nu vru s-o obţină din sfatul cu Oaneş şi Chindea. Mai ales cu Oaneş. Ce sfat i-ar fi putut da tînărul prieten al tatălui său, cînd imboldul faptei i-ar fi sărit în cuvinte şi de asemeni idolul? Cum l-ar fi ţinut să nu se năpustească la vale, ca să-l apuce de barbă pe fiorosul tîlhar? Hotărît lucru, Oaneş ar fi fost în stare să se lase hăcuit şi aruncat în iazuri, la peşti, puţin păsîndu-i că fără el gheara cea lungă a călugărilor ar fi rămas poate netăiată. Nu numai folositor i se înfăţişa pe vremea aceea, ci de nelipsit, măcar că sîcîitor.

Însă adeverirea tot o avu, şi mult mai repede decît îşi închipuise. Dar mai întîi fu năvala.

32.

Cînd țărani de pe pîrîul Tismana, apoi de pe Bistrița veniră la el pentru a-i cere îndurare, căinîndu-se că pătiseră mare rău și urgie din partea călugărilor, ce se așezau chiar în casele lor, văzu că nu se înșelase asupra țintei străinilor și se bucură. Îi părea bine și că ceasul socotelii era aproape, împăcîndu-l și pe Oaneș. Dar, totodată, nu putu să nu se îngrijoreze la gîndul că locul șederii lui (și așteptării) se dovedea lesne de aflat. Căci, într-adevăr, dacă țăranii știuseră a ajunge la sine, trecînd multe piedici, cîte ar mai fi rămas să întunece privirile dușmanilor și, la nevoie, să-i rețină ? Or, el nădăjduise să se poată mișca în taină și să lovească pe neașteptate, la momentul potrivit, cînd se vor fi apropiat îndestul. De aceea îl trimisese pe Vîlc la Peștișcani. Cugetă o clipă să-i ia în oaste pe toți cei ce pătrunseră în tabără, ca nu cumva să se întoarcă și să dea de gol așezarea și pregătirile, însă oamenii erau neinstruiți și, chit că se pricepeau să învîrtă ghioaga, neavînd cai, nu i-ar fi fost de prea mare folos, din lipsă de iuțeală. Pe urmă, dîndu-și seama că o parte din ei erau băjenari, porniți cu întreaga familie, își zise că nu mai există nici o primejdie să-i lase înafară. Și îi veni și rezolvarea pentru ceilalți : pe băjeniți îi îndreptă spre Cărbuneștii Bengăi, rînduindu-le păzitori pe primii (desigur, pe cei ce nu se arătau prea speriați sau grăbiți), laolaltă cu douăzeci de oșteni. Pe restul îi părăsi în piața Domnului, sfătuindu-i, dacă vor fi întrebați și nu vor izbuti a-și ține gura, să dea a înțelege că-l găsiseră departe, pe la Filiași.

La întîi de august, primul zvon deslușit : Ioaniții înaintau pe două șiruri asupra tîrgului. Veneau drept și agale ca și cum n-ar fi avut de înfruntat pe nimeni, ci de luat în primire un lucru cîștigat de altcineva pentru ei. Însă purtau mantie roșie și cruciuliță de aur, semn că vor lupta,

Pregătiți să se urce pe ziduri, proptind scările aduse, ca în treacăt, ei păreau orbi și necunoscători de vreo frică, încît și dacă n-ar fi fost omorîți la vreme, tot s-ar fi prăbușit înăuntru de pe metereze, sau ar fi căzut în șanțu-

rile săpate în incintă. Şi fără îndoială ar fi fost numeroşi însă aşa, sub loviturile bine ochite ale arcaşilor şi mai ales prin rivna străjilor întărite, abia cîţiva avură cinstea de a se da de-a rostogolul în cetate, pentru a fi numaidecît pipăiţi sub veşminte şi înjunghiaţi. De aceea, în prima zi nici nu culeseră multe cruci, neîndrăznind să năvălească afară. Porunca voievodului, închis şi el, era de altfel aspră : spînzurătoarea i-ar fi aşteptat, în văzul duşmanilor.

A doua zi, recolta fu mai serioasă· fără să fie totuşi prilej de mulţumire, deoarece se ivise şi pericolul înfometării, ei neavînd voie să răscolească prin case şi hambare, deşi grija bucatelor nu păruse să steie în sarcina cuiva. Într-adevăr, după ce-şi consumaseră merindele pe care fuseseră vestiţi să le aducă, nu mai primiră decît nişte brînză uscată şi apă din belşug. Crainicii voievodului strigau că, de vor hrană ca înainte, să li se topească în gură, să dea zor ca să iasă afară şi să alunge lăcustele. Însă cine se încumeta, cînd din turnuri se ştiricea mereu sosirea altor şi altor pîlcuri, ce umpleau zările şi chiar albia Jiului, fără lărgime şi mai ales fără adîncime de apă. Porţile erau lovite cu atîta furie, încît îi cuprindea mirarea că mai rezistă. Cu ce-ar fi alcătuit ei valul în stare să respingă pe cel ce, odată lemnul sfărîmat, ar fi năboit înăuntru ? Cu o sută-două de oşteni nemîncaţi ?

În ziua următoare, în timp ce răbdarea lor slăbea, cu sîrguinţa atacatorilor se întîmpla la fel, ceea ce dovedea că resimţeau oboseala şi aveau nevoie de odihnă. Însă continuau să fie siguri de victorie, cum se vedea din faptul — observat de străjeri din înălţimea turnurilor — că-şi rididicau ici-colo corturi chiar pe cîmpul de bătălie, înafara bătăii săgeţilor, desigur, dar destul de aproape ca să nu trebuiască peste noapte să golească locul. Astfel încît, atunci cînd întunericul căzu, putură să deslușească focurile şi să audă cu urechile lor, mai întîi un soi de zumzet ce semăna cu slujbele, apoi, puternic zvon de petrecere. Aceasta îi umplu de uimire şi totodată le umplu gurile de apă. Drept răspuns, puseră şi ei să se aprindă focuri, cele mai multe pe parapete, şi să chiuie, mai curînd de necaz, căci era greu de făcut rost de cîteva picături de vin, casele bogătaşilor fiind straşnic păzite de

oamenii lui Oaneş. Iar împotriva lui nu îndrăzneau să întreprindă nimic.

Şi iată cum se născu un plan, fără participarea căpitanilor, în noaptea aceea : la început porniră să crîcnească, blamînd nesăbuinţa voievodului în (cît se pricepea el, care era nou în domnie ?) de a se lăsa închis cu o aşa mulţime de oşteni, uitînd să cugete de mai înainte la hrană. Însuşi Oaneş părea capul răzvrătiţilor. Şi pe urmă, de ce se încăpăţîna să nu aducă stricăciuni fruntaşilor localnici ? Nu se cădea să sufere şi unii şi alţii ? Dar, fiindcă cel vinovat şedea la Curte, înconjurat de sfetnicii săi şi nimeni nu şi-ar fi luat răspunderea să-i spună răspicat ce gîndeau ei, năpăstuiţii, şi-au revărsat amarul asupra propriilor lor căpetenii, cu atît mai făţiş, cu cît erau mai mici în rang, şi nu mult a lipsit să sară cu armele la ei. Totuşi un fel de înţelepciune le-a intrat sub ţeastă şi i-a mai domolit. Anume, înghesuindu-i pe unii şi ocolindu-i pe cei ce le-ar fi putut face vreun rău (vestindu-l pe spătarul Chindea, pe vornicul Oaneş, ori chiar pe voievod), i-a pus să jure sub ameninţarea cu moartea că vor păstra taina celor ce aveau să hotărască împreună. Şi hotărîrea lor simplă, era ca în zori să deschidă porţile şi să sară de pe ziduri, ca să scape odată de blestem, încredinţîndu-şi viaţa în mîinile lui Dumnezeu. Fierberea cuprinse iute întreaga oaste şi chiar semnalul era stabilit, un cîntec din fluier pornit din turnul de apus, unde şeful străjii, mai nemulţumit ca toţi, era un cioban din părţile Severinului. Se descumpăniră puţin, cînd, prin cine ştie ce împrejurare, se răspîndi ştirea ciudată că fuseseră zăriţi de cu seară pedestraşi furişîndu-se pe brînci într-un cîmp deasupra cetăţii şi se luptară o vreme cu întrebările. Prima în legătură cu izvorul ştirii : cine-o adusese, că doar nimeni nu putea intra sau ieşi din cetate, iar din foişoarele turnurilor se trimisese răspunsuri repetate că din zare în zare împrejurimile arătau împînzite de slujitorii mantiilor roşii ? A doua, presupunînd că vestea era adevărată, se atingea de lucruri îngrijorătoare : cine să fi fost oamenii aceia — de-ai lor ori de-ai duşmanului ? În sprijinul cui veneau în chipul acela ascuns ? Pînă la sfîrşit însă, căzură la învoială că cele stabilite trebuiau

să rămînă în picioare : fie că soseau ajutoare, fie că o tabără sau alta avea să fie singură, merita să încerce. Ba încă, dacă șerpașii (cei ce se strecurau) se întîmpla să fie de-ai lor, un noroc neașteptat cădea peste ei.

Odată această grijă luată, puse stăpînire pe ei veselia, deşi cîte unul ce-o făcea pe înțeleptul, zicea că s-o lase mai moale, ca să nu afle călugării că se pune ceva le cale. Nu le mai păsa. Sufletul le era uşor ca vîntul și s-ar fi înălțat nestingherit, dacă n-ar fi ştiut că întunericul l-ar fi împiedicat să zboare.

Iar în timpul acesta, el stătea în bîrlogul înaintașului său, omenit de bunele femei, și mustăcea.

33.

Părea că abia închiseseră ochii cînd se auzi jalnicul cîntec de fluier. Săriră numaidecît din culcușuri și, legîndu-și încălțările, își dibuiră armele. Într-o clipă se aflau la locurile de adunare. Scările erau proptite în colțurile nimerite și cei aleși să le împingă în sus, cînd unii le vor trage, așteptau la coadă, urmînd ca după aceea să alerge la porți și să răbufnească laolaltă cu grosul. La poarta de apus era înghesuială grozavă, se călcau pe picioare pîndind momentul scîrțîitului țîțînelor, și nu le trecea prin minte să se mire că voievodul însuși se găsea în fruntea lor, împreună cu căpitanii mari, printre care Oaneș. Acesta striga cu voce răgușită niște porunci pe care cei de ziduri se grăbeau să le îndeplinească, tușind înecați de un miros și un fum ce cobora și pînă la cei de jos, ajutîndu-i să se dumirească : smoală ! Cazanele celor de sus fierbeau smoală, și Oaneș îi zorea să încarce gălețile ! În sfîrșit, drugii porților au fost trași și cele două laturi lunecară înăuntru, gata să strivească pe ador-

miţii care se mişcau prea încet. Un răcnet cumplit cutremură în clipa aceea cetatea şi şiruri-şiruri se năpustiră afară, zăngănind armele. Din faţa lor, umbrele strigară şi ele şi se rostogoliră spre ziduri, pînă alcătuiră o singură pată neagră, zdrenţuită pe la colţuri şi poale. Pata aceasta înconjura şuvoiul porţilor într-o jumătate de horă drăcească, marginile atingînd capetele întăriturii. O nouă poruncă şi fiertura de sus se deşertă pe vîrfurile petei, fiindcă îndată se retraseră precum coarnele unui melc şi două rînduri de-ale oamenilor săi ţîşniră prin cărările libere. Vuietul deveni asurzitor, numai ţipetele răzbăteau prin el, dovedind că urechea încă mai poate. Şi braţele lucrau dacă aveau ceva de lucrat, adică o sutană prelungită cu fier înţepător ce tot împungea către ei. După o lovitură, un bufnet — măciuca se auzea după, după ce era dintr-un salt departe sau se rotea în pregătire. Coifuri, ca nişte învelitori de mămăligă, săreau cît colo, sfărîmate, împroşcîndu-şi singure ţeasta, iar jungherele căutau la buric. Cînd şi cînd, încingeau cîte o trîntă, dar îndeobşte se fereau, căci, după ce mantiile plăcute la pipăit se sfîşiau, îmbrăcămintea de dedesubt era rece şi lunecoasă şi nu prea aveai de ce să apuci. Cel mult îţi scrijelea carnea sub unghii.

În mai puţin de o jumătate de ceas, simţiră cum sînt atraşi înainte, după pulpane fluturînd : duşmanii se porniseră pe fugă ? Păi, după ei, fîrtaţi ! Iată însă că deodată, dinspre partea unde călătoreau, către dealuri, tunară nişte chiote, şi mantiile încremeniră înaintea lor. „Cneazul Vîlc cu oştenii săi ! — strigară crainicii. Au pîndit sus, la Peştişani şi Hobiţa. Trăiască cneazul şi voievodul !"

„Trăiască ! Trăiască !" — urlară. Şi se învîrtejiră să dea o mînă de ajutor. Găsind spice de secerat din belşug.

„Ne-am pus pe îmblăceală !" — hohotea un stegar.

„Ba asta-i izbînda lui Dumnezeu, să-ţi fie de bine !" rostea un sutaş.

„Fug oamenii Lui ; unde-i izbînda ?" — îl repezea altul mai tînăr.

Însă cei mai mulţi n-aveau timp de vorbă : săvîrşea ce era de săvîrşit, isprăveau începutul.

La prînz se întîlniră cu oastea lui Vîlc pe deasupra leşurilor şi cei care se cunoşteau se îmbrăţişară. Împreună

porniră să-și împartă prada. Iar porunca în acel moment era : faceți ce vă place !

Cei setoși, cei mai îndîrjiți și viteji plecaseră în frunte cu Oaneș în urmărire, dar el, voievodul, era de văzut călărind peste cîmpuri, numărînd morții. Viii se sinchiseau prea puțin : și bogățiile erau de numărat, măcar să știi dacă trebuie să-ți tocmești o nouă pungă !

34.

Retezase o gheară călugărilor și, fericit, își dădea seama că nu le va crește alta în loc, fiind prea bătrîni pentru asta. Mai aveau una, dar ca s-o întindă trebuiau să-și revină din spaimă. În schimb, el avea de strivit un vierme, după ce va fi scuturat mărul scobit, ca să nu îmbolnăvească tot rodul, ceea ce într-un fel era prea tîrziu, deoarece pregetase în primăvară să curețe crengile și să afume copacul, iar într-altul, prea devreme : dacă recolta era pierdută, de ce n-ar fi lăsat-o să se prăpădească pentru mai multă siguranță ? Putea s-o ia mai pe îndelete anul viitor și mai gospodărește. Totuși, ciuda îi era aprigă : ce gospodar nu regretă irosirea viptului firesc al unui an, chiar și cînd munca nu i-a fost tocmai harnică sau livada a aparținut altuia ?

Cît timp s-a îndîrjit să stăvilească potopul călugăresc, își făurise hotărîrea să se întoarcă și să pună capăt uneltirilor cneazului Roman, fără milă și pentru totdeauna, și nu-și închipuise că altă datorie îl va chema aiurea, neapărat. Cu uimire deci, și tulburare, primi vestea că regele Bela trecuse de la strîmbătatea prin vorbe așternute pe pergament la cea prin fapte. Un om al său cuprinsese cetatea Hațegului. Îl numea pe rege prost și într-o oarecare măsură păcălit, deoarece nu-și socotise

lovitura în înțelegere cu Ioaniții și nu înnodase o legătură neîntreruptă cu ei. dar nu putea scăpa de gîndul că prostul și păcălitul cel mare era el, voievodul românilor.

Îl lăsă pe Chindea să păzească cetatea Gor-Jiului și el se avîntă peste munți, cu Oaneș și Vîlc. Nu-i trimise lui Toma din Brătunia cuvînt să vină să-și apere moșia. După un popas la Rîu de Moare, timp în care întări cu butuci strîmtoarea numită Poarta de Fier și-i îngădui lui Oaneș, cu o mie de oameni, să prade drumul Timișoarei, se îndreptă cu îndrăzneală pe lîngă tîrgul ocupat și puse tabără deasupra, la Prislop. Primi cu dragă inimă pe cnejii din Densuș și Strei, cu slugile lor, dar îi împrăștie printre oștenii săi.

Nu dură mult și începură să pice în cursa lui primele care cu provizii venind dinspre Deva, precum și întăririle chemate de cei din cetate. Însă, el nu arătă c-ar avea poftă să-și piardă vremea cu asediul. Cînd și cînd făcea scăpat cîte un prins, care întîmplător asistase la discuțiile sale cu căpitanii, în așa fel încît ar fi putut jura că acela va duce zvonul că se pregătea să atace castrul regal de la Deva. De altfel, crainicii săi colindau ținutul fără grijă, strigînd locuitorii să intre în oaste și promițînd mari răsplăți, pe care ei le și dădeau dacă se vădeau prea dornici, însă în schimbul nici unui serviciu, căci îi trimiteau acasă să aștepte porunca. Într-o zi, chiar repezise solie la judele Sibiului și alți cîțiva juzi săsești și solii săi se întoarseră, după două zile, cu răspuns, chipurile.

La încă o săptămînă, fu nevoit să-și facă cruce : Lugojul și alte tîrguri rămăseseră neatinse, dar împrejurimile Timișoarei luaseră foc. Nebunul ! — îi veni să strige. O să se frigă el însuși în pîrjol. Și, cu sufletul la gură, rugă de alte vești. Numai că solul acela atît cunoștea. Trecu o zi. un alt vestitor se prăbuși la picioarele sale și-i zise : să fie liniștit. Stăpînul său, cneazul Oaneș, se afla bine sănătos dincolo de Mureș, în preajma Aradului și, dacă totul va decurge după voia sa, va urca pe fluviu în corăbii furate, ca să se îmbrățișeze la gura Streiului. Asta depășea orice închipuire : „Nu-i adevărat !" — răcni la sol. „Ba, să ne fie cu iertare, este !" — se îmbățoșă

acela jignit. „Bine, dar oastea regelui ?“ — îl întrebă. „Ce știu eu ? ! — răspunse. Bănuiesc că ne cată spre Lugoj.“ — „Cine va păzi strîmtorile ?“ — se mai răsti, îngrijorat. — „Măria-ta ! — răspunse obraznicul. Dar poate că regele află unde sîntem, vreau să zic cneazul Oaneș, și atunci...“ Clătinînd din cap, mai desprinse o mie de oameni din oaste și îi trmise la strîmtori, cu Vîlc. Însă abia sfîrșise treaba aceasta, că un al treilea vestitor aduse o știre mai acătării, că Oaneș fusese cît pe ce să se ciocnească nas în nas cu regele Bela, dar scăpase pe valea Timișului și prefăcuse în cenușă tîrgul Lugojului. Așa îndrăzneală mai zic și eu ! — cugetă el și-i retrase porunca lui Vîlc. Iar el începu să bată cetatea (Hațegului).

La 10 septembrie, cetatea nu era luată, Oaneș se hărțuia cu Ospitalierii chemați în ajutor în ținutul Carașului însă el primea pe cei patru soli ai regelui, și ai *capitlului* din Alba. Purtau cu ei un hrisov cu pecete și erau gata să i-l înmîneze, cu condiția să-l predea pe cavalerul ce le făcuse atîtea pagube. Cum să-l predea — se burzului el — cînd din porunca sa săvîrșise isprava, și după legile războiului ? — De acord — răspunse un sol, — însă un război nedrept ducea, de vreme ce încălcase pămînturi supuse regelui. — Oare — îi înfruntă el —, oare strălucitul rege Bela nu intrase într-un ținut ce nu-i aparține ? Cetatea Hațegului fusese din moși-strămoși a românilor. — Să se citească hrisovul — mai încercară solii — și poate că litera lui avea să-l înduplece. „Nu vreau să știu — a rostit îndărătnic — de nici o hîrțoagă pe care citind-o să fiu silit a-mi părăsi pe cel mai viteaz dintre căpitani“. Și solii au făcut calea întoarsă să ceară sfat de la rege. Revenind peste cinci zile, exprimară îndoiala suveranului că fiul credinciosului de altădată duce Mihail, pe care dînsul atîta l-a iubit, ar fi îndemnat la vreo blestemăție, și-cerură doar : ca Oaneș să se retragă. Și ce-mi dați în schimb ? — întrebă. În loc de răspuns îi întinseră iarăși hrisovul. Eutimie, de alături, îl luă cu plecăciuni și, rupîndu-i sigiliul, îl citi cu voce tare în tălmăcire. I se dăruia pe vecie Țara Hațegului cu dependințele, în caz că el și urmașii săi vor depune jurămînt de credință pentru această parte a stăpînirii lor și de se va întări jurămîntul

cu pecețile cavalerului Oaneș, comitelui Chindea și cnejilor Ioan, Farcaș și Toma de *Brethonia*. Asupra tuturor moșiilor din această Țară, avea drept să facă ce voia și să hotărască oricînd soarta nobililor, cu excepția moștenirii și capului lui Toma, fiul lui *Lekembrat* din *Brethonia*, ce va putea recurge la judecata regească.

Refuză și de data aceasta, zicînd că nu se face un dar luînd din averea dăruitului, ci din a dăruitorului. Or, Țara Hațegului era pămînt străvechi al voievodatului său, nu al coroanei ungare. Dați-mi Amlașul și Făgărașul ! — îi sfidă. Însă solii, care — se vede — aveau împuternicire și mai obișnuiau și să astupe urechea bleagă, se apucară să-i dovedească, cu paragrafele legilor lor, că nu era nici o deosebire, principalul fiind că ținutul oferit rămînea în stăpînirea sa. În sfîrșit, pretextînd că va trebui să țină sfat, se retrase și-i chemă pe Chindea și pe Moicea, comandantul străjii. Amîndoi fură de părere să primească, în afară de prevederea în privința lui Toma, ceea ce se potrivea de altminteri cu gîndul său. Chemînd solii, le arătă părerea „Sfatului". Și, spre surprinderea tuturor, ei primiră în numele stăpînului lor, trecînd la alcătuirea pergamentului, împreună cu fratele Eutimie. Stabiliră data depunerii jurămîntului și, mulțumiți, plecară. Despre Ioaniți nici o vorbă.

Dar pentru el începură frămîntările.

35.

Cîte, dar cîte nu revedea în minte, întorcîndu-se spre Curtea de Jiu, apoi mai departe, către Nedeia, unde frate-său Bărbat cine știe cum reușise a ține piept nemerniciei lui Roman-Niculae ! Mai întîi se revedea pe sine,

deşi nu se privise în vreo oglindă, îngenuncheat (numai cu un genunchi, totuşi) în faţa comitelui palatin, sărutînd spada (e drept că îmbrăcată) şi gîngăvind formula latinească, pe care i-o sufla din spate Eutimie Bălcescul şi din care nu reţinuse nimic... Plin de ruşine, încercase să zîmbească, după ce înadins se purtase trufaş cu solii, scornind glume pe seama lor şi asemuindu-i cu animalele, datorită vreunui amănunt pe care-l arăta cu degetul, clipind din ochi către ai săi. Însă zbaterea aceea de-afară căuta s-o ascundă pe cea lăuntrică. Zîmbetul i-a îngheţat pe buze, lama fierului i s-a părut rece, ca şi cum ar fi fost dezvelită, i s-a năzărit că se mînjeşte pe gură de unsoare, chit că înainte lăsase să se înţeleagă că simţise miros de rugină. Şi genunchiul îndoit a dat să se îndrepte. inima a tresărit. gata să sară din piept. Fu cît pe ce să cheme călăul. Să-i trîntească pe ei, pe soli, în locul său, şi mai ales pe comite. Şi iată pe Oaneş, atît de nespus, atît de răzgîiat, punîndu-i uşor braţul pe umăr, potolindu-l. A rostit formula. Dar oare a rostit-o ? Fiindcă, imediat, nu se mai vedea în casa cneazului de Strei-Sîngeorgiu, ci în pragul cetăţii Haţegului, primind închinarea comandantului garnizoanei şi a căpitanilor, pentru ca apoi să dea semn de înpărţire a oştirii, într-o parte şi în alta, ca să treacă şirurile de duşmani zdrenţăroşi, aduşi în starea aceea de încăpăţînarea sa. Pieptul i se umfla de bucurie : mult timp n-ar mai fi rezistat. Numai mărinimia sa şi poate interesul i-a salvat. Atunci nu depusese încă jurămîntul, ştia că-l va depune şi nu credea — acum ofta : de-ar fi bănuit măcar umilinţa, şi-ar fi luat înapoi cuvîntul.

Cugetul hălăduia cîteva clipe aiurea, nici un chip nu se lipea de el în amintire, ţărmuri goale păreau să se zbuciume sub vînt de septembrie, apoi, deodată, iarăşi : îngenuncherea, privirile curioase ale străinilor, apăsarea palmei lui Oaneş, dar şi... dar şi falnica şchiopătare a străjii un-

gurești. Cînd i se făcea silă de sine, din pricina acestor icoane repetate, reînvia priveliști din lupta cu călugării Sfîntului Ioan pe cîmpul din fața Tîrgului Jiu, în zori răcoroase, însă totodată și regretul : pierduse mai bine de două sute de oameni. Ba se întîmpla și să-și aducă aminte obrazul schimonosit al cîte unui mort, pe care nu-l cunoscuse mai înainte, cît fusese în viață, și să se blesteme : nu se închisese de bunăvoie în Tîrgul Curții ?

Și nu vorbea. N-avea chef de vorbă, lăsîndu-i lui Chindea toate grijile. Poruncile acesta era în stare să le ghicească. Cît despre Encea, ce-ar fi putut să-i spună ? Că-l respectase pe taică-său, dar pe el îl disprețuise ? Că nădăjduise într-ascuns ca Paliga să-i fi făcut de petrecanie ? Era nedrept cu tînărul bărbat, fie, va încerca să-și ispășească greșeala, însă prin vorbe ? De aceea, părăsindu-l în seama lui Chindea și sfătuindu-l pe acesta, în două șoapte, să-l folosească unde va găsi de cuviință, nu dovedea că-i purta pică. Ci că în el însuși se căscase o prăpastie, pe care o măsura vrăjit, sîngele fiindu-i atras de afunduri. Noaptea dormea bine, nici vise, nici gînduri nu-l chinuiau, cum se lungea pe polog adormea îndată, totuși somnul nu-l odihnea. Dimineața, stropii reci de izvor aruncați pe față nu-l înviorau. Un rău din burtă îi cocîrjea în șa. Cinstirile de care avea parte în trecere, cîntecele de bucurie și jocurile țăranilor abia le observa. Din pîine și sare gusta cînd prea mult, cînd prea puțin. Cu dumicatul de pîine întingea fie pe-alături, fie prea tare, de scăpau bieții oameni tablele ori ștergarele din mînă.

Iar cînd zări de departe Nedeia și curtea căzu bolnav și nu-și mai aminti de nimic.

30.

Toată toamna şi toată iarna zăcu. Fu mai întîi o lungă noapte neagră, în care era bîntuit de nişte spaime fără trup şi în care o dată sau de două ori se aprinsese ca o feştilă ce-i rănea bulbul ochilor. Nu-l ardea, ci mai degrabă îl apăsa rece, scurmîndu-i în creier. Degetele i se înfipseseră în aşternut şi chinul păruse să dureze o veşnicie. Nişte şoapte înlăturaseră apoi lumina şi îl pipăiseră pe tot corpul, într-un fel care-i produse furnicături din ce în ce mai greu de suportat, pînă cînd îşi pierduse cunoştinţa. Şi la capătul acestor întîmplări, iarăşi noaptea neagră. Pe urmă, a început să deslușească zorile, atît — o lumină ciudată, albastră şi se făcea că sorbea nişte fierturi (aburii îi intrau pe gură, înecîndu-l), care-l dădeau însă gata, fiindcă nu mai rămînea decît o părere de rău plutind în aer şi un miros subţire în care se zbătea, neizbutind să despartă ceea ce aducea a miasmă şi iz de ceea ce adăsta ca mireasmă. Adormea sau cine ştie ce păţea. Mai tîrziu, mirosul acela, revenind, îi dădu impresia de putred, şi chiar i se năzări că el putrezea acolo, între velniţe, în timp ce... Dar nu era totuşi decît o stare vecină cu leşinul, nu un gînd. Nu se gîndea la nimic. Lungit, bănuia că doarme cum dormi o după-amiază în chip neaşteptat, după un drum obositor, întîmplîndu-se să te trezeşti tocmai a doua zi dar şi numai după cîteva clipe şi să nu te poţi dumeri unde te afli — şi dormea de-adevăratelea, în răstimpuri sau ceasuri întregi. Treptat, ajunse să-şi închipuie că afară (dar ce însemna afară ?), mă rog, undeva pe alături şi-n preajmă, lumea trăia o altă viaţă. Ceva, deci, se desprindea de el, nepăsător, pridídind-pridídind, apoi îndepărtîndu-se. Nu afla limpede ce. În sfîr-

șit, cînd putu face deosebirea dintre noapte și zi, văzu și pe doctori.

Erau doi pe care-i cunoștea, unul mai tînăr și unul mai bătrîn, pricepuți la oblojeli, ceea ce-l mira mult, căci, în afară de cazul că se va fi prăbușit de pe cal cînd i-a venit prima dată rău, nu se știa rănit. L-a și întrebat pe bătrîn ce căuta acolo și de ce-i tot ungea trupul cu pasta aceea cînd boala-i era pe dinăuntru. „Pentru că, măria-ta, — i-a răspuns acela — semnele ei ies prin piele, și cum ele ies tot așa și leacul intră". „Aș înțelege dacă ai vorbi de pricini. Tu voiești să vindeci semnele, nu pricinile răului ?" Drept care doctorul, continuînd să-și împlinească treaba și dăscălindu-l să nu se zbuciume, i-a răspuns că în știința aceea a lor se părea că nu e mare deosebire între semne și pricini. Încît i-a fost vădit, din clipa aceea, că omul era la fel de nepriceput ca el la bucătărie. Mai degrabă mi-ați fi adus o zîrnoaică, gîndi în legătură cu rudele sale, chit că aceea m-ar fi putut otrăvi cu zemurile ei, ori vreun doctor al venețienilor, dintre cei care însoțesc pe marinari pe punte — dar cu voce tare ceru să-i fie trimis Oaneș. După ce doctorul plecă și el aproape că-și uitase, picotind cererea, se strecură înăuntru mătușa Marena și-i șopcăi că Oaneș trecuse Oltul, pierzîndu-se în Cumania și nu se mai arătase la curte. Însă pe el nici că-l mai interesa cel mai mic lucru. Sfîrșeala care i se ridica din pîntec îi întuneca parcă mințile. Zile întregi nu mai ceru nimic și, deși simțea prea bine clefăiala mîinilor doctorilor pe trup, se prefăcea că nu-i bagă de seamă, lăsîndu-se întors ca un sac și despuiat și îmbrăcat fără împotrivire. Și, deodată, într-o după-amiază, sculîndu-se în capul pieptului, înainte de a se prăbuși pe perini, strigă cît îl ținu gura : Să vină Oaneș ! Sau Chindea ! Apoi pîndi, gîfîind, zgomotele de afară. Pe nesimțite, o umbră îi alunecă peste și vocea Elenei grăi : „Măria-ta, slavă Domnului că ești în stare să strigi, însă nu trebuie să te obosești, căci se poate întoarce răul cumplit de care ai scăpat. Ai bunăvoință și răbdare, de vreme ce Dumnezeu dă

semne de bunăvoința Lui, după ce ne-a fost teamă că te-am pierdut". „Elena ! — reuși să îngaime. Unde-ai fost pînă acum, fetițo?" „Mereu în preajma domniei-tale, m-ai fi putut atinge, dac-ai fi întins mîna". Și făptura eï oftă, însă nu din tot sufletul, ci ca în taină. El vru să mai spună ceva, să vorbească de vinovăția ce-și făcea loc atunci în sine, dar cugetînd la ființa ei fragilă, pe care o întrezărea printre pleoape, se căzni să întrebe : unde se afla cneazul Oaneș, unde Chindea, cine fusese ales voievod ? Ales ? — se miră făptura. Oare voința boierilor și a poporului nu se oprise odată asupra lui ? Ce-i trecea prin minte ? Fierbințeala îi întuneca într-atît judecata, încît nu-și dădea seama că lucrurile sînt ca înainte ? Că toate mergeau, prin grija căpitanului Chindea și cu sprijinul frățiorului Bărbat ? „Cheamă-l pe Bărbat !" — rosti răgușit. Însă, înainte de a sfîrși îndemnul, adormi pe loc. Și, după multă vreme, visă.

Se făcea anume că zăcea în așternuturile lui Radu, la Curtea de Jiu, și că-și tot ispitea soția, pe Vasilisa, în legătură cu niște zvonuri ce pătrundeau de afară, de mulțime mare adunată, înfierbîntată. Ia ce să fie ? — zicea Vasilisa. Se strînseră să-l aclame pe unul din familia lui Litovoi. Și parcă răzbătea o răutate în glasul ei. Păi bine, dar n-am murit ! Ba, cum să nu ! N-ai prins tu de veste, căci eu te-am îngropat pe furiș, acum cinci zile, în nădejdea că m-o lua de soție. Elena ! — striga. Taci, dragul meu, am așteptat atît de la tine, încît mi s-a făcut dor de-un voievod adevărat, nu de un stîrv. Dac-ai ști cum mă nevoiesc să-i fac pe plac, întocmai ca mulțimea asta de-afară ! Să-mi faci mie pe plac, aha, mulțumesc ! Nu ție, lui ! — răspundea glasul Elenei și el rîdea deodată, hohotea : Încă odată mă închin ție și-ți mulțumesc, căci... căci... — rîdea într-una arătîndu-se pe sine cu degetul — eu sînt Litovoi ! Și femeia, holbînd ochii — era neîndoielnic Vasilisa, deoarece se afla înveșmîntată în negru, o lua la fugă înspăimîntată, urmărită de rînjetul său crud, ce zicea : Așa îți trebuie ! Dar atunci nu mai era sigur că nu fusese Elena.

Pe urmă, fără nici o trecere, se vedea în fața Curții, înconjurat de mulțime cerșind insemnele puterii. păzite într-o latură de un bărbos, care în plus asmuțea țăranii

asupra sa. Și de unde pînă înainte cu cîteva clipe poporul îl aclama, se trezea înghesuit de puzderie de brațe, unele simple cioturi, altele purtînd săbii ascuțite și lungi ce se îndreptau spre pieptul său. Dîndu-și mîinile în lături, ca și cum și-ar fi făcut loc printr-o mare de ierburi, își croi drum spre bărbos și-l apucă de barbă urlînd : Te-am dibuit, *magistre* (era de fapt mare perceptor) Rembaldus ! Le dai ori nu le dai ? Dar acela se tot trăgea înapoi, lăsîndu-i firișoare de păr între degete, și ținînd insemnele deasupra talazului. Căci acum înaintau prin apă. În sfîrșit, urcînd pe mal, el cu fața, acela cu spatele, de era cît pe ce să se împiedice de o ieșitură, își înnodă barba țapului în jurul pumnului și trase cu furie. Smulgîndu-se toată flocăraia, cum să nu se uimească descoperind în omul acela pe Roman-Niculae ? Iată că nu le dau ! — se împotrivea cneazul. Căci sînt pentru mine !

Și iarăși era în așternuturi. Afară zgomote și chiar pe coridoare și el plîngea fără lacrimi, așteptînd pe cineva, poate pe Elena, să-i aducă vestea că fusese ales voievod cneazul din Celei, Roman-Nicolae. Un vînt trînti năprasnic ușa încăperii și...

Lîngă pat se afla, roșu la obraji, frate-său Bărbat.

„Ce vreme e afară, frățioare ?" — îl întrebă.

„Frig. A căzut prima ninsoare".

„Așa devreme ?"

„Sîntem la începutul lui noiembrie. Trebuie să fi pierdut măsura timpului zăcînd în ăst pat".

La acest fel de a spune, ce părea o întrebare, nu găsi de cuviință să răspundă. Zise în schimb :

„Dar ia spune-mi ? Or fi înghețat iazurile de la Celei ?"

„N-am știre — rîse Bărbat. Însă, dacă asta te interesează, am să mă reped pînă acolo, să văd".

„Nu-i nici o grabă. Mai vorbim noi mîine. Acum, fii bun și cheamă-l pe Chindea. Pe cîte înțeleg, pe el a căzut măgăreața să se îngrijească de treburile țării".

„Pe el și pe mine !" — se bătu în piept Bărbat și ieși, zîmbind. Hotărît lucru, era numai viață flăcăul și se părea că umbla cu nădejde !

37.

Primul lucru pe care-l făcu Chindea intrînd : tuşi încurcat. Iar el îi spuse să se aşeze pe o laviţă de la capătul patului său. Nu vru. Ţinîndu-se în picioare, cu căciula în mîini, se uita cu o sfială neobişnuită felului său de a fi. bătrînesc şi sfătos, de parcă ar fi dat îndărăt cu ani numeroşi, pînă în vremea tinereţii. Era de nerecunoscut. Să-l fi schimbat într-atît lunile acelea cît greul căzuse pe capul lui ?

„Măria-ta — începu el, frămîntîndu-şi căciula —, doctorii mi-au zis să nu vin, să nu-ţi dau ascultare adică, fiindcă nu te-ai întremat şi treburile stăpînirii, numai auzindu-le, ţi-ar putea căşuna rău".

„Merg chiar aşa de prost ?"

„Nu tocmai, da' nici bine. Însă ei mai ziceau că, dacă totuşi vin, să nu-ţi împuiez capul cu de-alde astea".

„Să le spui, cînd ieşi de aici, că le-ai urmat sfatul. Iar acum, rosteşte adevărul : care sînt necazurile cu care te zbaţi ?"

Chindea şovăi o clipă, apoi răspunse :

„Păi, ar trebui să încep cu cele cu care ne-am zbătut, eu şi fratele domniei-tale Bărbat".

„Fă-i cinstea asta mucosului şi pomeneşte-l alături de tine !"

Din nou. vrednicul om păru să se sfiască, dar reuşi să afirme cu tărie :

„Pot să jur pe ce am mai sfînt că e pe deplin meritată şi că a fost de mare folos. (Stătu un moment pe gînduri). Ceea ce n-aş fi în stare pentru ceilalţi fraţi ori pentru unchi".

El zîmbi, brusc înveselit : iată, găsea ceva în care să-l recunoască : ascuţimea de limbă la ananghie.

„Şi la ce, mă rog, te-a ajutat mezinul ?" — întrebă.

„Întîi şi-ntîi, după ce măria-ta ai căzut la pat, au apărut ca şi cum ar fi aşteptat în dosul uşii, doi corăbieri, unul grec şi altul veneţian, zicînd că navlosiseşti pe ju-

mătate vasele lor înainte de război pentru nu știu ce cărăbănit de vite. Și că din pricina asta au stat, credincioși, în port șapte luni de zile mîncînd hrană degeaba și pierzînd și alte învoieli. Drept aceea, cereau fie să le plătești și cealaltă jumătate de navlu ca s-o socoată despăgubire, fie să-i folosești de două ori adăugînd ceva pe deasupra la prețul cuvenit. Eu am rămas uimit, nepricepîndu-mă la treburi de astea, și tocmai cugetam cum să cercetez adevărul spuselor lor, negăsind de altfel decît mărinimie, în cazul că erau adevărate, cînd îl aud din spatele meu pe Bărbat : «Ce război, cinstiți căpitani ?» Mărturisesc că și pe mine m-a luat prin surprindere, dar pe corăbieri i-a lăsat cu gura căscată. «Păi — a zis grecul —, ăsta pe care-l duceți de vreun an cu cavalerii ordinului Sfîntului Ioan sprijiniți de unguri, de era să vă pierdeți țara». «La mijloc e o neînțelegere, bunule oaspe — a rostit hotărît fratele domniei-tale. Noi nu ne-am bătut cu regele Bela, fie-i numele binecuvîntat și aibă parte de sănătate !, căci este prietenul nostru statornic. Iar cu călugării de la Sfîntul Mormînt, fără să fim în stare de război, ne-am ciocnit acum o lună, cînd au vrut să prade niște sate, și i-am liniștit de-atunci». «Ia te uită — zice venețianul —, și noi care ne-am speriat că pămînturile astea sînt cuprinse de foc !» «V-ați speriat într-atît — făcu Bărbat —, că nici n-ați urcat pînă la Curte să cereți urmarea învoielii. Mă prind că v-ați luat după niște mincinoși». «Așa, așa» — se ploconi grecul. Însă frățiorul nu-i dădu răgaz să sufle. Îl luă și mai din scurt. «Ziceți că ați stat în portul nostru vreme de șapte luni. Nu v-a fost frică de prăpăd, c-o să dea și peste voi, urcînd pe corăbii ?» «Ba bine că nu ! — își prinse urechile grecul. La drept vorbind, nici n-am așteptat aici decît vreo cîteva zile. Restul l-am petrecut la Vidin, punînd între noi și țara voastră cale de apă». «Aha ! — se dumeri Bărbat. V-ați mutat mai aproape de Ioaniți». Cei doi căscară ochii mari. «Ce vă trece prin gînd ? — întrebă apoi venețianul. Sîntem oameni pentru care cinstea e lege. Noi...». Și începu să se bîlbîie, pînă

cînd Bărbat îi taie vorba, rostind : «N-o să ne certăm pentru mărunțișuri și n-o să vă jignesc punînd la îndoială însușirile voastre, între care cinstea pare să fie de căpetenie, însă acum duceți-vă, mulțumind lui Dumnezeu cu ce ați cîștigat ! Cît despre o nouă învoială, dacă aveți drum și doriți, întoarceți-vă cînd s-o însănătoși voievodul !» Și ei și-au luat numaidecît tălpășița".

„Aveam nevoie de oamenii aceia" — se încruntă el, bolnavul.

Chindea ridică din umeri în semn de părere de rău. Spuse :

„Bărbat zicea că n-ai ce pierde. Ba dimpotrivă, că vei cîștiga ce-am fi irosit noi, dacă ne-am fi apucat să încheiem afaceri cu ei".

„Măi, că isteț s-a mai făcut ! Se cunoaște că n-a crescut prea mult timp sub ochii mei" — glumi.

„Eu cred că de la măria-ta a învățat. De la tatăl domniilor-voastre... Iar că s-a oprit fără să se slujească anume cumva de corăbiile acelora, îmi închipui că pricina trebuie să fi fost ce mi-a spus după plecarea lor : «Mare lucru — zice — să nu se fi încurcat ăștia cu călugăroiul ăl mare, Rembaldus !»"

„Într-adevăr, mare lucru, după cum povestești c-au răspuns. Însă, pe cît înțeleg, în treaba aceasta mezinul nu te-a ajutat, căci tu nici n-ai deschis gura. Spune-mi una în care ți-a fost de ajutor și sprijin !"

„Să vezi. La o săptămînă, eu nu mai izbuteam să dau de capăt plîngerilor înălțate împotriva cneazului Roman-Nicolae. Tot veneau din partea vecinilor lui, ce se plîngeau de diferite samavolnicii, dar în cuvinte așa de încîlcite, încît mă întrebam dacă nu era și ceva rîcă în jalbele lor, oamenii știind ce făptuise și încercînd să profite de prilej ca să-l înfunde. Dar Bărbat, văzîndu-mă că mă aplecam cu atîta sîrguință asupra acelor pricini, îmi zise : «Boier Chindea, să nu cumva să-ți pierzi vremea de pomană, cum am făcut eu cînd i-am scris scrisoare fratelui

meu la Tîrgul Jiu. Căci, dacă nu mă speriam dintr-odată și nu așteptam să ajungă scrisoarea, apoi să primesc răspuns, cneazul ar fi fost acum prins și ar fi zăcut la umbră, în temniță. În loc să mă iau pe urmele lui, am stat cu mîinile în sîn, mulțumindu-mă numai să întăresc paza, ca să nu mă trezesc cu el în cetate. Zău că n-o să cîștigi nimic cercetînd plîngerile». I-am întors că aveam încredere în dreptatea nepărtinitoare și că voiam s-o slujesc din toate puterile. «Unde-ți este puterea — m-a întrebat — ca să-l aduci pe cneaz în fața scaunului de judecată ? Doar nu-ți închipui că va veni el fiindcă-l chemi ? !» Și pe cinstea mea că avea dreptate".

„Numești asta ajutor ? Este un fel de a tăia nodul cînd nu te încumeți să-l dezlegi".

„Așa o fi. Însă gîndește-te și măria-ta dacă se afla altă cale".

„L-ați chemat ?"

Chindea se întunecă la chip :

„L-am. Prin servitorul domniei-tale Zorza".

„Vorbește ! Văd că te tulbură faptul".

Cu glas stins, boierul rosti :

„Și servitorul acesta nu s-a mai întors".

Un fulger de mînie trebuie că trecu prin ochii săi obosiți. Se ridică în coate :

„Cum s-a putut una ca asta ?! Și voi ce-ați făcut, slujitori nevrednici ?"

Chindea amuți, trezindu-i și mai mult mînia. Se cunoștea că regreta amarnic a nu fi urmat sfatul doctorilor. Totuși, adunîndu-și forțele, povesti în sfîrșit :

„Am luat în grabă două sute de călăreți și, cu hotarnicii înainte, am cutreierat moșiile cu pricina, vădind și înlăturînd încălcările. I-am îndemnat pe boieri să se înarmeze și să vegheze zi și noapte, mai chemînd întăriri și de la cneazul Vîlc. Însă pe tulburător n-am cutezat să-l atacăm".

Un moment de adîncă tăcere se așternu în încăpere după ce dregătorul se opri. Lui, obrazul parcă i se întinsese pe șaua oaselor și rămase să lucească în umbră,

m timp ce ochii îi cădeau în gol. Al boierului se făcuse vineţiu. Crezîndu-l neînstare să-şi mai revină, acesta se trase încet cu spatele, şovăitor, şi deschise cu teamă uşa. Ajuns afară, îşi va fi dat seama că-şi uitase pe jos, în cameră, căciula, dar nu se mai întoarse. Va fi pornit gîrbovit spre casă, simţind cum gerul îi muşcă din carne : gerul pe care tare ar fi dorit şi el să-l încerce.

Blestemată cruzime de neputincios, invidioasă pe cruzimile obişnuite ale Firii !

38.

Nu aflase tot. Şi puţinul însă pe care-l auzise începu să-l chinuie cu asupră-măsură. O durere surdă îl săgetă între coaste şi trebui să scrîşnească din dinţi ca să nu urle. Prin cap i se învîrteau vorbe de-ale sfetnicului, cărora în răgazul lăsat de suferinţă le dădea trup, înfăţişare, înzestrîndu-le poate altfel decît în tărîmul adevărului, dar nu mai era timp de gîndire. Cocîrjat în aşternuturi, îl treceau toate sudorile. Ar fi vrut să-şi stoarcă mintea şi să vadă ce se mai întîmplase dincolo de pragul unde Chindea îşi părăsise povestirea — nu izbutea din pricina vălului negru ce părea să-i coboare peste simţuri. Aproape că se zbătea în ghearele îndoielii : mai era el în viaţă sau murise de cîteva zile ? Apoi, i se năzărea că visează. Dar ce vis putea fi acela, în care-l zărea pe moş Grigore Tesluianul întins pe o masă, cu mîinile împreunate pe piept, cu ele îngheţate pe lumînare ? Hotărît lucru, durerea face nebun pînă şi pe cel mai înţelept şi mai cuminte dintre oameni ! Fii serios — îşi spunea —, moşul nu poate să păţească nimic ! Îl cunoşti doar şi ştii cît oasele sale bătrîne ţin la tăvăleală ! Însă iarăşi, privind strîmb în lu-

mină, i se părea că, deodată, flăcăruia tremură între degetele înghețate, se alipește ciudat de veșminte, lăsînd numai bărbia să urce spre frunte, într-o beznă strălucitoare. „Va arde !“ — strigă el, cuprins de spaimă. Și, îndată, vru să sară din pat, ca să stingă. Junghiurile îl înțepară prin toate mădularele, prăbușindu-l la loc, cu lucrurile din jur arzînd, arzînd...

(Mătușa Marena pătrunsese în cameră și, deschizînd ușița sobei, răscolea cu vătraiul în foc).

39.

„Ce s-a întîmplat cu moș Tesluianul ? — îl întrebase mai tîrziu pe Bărbat, cînd acesta reușise să scape la el. Și era o mare îngrijorare în sufletu-i.

„Ce să se întîmple ? — îi răspunse fratele. Mai nimic. S-a îmbolnăvit și dînsul de necaz și i-a cășunat c-o să moară. De aceea, a alcătuit o diată...“

„O diată ?

„Întocmai. Îți lasă ție moșia cu toate veniturile ce s-or trage din ea, acum și totdeauna. Și își mai pune cenușă în cap, zicînd acolo că n-a fost în stare s-o apere, ceea ce nădăjduiește că tu o să faci“.

„I-a spus cineva că n-o să primesc ?“

„De ce să-i fi amărît zilele ? Apoi, nu-i chiar de lepădat darul lui, mai cu seamă că te va aduce vecin cu Roman !“

O sclipire răutăcioasă trecu prin ochii flăcăului Bărbat. Însă el nu-i dădu atenție. Zise încordat :

„Har Domnului că s-a însănătoșit ! Așa că pielea aceea nu mai are nici un preț. A fost scrisă din slăbiciune“.

„Fericit omul ce în împrejurări ca acestea se înșeală ! Află că moșul n-a rupt diata și că pe toate drumurile

spune că averea nu-i mai aparţine. Te slujeşte pe tine, cel mai vrednic dintre voievozi !"

Drept care se supără :

„Te arăţi tare hameş şi apucător la vîrsta asta, frate ! Nu şade bine unui Litovoi să-şi însuşească lucruri străine, dobîndind din slăbiciunea cuiva".

„Ia te uită ! — ridică glasul celălalt. Crezi oare că am fost cu ochii legaţi ? Unde s-a ascuns căpcăunul din tine, cel care se juca în haine de mîţă cu noi toţi de la Nedeia ? Cît despre tata, n-a avut şi dumnealui un şoarece numit Radu ?"

„Ne căşunezi o nedreptate şi mie şi lui — rosti cu tristeţe. Poate c-o să te fac într-o zi să înţelegi".

„Bine, bine — bombăni Bărbat. Sînt în ţarcul tău și, vrînd-nevrînd, o să trebuiască să te las să mă călăreşti. Ia însă seama să nu mi se strepezească dinţii de atîta zăbală !"

„Vorbeşti de parcă ai fi frate cu Oaneş ! — observă el, cu glasul muiat de o subită căldură. Dar acum, fiindcă ai amintit de zăbală, n-ai vrea tu să pleci după Tesluian, să mi-l aduci la Curtea ?"

Deşi tare ar fi vrut să-l repeadă după Marele Zănatec, fie și numai ca să-l atragă spre surpare.

„Pornesc îndată. Cu toate că aș fi dorit să mai asculţi nişte lucruri pe care jupînul Chindea..."

Îl îndemnă să vorbească.

Iată ce a aflat :

La puţin timp după trecerea corăbierilor, sosi şi o solie din Severin, de la călugării Ioaniţi. Păşind fără grabă, cum se cuvenea unor oameni atît de însemnaţi, cerură să fie înfăţişaţi voievodului, avînd a-i transmite o poruncă şi o rugăminte din partea seniorului lor „comun", regele Bela. Aveau carte la mînă, lămureau ei. Fură îndrumaţi la casa lui Chindea şi, măcar că fără tragere de inimă, se duseră, crezînd că aşa era obiceiul la români, să fie purtaţi din dregător în dregător pînă a ajunge la mai-marele lor. Poate că se fericeau chiar, ştiind că omul la care mergeau era sfetnic de taină. Fapt este că, după ce au fost primiţi cu toată cinstea de Chindea şi ospătaţi, i-a cuprins nemulţumirea, deoarece li se spuse că nu puteau

10 — c. 249

cu nici un chip să-l vadă pe voievod, fiind el plecat cale de multe zile, peste Olt, să-l ajute pe voievodul de acolo, Sănislav, împotriva tătarilor. „Ne vom duce după dumnealui — ziseră. Dați-ne, numai, o călăuză !" „Cu neputință — răspunse Chindea. Ce călăuză s-ar descurca în pămînturi necunoscute și cu taina care de obicei învăluie mișcările oștilor în timp de război ?" Atunci să-i îndrume pînă la curtea voievodului acela, *Seneslaus* — stăruiră solii. Cu plăcere — acceptă dregătorul. Doar că se cuvenea să știe și el, care avea din partea stăpînului său deplină împuternicire, și în ceea ce privea conducerea țării și în solii, ce interes îi mîna atît de departe. Solii se codiră, răspunzînd că, dacă dînsul se bucura de împuternicire, ei nu, decît față cu persoana voievodului, stăpînul lor neprevăzînd o astfel de împrejurare. Dar cînd Chindea, cu vorbe mieroase, amenință totuși că va fi silit să-i întoarcă din drum, sau, în orice caz, să-i oprească, cedară. Ei bine — arătară ei —, solia lor cuprindea două treburi de temei : prima, să dea de știre strălucitului voievod, dacă nu luase cunoștință, că întreaga Cumanie fusese dăruită ordinului lor, în afară de țara lui *Seneslaus* acela, și a doua, să ceară sprijinul și ajutorul său pentru a intra în stăpînirea a ceea ce le-a fost dat, fie pe cale pașnică, fie cu armele, cum de altminteri suna porunca și rugămintea marelui senior. Oastea lor — mai precizau — aștepta, cel mai puțin, să poată trece nestingherită prin teritoriile lui Litovoi. Chindea, pe cît se cade a bănui, fu încîntat de deslușirile solilor și de încrederea lor, drept care nu mai stătu pe gînduri. Îl chemă numaidecît pe Leca Păturnicherul și-i porunci să-și aleagă zece vînători spre a-i conduce pe soli pe drumul cel mai scurt la Curtea de Argeș. Apoi, trimițîndu-i pe oaspeți să se odihnească în așteptare, îl căută pe el, pe Bărbat.

„Ce voia cu tine ?" — se sinchisi el, tare curios. Iar fratele zise :

„Mă tem, după cele spuse înainte în legătură cu moș Grigore Tesluianul, că n-o să ai cu ce să te mîndrești. Ce-am făptuit noi..."

„Povestește, nu mă mai fierbe !"

„În sfîrșit. Chindea m-a repezit la Bălăceni. În vreme

ce Păturnicherul pornea cu solii, eu călăream lăturalnic spre Vadul Cumanilor".

„Doar nu-i veți fi omorît ?!" — rosti cu obidă.

„Stai să vezi ! Mă gîndeam — și tot așa și Chindea — dacă ne mai puteam bizui pe Bălăceni. Prea semăna a lehamite lipsa lor de vești către noi. Îți spun însă : numai un nemernic poate să se îndoiască de neamul acesta !"

„Ce faci ? Te-ai apucat să înalți osanale Bălăcenilor ?"

„Mă gîndeam deci cum o să mă întîmpine ei, dar de alergat am alergat cu calul în draci și nu m-am oprit nici de ploaie. I-am găsit în gospodăria lor nouă — să vezi ce frumuseți or să ridice, numai case de piatră, de n-o să se simtă c-au dat pe acolo tătarii ! — și i-am îmbrățișat îndată. «Hai, tată Bălaciule — zic —, c-avem o treabă, s-o facem lată !». Dar el parcă era surd. Mă tot întreba de sănătatea ta, de mă temeam să nu-l podidească lacrimile sau să-l prindă leșinul. «Fii liniștit ! — îi strig. O să ne îngroape pe amîndoi. Însă acum uite ce plănuire...» Și crezi că mă asculta ?"

„Bați cîmpii, frate. Nu mai pot îndura prea mult".

„Încă puțin și te voi cruța. După un pic de leorbăială despre starea ta, ce-au zis doctorii să faci și ce nu faci tu decît legat și altele, și altele, am reușit să-i împărtășesc planul lui Chindea, care și mie-mi plăcea de mă topeam, încît am depus toată sîrguința spre a-l atrage de partea noastră. Ce mai ? L-am înfierbîntat. Într-o clipă a înarmat oamenii și i-a înșirat la pîndă pe toate drumurile și potecile, învățîndu-i semnele. L-a dojenit dinainte pe unul Deșul, o pocitanie cu fălci de lup, ca nu cumva să iasă a săvîrși moarte de om, după care noi ne-am dus la un loc numit Läunele, sub o pădure deasă, doar cu slujitorul Harvat. Am așteptat acolo ca la cinci ceasuri, ațîțați de parcă urma să atacăm o oaste întreagă. Eu, unul, nu cunoșteam dacă vînătorii noștri fuseseră înștiințați, așa că mă temeam pe lîngă, să nu ne facă vreo boroboață. Pe la amiază, Deșul înălță semnul, o gogă de ciori într-un vîrf de stejar așezat pe o movilă. Ne luarăm armele și încălecarăm, băgîndu-ne în desiș. Peste o clipă apare adulmecînd Păturnicherul. «Lasă-l să treacă ! — șoptesc. Asta iscă mare tărăboi, dacă-l iei prin surprindere».

«Fie !» — încuviință tata Bălaciu. Însă omul venea drept spre noi. Harvat, care era chiar în calea lui, pe cărare, auzindu-ne, își înghionti calul, vrînd să se ferească, iar animalul călcă pe o cracă, încît vînătorul, cu toate că se afla încă departe, se opri încremenit. Apoi își mișcă buzele într-un fel de rînjet și porni hotărît. Ajuns sub poala pădurii, dintr-un salt fu în fața noastră. Își plecă genunchiul înaintea Bălăceanului, căci eu eram în spatele lui, și zise : «Măria-ta să mă ierte că mi-am dat seama ! Slujitorii trimiși înainte n-au fost prea iscusiți. Noroc că văzui dintr-o ochire că nu seamănă a hoți. Altminteri...» «Cum, oamenii mei s-au dat de gol ?» — se supără tata Bălaciu. «Fiți fără grijă — îl domoli Leca —, ăilalți n-au mirosit nimic ! Iar solii sînt atît de încrezători în norocul lor, încît și ieri, cînd niște netoți s-au năpustit asupra noastră, de-a trebuit să le facem de petrecanie, nu s-au clintit din șa». În momentul acela, mă arătai în față. «O, — se miră el — însuși măria-sa cneazul Bărbat ! Așa vine vorba !» Rînduirăm cu el să se dosească și să nu-i vestească pe ceilalți, ca să pară cît mai de-adevăratelea lupta. Ne gîndeam totuși cum să procedăm să nu-i vătămăm, stabilind să se arate în cele din urmă, pe la spatele solilor, și să încerce să-i oprească prin semne".

„A fost nevoie de atîta vorbărie ca să-mi spui că i-ați prins ?» — îl întrerupse.

„Dacă nu-ți fu pe plac, îmi iau cuvintele înapoi".

„Dacă s-ar mai putea ! Și i-ați spînzurat acolo, pe loc?"

„O, — rîse Bărbat — cîtă neîncredere în supușii tăi ! Ne mai pricepem și noi la treburile politicești !"

„O să vedem. I-ați pus la cazne ?"

„Nici atîtica ! Tata Bălaciu i-a luat la sine și i-a omenit cu masă și adăpost, după ce i-a îndepărtat pe vînători, la o odaie a sa, zicîndu-și Mare Hoț de Codru, și acum așteaptă răscumpărarea. Căci, trebuie să știi, le-a pus la îndemînă și un mesager, pe nume *signor* Policarpo, venețian".

„N-ați nimerit cumva peste urmele lui Oaneș ?"

„Nu".

40.

Moş Grigore sosi pe un pui de viscol, care se lovea des de fereastra ce dădea spre răsărit. Bine încotoșmănat, intră în încăpere, grijuliu să închidă repede ușa, însă purtînd pe încălțări un mic strat de zăpadă, care nu întîrzie să lase dîre pe podeaua de lut. Fără să vrea, el se uită la ele. Surprinzîndu-i privirea, moșul se opri încurcat și zise :

„Iată că adusei și troienele înăuntru. Uitai să-mi șterg tălpile".

„Fii pe pace, moș Tesluiene ! — căută să-l liniștească. Vina nu-i a dumitale, ci a slujitorilor, căci, pe cît se vede, de leneși ce sînt, n-au rînit zăpada din curte".

„Drept e că pe cîmp nu m-am dat jos de pe cal și că nici nu prea s-a strîns în noian, dar cîte brațe să aibă și slujitorii ăștia să țină curate toate locurile dosnice unde vîntul se înfundă ? Nu, puteam să mă scutur și eu ca orice om simțit".

„Bată-te să te bată, moș Grigore ! De-asta nu putem noi pleca dintre cei vii : fiindcă nu ne mărturisisem păcatele !"

Dezbrăcîndu-se cu mișcări încete, tremurătoare și scoțîndu-și căciula, rosti mirat :

„Cum ? Măria-ta ai aflat de boala mea ?"

„Toate se află la o curte ca a neamului Litovoi, vreau să zic toate faptele și întîmplările, deoarece pricinile rămîn cel mai ades ascunse. Rudele sînt ca și doctorii. Tremură pentru viața ta, dar iau semnele drept pricini".

„Eu nu mă pot lăuda cu rubedeniile" — oftă celălalt.

„Știu. De aceea te-am chemat : ca să te împiedic să-ți pară rău de lipsa lor și să faci vreo prostie".

Moș Grigore nu prea înțelegea.

„Uite ce — adăugă el — : te plîngi că n-ai cui lăsa ce-ai agonisit și poate că și eu în locul tău aș face la fel.

Dar să cugeţi la asta fiindcă te înghesuie duşmanii, eu nu mai pricep !"

„M-a ajuns bătrînețea și oboseala, măria-ta. În zadar m-am amăgit c-o să calc în copite năpîrca".

„Oboseală de suflet, nu de trup, moş Grigore. De același soi ca la mine. Dar de cîtă vreme nu mi-ai spus, iartă-mi cuvintele, că ești un mîșcoi * bătrîn și că încăpăţînarea ţine casă bună cu bătrînețea ?"

„Așa oi fi spus, căci aveam obiceiul de mă mînca limba. Acum și lucrul ăsta s-a potolit".

El se frămîntă o clipă. Apoi schimbă vorba :

„Am auzit de-o diată pe care dumneata..."

„Mi s-a părut potrivit să las pămîntul celui în stare să-l apere".

„Ei bine, nu primesc, chiar de mi-ai cădea în genunchi ! Să fie limpede ! Cît despre cneazul Roman, o să-l punem cu botul pe labe, îndată ce s-o desprimăvăra".

„Hotărîrea măriei-tale mă umple de bucurie, însă eu am pierdut aproape tot ce se putea pierde. Cinci sate, după ce-au fost spuză, sînt scrum. Ura lui va rămîne să otrăvească".

„O spală șuvoaiele, nu-ţi fie teamă ! Iar, dacă poţi să mă crezi, eu am să-ţi spun că năpastele ce te-au lovit sînt din pricina mea. Pe mine, nu pe dumneata, mă urăște. Vechea prietenie pe care o porți neamului meu a fost pentru el chezășia că mă atinge. De aceea, apărîndu-mă, am să-ţi apăr și să-ţi răsplătesc și prietenia. Îngăduie-mi să te socotesc scutul meu și să nu vreau să te jertfesc ori să te arunc, căci mi-aș primejdui viața !"

Bietul moș Grigore, însuflețit, își plecase genunchiul la poalele patului :

„Apăi m-oi duce. În primăvară, aștept porunca măriei-tale".

Însă nu l-a lăsat să plece atunci. S-a mai întreţinut cu dînsul multă vreme și despre diferite alte treburi, deoarece vru să-i afle părerea şi totodată să-i dea şi alte dovezi de cinstire.

---

* Catîr.

41.

Umblînd prin cameră, nerăbdarea îi creştea. Pe măsură ce prindea puteri şi aburul întîmplărilor din toamnă se împrăştia, căpăta şi tăria de a şi-o înfrîna. Nerăbdător să iasă, da, dar să nu cadă secerat de la primul pas de asprimea vremii, de care se dezobişnuise. Sau, dacă avea să pună mîna din nou pe arme, cum datoria îl îndemna, nu voia să facă simţindu-şi slăbiciunea în fiecare oscior şi prefăcîndu-se că nu tremură, cînd mădularele parcă-i erau bătute cu maiul. Cu alte cuvinte, nu era dornic de vitejie izvorîtă din frică.

Aşa fiind, nerăbdarea trebuia stăpînită, ocrotită, aşteptată să se coacă. De aceea, începu să deschidă ferestrele, să privească ultimele urme de zăpadă topindu-se, să respire cu nesaţ potolit aerul încă rece, dar să se retragă prudent către mijlocul încăperii, ca să-şi asculte bătăile inimii. Aproape dureroase la întîia atingere a nărilor cu plinătatea aspră de afară, poruncind totodată un zvîcnet ciudat în tîmple, ele nu întîrziară totuşi să se domolească în zilele următoare. Doctorii îşi răriră vizitele şi curînd nu se mai arătară, spre marea lui uşurare, căci nu mai era nevoit să se împotrivească şi să se certe. Doar mătuşa Marena îl mai dădăci un timp, în felul ei mai plăcut, bărbătesc. În schimb, porniră să se perinde sfetnicii şi slujitorii, bineînţeles, cei pe care binevoia să-i primească sau îi chema el : Bărbat şi Chindea, diacul Bălcescul, spătărelul Cosain, comisul, starostele vînătorilor. Apoi, făcu prima ieşire : la grajduri.

Intrînd, uşoara ameţeală ce stăruia în sine, ce stăruise tot drumul, crescu dintr-odată, din pricina mirosului înţepător de acolo, dar se ţinu straşnic de stăncage. După o clipă, abia aruncînd o privire pe spatele lucitor al animalelor înşirate de o parte şi de alta, se îndreptă cu paşi şovăitori către calul său Laor. Comisul îl însoţi. Ajuns lîngă el, întinse mîna spre greabănul scînteietor, însă atunci se petrecu o minune : murgul a întors un ochi fioros, a ciulit urechile şi şi-a repezit colţii albi, gata

să-l apuce. Noroc de comis, care a sărit numaidecît şi l-a lovit cu un pumn greu, silindu-l să-și aplece căpăţîna.

„Ce, nu-ţi mai recunoşti stăpînul ?“ — a mormăit el, scăpînd o înjurătură. Pe urmă, dîndu-și seama de greșeală, se aprinse la faţă de rușine și începu să-şi ceară iertare cu mare umilință. Dar nu-l mai asculta. Prin minte îi trecu atunci, preţ de cîteva momente, o întîmplare veche, din copilărie.

Drumul său era lung : trebuia să taie de-a curmezișul cîmpia, nesfîrşite lanuri de grîu care începuse să se culce, trebuia să zboare călare, cu soarele încins deasupra, cu cerul ca o apă stătută, să se țină de coamă cu o singură mînă, către acel punct ce nu se vedea, pentru că se afla prea departe. Nu fusese niciodată acolo și cu toate acestea cunoştea calea : i-o descrisese în amănunt bunicul, dar, în acelaşi timp avea în sine credinţa că o va nimeri şi singur, singur el cu calul a cărui coamă tremură şi sticleşte în aerul greu, singur cu acel ciudat armăsar de a cărui culoare ar fi trebuit să fie norii, norii pe care în ziua aceea nu-i văzuse. Trebuia să meargă călare, fără șa, lăsînd în urmă nesfîrșite dire de praf, să înainteze cu gîtlejul ars de sete, să îmboldească din călcîie bidiviul înspumat, să străbată în goană puterea cumplită a arşiţei, s-o învingă și, poate, să se dovedească viteaz ca un adevărat oștean. Numai că singur nu se putea încă urca, surprins de înălţimea nefirească a calului, cu un vas de lut într-o mînă, mîngîind cu cealaltă, cu ochii, nările roșii, trăgîndu-se îndărăt la atingerea trîmbelor de aer fierbinte ce ţîşneau din ele, inima sa însăşi arzînd sub picurul unei ape albe, albe. Duce două degete la gură și fluieră, fluieră spre bunicul, știind că dumnealui nu va trebui să încalece, ci doar să-l ajute, și bunicul lasă o clipă iscodirea zării, povățuirea secerătorilor, vine, se apleacă, îi apucă strîns glezna cu stînga, sprijinindu-l cu ciotul, iar el , îndesîndu-se în umărul lui, se înalţă. Se clatină, totuși prinde la vreme coama strălucitoare și trupul i se înclină înainte, pe cînd armăsarul a și pornit pe o cale pe care o cunoaște demult, spre cei patru plopi ce nu se zăresc încă, ce nu se zăresc pentru că sînt prea

departe, la Gura de Apă. De n-ar sparge măcar blestematul de ulcior, cît se mai află în văzul Bătrînului!

Acele încercări reluîndu-se iar și iar. Prima neizbutindu-i din pricina fricii sale, a doua, cu obrajii dogorindu-i de rușine și deznădejde, zădărnicită din nou de năvala cîinilor, înadins parcă asmuțiți de ciobani, și el a ajuns cine știe cum tocmai pe greabănul încordat al calului, gata-gata să cadă, gîtul coborînd dintr-odată ca să se apere, aruncîndu-l la pămînt în mijlocul rîsetelor, cu țăndările roindu-i în jur... Cît va trebui oare, la cei nouă ani ai săi, să se chinuie să ajungă acolo unde fusese trimis, să umple vasul (care? altul? îl vor pune să învețe să zămislească unul?) și să-l aducă plin și întreg la picioarele bunicului?

Încetul cu încetul, a îndrăgit acel cal, unealtă mai întii a umilinței și suferințelor, apoi a cîtorva fugare bucurii. A luat asupra sa îngrijirea lui. Și totuși, nume nu i-a dat. Nu că ar fi împărtășit părerea celor mai mulți, cum că dobitoacele n-au suflet, ci numai abur pieritor, dar nu simțea nevoia să-l strige, iar cînd vorbea despre el îi spunea simplu: Calul sau, fiindcă fusese al lui Duma Netedul, un prieten ori rudă îndepărtată a bunicului, ce li-l făcuse neașteptat plocon, Calul lui Duma. A încercat în cîteva rînduri Bătrînul să-l boteze, însă nici unul dintre numele scornite nu i-a plăcut și le-a respins pe toate, hotărît.

Apoi, l-a cunoscut pe Duma („l-a cunoscut" e un fel de a spune). Asta s-a întîmplat tocmai în împrejurarea morții calului, adică la puțin timp după ce, nemaiputînd vracii să întreprindă ceva pentru el, l-a rugat pe bunic să-l ducă undeva pe cîmp și să-l lase acolo să moară în singurătate. Bunicul l-a dus, dar a stăruit mult, la întoarcere să-i caute altul. „Cată-ți, dacă ai nevoie!" — s-a răstit. Și, într-adevăr, i-a ales unul din grajdurile lor, pe care însă el, fie că socotea a nu fi rămas decît gloabele (tatăl său lupta de vreun an departe de casă, în slujba regelui Andrei, cu oșteni încălărați de ei), fie din pricina durerii pentru vita pierită, nici n-a vrut să-l vadă. Atunci bunicul i-a spus o poveste cu mîrțoaga ce mănîncă jar, preschimbîndu-se în armăsar falnic, și l-a îndemnat

să-l ia în grijă, căci era de soi, în ciuda înfățișării. Nu l-a ascultat, firește, cum n-a crezut nici o fărîmă din povestea aceea, și la toate stăruințele lui, ale bunicului ce nu era încă ceea ce urma să devină, n-a răspuns decît prin cele mai mînioase semne de împotrivire. A început să-l poarte cu sine pretutindeni unde mergea, să-i dea mici treburi de săvîrșit în locul său. Le împlinea, însă fără tragere de inimă. Nu ieșea din cuvîntul lui, dar nici nu izbutea mereu să-l înțeleagă. La cîmp, cazna necurmată a cîte unei munci aproape că-l înspăimînta, privirile îi treceau pe lîngă gesturile țăranilor și, după o zi petrecută pe un ogor, nedorind nimic, nepricepînd nimic, îl ruga pe bunicul său cu lacrimi în ochi să-i îngăduie să plece. Porneau în altă parte : alte gesturi de oameni răspîndite pe pînză acum posomorîtă a cerului. Iar Bătrînul tot încerca, cu durere în glas, să-i trezească un cît de mic interes pentru ce se petrecea împrejur, și nu reușea. Și n-a reușit pînă cînd nu l-a dus la Scoruget.

Se făcuse toamnă la Scoruget (așa se numea un pîlc de scoruși pe un delușor la poalele căruia se întindea, cu fața spre miazăzi, pepeniștea), unde bunicul l-a cărat : poate era cu-adevărat nevoie de cineva să înlăture bănuiala căzută asupra lubenițelor, boșarilor și zemoșilor, că s-ar mistui singure sub ochii uluiți ai paznicilor și cu acoperirea colochinților, tîlvilor și celorlalte curcubete ; poate Bătrînul se bucura a fi găsit un leac pentru necazul lui — fapt este că l-a adus pînă acolo cu căruța și, după ce a așteptat îndelung, descumpănit de lipsa pîndarului, l-a întrebat : „Ei, rămîi ? Tîlvărul trebuie să fie pe-aici pe-aproape". Venise nu numai toamna, venise noaptea cînd bunicul a poruncit să se întoarcă iute caii și l-a mai iscodit o dată, iar el i-a răspuns : „Da, moșule !" Atît a fost. Pe urmă căruțașul a prins calul din stînga cu o smucitură, mînzul iepei din dreapta a zbughit-o înainte, și bunicul s-a cățărat din mers, după care au plecat în trap. El, el a urcat cele patru-cinci trepte săpate în malul scorușilor, apoi încă pe-atîtea, de lemn, pînă la pătulul spînzurat între doi copaci și s-a trîntit pe lavița dinăuntru, așternută cu paie. Îl înșelase, va să zică — își spusese uitîndu-se prin deschizătură, cu un

zîmbet menit să-l liniştească —, izbutise să-l înşele pe Bătrîn, lăsîndu-l să creadă că nu-i era frică. Și poate în adevăr nu-i fusese atunci cînd îl întrebase dacă rămîne, aproape rugător, pregătit parcă să-l ridice cu mîna zdravănă, nu cu ciotul, în car și să-l ia îndărăt, acasă. Și nu-i era nici cînd a răspuns, fără să șovăie, poate chiar fără să se gîndească, dar sigur bizuindu-se pe hălăduirea paznicului pe undeva prin preajmă, „Da, moşule !". Deodată, însă...

Își luase cu sine o trișcă ; totuși cum să tulbure liniștea aceea ?

Avu simțămîntul deplin că nu se mai ascunde în dosul lucrurilor, că nu se mai învîrte în culcuşul său bine căptușit, în sănătatea sa ocrotită, mijind doar ochii la minunățiile lumii, ci că ieșea dintr-odată în lumină, într-o copleșitoare lumină (ce se putea fără îndoială cîntări şi cu bezna cea mai adîncă), purtîndu-și semnul său, înscrisul, așa cum anumiți paingi își purtau pe spate crucea. Spre fruntea sa aveau să se ridice stele, să ardă și în zori să păleascâ. Jos, puzderie de vietăţi trăiau, începuseră să țîțîie și să foșnească, licuricii își aprinseră văpaițele — măruntele gîngănii trăiau serios sau se jucau ? durau o noapte sau o veșnicie ? Caută și ele în întuneric limpezimile, cu deosebire că ele acolo jos, printre curpeni, el sus, stînd întins pe o laviță care-i strivește carnea, în ciuda paielor, apropiindu-și cu văzul, cu mîna, frunzele lucii în prima bătaie a lunii ? În rest, Marele Nedeslușit, cu legile sale necunoscute și cumva silnice, care îl înfricoșează (de-aceea n-are îndrăzneala să coboare) dar îl și încîntă, cu ceea ce se înfiripă o clipă și dispare, și iar se înfiripă, cu goana ciudată a închipuirii, cu vîntul... Închide ochii.

Pe bunicul său, Ciungul — putea să spună și micuțul Litovoi — nimeni nu știa de unde să-l apuce, deşi toată curtea se lăuda că-l cunoşte. Iar el crezuse ce spunea slujitorimea, adică ajunsese să-l vadă cu vederile lor, mai curînd decît cu ale mătușii Marena, măcar că pentru el ar fi fost mai simplu. Nu zice (acum) c-ar fi trebuit să nu-l judece, c-ar fi fost de-ajuns să se joace pe lîngă dînsul și în chipul în care se pricepuse dumnealui să-l

învețe, nu. nu zicea asta, dar se simțea oarecum vinovat de acea neașteptată dezvăluire a tainei lui celei mai ascunse, a nevolniciei lui. Poate că moșul său era așa cum se arătase mai pe urmă, însă aceasta nu-l supăra deloc atunci, cum nu-l supărase nici cînd, parcă bănuind ceva, primise să gîndească bănuiala, avea însă impresia că, împiedicîndu-l să-și dezvelească acea rană adîncă, ar fi putut face astfel încît cumpăna lor, ținută dreaptă cu atîta trudă în răstimpul unei vieți întregi — era vorba de viața sa, „lungă", oho ! —, să nu se zguduie dintr-odată și să se năruie, zdrobindu-și ciutura de ghizduri. A trăi cum trăiau i se părea firesc, ba chiar singurul fel de a trăi omenește : tatăl său să umble razna prin lume, războindu-se cu vrăjmași sau năluciri de-ale sale, mama să nască, bunicul avînd grijă ca el să nu ghicească, din încrîncenarea cu care-i conducea pașii, nimic de izbeliște în orînduiala unde-l băga în tăcere ; el, lăsîndu-se dus necontenit de mînă, purtat pas cu pas în această alcătuire străveche, însă nu cu totul lipsită de surprize. Alcătuire formată mai întîi dintr-o casă bătrînă cu zeci de cotloane, unde zăcea o mulțime de terfe și de lucruri a căror folosință îi scăpa mai totdeauna, dintr-o grădină în care se pierdea cu desăvîrșire printre ierburi, din cîțiva nuci ce acopereau cu coroanele lor stufoase jumătatea din fund a curții. Alcătuire care, apoi, avea să fie dintr-odată preschimbată de un cal. De un cal de culoarea norilor, cal fără nume, pentru că Litovoi Bătrînul, bunicul său, vrusese (?) să-i lase lui, nepotului, nu numai plăcerea de a-l descoperi, ci și pe aceea de a-l striga în vreun chip anume.

S-a apropiat cu teamă de calul acela. Altul mai grozav nu văzuse în ograda lor, măcar că slujitorii afirmau că tatăl său mai avea destui la mică depărtare de tîrg, într-o stavă, și încă cei mai frumoși din ținut ; oricum, el nu fusese acolo și acela era primul cal cu care avea de-a face și felul cum ședea, bine înfipt pe țurloaiele lui drepte, sigur în miezul unei curți necunoscute, uitîndu-se liniștit într-o parte și-n alta, i se păru de o ciudată tărie bărbătească, nemaipomenită în preajma sa. Tatăl său nu era „bătrîn" — așa se zicea —, dar barba lui, care-i dădea

o înfățișare fioroasă, îi ascundea, odată cu obrazul, și vîrsta ; în schimb, bunicul, da, ceea ce venea totuna cu a spune că nu se deosebea cu nimic de casa lor veche, de grădina lor, de copacii ca niște balauri. În timp ce tatăl său exista mai cu seamă departe, între oameni și întîmplări străine, bunicul trăia numai între acele lucruri înconjurătoare și prin ele, adică avea aceleași rădăcini cu care-și trăgea vlaga. Calul nu semăna nici cu unul, nici cu altul și apariția lui îi stîrni o teamă nelămurită. Cîteva zile nu se încumetă să se apropie prea mult de el. Rămase la cîțiva pași și îl privi doar, înfiorat, cercetîndu-i rînd pe rînd, cu nesaț, pieptul puternic, picioarele, coama mătăsoasă. Animalul însă nu se sinchisea de privirile lui. Mîndru, se păstra mereu bine înfipt în mijlocul bătăturii, cu capul sus, disprețuind iarba verde pe care moșul i-o aruncase în față. Cum să-l unească în minte cu celelalte ființe din familie, cu tatăl său însuși ? De altfel nici bunicul nu l-a îmboldit să se apropie, deși i-a vorbit mult, în tot acest răstimp, de cum trebuie îngrijiți caii, cum trebuie țesălați (i-a arătat chiar și scula aceea nouă, un soi de perie cu dinți de oțel, țesala), fără s-o facă, ceea ce însemna că era nevoie de mare îndrăzneală. Seara, îl mînau sub un șopron anume clădit și îl lăsau acolo, după ce bunicul îi arunca iarăși cîteva fire de iarbă înainte. În ziua următoare le găseau neîncepute. Apoi, cînd totuși s-a hotărît să mănînce, ba a și băut apă dintr-o găleată adusă de un slujitor dar preluată de bunic, în cugetul său de copil răsări o întrebare : oare calul doarme (vreodată) ? Încercînd să afle, zăbovi adesea pînă tîrziu în amurg, plănuind să nu intre în casă pînă nu-l va vedea așternîndu-se pe pămînt, culcîndu-se. Însă nu-și putea ține făgăduiala : ieșea, somnoros, Bătrînul și-l chema cu glasul acela al lui, căruia nu cuteza încă să i se opună. Cu părere de rău, se ducea la culcare, propunîndu-și să iasă într-o noapte pe furiș, după ce bunicul va fi adormit și să rămînă, de va fi nevoie, pînă dimineața. Dar nefiind în stare să-și înfrunte „străjerul" prea curînd, fu silit multe nopți să ațipească, în închipuire cu icoana mîndrului animal șezînd treaz și neclintit sub șopronul său, dîrz pe picioarele lui zvelte. Cînd, în sfîrșit, reuși să se strecoare din casă, o făcu

mînat nu numai de curiozitate, ci lăsîndu-se purtat de valul ce crescuse în sine și atunci se revărsa afară, imboldul de a sîcîi, prin bunicul său, o lume întreagă, alcătuirea aceea străveche în care trăiau, bătrîna gospodărie, grădina, nucii. Cu toate acestea, nici în noaptea respectivă, deoarece era îndoielnic că veghease clipă de clipă, nu se lămuri. L-au găsit în zori încolăcit pe un braț de fîn, cufundat în somnie și golit de orice ambiție : căci se mulțumise cu încheierea trasă dinainte — Calul nu doarme ! Totuși, s-a stabilit atunci un fel de îngăduință între el și cal, o îngăduință ce avea să-i dea, chiar în cursul zilei aceleia, curajul de a se apropia și a-i întinde spre bot un smoc de iarbă, pe care el avea s-o apuce numaidecît, mișcîndu-și gingaș buza de sus. Încît însuși bunicul, molipsit, veni alături și-l bătu ușurel peste greabănul întins, în semn de bărbătească răsplătire. Dar nu și-a dezvăluit nicicum neputința, dimpotrivă. Și deodată...

Coboară din prepeleac.

Cînd i-a aruncat Duma în ochi lumina felinarului. Are și acum, în grajd, părerea aceea îngrozitoare de întuneric deplin, care se face deodată, tocmai cînd te aștepți mai puțin, cînd crezi c-ai scăpat de el, împrăștiindu-l în văzduhul nopții. Brațul său pare să nu se mai smulgă în veci din laba uriașului, deși restul trupului îi alunecă încet către pămînt, se scufundă. Și urletul acela, ce-i va răsuna nopți de-a rîndul în urechi : „Ce cauți aici ?... Hei, ce cauți ?“ Și el care nu poate răspunde, nu că n-ar vrea, ci fiindcă nu mai e stăpîn pe nimic din sine, nici pe buzele pe care se chinuie în zadar să le deschidă... Felinarul apoi, care în cele din urmă coboară, atîrnat de mîna cealaltă, de mîna ce nu e ca un clește... Cornul bălăngănindu-se la cingătoarea zguduită de o furie năprasnică, carîmbul lui răscolind țărîna... El încercînd din nou să vorbească, cugetînd că, de fapt, n-are de ce se teme, deoarece omul — paznicul pepeniștei, desigur — le era dator cu supunere... Să-l mustre că nu fusese găsit la slujbă ? Dar cum să arunce un țînc vorbe ascuțite ca un cuțit genovez unui ins care se cutremură din tot trupul și zvîcnește precum un cal nărăvaș și îl scormone cu ochiul său galben-verzui ?

„Oho, Litovoi — odrasla ! Pe-aici e tare întuneric, nu-i așa, copile ?“ Acela îi azvîrlise în față lumina felinarului și acum îl privea drept, aspru, silindu-l să se gîndească la ceea ce nu rostise și să-i fie iarăși frică, însă numai o fărîmă de timp, atît, pentru că după aceea îi zări chipul brăzdat, dar fără păr („Netedul !), și se trezi fulgerat de curiozitate : îl avea înainte pe tainicul trimițător al...

„Frumos, n-am ce zice ! Jupînul Litovoi mînă un prunc să-i păzească ludăile !“

„Cine ești“ — se încumetă să rostească.

„Un strigoi, dacă nu te sperie prea mult. Venii cu armăsarul pe care vi-l dăruii, ca să vedeți că n-am cu ce mă-ntoarce în lumea nevăzută. Caut pironul volnic să mă-nțepe, astrucîndu-mă în ăst pămînt dorit“.

Zări și ochii lui bulbucați și-l cuprinse o spaimă cumplită. O vinovăție adîncă păreau să-i strecoare în vine („Oare aflase de moartea calului ?“). Apoi, ghemurile acelea nestrăvezii se plecară odată cu chipul, straniu alungit, al lui Altcineva, Marele Necunoscut, sau al Diavolului. Pete vagi de lumină descoperiră îndeletnicirea sălbatică a piciorului cu țărîna reavănă.

„Glumești !“ — își făcu el curaj.

„Se-nțelege că glumesc, fiule ! Doar atît aș vrea să spui bunicului tău : Pîndarii v-au părăsit de răul lui Duma Netedul, ce nu poftește decît să-i lăsați lui fala de a vă păzi lubenițele. Nici o tigvă nu se va clinti, cît timp le va otrocoli el ! Și numele său să fie Tîlvăr !“ Și iute, Duma dosi felinarul, după care însuși se topi în profunzimile nopții.

Era tîrziu cînd se deșteptă a doua zi din somn zbuciumat, neștiind cînd picase. Lîngă tulpina scorușilor stătea, gîrbovit, bunicul. „Bună dimineața !“ — striga fals înveselit. Apoi : „Dar ce ai ? Îți fu frig ?“ „N-am nimic — se grăbi să răspundă. Ce să am ? Ce-aș putea să am ?“ „Ar fi trebuit să-ți aduc ceva mai gros să te-mbraci“.

„Nu, moșule!“ — se împotrivi, și vocea îi tremură. Iar Bătrînul, parcă bănuind motivul răzvrătirii sale, începu să-i povestească, urmînd un fir ascuns al gîndurilor, o întîmplare deosebit de încurcată și de lungă, să vorbească de o rudenie, și tocmai cu Duma Netedul, care nu era numai rudenie, ci într-un fel chiar dușmănie, și rosti de mai multe ori cuvintele „dușman“ și „luptă“, însoțindu-le de o răgușeală ciudată în glas și de arătatul ciotului, și totul cu o repeziciune uluitoare, care nu-i dădu răgaz să cugete la ce-i spunea. Cînd, în sfîrșit, terminase, băgă de seamă că bunicul își ținea fața întoarsă într-o parte. Și nici măcar nu-i împărtășise pe cine întîlnise.

A rămas la Scoruget și-n noaptea următoare, cu nădejdea că va veni iar Duma, să-i deslușească restul, dar, din păcate, n-a mai venit. A treia zi, s-a înapoiat acasă și, mărturisind vorbele Netedului, pepeniștea a zăcut neculeasă și nemaicercetată cîndva, ca un ogor străin. Într-o vreme, îl mai auzi pe tatăl său c-ar trebui alungat duhul cu sulițele, însă, la împoncișarea celorlalți, totul s-a stins.

Așadar, nu-l mai văzuse de vreo opt ani, iar cînd ieșise să se plimbe, sătul de gemetele Bătrînului, care acum dădea ortul popii pentru prima oară, să pună cîțiva pași de-a lungul albiei rîului, ca să se dezmorțească de veghe, la orice se aștepta, numai la ivirea lui, nu. Era uscat ca o iască, însă aproape aceeași spaimă îi trezi glasul de odinioară :

„Oho, Litovoi — odrasla ! Nu-i așa ?“

Rosti un „da“ ce se șterse numaidecît în aerul după-amiezii. Uriașul îl măsură din cap pînă-n picioare.

„Ce face, ei, ce face bunicul tău ?“

Și fără să-i lase răgaz să răspundă, adăugă :

„Dar ce atîta pălăvrăgeală ?! Vino să-ți dau un cal. Un murg să mergi mai mult pe jos decît călare ! Mm, ce zici ? Ai cu ce-l plăti ?... Lui moșu-tău îi plăceau la nebunie caii și n-avu noroc la ei. (Și vorbea de Bătrîn ca de un mort.) Taică-tău are o mulțime, însă el e alt soi ; nu-i ține decît ca să-și sporească patima războinică.

De aceea, prin vinele lor nu curge sînge, ci zloată. Hai să-ți dau un cal adevărat!“

Și Duma l-a tîrît peste cîmp către marginea tîrgului, în mica lui curte („Iată, deci, unde se ascundea!“), l-a „băgat într-un grajd. I l-a arătat. Calul a întors spre ei un ochi furios, a ciulit urechile și și-a sumețit colții albi, puternici la mîna Netedului. Acesta s-a ferit și l-a lovit peste greabăn cu pumnul lui butucănos. Armăsarul și-a aplecat țeasta, tremurînd. Duma l-a dezlegat de la iesle, l-a scos afară în lumină și i-a pus frînghia în palmă. „Ei, ce zici?... Să-ți trăiască!“ Iar el s-a aruncat îndată în spatele animalului și a încercat să atragă privirile prin galopul fulgerător. Căci el era Litovoi fiul lui Mihail fiul lui Litovoi, care a fost (cum vorbea, Doamne!) un Om, și nu știa cine altul ar fi putut fi. Pe tatăl său nu-l preocupase una ca asta, nu i se păruse grozav să fii altcineva. Însă el mereu căutase, și anume: să fie Bunicul. A încercat să alerge nebunește pe un cal ales de soartă cu cea mai mare grijă, cum numai bunicul fusese în stare, dar calul său l-a trădat. N-a atras privirile precum un fulger. Poate armăsarul abia învățase galopul, poate, întrucît aparținea lui Duma Netedul, un om și jumătate, îl uitase sau îl dăruise celorlalți cai ai lui. Calul său se obișnuise să intre în curtea lui Duma și tocmai de aceea nu era al său. A fost al lui Duma, al său n-a fost și nici nu va fi! — gîndise.

Își amintea cu veselie: cînd, atunci, s-a întors acasă, bătrînul suferind, bunicul său, înviase și, în loc de bocete, se auzeau cornuri de vînătoare. Iar taina, nedezlegată încă pe de-a-ntregul, era aceasta: undeva, pe aproape, dădea tîrcoale fratele lui vitreg, alungatul, cel care-l scurtase, în luptă dreaptă, de o mînă, Duma Netedul. Unealta izbînzii unuia și a nevolniciei celuilalt fusese securea.

9 — c. 249

42.

La întîi martie, cu toate că timpul era schimbăcios, ieşiră să poarte caii, după care nu mai avu ochi şi urechi decît pentru starostele vînătorilor. În prima duminică, trecură Jiul şi se înşirară către Apele Vii, după animale de pradă, ce-or întîlni în cale. Moş Grigore le veni şi el înainte, hotărît să se ţină cu ei de mînă şi să facă pînda strînsă. Nu dură mult şi fiarele cele mai proaste căzură săgetate. După celelalte începu bătaia şi goana. În cîteva ceasuri mai doborîră cîteva vulpi, dar nici nu putea fi vorba să se considere mulţumiţi.

Deodată, dintr-o lature se dădu zvon de corn şi cu toţii alergară într-acolo, căci pe drept cuvînt sperau într-o pradă deosebită. În aţîţarea lor, erau totuşi puţin tulburaţi din pricină că, deşi recunoşteau semnul la lup, un anume tremur lăuntric scăpase suflătorului, preschimbîndu-i în mod tainic vestirea. Se luară la întrecere, dar — e lesne de înţeles — nu el fu primul ce zări arătarea. Fericitul fu Cosain, care de-atunci se mai numi Lăudat.

Aşadar, Lăudat se năpusti singur pe urmele fiarei, dezvăluită lui cu degetul de un slujitor parcă înspăimîntat, şi lancea sa străpunse în goană numeroase tufişuri. Căţelandrii, rămaşi îndărăt, scheunau ciudat : nu păreau să aibă poftă a mai înainta vreun pas. Iar vînătorii, înşelaţi de purtarea lor, porniră să scormonească în jur, ca şi cum omul ce-i întrecuse ar fi avut vedenii. Doar el îşi ascuţi urechea, ca să prindă cumva zgomotul luptei. Se scurse o clipă, ceva mai lungă.

Şi iată pieptul calului lui Lăudat ieşind din tufiş în dreptul lui, brăzdat de două zgaibe încrucişate în chip de săbii. Spătărelul însă avea ochii aprinşi şi vocea aidoma luminată, încît păru aproape frumos cînd grăi :

„Am crezut de cuviinţă să-ţi împărtăşesc măriei-tale această minune. Şi nimeni altul să n-o audă. Căci ce văzui eu nu poate să nu fie minune. Dihania trebuie că are vreo şase-şapte picioare în lungime şi măcar trei înălţime. Este femeie, căci are ţîţe de supt. Dar, cum să spun ?, nu-i lupoaie. Aduce mai curînd a căţea, cu toate

că n-am auzit în viața mea de așa mărime, fie și la stîni. Nu, nu-i cățea. Cu cît stau să mă gîndesc, cu atît mă mir de asemenea făptură și mă încredințez că nu-i neam de cîine.

Chibzuiește și măria-ta : cînd m-am aruncat asupra sa, gata s-o iau în suliță, s-a oprit din fugă și a întors capul, uitîndu-se la mine parcă în batjocură. Atunci am urlat ca un apucat și, aplecîndu-mă, am trăsnit-o în moalele capului cu toporiștea, calul ducîndu-mă fără voia lui și dincolo de ea. L-am strunit în scurt, grăbit să văd ce făptuisem, isprava. Însă ia stîrvul de unde nu-i ! Și doar nu-mi dezlipisem o clipă ochii de ea ! O zăresc mai încolo îndepărtîndu-se domol. Ăi fi tu dracu' — îmi zic —, Doamne iartă-mă, dar tot ți-oi face de petrecanie ! Și iarăși mă-ncrîncen în scări s-o ajung. Ea se răsucește și mă așteaptă. Îmi potrivesc lancea, însă, deodată, mă trezesc că armăsarul sare în lături, iar fiara se alungește și se lățește, ca și cum ar fi vrut să urle. Mi-am făcut repede cruce, căci, nu știu cum, sînt sigur c-a urlat deadevăratelea în răstimpul acela, deși eu n-am auzit. Măria-ta ai auzit ceva ?"

„Nu, nimic — i-a răspuns. Dar ia seama : ți s-a înălțat chica măciucă și calul tău are pe piept sînge închegat !"

Uimit, celălalt își ridică mîna în păr, și lumina din ochi și din glas i se stinse pe dată. Dîndu-se în spatele lui, nu mai scoase o vorbă.

Fu rîndul starostelui vînătorilor să-și încerce destoinicia.

„Du-te ! — îi zise. Te așteaptă văduva lui Cosain. Pare s-o fi luat înspre Curul Pămîntului".

Starostele, bucuros, nu mai zăbovi. Chemîndu-și cîinii, se pierdu în desiș. Iar el, voievodul, iuțindu-și calul, prevăzu o nouă poveste.

„Nu sînteți buni de vînat, firi de care se lipește deochiul ! — îi mustră el pe cei doi, după ce ascultă și basmul aceluia, spus cu mai puțină pricepere, dar cu aceeași fierbințeală. Chemați-l pe moș Grigore !"

Și moș Grigore se arătă, ținîndu-se țeapăn în șa. Îi spuse ce și cum cu lupoaia.

Fără o vorbă, Tesluianul zvîcni înainte. Se vedea bine că știe pămînturile. Pentru el, pentru ei, rediul acela se isprăvi într-o clipă. Putură privi.

În salturi mari, regulate, fiara se depărta peste cîmp, urmărită de calul alb și de mogîldeața călare, ce nu purta însă nici băț de lance, nici coardă de săgeți. N-avea secure în mînă, nici sabie lată. Un fior îi trecu prin inimă : Doamne, cu ce-o să se lupte ? Cu cuțitul ? Și, fără să mai adaste pentru răspuns, înainte ca omul să ajungă fiara, se prăvăli prin vîrtoape, scăpărînd din copite, amenințînd să-și rupă picioarele, spre locul de întîlnire. Dihania făcu însă un ocol și moșul o prinse îndată, izbind-o în coaste — cu ce, cu o mînă ? Urmă o învălmășeală de trupuri, din care el, Litovoi, nu-și închipui ce-o să iasă. Apoi calul cu șaua goală se desprinse din încăierare, odată cu fiara ce se azvîrli într-o adîncitură, peste un val de pămînt. Doar o pată neagră rămase întinsă acolo în țărînă. O pată, vai, din ce în ce mai deslușită, din ce în ce mai aproape.

O pînză întunecoasă îi cade pe ochi, totuși descalecă. Se apleacă. Plînge. Își frînge mîinile. Se răscoală împotriva lui, împotriva sorții. Dar sîngele risipit acolo, pe margine de brazdă, cere grabnică răzbunare. Acum nu mai e singur lîngă mort, este și Cosain, și Chindea, și Bărbat, și starostele vînătorilor, sînt slujitorii. Îi privește rătăcit, însă cu ură.

„Luați-l, duceți-l ! — strigă. Duceți-l în biserica lui, în cimitirul lui !“

Apoi, răgușit, în timp ce slujitorii momesc cu primele fire de iarbă calul fără stăpîn :

„Fraților, vînătoarea pornește !“

43.

Nu lui i s-a arătat — cugetă. Ba parcă îl ocolește. Totuși el o va răpune. Și împrăștie porunci după porunci : să nu scape un colțișor nebătut, să nu rămînă urmă neadulmecată. Cîinii se zbat în lanțuri, își strîng gîturile

în zgarde, urletul le iese din gîtlej sugușat, a furtună, a cutremur și nu a fiară — ca și el, și-au pierdut cu totul răbdarea. Poate lor le e și groază, ca atunci cînd, datul fiind să te ascunzi sub pămînt, nu găsești loc nici acolo, măruntaiele lui respingîndu-te — lui însă nu-i va fi. Prea destul a clocit spaimele în sine, ca să mai iasă altceva decît otravă. Fie el Fîntîna Ampuțita *, dar deie Domnul să aibă șuvoaiele nesecate. Să înece lumea în miasme. Să curme răul cu mai-mult-decît-răul.

Gîfîie. Se atinge de spadă și simte că ascuțișul ei se ridică, trece prin pielea șerparului, se curbează. Cînd din jos în sus va spinteca vintrele fiarei... Blestemat fie în veci cel ce va da înapoi !

„Ascultați-mă, fîrtați ! Se va umple cerul de hulă, dacă unul din noi va pleca genunchiul înaintea dihaniei. Dacă unul din noi va da dosul în locul feței, pe motiv că s-ar putea umple de sînge. Stropul tot stropește, și mai cu seamă cel din vînă de dușman, care-i totuna cu al balaurului — ce rost ar mai avea să ne mînjim pe la spate ?"

„Pe tine, Cosain, din spătărel te fac spătar, căci ai fost primul care ai văzut jivina și tot primul ce s-a înfruntat cu ea".

„Pe tine, staroste, te fac stolnic, ca să te asculte și grădinarii și pescarii. Dar mai întîi să-mi aduci o blană de vulpe pentru gura hainei. Și să ai dreptul să porți și tu una la guler..."

„Pe tine, Chindea, n-am ce să te fac și n-am ce să-ți dau, deoarece ești singurul om căruia doi voievozi n-au avut ce să-ți dea..."

„Ție, Bărbat, nu se cuvine să-ți dau nimic, căci îmi ești frate, și ce-ar spune lumea dacă te-aș înzestra ? Și, de altfel, nu sînt convins că ți-ai dori ceva, afară de..."

„Voi toți care sînteți aici, de acum înainte să fiți care boștinar, care brănișțar, care dijmar, care pripășar, el — ușariu, celălalt — vulpariu domnesc, iar tu de colo, sfiosule, noul nostru staroste vînătoresc..."

---

* Împuțita.

„... Dar pămîntul acesta i-l voi da lui Oaneș, de va voi să-l primească și cu toate că nu se află printre noi, împreună cu cinul de voievod al oastei."

Cei mai mulți se repeziră grămadă să-i sărute mîna, dar el îi înlătură cu un rest de blîndețe, iar pe Chindea, Bărbat și Cosain îi ridică în brațe și-i sărută pe gură. Peste umărul ultimului, rosti către proaspeții slujbași :

„Dacă e adevărat ce spune înțeleptul, că slujba schimbă omul, apăi să vedem schimbarea firii voastre chiar de azi. Chemați-vă caii !"

Și, într-o clipă, ceata era întreagă, călare. Nu numai cornuri porniră să sune, ci surle. Cîinii au fost sloboziți din lanțuri. Bătaia se făcu asurzitoare. Cerul se întunecă dintr-odată și coborî mai aproape, dar cine mai avu timp să-l bage în seamă ?

La scurtă vreme, se auzi limpede semnul : la dihanie. În fruntea vînătorilor săi, alerga. Cînd și cînd, din hățișuri scăpărau ochi de fiară. Se lua după ei cu toată îndîrjirea. Nu-i prindea. Adulmeca într-o parte și-n alta, asculta glasul cîinilor — se hotăra. Coada jivinei îi țîșnea de sub nas. Răcnea. Căuta s-o împingă încotro se ațineau vînătorii. Iscusința uneori îi izbutea. Animalul se înfunda în vreun mal și el gonea să-i taie retragerea. Se apropia așa de mult, încît, dacă fiara și-ar fi întors botul, i-ar fi simțit răsuflarea. Nu apuca s-o lovească. De fiecare dată, printr-o iscusință mai mare decît a lui, îi scăpa. De necaz, îi venea să turbeze. Iarăși o pierdea, iarăși o regăsea.

La un moment dat, se făcu cîmpie goală, cu mult nisip și fiara, neprivind în urmă, se azvîrli în salturi s-o treacă. Avea în gură o vietate destul de mare semănînd cu un iepure.

Pe urmă cîteva bălți, pe urmă un sat pe un grind. Fără să șovăie, lupoaia se năpusti pe uliță.

Mirați de acea întîmplare, vînătorii încetiniră goana. Cînd, la marginea satului, cu fața spre ei, se înșirui o ceată de călăreți, mirarea lor ajunse la culme. Încremeniră. Fu nevoie să țipe la ei, să-i înghiontească. Ca dintr-un somn se treziră.

„Pojarul, băieți ! — strigă. Și lăsați cîinii să ia ce-i al cîinilor !“

Un slujitor mărunt, cel care nu fusese miluit cu nimic, scoase la iveală găleata cu rășină. Altul, proaspătul boştinar, răsturnă dintr-un sac mai multe făclii cu cap de cîlţi. Și, în timp ce dulăii alergau hămăind ca bezmeticii, ei nu aleseră, ci luară la întîmplare, din mers și din fugă. Cînd una se aprinse, toate împrumutară vîlvătaia. Și-ţi era mai mare dragul să vezi cîinii primejduind beregățile !

Ei mai tăiară doar ce lăsaseră cîinii. Însuși boierul Mitriță n-avu noroc să fie ajuns de spadă omenească.

Apoi, ca să fie siguri că fiara nu va mai găsi unde să se ascundă, arseră satul acela, casă cu casă. Și întradevăr, din cea mai răsărită, sfidînd focul, răbufni iarăși dihania, cufundîndu-se în mlaştină.

44.

Îl apucă disperarea, cînd își dădu seama că mai departe nu vor putea să pătrundă. Copitele cailor se încleiau, pala trestiei îi cresta pe obraz, cîinii se tînguiau Și iată de unde veni mîntuirea :

„Aş şti eu o potecă, cu îngăduinţa măriei-tale“ — se ploconi pripășarul.

„Era și timpul ! Hai, ia-o înainte !“

Și slujbașul roti un braţ în semn de izbîndă.

„Poate c-am să te fac armaş“ — strigă în urma lui, și dădu pinten calului. „Sau poate vornic — mai gîndi —, să ai în grijă vadurile și să pedepsești tîlhăriile, omorurile, jefuirile de biserici“.

45.

Lupoaia nu se mai arătase. Dar el ştia acum unde avea s-o afle. Şi parcă toţi ştiau, căci erau plini de însufleţire. Unul după altul, năzuiau să se întreacă, însă, cum locul era strîmt, mai-mai să se izbească şi să se trîntească în baltă. Cînd pe mîna stîngă sau pe dreapta mlaştina se sfîrşea, deschizînd un ocol de pietriş, se îmbulzeau deodată.

Din nou se înşirau, de nevoie, căpătîndu-şi cu greutate locul la care rîvneau. În sfîrşit, apărînd şesul tare, putură să zburde în voie. Numai că nu mai era decît o zvîrlitură de băţ pînă la porţi.

Chiuiră sălbatec. Cei dinăuntru se iviră în gloată: Nimănui nu-i trecu prin cap să se retragă ori să prindă vreo surcea să se apere. Şi, deşi era spre seară, nimănui nu-i veni să creadă că-i va pieri somnul pentru totdeauna. Holbară ochii şi-atît. Iar cînd le veni sorocul, se prăbuşiră despicaţi, ori descăpăţînaţi, ori înţepaţi, cu aceeaşi expresie uimită pe chip. Păreau nişte boi trăsniţi între coarne, cu o clipă înainte de a li se muia picioarele.

În adîncul tîrgului, cîinii gospodăreşti urlau.

46.

Bătrînul bărbos fu apărat de slujitorul său Chisar, alt ţap. Şi căzură opt dintre ai săi, pînă să se îndrepte într-acolo. În schimb, cei doi fraţi, precum şi feciorul cel mic, laolaltă cu muierile, ogorul pentru sămînţă, aşteptară ca mieluşeii şi nici nu se găsi cineva să-i apere.

„Dă-te prins, Roman! — strigă. Ai făcut-o destul pe viteazul!"
„Ba!" — icni celălalt. Şi Chîsar repezi vîrful spadei spre el.
„Nu cu tine vorbesc, slugoiule! — scrîşni. Cu năpîrca!"
Şi cu o lovitură bine chitită, îi despărţi scăfîrlia de trup.
Însă Roman adunase de pe jos o lance şi începuse să-i dea tîrcoale. Cînd împunse prima dată către el, reuşi să se ferească. Ca şi a doua oară. Apoi, lancea blestemată îl zgîrie la ureche. Se lăsă în genunchi fără să pregete.
„Cîine!" — slobozi glas înfundat cneazul. Şi îl mătură cu cotorul, ca să-şi facă distanţă să-l înţepe. Din ţărînă, îl văzu pe Cosain ridicînd securea pe la spatele duşmanului.
„Nu!" — răcni din toate puterile şi spătarul îşi dădu dădu scula deoparte.
Apoi, sărind în picioare, îşi făcu vînt cît mai departe.
„Dă-te prins, Roman, îţi poruncesc!" — rosti.
„Maică-tii şi slugilor tale să porunceşti!" — răspunse celălalt. Şi iarăşi îl încolţi.
Într-o clipă de furie oarbă, se izbi de trupul aceluia şi prinse cu o mînă mînerul lăncii. Cu cealaltă, îi înfipse adînc sabia în pîntece. Apoi se eliberă de cadavru cu scîrbă.

47.

Oaneş nu putu fi luat de nicăieri ca să i se dea pămîntul Romanaţilor. Iar tata Bălaciu, pe capul căruia căzuse următoarea alegere, nu voi să-l primească, spunînd că e moşie cu năpastă. Ba încă, atunci cînd el strigă Sfatul dregătorilor, trimise răspuns că nu era slobod a

alerga, întrucît nu izbutea să se desprindă din durerea pierderii năprasnice a soţiei sale, care lăsase doi copilaşi orfani şi pe sine veşnic nemîngîiat. Abia dacă afla puţină uşurare în noianul de treburi părăsite şi acum cu deznădejde reluate : isprăvirea curţii, ce atît de fierbinte şi-o dorise răposata, îndrumarea pruncilor şi slugilor, lucrările pădurii şi ale cîmpului. Apoi, cum tătarii păreau cam neliniştiţi, punea întărituri înspre ei şi dregea nişte ziduri mai vechi, de la taica Traian ori de la Sfîntul Constantin, precum cele de la Turnu (mai zis Holăvnic) şi Zimnicea (sau Podul Şiştovului). Asupra acestor cetăţui socotea că s-ar abate mai întîi mînia Ioaniţilor, în cazul că ar coborî pe Dunăre, cu gînd de a cuceri Cumania. Dar ce atîta „Cumanie“ — se întreba Bălăceanul —, cînd înşişi prietenii săi, Basarabă, Tîncabă şi Toxobeştii, de al căror neam aproape îţi vine să te îndoieşti, numeau acele meleaguri, chiar şi părţile tătăreşti, Ţara Românilor ? Cît despre acestea din urmă, să nu se supere el, voievodul, ba să-i dea grabnică îngăduinţă, căci nădăjduia, cu sprijinul lui Dumnezeu şi al amintitului Basarabă, care avea numeroase rude în ţinutul vecin al Burnazului, să-i smulgă într-o zi din chinga celor cu ochi de ciur *. Numai că să aibă grijă atunci să nu-i prea înglodeze cu munci şi obligaţii ori cu chemarea la oaste deoarece va fi destul şi dacă vor încerca să se apere singuri. În sfîrşit, scrisoarea cneazului mai cuprindea şi o scurtă descriere a prietenului său cuman, om de statură medioară, dar vînjos şi oţelit în lupte, împreună cu alte cuvinte de aleasă preţuire. „Totul este — adăuga — să nu-l scăpăm către Muntenia lui Sănislav, care nici nu mai e o Muntenie, fiindcă a pus vamă la Slatina“. Şi încheia : ce zicea de această veste ?

Patima gospodărească a Bălăceanului nu-l uimea, nici rînduielile sale obşteşti, deoarece îl ştiuse chibzuit şi cu mare stăpînire de sine, şi deci nu-l nemulţumeau, ceea ce făcea părîndu-i-se folositor şi bine tocmit. Mai mult, după ce se obişnui cu rostuirile de care-l înştiinţa, îi deveniră foarte plăcute, plănuind să-l îndemne şi să-l ajute a nu le curma, tăria ţării şi apărarea putînd ieşi sporite

* Tătarii.

prin ele. În privința adaosului despre prietenul său, acel Basarabă de care se arăta aproape îndrăgostit, și întîmpinarea despre întîmplările viitoare ale țării lui Sănislav, l-ar fi îmbrățișat dacă ar fi descălecat la Curte, căci îi deschidea dintr-odată ochii. Orb trebuie să fi fost să nu vadă cum se întindea voievodul muntean și să creadă că interesul său nu se lovea de al aceluia. Drept era că, încolțit dinspre Severin și căznindu-se să țină în picioare stavila ridicată, mai trebuind să și bolească din pricina unui jurămînt fără credință, nu avusese timp să cugete la stările de peste Olt, totuși nu i-ar fi prins rău să se dovedească mai calm și mai prevăzător, fie și ca să nu i-o ia tata Bălaciu înainte. Să-i poarte pică ? Nicidecum. Dar dacă cneazul nu se mișcase de durere să și-o ostoiască, ci dintr-un motiv mai vechi, o prejudecare ?

Ce năzuințe se ascundeau îndărătul acelor, pline de rivnă, faptuiri ?

El nu căpătase năravul să-și bănuiască prietenii : nici unul nu-l trădase. De aceea, frămîntîndu-și mintea cu socoteala diferitelor vești primite, nu îndrăznea să meargă mai departe. Își punea cîteva întrebări și degeaba căuta să se convingă că sint cele mai însemnate : faptul că Bălăceanul nu-i scria nimic de solii răpiți și dacă, de pildă, obținuse răscumpărarea, avea aerul de a-i abate gîndul de la cursul firesc, și a i-l băga într-o fundătură, iarăși nedorită. Cum, omul care disprețuiește o moșie întinsă, cu nesecate venituri, se bucură și trece sub tăcere agonisirea a o mie-două de galbeni din pungă străină, ce după aceea pentru el se va strînge la gură pentru totdeauna ? Urmărea prietenia călugărilor și aștepta prilejul să i se ofere, slobozind prinșii tocmai în momentul cel mai prielnic ? Sau le și dăduse drumul, cuprins de remușcare, văzînd în moartea soției pedeapsa Domnului ? Dar de ce întărea cetățile de pe Dunăre, căci bulgarii nu alcătuiau o primejdie iar tătarii pe apă se simțeau ca pe foc ? Hotărît lucru, se arunca într-o adevărată groapă cu mintea ! Și totuși : nu aflase, el care știa atît de multe și dovedea mereu că prea puține îi scapă, nu aflase că răposatul Roman plătise dare de pește cavalerilor, transformîndu-le toamna în anotimp de cules ? Însă, apoi, să-

rea cu gîndul înciudat drept la fiul cel mare al Celeianului, la dispariția lui ca prin minune de sub nasul vînătorilor, de parcă s-ar fi prefăcut în fum. Unde s-a dus? Dacă nu a trecut Dunărea înot, în Teleorman ar fi... Și, vreme de cîteva clipe, stătu la pînda cugetului ce încerca să se înfiripe. Nu se înfiripa. Pe urmă, dintr-odată, aducîndu-și aminte cum vorbea tata Bălaciu de prietenul său, cumanul, lăudîndu-i meritele și ținîndu-și-l cu dragoste, ca în cele de la sfîrșit să-l privească totuși cu bănuială, își zise : Asta e cu prietenii. Trebuie să-i judeci cu dragoste, dar drept. Și să-i păstrezi, văzîndu-le greșeala ori numai aplecarea spre greșeală. Și, ca eliberat : Bălăceanul trebuie iubit, căci o merită din plin. Însă totodată, ca orice om de preț, trebuie mereu cîștigat. Ca să nu fie ispitit într-o zi să se lege cu sufletul de celălalt (Sănislav) ori, cine știe, să viseze la o stăpînire de unul singur acolo, peste Olt și în atingere cu Munteanul.

48.

În schimb, la nuntă veni. Pas de mai înțelege ceva! Avea pregătite și daruri, ca și cum n-ar fi fost de-ajuns vederea sa. Era negru de soare și de muncă, dar parcă își ținea mai trainic capul pe trup. Doi cai zburătăceau pe chipul său, totuși, și unul trăgea într-o parte, celălalt drept în partea opusă. „Tată Bălaciule — îi spuse în gînd —, ce-o fi cu armăsarii ăștia iviți în tine ? Or să te rupă !" însă cneazul ședea așa de liniștit cu cei doi trăpași ai lui, așa de împăcat, că mai degrabă părea a intra în pămînt, decît să se împrăștie. Cu genunchiul lipit de țărînă, își prezenta darurile : două blănuri de vulpe preparate, cu sclipici de aur în cute și cu, fiecare, o sculă verde, cît

oul, în bot, o pană de despicat lemne (ciudat !) și șapte ploști încrustate, cu gulerașe la gît, din piele de căprioară, făcînd totuna cu curelele lor. În sfîrșit, peste ele aruncă o pungă cu burta umflată, ceea ce dovedea că era plină.

„Mîndre sînt darurile tale ! Aproape că le puteai trimite numai pe ele".

Un fel de durere îi tulbură luciul frunții, cînd își ridică privirea, însă pe urmă zîmbi. Deveni serios :

„Nu daruri ți-am adus, ci semne".

„Semne ?"

„Și era nevoie de mine să ți le tălmăcesc".

„Aha. Tălmăcește-le dară !"

„Tocmai acolo, în bîrlogul meu și îngropat în deznădejde — începu el, sugrumat —, a fost să se nască un gînd ca acesta, turbat față de Dumnezeu, pe care voi să ți-l mărturisesc și măriei-tale, ca să nu rămîn numai eu încărcat : mi s-a năzărit anume că viața, și atunci și domniile, se țin cu viclenie. Ai o nevastă curată și muncitoare și neasemuită și cineva ți-o ia fără să clipească. Ai un copil legiuit, după fire, și iată-ți-l lovit de un trăsnet. Ai o casă și cutremurul... Sau o moșie. Nu, Cineva, nu spun cine, trebuie neapărat înșelat ! Altminteri..."

Să-l mai încredințeze că-i împărtășea jalea ? Să arunce simple vorbe într-un hău nemărginit ?

„Hm. Poate" — răspunse.

„Vulpile mele înseamnă o urare : Cată să-ți sporești însușirea asta, dacă o ai ! Dacă nu, capăt-o !"

„Slobodul dă sfat înlănțuitului ?"

„Îl primești ?" — înălță iarăși privirea. Și era arzătoare.

„Desigur".

„După năluceala-mi, vremi mai viclene stau să izbucnească. Și oameni mai vicleni — căci au primit ceva învățătură. Domnitorul va să se păstreze deasupra. Să le și să-i întreacă".

„Dar sînt două (vulpi), bag de seamă. Și jivinile acestea, ca orice sălbăticiune, nu se împacă între ele. Nu se ajută decît din întîmplare".

„Convinge-o pe soață să-și adaoge viclenia ! Oricum, acest lucru nu-i străin de firea omenească, mai ales de a muierii. Cu însușirile mielului nu se ajunge decît la tăiere“.

„Bine. Primesc primul semn. Al doilea ?“

„N-am isprăvit cu-ntîiul. Oare vulpea domnească nu trebuie s-alerge după alt soi de hrană, mai acătării ca, de-o pildă, carnea unei biete găini ?“

„Am părerea că ne crezi prea subțiați, prea strujiți în ale sufletului. Nu-ți va fi spus și ție taică-meu că vecinii ne socotesc niște ciobani ? Oare urmașii ?... Și-apoi, vînjoșenia trupului nu cumva lasă afară dintru început subțirimea minții ?“

„Fiecare leat are strujiții ei. Și nu neapărat lipsiți de vlagă. Iar vremea nu-i o vîrstă, ca la om, ca să bănuiești copilăria de mai puțină înțelepciune și bătrînețea de neputință“.

„Văd c-ai cugetat la multe acolo, în Teleorman. Pe cînd eu, în pat...“

„Al doilea semn spune că adevărații prieteni, oricît ar fi de departe, trebuie închipuiți cu ce se îndeletnicesc. Și ei, fericiții, fără să-și cunoască fericirea, se încrîncenă uneori asupra acestei pene de despicat lemne“.

„?“

„Cît despre ploști, îngăduie tot de prieteni să se atingă. Ei bine, am ținut să ciocnesc la înalta nuntă o ploscă adusă de mine“.

„De unde urmează că prietenii se înființează numai în ei, lăuntric“.

„Nu, nicidecum. Dar aerul care-i unește cu celălalt urcă, ațintind, o creastă. Acolo e un stăpîn. În prietenia lui poate doar să nădăjduiască“.

„Și ai s-o înduplеci cu galbeni ?“

„Cu dare. Însă nu mai sînt sigur, într-adevăr, că e treabă de prieteni“.

„Atunci, ia-ți-o înapoi ! Pentru că am ghicit".
„Ți se cuvine, deși s-a făcut fără voia ta".
„Ia-o, îți poruncesc !" — se încruntă.
Și, iute, Bălăceanul, aproape înfricoșat, sculîndu-se, o luă. Și-o prinse la brîu.

49.

„Auzi, Elena ! Auzi, Elena ! Tata Bălaciu te sfătuiește să fii mai vicleană".
Slabă, femeia se pierdu cu totul sub umărul lui. Ochii îi erau mari, părul, iubitul păr castaniu, cădea în șuvițe lungi și rare.
„Mă tem că vine prea tîrziu sfatul său" — răspunse, zîmbind palidă, însă fericită.
Bălăceanul, făcînd o plecăciune, vru să spună ceva și chiar începu : „Stăpînă, ..."
„Multe vin prea tîrziu, draga mea" — i-o luă înainte el, mirele. Și se întunecă numaidecît de o furie grozavă. Femeia nu-l putea vedea, stînd lipită astfel cu ceafa de umărul său, uitîndu-se poate în gol, pe lîngă Bălăcean, însă fără îndoială îl simțea.
„Nu trebuie să ne neliniștim, nu-i așa ? — zise ea. Vom recîștiga desigur timpul scurs. Atîția oameni..."
„Ei n-au decît asta de făptuit : să-și trăiască viața — se împotrivi el. Mai ales dacă devin destul de înțelepți și-și dau seama de greșeală, se apucă de treabă. Are chiar farmec, cînd îți rămîne un căpețel... Pe cînd noi... Ah, numai din vina mea..."
Ea îi astupă repede gura cu palma-i albă, cu degetele ei subțiri, fierbinți.

„Nu vorbi așa ! — rosti. Nu-ți cășuna singur un rău pe care nu-l meriți !"

„Ai așteptat prea mult ! — se scutură el.

„Și tu, măcar că nu ți se pare" — se mlădie ușor, neîndemînatică.

„Ai nutrit nădejdi după nădejdi. Le-ai țesut și le-ai deșirat, ca s-o poți lua de la capăt".

„Nu înțelegi c-am sporit o comoară ? Acum... — șovăi, se înroși, apoi încheie : — poți s-o iei !"

Bălăceanului, la trei pași, i se va fi năzărit că-i surd.

„Și ce nuntă e asta !? — strigă. O petrecere în pustietate !"

„Hai, hai, potolește-te ! Amîndoi am dorit-o. Nu mai sîntem tocmai tineri. Nu se cădea să ne dezlănțuim în mijlocul unor nebunii. Pe urmă, nu uita : toți prietenii sînt cu noi, toți ! Nu lipsește nici unul, de vreme ce și cneazul Bălaciu a sosit".

Era frumoasă doamna Elena pe cînd își dădea întreaga silință să-l scoată din apele sale și îl privea pe Bălăcean cu o, puțin speriată, recunoștință. Nu cumva îi cerea ajutor ?

„N-am decît vîrsta pe care o avea tatăl tău cînd ați venit atunci în părțile mele, să le izbăviți de tătari — începu cel din Teleorman. Cunosc că nu mă pot lăuda cu virtuți mai presus de ale altora, totuși : parcă-ți lipsește cutezanța".

„Îmi lipsește, ce ?" — tresări el.

„Cutezanța firească a oricărui bărbat sănătos de a întemeia o familie. N-o să zici că lupta ta cu dușmanii izvorăște dintr-o meteahnă, din disperare !"

„Mă biciuiești, prietene. Te sprijini pe legile firii ca să-mi treci un blestem care pe tine..."

„Nu te blestem și nu te biciuiesc. Cît despre ce crezi tu că s-ar fi întîmplat cu mine, te înșeli : mă însor din nou !"

Aceasta era într-adevăr lovitura, singura veste, pregătită un pic, boită un pic, care izbuti să-l tragă dintr-ale sale.

„Nu mai spune ! — se înveseli el. Te însori ? Cînd ? Și cu cine ? De ce n-ai adus-o pe mireasă la Curte, s-o vedem și să-i dăm tîrcoale ?“

„Serios, cneze ? Nu glumești ? — ieși de sub brațul ocrotitor doamna. Se pare că avem de ce să te fericim. Trebuie să fie...“

„A, la soare te poți uita, dar la dînsa ba !“ — rîse tata Bălaciu, și pentru fericirea lor. Doar că aduce puțin a străină, nu știu cum să vă spun“.

„Cumană ?“ — făcu el, aprins de curiozitate.

Bălăceanul adeveri din cap.

„Cumva fiica acelui Basarabă, de care...“

Cneazul iarăși adeveri. Și adăugă :

„Cea mai mică !“

„Măi, fir-ar să fie !“ — strigă el, voievodul. „Și noi care ne fandoseam înaintea ta !... Trebuie să cinstim cum se cuvine norocoasa întîmplare !“

Și, luîndu-și soția, îl împinse ușor pe Bălăcean către ieșire : în aripa cealaltă îi îmbia modest-gălăgiosul ospăț.

50.

Nu sînteţi voi în stare să-l ţineţi, atunci îl ţinem noi, le va fi spus. Maiestatea-noastră s-a înărit destul după ciuma tartarică, morţii ni i-am îngropat adînc să nu împută pămîntul, ploile au dus la vale scursurile, şi cîţiva galbeni s-au adunat în visterie, să fim vrednici a plăti o parte din soldele mercenarilor. Iar vasalii noştri, ei bine, nemaiavînd acasă moşii şi titluri prea rodnice, dornici sînt de unele noi. Banul de Severin e ca şi numit. Credincios al nostru. Ambiţios. Pas de-i lăsaţi locul ! Că şi dacă nu vreţi, tot vi-l iau pentru el. Şi pentru coroana noastră. Căci, între noi şadă vorba, recunoştinţa-i recunoştinţă, dar nu v-aţi dovedit iuţi la sînge cum vă bănuiam. Mai degrabă, dulci ca mierea şi îmbibaţi ca trîntorii. Unde matca însăşi este un trîntor, te mai aştepţi să nu piară roiul ? Cum se face că valahii vă calcă mai în fiecare zi şi fiecare noapte ? Mai tari de vîrtute ei, în zdrenţele lor, născuţi din muieri desculţe de ţară, decît voi cu nume ilustre, credinţă înaltă şi armuri fără rană ? Pretindeţi că blestematul de Litovoi are cap, dar ce, voi purtaţi încă un fund, cocoţat pe umeri ? Că vă pîndeşte toate mişcările şi vă ghiceşte intenţiile — trebuie din pricina asta să nu mai mişcaţi şi să lîncezească mintea ? Domnilor fraţi, mai că-mi venea să vă las pe mîna lui, să vă scoată şi din bîrlogul cetăţii, cum v-a scos din rest, şi să vă dea la cîini — doar şi el e vasalul meu ! Cam nebunatic şi nesupus — aud că abia s-a însurat ; o fi dorind şi dînsul să minuneze

femeia. Mie nu cred să-mi caute ceartă. Vouă în schimb... Veniţi sînteţi, pribegi de asemeni, fiindcă n-aveţi casă. V-a dat Maiestatea-Mea una, închipuind c-o s-o înfrumuseţaţi şi lărgiţi ; n-aţi reuşit. Cine-i de vină ? Aşa că treceţi-o banului meu, e mai destoinic — ştiu eu ce spun. El cu mine vom repara repede ce v-au stricat valahii. Însă cuvîntul nu mi-l iau înapoi. A voastră fie Oltenia, a voastră Cumania, potrivit celor stabilite, afară aici de ţara lui Litovoi, dincolo de a lui Seneslau. Ba nu, aşteptaţi : iată vă iau Severinul spre mai bună gospodărire şi vi-l dau pe Seneslau, deoarece s-ar putea să se închine la tătari. Mergeţi îndată de-l convingeţi altminteri, cu arma, şi dacă nu v-o place, abia atunci vă plîngeţi Sfîntului Părinte Inocenţiu. Liberi să ziceţi că v-am păcălit. La luptă, fraţi călugări ; graţia lui Dumnezeu se coboară pe fruntea voastră !

Astfel gîndea el, voievodul, schimbarea petrecută. Şi rîdea în sinea lui neagră de supărare. Fiindcă, deocamdată, cu regele Bela nu era cazul să se înfrunte. Leneşii întreţinuseră un foc domol, în care încă puteai băga mîna, Bela îl înteţise. Pe ce se bizuia ? Pînă n-avea să limpezească punctul acesta, se cuvenea să înghită şi să tacă. Fapt împlinit, ca luminiţa care se aprinsese în casă, bucurîndu-l o dată şi mîhnindu-l de o mie de ori. Ţinea ascunsă statornica toană, pentru ca Elena să nu se usuce iarăşi, acum cînd de-abia pusese puţină carne pe ea, dar era oare mai fericit Adevărul ? Şi Adevărul hotăra că el nu-şi poate lua o grijă : mult-doritul băiat întîrzia. Moştenitorul urma să fie prea mic la moartea sa. Dacă binevoia să mai vină. Nici o mîndreţe de fată nu înlocuieşte braţul bărbătesc. Şi de braţ avea nevoie.

Pe de altă parte, neapărat că norul se îndrepta asupra „Cumaniei". Bondarii bîzîiau pe Dunăre. Corăbii înţesate. Nu multe însă destule. Din care, scufundînd cîte una, irosea bunuri veneţiene. De-ar debarca la Turnu sau Zimnicea, să simtă crivăţul Bălăceanului ! Pe lipitorile ce se tîrau pe uscat le strivise Bărbat, aproape sub privirile lui

Bela. O fi rîs ăsta în barbă din vîrful turnurilor de la Severin ? Ori şi-a muşcat buzele şi mîncat mustăţile ?

Şi în timpul acesta, Sănislav nu vrea să audă de el. De tata Bălaciu, da, este gata să-l sărute pe amîndoi obrajii şi împreună să alunge în fluviu pe duşmani, ba şi să cheme pe tătari în sprijin, cum cneazul din Teleorman nu-l sfătuieşte dar de el se fereşte ca dracul de tămîie. Asta-i era inima lui de român ?

Rînduindu-şi ultimele treburi ca să plece spre vadurile Oltului, totuşi înţelege. Ia să fi fost pe dos, el l-ar fi primit pe Muntean ? Nici gînd. Şi aşa se pregătise să-i toace vama de la Slatina. Şi ar fi făcut-o dacă... Şi tot avea s-o facă într-o zi. Ce caută în coasta sa ? Şi mai ales a Bălăceanului ? Dar tata Bălaciu, ah, de ce închide ochii ?

Nu ştiu — i-a răspuns la un moment dat Bărbat, pe cînd, din slăbiciune, s-a plîns, după un prost obicei al altora, nu al său. Şi nu doresc să ştiu. Hîra n-are rost între oameni care s-au cununat.

M-am cununat cu el ? — l-a întrebat. Iar făţarnicul : Ridic din umeri. Aşa năluciţi, însă eu, iarăşi, nu mă bag. N-am să trezesc tocmai eu viermuiala simţămintelor. Ele înghit orice gînd, fie oricît de drept.

Îl pizmuieşti ? Mai bine mi-ai spune repede.

Oo, închipuiri, mărite ! Mi-e chiar dor de dumnealui. Noroc că mă aşteaptă treburi.

Şi fraţiorul a plecat.

Nimeni nu-l poate ajuta să dezlege cele mai încîlcite întrebări. Întotdeauna este nevoit să se căznească singur.

Deci tata Bălaciu. Mîine va fi la dînsul. Deşi asta va fi desigur o greşeală. Îi va lega mîinile. Sănislav va cîştiga falǎ sau va sta, deopotrivă, cu braţele la spate, pe cînd în văzul său, călugării se vor oploşi sub zările ţării. El însuşi nu va cuteza. Prin Făgăraş cată să cadă oaste cu unul din fiii lui Ioachim al Sibiului. Puternică. Pregătită. Daţi naibii comiţii ăştia ! Iar el, dac-ar lucra, ar avea împotrivă : călugări, unguri, pe Sănislav ! Poate numai tătarii s-ar descurca. Dar nu mai dă îndărăt. Mîine, tata Bălaciu.

51.

La prînz, oştirea întreagă peste Olt. Fericit nevoie-mare, şi-o înşiră pentru numărătoare. Oameni puţini. Nici că s-ar putea mai sprinteni şi mai hotărîţi. Spătarul Cosain, subţirel, are zîmbre. Să-l tai şi n-ar crede c-o să stea de pomană pe vreo crivină sau c-o să hîrîie după cîrstei sau c-o să pescuiască de prin rîuri cleni şi mrene. O deprindere a răbdării ! El cum are răbdare ?

În zori, acasă la Bălăcean. Ce de acareturi ! Vitele, ca număr, s-ar pune în balanţă cu oştenii săi. Nevasta, grozav de frumoasă, dar cumva ciudată, dădăcind doi „copilaşi" ce-o privesc cam pieziş (fata în jur de şaisprezece ani, baiatul de vreo paisprezece) ar vrea să-l scoată pe bărbat din ladă, însă nu-i. E plecat de-acasă. Unde-i ? Şi fiindcă veni vorba, ca să ospăteze poporul de oşteni, era cazul să recurgă la merindele din traistă sau să facă o năpadă în preajmă ? — De la o jumătate de zi depărtare, măria-sa tot ne-ar răpi din bucate — afirmă mireasa, căci e proaspătă ca-n prima zi după nuntă. — Aha, deci ai cu ce să-i hrăneşti. — Nu numai atît. Îi voi pofti la masă, dacă pot suferi bucatele prînzului acum de dimineaţă. — Au călătorit toată noaptea. — Deoarece noi am ştiut. — Aţi ştiut, ce ? Şi unde-i cneazul Bălaciu, supusul meu ? — Pristavii noştri v-au însoţit pe de lături, să nu rătăciţi drumul, dar cînd au fost siguri că vă descurcaţi, au luat-o la goană. Însă măria-ta nu ne-a vestit. — Adevărat, nevastă. Mi-ai spus unde-i tata Bălaciu ? — E dus. — Văd bine ! La Olaha ? La brodnici ? Sau la Batu-han ? — La Sănislav. — La Sănis...? — Nădăjduieşte încă să vă-mpace. Tatăl meu... — Jupînul Basarabă ? — Întocmai. Tatăl meu s-a tot încercat să-l împiedice. — Nu! — Ba, uite, lucrurile astea şedeau sub semnul tăcerii. Bălaciu se chinuia că taică-meu ar luneca spre Sănislav. Cînd colo... — Cumanul mai presus decît valahul ! Iertare, nevestică ! — Mulţam pentru „cuman". Oare-l vei spînzura pe dragul meu Bălaciu ? — (Drag ? — era să întrebe, dar...) Sînt oare eu atît de puternic ? — Şi cum încă ! Mi-a spus mie soţul... — Orice îţi va fi spus, în locul tău l-aş scoate din pămînt pe cneaz.

— Nu pot. Judecă-mă ! E dus și s-ar putea să nu se mai întoarcă. — (Tîrfă ! — în gînd. Aievea :) Se teme el de Sănislav ! — Stăpînul său ești tu. — (De n-aș fi, crunt, simțit-o !) Acum e în gheara lui ! — Mi-e frică. — Pe mine m-ai învățat să nu-mi mai fie. (Cumana se plecă la genunchii săi.) Va reveni tata Bălaciu. Și nu va fi vina lui dacă nu va aduce izbîndă. — Oh !

La ceasurile șapte, el mai dormea, căci grijile, măcar că-l bîntuiseră în somn, nu-l putuseră trezi. Cînd, în odaie, o șopcăială măruntă. S-a luptat un timp cu ea. Apoi, a sărit ca ars. Cosain se întreținea cu cneazul Bălaciu în picioare, la o fereastră. Se lăsa înserarea.

„Ce se-aude, Cosaine ? Ai nimerit peste vreo urmă ?

„Mai bine l-ai asculta pe cneaz, măria-ta".

Și glasul Bălăceanului pătrunzîndu-i cu greu în mintea pîcloasă :

„Pe Dîmbovița vor să urce. Cotind, să pice drept asupra curții lui Sănislav. Au și urcat cale de-o zi. Dar acum așteaptă să se scurgă tot roiul pe țărm. E malul presărat cu ei la Giurgiu și la Cornățel. Iar peste munți, nu-ncape îndoială, pîndește oaste ungurească. În jur de patru mii de oameni".

„Și ce glăsuiește voievodul tău ?" — întrebă, simțind cum îi apasă în țeastă o povară moale.

„Se strîmbă la tine de departe. Parc-a înnebunit. Între două bătăi, arată că nu-i pasă. Însă cred c-a alergat la tătari".

„Aha. Știe că sînt aici ?"

„Știe. M-a amenințat că, dacă nu-ți fac vînt, mă va arde zdravăn după ce va trece primejdia asta. I-am răspuns că n-am tăria de război ca să te hotărăsc să te întorci acasă, chiar de mi-aș călca jurămîntul. A tăcut mile, dar nu înseamnă c-a iertat".

„Ți-o fi teamă".

„Nu mi-e".

„Atunci ?"

„Atunci, aștept porunca ta, ca totdeauna".

Gîndul îi fuge către nevastă. Nu a lui, ci a lui tata Bălaciu. O adevărată drăcoaică. De aceea încă nu-l bănuiește pe cneaz ? Ce poruncă să-i dea ? Cînd trebuie să stai

degeaba, mai e nevoie de vreo poruncă ? Cosain, se vede, își pune mari speranțe în rînduiala ce s-ar naște din ei doi. A înlemnit la fereastră și ascultă iepurește. Noroc că n-are urechea prea destupată. Ar fi tulit-o de mult. De spaimă sau de mîndrie. Ar fi trecut Dunărea, spunînd broaștelor că voievozii și cnejii români sînt niște stînci de cremene ce vor apuca așa chiar Judecata de Apoi. S-ar fi tot dus. Nici Tîrnova, nici Constantinopolul nu l-ar fi oprit. S-ar fi pierdut în Asia la arabi sau la turci. Aștia, da, nestatornici. Rude bune cu tătarii la care Sănislav...

„Voievodul de Argeș e mare de statură ?“ Na, c-o scăpase !

„Nu, dimpotrivă, dar...“

Într-adevăr, de ce pusese întrebarea ? Cosain îl privește cu ochi albicioși. Tata Bălaciu, mai încrezător în înțelepciunea sa (răzbătuseră prin atîtea împreună : două nunți și o-ntîmplare de pe vremuri !), se uită să primească urmarea. Însă nu-i nici o urmare. Gîndul, de la o bucată de timp, prin multe-i rătăcește, fără să prindă totul ca altădată. Murmură :

„Și cît de tulburată e Vlăsia ?“

„Cade cîte un pom, năboiește cîte o mlaștină, cîte o turmă de vite împunge în zale, șaptezeci și șapte de arcuri zbîrnie cîteodat' ; mare prăpăd nu se face. Pămîntenii se trag mai adînc în pădure“.

Drept care îi și grăiește o păsărică :

„Acolo e rost de lucru pentru Cosain. Ce zici, spătare ?“

Fericit, tînărul sare să-i sărute mîna.

„Nu, lasă prostiile ! Noi rămînem aici — spre Bălăcean. Să veghem și să-ți apărăm casele, la o adică“.

Ceea ce pe cneaz îl nemulțumește :

„Nemeritată cinstea. Totuși, fie cum vrei ! Eu aș intra în luptă. Aș da cu ei de pămînt. Cu călugării. Nu cu Sănislav, nu cu ungurii, nu cu tătarii. M-aș strădui pe aceștia să-i țin la depărtare, împăcîndu-i cumva.“

Și încă un văl îi coboară peste ochi. O, Bălăcene ! Cosain deschisese gura și uitase s-o închidă. Îl mînca din priviri pe „viteazul“ grăitor, pur și simplu fiindcă se

închipuia ţinînd strajă înspre tătari. Lipsea însă din întunericul crescînd al încăperii, de la lumina opaiţului pe care curînd stăpîna casei avea să-l aprindă, înţelepciunea lui Chindea. Dar fusese nevoie să-l lase cîrmaci lui Bărbat

Şi reîntîlnirea nu se încunună cu o îmbrăţişare, cum poate ar fi fost cazul.

52.

La 9 ale lunii, într-o sîmbătă, veste dezamăgită de la Cosain. Acolo, dacă nu se apuca de tîlhărit (însă cum să tîlhăreşti nişte oameni aşa de cumsecade ca aceia care-l întîmpinaseră cu braţele deschise şi-i înghiţiseră repede minciuna cu fugitul de la brodnicii „săi", duşmanii lor !), n-avea nimic de întreprins. Cavalerii cu cruce erau cuminţi şi nu se abăteau din drum. Mergeau trap întins către curtea pe care-o vedeau, nestricată, a lor. Sănislav, dar asta ştiau desigur şi măria-sa împreună cu cneazul Bălaciu, îi aştepta la Cetăţenii din Vale. Să-i spună ei, voievodul acela fusese dintotdeauna nebun ?

Viclean ! — mustăcea Bălăceanul. Măcar că viclenia aceasta o să-l coste.

Pe noi toţi o să ne coste — cobea el. Şi iarăşi i se învîrtejea în ţeastă mînia neagră. Rău e cînd nu te ţine cureaua.

Cumanul Basarabă, tatăl preafrumoasei :

Nu ne ţine şi gata. Am moştenit o groază de păcate, cum povestesc preoţii. Pînă ne-om curăţa...

Iar el, în gînd :

Ce vei fi moştenit de-a ieşit din tine lujerul acela ?

Tare :

Boier Basarabă, ne-a irosit trufia. Vezi tu cum vine treaba ? Vlăsienii se urăsc de moarte cu brodnicii, brod-

nicii cu voievozii din Bîrlad, ăştia cu vecinul lor Oiaha. Argeşanul m-ar suguşa pe mine, dacă m-ar prinde ; eu pe el, mai dihai, nu mi-e ruşine să zic.

Tu ai căutat împăcarea.

Am căutat-o, totuşi cît de tîrziu ! După ce am ajuns să-l duşmănesc la sînge şi să plănuiesc...

N-ai plănuit nimic pentru tine — i-o scurtă tata Bălaciu. Alta pare ambiţia ta, potrivit cu sîmburii sădiţi de marele răposat Mihail !

Uimit că pentru întîia oară nu-l supără amintirea părintelui, răspunse :

Naiba să mă ia, dacă mai ştiu !

Şi ar fi vrut să adauge : De ce-mi doream cu atîta ardoare un fecior ? Nu ca să rămîn căţărat pe umerii voştrii în veac ?

Însă a tăcut.

La 11 ale lunii, luni, Ioaniţii împresurară prin surprindere Tîrgoviştea. La 12, marţi, o cuceriră. Tata Bălaciu tremura.

„Te-au apucat frigurile, cneazule ?“

„Frigurile morţii. Îmi vine să-l scot pe taica din mormînt şi să-l ucid cu încetul, arătîndu-i priveliştea. Oare el n-a urît din fundul sufletului pe cneazul din Grumazi ? Însă acum, mi-a rămas socrul. Îl iau şi mă duc. N-o să sufăr eu din pricina vrajbei tale. Pămîntul românesc este sfînt“.

„Stai, smintitule ! Nu te pripi ! Şi pe vrednicul Basarabă nu-l mîna către zid ! Du-te singur şi lasă-mi mie de zestre nevasta ! Căci îmi place socrul“.

„Gluma e glumă, dar astăzi nu-i a bună“ — se posomorî rău Bălăceanul. Deşi el doar încerca să-l oprească.

La 15, joi, primele cete de călugări se izbiră de Sănislav, care, nesăbuit, ieşise din cetate. Fu o bătălie crîncenă. Înspăimîntat, Argeşeanul devenit cîmpulungean trase porţile după sine şi puse drugul.

La 16, se auziră prin trecătorile munţilor trompeţi ungureşti, aducînd ştirea că nemulţumitului i se lua

darul — Amlaşul şi Făgăraşul — şi i se cerea chiar propria casă. Pe tata Bălaciu îl ţinea, cu vorba, şi cu greutatea socrului atîrnat de picioare.

La 17, groaza lui Sănislav.

La 18, încă o groază.

Însă la 19, luni, mîntuirea lui. Brodnicii închinaţi, Vlăsia spulberată (oare ce se alesese de spătarul său Cosain ?), urlete de lup, schelălăit de vulpe, mii de dihănii strecurate din frunzişuri, focuri şi plesne de harapnic, osînză în prăjeală umplînd aerul — tătarii. Conducătorul lor : însuşi fratele lui Batie, Berchea, Berche sau Bercu, sarsailă să-l pieptene ! Numărul călăreţilor : douăzeci de mii. Du-te, Bălăceanule, şi fă-i friptură ! (Ochii cneazului erau roşii de nesomn şi clipeau des, parcă uitaseră să mai vadă. Basarabă, credincios, se închina.)

Din două lovituri în coastele calului, ungurii fură striviţi, cîţi nu se căsăpiră pe de lături, în treacăt, de către paloşul lung, încovoiat şi nu fugiră, ducînd coada după ei pînă în bogatul oraş al Braşovului. Din alte două, călugării întorşi cu fundul în sus şi răsturnaţi din sacul armurii, ca să fie bătuţi pe cruce sau mînaţi cu vitele spre saraiuri. Unii scăpară către Olt, la mîna lui Bărbat şi Chindea, sau către mîlul apei Dunării, însă tătarii nu-i mai urmăriră. Aveau socotelile lor. O întorsătură şi iată-i călărind de sîrg spre Teleorman. „E rîndul nostru !" — tresări Bălăceanul. Şi se năpusti să dea larmă. Basarabă însă se îmbolnăvise. Zăcea sub privegherea frumoasei fiice sub un pled gros şi aiura.

Nu fu rîndul lor. Sălbaticii împliniră o jumătate de cerc şi şterseră malul fluviului, aprinzînd corăbiile trase la ţărm. Cam trei zile vînară din Vlaşca la Buzău, iar după o săptămînă erau la Tîrgul de Floci. Mîncau pastrama oilor netrecute la vreme de negustori şi ciobani şi mai duceau destule ciolane şi pentru Batu. Pe lîngă cele cîteva sute de robi, mai toţi români. Din prietenie faţă de ghiaurul Sănislav, cel de-acum pe veci îndatorat. Apoi, însîngerară Brăila, pustiiră Galaţiul şi se pierdură în stepă.

53.

Văduva lui Cosain plînge și ziua și noaptea. Elena a luat-o la sine, iar femeia aceasta pare să fi primit numai să fie auzită blestemînd. Să-i facă voievodesei sînge rău. Să sperie copilul. Dar cum s-ar fi purtat, dac-ar fi văzut trupul ciopîrțit al bărbatului ei ? Ar fi tăbărît cu ghearele și cu dinții asupra lui, stăpînului ? Căci asta pare încontinuu să pregătească. Se ferește de ea, îi înțelege durerea, însă stăruie pe lîngă Elena s-o îndepărteze. Și, din cine știe ce motiv, Elena tărăgănează. Ar asculta doar de o poruncă, după obișnuință, ceea ce el n-are inimă să dea. Bine a făptuit Bălăceanul îngropîndu-l pe spătar în bisericuța sa. Altfel, toată Curtea ar fi fost cernită.

Acum, de pildă, îi aude scîncetul la fîntînă și nu îndrăznește să se ducă la grajduri, unde are treabă. Îl trimite pe Nistor, slujitorul, la comis. Și rămînînd singur, nu-și mai poate lua gîndul de la femeie. O vede, în minte, la cei douăzeci de ani ai ei, toată în negru și i se rupe ceva într-însul. Va s-o închidă într-o mînăstire, măcar că-i păcat de tinerețe. O fi încetat cu povestea ?

Ea zice, dar el nu-și mai amintește, că i-a menit moartea de mult, cînd au vînat lupoaia cneazului Roman. Deoarece, după ce primul soțul ei s-a luptat cu fiara, gura pocită a voievodului a numit-o, trimițînd pe altul, „văduva lui Cosain". Pentru tiran, vînătorul era deci ca și mort și rangul care i l-a dat mai pe urmă n-a fost decît o înțepătură de andrea în inimă, spre a omorî strigoiul. Așa îl vedea, gemea femeia, pe unde îl purta, încredințîndu-i chipurile tot felul de porunci, ca pe un strigoi și-l pîndea să-l ucidă deplin. Și ce fericiți fuseseră, ah, înainte să cadă blestemul ! O luase din gospodăria tatălui ei, Toma Mutul din Căluiu, la treisprezece ani neîmpliniți și o dusese nu departe, în marginea Stăneștilor, într-un bordei, unde locuia singur, sărac, nebăgat în seamă și uitat de lume, căci n-avea pe nimeni. S-ar crede c-o răpise, dar nu, fiindcă părintelui ei, care nu era surd, deși poate că și asurzise un pic, îi spusese : Uite, ți-o iau, va

veni cînd i-o fi dor de mata, iar dacă vrei să vii în bordeiul meu, oricînd te-oi îngădui. Bătrînul se împotrivi doar cînd auzi de propria-i mutare, în rest nu dădu semne c-ar fi înţeles. Nu putură, ca atare, primi încuviinţarea. Totuşi, duşi au fost. Şi astfel îşi începură traiul, el învăţînd-o pînă şi cum să devină femeie, ea pe el bărbăţia şi, dacă munciră şi-şi durară casă adevărată, nu datorau nimic nimănui, întrucît porniseră de la capătul capătului. Pe taică-său n-avu poftă să-l vadă decît o dată, de două ori, şi-i plăcu că n-avea să moară în curînd, atît. El muri totuşi. Îl găsiră îngheţat la începutul unei ierni, cînd tocmai îi aduseseră lemne. Se văzu că asta voise, nu că i-ar fi lipsit ceva, pentru că pînă şi lemne avea grămadă lîngă vatră. Îşi încheiase singur socotelile, aruncase răbojul — puteau ei să-l întoarcă ? L-au legănat cu căruţa prin sat — nu ninsese încă, dar plouase mult — pînă la cimitir şi l-au astrucat. Dumnezeu avea să-l ia în pază. Cît despre ei, viaţa se grăbea să le surîdă. În iarna aceeea chiar, a născut. Primul băiat. Putea să-i facă bunici, cînd alţii abia ajung tată şi mamă. N-a fost să trăiască. L-a doborît bubatul. Următorul copil, după ce s-a stins durerea, fu fată. Ea mai trăieşte la Căluiu, în grija unei doici, dar mai bine ar fi să moară. Cu toate că n-are nici-o metehană, cu toate că, ah, dac-ar fi ea în stare să mai distingă vreo lumină, această fetiţă ar fi. Nu, nu băiatul, al treilea prunc, căci el îi trezeşte în suflet chipul bărbatului. Al bărbatului pe care, dintr-odată, printr-o vorbă blestemată, voievodul îl preschimbă în strigoi. Îl vedeţi cum trece ţanţoş acest încornorat de Litovoi ? Altul s-ar fi gîrbovit. I-ar fi căzut căpăţîna între umeri, i s-ar fi dezlegat şalele de-atîta păcat. Nu, ăsta trece ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Glasul îi răsună poruncitor, ca şi atunci cînd, intrînd în bătătură la noi, i-a cerut să-l urmeze, scoţîndu-l dintr-ale sale şi dintr-ale mele şi ducîndu-l, ducîndu-l.

El, voievodul, de astă dată îşi aminteşte. Femeia-copilă se afla, ciudat, tot la o fîntînă. Fîntîna din curtea ei. Peste gard o vedea încordîndu-şi trupşorul ca să aplece cumpăna. Cu ochiul trăgea spre ei. Erau prăfuiţi, caii musteau în spume. Gălăgioşi, călăreţii din urma sa flu-

ierau totuşi veseli sau chiuiau. Şi, deodată, îl auzi pe moş Grigore : „Ia uită-te ce casă frumoasă ! N-ar fi fost păcat să ajungă tătarii peste ea ? Şi-i de prin părţile mele şi eu n-am ştiut-o !“ „Dumneata măsoară casa, eu nevasta — se trezise că spune. Apoi strigă : Ei, nevestico, nu ne-aduci un ulcior cu apă ?“ „Cum să nu ? !“ — ciripi femeia de sub basmaua-i uşoară. Însă Tesluianul : „Cine-a înălţat gospodăria asta nu poate să nu fie şi un falnic oştean. Întreabă de stăpîn, măria-ta !“. „Trebăluieşte în spate, boierule — i-a răspuns femeia. (Mîngîia botul calului, cu degetele-i lungi, subţiri şi armăsarul se înfiora de plăcere). Dă la rindea“. „Cheamă-l“ — porunci el şi descălecă. Moş Grigore o făcuse mai devreme, împinsese portiţa şi intrase în ogradă, jucîndu-se cu duşmănia aţîţată a cîinilor, şi aşa întărîtaţi de pîlcul de oşteni ce se oprise.

Ceea ce a urmat, n-ar mai putea spune cu limpezime. Cosain şi-a lăsat soaţa, încîntată, şi l-a însoţit la Nedeia.

Femeia e nedreaptă — cugetă, auzind-o încă la fîntînă (ce naiba face, de nu mai pleacă de-acolo !), văzînd-o cu ochii minţii înveşmîntată în negru, cu obrajii fragezi sub pînza doliului. De ce se unise însă Elena cu ea ? La ce încercare voia să-l pună ? Răbdarea. Cît poate un om să aibă răbdare, cînd cineva îi urzeşte o plasă în care-ar dori să-l prindă viu şi nevătămat, îngăduindu-i încă tăria de a coborî scările vieţii, de la ruşine şi remuşcare la moarte (căci, altminteri, ar folosi lovitura pe la spate) ? Or, ele, Elena şi cealaltă, îl privesc în faţă şi clatină din cap : te-ai ars, Litovoi ! În curînd te vor înconjura toate sufletele împinse de tine dincolo, din neştiinţă ori după un plan, din nepăsare sau după o fierbinţeală a minţii — Cosain, Tesluianul, cneazul Roman şi alte cîteva sute ! Şi ai să vezi ce înseamnă bogăţie asupra semenilor pe lîngă cea, cuminte, asupra averilor ! Fiindcă, iată, lucrurile, oricîte ai avea, nu pot încinge un cerc să te strîngă, eşti slobod de ele, însă oamenii împletesc un lanţ însufleţit, cu simţămintele, voinţele şi nevoinţele lor, de care în zadar te zbaţi ca să scapi !

Pentru ce caută să-l pedepsească femeia aceea mai că înţelege, măcar că motivul, bănuieşte, se adînceşte cam

mult. Dar de ce Elena ? A simțit dezamăgirea din glasul său cînd întreabă de fetiță ? Se răzbună pentru cît a silit-o să aștepte, oferindu-i în loc de împliniri de atins, doar speranțe mereu amînate ? Oare el nu-și amînă îndeplinirea menirii ce-i pare că i-a lăsat Dumnezeu ? În cale îi vor sta muierile ? E adevărat că prin ele trece viitorul, însă nu trece prea încet ? Ce le mistuie pe ele, domol dar sigur, nu-i odrasla care devine, într-un fel, două (cumva trei) ființe întrunite ? Totuși, isprava nu-i a unuia ? El ar trage spre închipuirea că numele neamului este Fapta, nu nașterea lui. Prea multă gălăgie stîrnesc unii aflînd că-s cutare sau cutare ca stirpe ; cîte popoare nu și-au împrumutat unele altora femeile ! Ia-l pe tata Bălaciu și spune-i că urmașul său din noua căsnicie nu va fi român ! Sau pe Basarabă și întreabă-l ce pămînt apără ! Ar zice, uitîndu-se la tine mirat pe sub sprîncene, că al său, strămoșesc !

Mîine se va sfîrși chinul. Locul văduvei lui Cosain, Lăudat fie-i numele, este mănăstirea Tufana. Își va regăsi liniștea acolo, chit că, potrivit cu vederile lui, călugării dimprejur sînt cam eretici. Și el va purcede către Hațeg, unde aprig îl mai cheamă regele.

54.

„Din Cîmpulung dau veste — scrie Basarabă. *Măria-sa spună ce vrea, eu m-am prins să duc dajdia la tătari. Dacă-i vezi blînzi și în sălașurile lor (aud că n-au decît corturi), apoi merită s-o fac. Și să nu-și închipuie luminăția-sa că m-am schimbat doar pentru atît. Nu*

Fiind de față cînd slujbașul tătăresc, Curența, a descălecat înaintea voievodului Sănislav și observînd dovezile de cinste pe care i le-a adus poruncind «Numaidecît», m-am gîndit să iau parte la mărire și l-am lăsat pe ginere-meu să te asculte, dacă asta i-i voia, să te asculte zic, pînă stăpînul meu o să-i taie nasul, și m-am numit comite de Cîmpulung, după moda ungurească, pe care, nefolositor să ți-o mai spun, Io Sănislav-voievod n-a încă primenit-o. Încolo, toate spre mai bine și la măria-ta sănătate !

Uitasem să... Adaug : fătul-voievod Voislav împărtășește aceeași credință ca și noi, căreia-i zicem creștinească. Însă de la Tîrnova s-a înființat călugăr sfînt, de rit grecesc și slujanie slavonească ! Va fi arhiepiscop al cetății de scaun și se va amesteca în treburile de cancelarie. Cale vrednică de urmat ?

Al tău supus servitor...“

55.

„Scriu măriei-tale de peste drum de Bîrlad. Vezi cum toate popoarele, cele mai mîndre, plătesc tribut la tătari. Și cum cele mari și strujite, cu regi prea-creștini, aleargă la ei. Un călugăr, Rubruc, vine din Francia și-l voi însoți, căci mergem într-aceeași țintă. M-aș mira dacă s-ar întoarce, ca eu, de pildă, să mă întorn la tine. Dar eu voi împlini porunca stăpînului meu, cum el pe-a alui său, și te voi ține la curent, fie că crezi sau nu de cuviință“.

56.

„Mîine în zori trecem Nistrul, fluviu mare și binecuvîntat ca Dunărea noastră, căreia i s-a spus, în vechime, Istrul. Români sînt și aici, ca și dincolo, pe o distanță de cîteva mile, și zău dacă n-aș vrea să nu fie. Neavînd munți să-i apere, au ajuns bieții de ei într-o stare de plîns. Își mănîncă de sub picioare, căci ce le-a fost în jur, le-au luat tătarii. Cîți nu sînt zgîrciți ori omizi tîrîndu-se pe pămînt înspre sălașul unde se află vreo căpetenie a mongolilor, tîlhăresc. Ne-au apucat într-un colț de pădure și călăreții lui Sănislav, ai lui Curența și ai regelui de apus — stăpînul lui Rubruc — au avut ce tăia. Însă îți jur că paloșul lor s-a afundat în zdrențe și mizerie. Astfel viețuiesc oamenii noștri. Cînd voi, voievozii, veți răzbate pînă la ei, veți găsi doar niște cerșetori. Dar eu zic că, măcar de sămînță, vor rămîne și furi.

Sănătate !“

57.

„Cuprinsul e de necuprins, măria-ta. Iartă-mă, nu vorbesc în dodii. Oricine-ar veni din zarea de-aici nu poate fi oprit. Ce să-l oprească ? Ciulinii ? Bărăganele ? Și-ți vei închipui că-s grîne ? Da' de unde ! Pasc mînjii învoie, eu le zic sălbatici, dar ei cică-s sloboziți și-njghebează turme după trebuința lor, Kîpceac se numește ținutul și recunosc cuvinte ale bunicului meu în graiul lo-

cuitorilor, însă printre semeni trăiește încă legenda voievodului Ploscînea, urușii îl poreclesc «geambaș» și «martir», așa se spune, nu ?

Și, la sfîrșit, mulțam de veghea strălucită în care am căzut".

58.

„Cîte scrisori s-or fi rătăcit ? Dac-o s-o duc așa, voi împrăștia pe toți călăreții măriei-sale Sănislav, schimbîndu-i în olăcari. Însă e ca și cum ți-aș trimite scrisori din iad. Mă bate gîndul că nici una nu răzbește. Cerc cu buricul degetului ascuțișului pumnalului — Curența mă bănuiește ; ce tot reped înapoi cărți cu pecete ? Stăpînul meu vrea să cunoască pînă unde ajung — îi răspund. Cine mi-o face seama, acela să plătească. Dar el nu mă crede. Stăpînul tău ? — pufnește. Și se uită pe sub sprîncene la mine. Lămile privirii lui îmi trec peste obraji. Pe a mea de la cingătoare i-aș trece-o prin inimă. Să-și amintească în clipa supremă de ce-i în stare un «kîpceac».

Am întîlnit aici un neam, Toksebicii. Sînt Toxăbeștii de la noi, Bălaciu îi știe mai bine, cu obrazul spîn și nas turtit. M-au iscodit, amirosind c-aș putea să îndrug două-trei vorbe în limba lor, ce și de unde vin, și au deschis ochii cu mare interes într-acoace. N-am prea izbutit să mă înțeleg cu ei. Își plimbă coada cu dispreț deasupra tătarilor, însă adevărul e că suferă și nu au încotro".

12 — c. 249

59.

„Neamuri supuse ca și noi, ca și noi muntenii slăvitului Sănislav, vreau să zic, deoarece pe el îl slujesc. De-ai vedea, măria-ta, cîtă mulțime de oameni se închină către tătari, te-ai grăbi să faci la fel. Aici sînt numiți tîlhari ai stepei cei ce nu pot fi luați de nicăieri și totuși există. Pălesc cînd și cînd, ziua sau noaptea, cînd nu te aștepți, tabunuri ale stăpînitorilor, dar mare stricăciune nu le cășunează, fiindcă, știe și domnia-ta, ce pagubă aduc înlăturînd cîteva picături dintr-o mare? Și, cu toate acestea, viața merge mai departe, cum acest fluviu al bulgarilor pe care îl trecurăm, și negustorii (tot bulgari, deși cel mai însemnat oraș al lor fu complet distrus, pe cît am auzit) găsesc chiar prilejuri să prospere. Și o groază de bunuri se scurg spre sălașul lui Batuhan din Sarai . De mirare cum și noi ne scurgem cu lucrurile".

60.

„Un amănunt ce-ar putea să te intereseze, măria-ta : ai avut un om de încredere, mă rog, un slujitor pe nume Oaneș pierdut cu ani în urmă și rămas fără știre de viață și voință? Căci, printre multele neamuri întîlnite aici, la curtea cerescului Sartaș, feciorul hanului, s-a auzit de un rob de viță aleasă care cerșea răscumpărare din părțile noastre, anume din țara Oltului, unde spunea că s-a născut și a făptuit minuni de vitejie ca pupilă a voievodului de acolo. Tu ești acela? Eu am prins zvonul din gură de bolohoveni, cum sînt cunoscuți românii

din miazănoapte (vecini cu maramureșenii), ce-și plimbă solii prin această stăpînire, doar cu mai mare obișnuință. Îi mișcase stăruințele robului, povesteau. De fiecare dată cînd afla pătrunderea în sălaș a unui suflet de valah (și se întîmpla ca mai des de la ei să vină respectivul), nefericitul se cutremura în lanțurile sale și, încercînd să le rupă, se plîngea temnicerilor după libertatea-i trecută, descriind în chip de vis meleagurile părăsite. Și omenia unora răsufla printre gratiile strașnicelor lor porunci. Îi găseau crezare și poate nădăjduiau vreun cîștig dinspre zările aurului zugrăvite de închipuirea nebunului, fiindcă totuși îl socoteau astfel. Fapt este că au luat legătura cu cîte unul de-al lor, rugîndu-l să mijlocească... Bolohovenii au îndreptat, zic, în două rînduri trimiși către tine. N-au ajuns? M-au înconjurat, deci, cu sporită atenție cînd au cunoscut că-s «muntean». Le-am mărturisit cît se cuvenea, și iată-mă purtător de cuvînt al dînșilor față de înălțimea-ta. Numai că, din păcate, eu nu știu cine fu acest Oaneș; de aceea întreb.

Cu salutare...“

61.

„Îmi dau seama că n-ai cum să răspunzi, strălucite. Îmi dădeam de cînd ți-am scris ultima oară. Așa încît mă vei ierta că, de capul meu mi-am pus în cîrcă sarcina de a vedea ce-i cu năbădăiosul rob și a-i pregăti, de era cu putință, mîntuirea.

N-a fost. Nu fiindcă măria-ta mi-ar fi precupețit cheltuiala (la urma urmelor, sînt destul de bogat și mi-ar fi sărit în ajutor și averea lui ginere-meu, dacă te-ai fi dovedit zgîrcit), dar căposul la care-am pătruns, cu nesfîrșite greutăți, este un amarnic certăreț cu tocmai cine-i aduce, pe tablă, desfătarea. Și am cam priceput ce-l supără la tine. Zice că te-ai ridicat în cuget împotriva ta-

tălui tău, de la care aștepta mila, ca de la un adevărat Arhanghel, și, pînă nu va învia Ocrotitorul, nu va primi pomana lui Iuda, deoarece ar face legămînt cu diavolul. «Stai așa! — îl scutur. Arhanghel sau Isus?» «Mi-e totuna! — respinge. Un țap m-a împins în iadul lumesc, și el nu poate împrumuta obrăzar sfînt!» «Te înșeli — i-am răspuns. Bănuitul țap este un căprior. Cum să spurce izvorul stirpei lui? Vino și ai să vezi! Vino și ai să trăiești! O fi săvîrșit însă vreo greșeală de tinerețe!». S-a clătinat puțin la vorbele mele, dar închiderea a fost pe-a lui: ceea ce atît a dorit refuză. Iar a doua și a treia oară l-am găsit hotărît să meargă pe această cale. Meargă!"

62.

Noua pecete pusă pe pielea-i cu ce-o va mai șterge? Pe prima a șters-o cu boala trimisă de Dumnezeu. Și-a cojit trupul, iar sufletul, dacă a fost, și l-a alungat. Uitase. Fusese atîta vreme altul, așa i se părea, cu alte frămîntări, mai aspre, și iată că se vădea același, cel care îngenunchea, cu fruntea plecată. Prima dată cu un singur genunchi. Acum cu amîndoi. Întîiul în fața unui slujbaș. palatinul, acum în fața stăpînului. Mai mare cinstea, nu? Care dintre cei, ai lui, ce-au văzut, se va fi bucurat? Căci nu se poate să nu fi fost nici unul. Ruda sa, Toma, al cărui fiu, abia născut, a primit numele Ștefan ca feciorul regal? Tocmai el, ce-și avea curtea printre ruinele celui mai grozav oraș al lui taica Traian și care acareturile și le construise din țăndări de mult-vestite și sfinte cărămizi? Ce însemna umezeala din ochii regelui cînd

îl privea pe hațegan, mai-mai să-l îmbrățișeze, și ce mîna înmănușată coborîndu-i pe umeri ca un porumbel ? Numai recunoștința firească datorată unei gazde ? E drept că stătea țeapăn la atingere cneazul și nu aproba decît atunci cînd el, Litovoi, găsea de cuviință să îngăduie cuvintelor regelui înveșmîntarea într-un sens și pentru ei. Totuși Bela încercase iarăși să strecoare în pergament chichița privitoare la ocrotitorul său. Să scape de judecată, în caz de... Să poată adică chema bunăvoința crăiască. de i-ar fi în primejdie capul. Să-și poată trăda legiuitul voievod la primul semn și fără semn. Dar legiuitul (și îngenunchiatul) s-a ținut tare. Mîrîind. Mîngîiat cu smerenie de călugărul-dascăl Eutimie.

Și nu era ciudat că depusese jurămînt de umilință înaintea străinului în chiar locul bătrînei cu nume îngemănat, Ulpia și Sarmizegetusa, cum i-a deslușit mai tîrziu călugărul ?

Aproape că-l pizmuia pe Sănislav. Din pricina privilegiului de a-și schimba stăpînii ? Tata Bălaciu pretindea, răutăcios, că Munteanul, cu tătarii lui, era mai slobod decît el. Să-l învinovățească ? Pentru că spre aceeași părere înclina și Chindea. Nerozii ! Voiau să ia calea stepei pe urmele lui Basarabă ? Să le aducă plocon nenorocirea ? Nu cumva închipuirea înfierbîntată a lui Oaneș, a pîrdalnicului Oaneș, va fi ațîțat deja focul ? De iertat îi ierta însă numai fiindcă nu pricepuseră un anume gînd al său. Neastîmpăratul cuman îl ghicise. Cînd avea să sosească și clipa aceea ?!

Apoi. Ziua îi era plină și de alte griji. Neînsemnate. Văduva lui Cosain, așezată în lăcașul stabilit de Bărbat, fugise. Nu știa nimeni unde. Trebuia s-o caute. Prea multe vorbe înșira femeia. Și nu dintre acelea ce-ar putea să-i priiască. Dimpotrivă. Zănatica ar fi fost în stare să asmută pe unii și pe alții sau să muște ea însăși ca o adevărată lupoaică. Veșmîntul ei negru stîrnește. Ah, cît de neprihănită se arată în giulgiu-i străveziu !

63.

Prima dată cînd anul îi trece așa de greu. Poate fiindcă n-a îngropat cum se cuvine anul vechi, nu l-a alungat, măcar, departe de sine, ca toți oamenii. Ei au umblat cu colinda, cu plugușorul, sorcova, brezaia și celelalte ; el s-a mărginit să-i primească la Curte și, căznindu-se să zîmbească, le-a ascultat urările cu gîndul dus. N-ar putea spune că n-a fost veselie în preajmă-i, dar a fost fără el. De Sfîntul Vasile, fiecare și-a luat unealta cu care lucrează îndeobște și-a mînuit-o de trei ori — plugarul sapa, pietrarul dalta, croitorul acul și ața, dulgherul tesla, și-a umflat foalele fierarul — el a ridicat oare spada ? N-o s-o ridice tot anul ? Au mers doi cîte doi în grădinile lor, cu toporul și brațul de paie, și au repetat semnele și vorbele întru chezășuirea roadelor pomilor — în ce grădină a intrat el, căci, de cînd o țară întreagă e a lui, grădină nu mai are ? Și dacă Elena nu punea cărindare de ceapă, n-ar fi încercat cu nimic viitorul. Însă așa a aflat, ce ? Își amintește că a mormăit, cînd i-a spus c-o să fie iulie ploios (i-a arătat coaja lui iulie) : „Aha, n-or să năvălească tătarii !" Încolo, s-a purtat numai pe dos, Simțindu-și o slăbiciune coborînd pe andrelele grumazului, s-a culcat ca neomul în zi de An-Nou, a dat cu împrumut, și, unde mai pui, venețienilor ! N-a căutat în noaptea Trecerii să vadă cînd se deschid cerurile. Veghind, s-a rînduit doar alături de dobitoace, plîngîndu-și necazurile, cu deosebire că ele întîiași dată cu glas, el fără. Dar e și o parte bună în asta : neputînd nimeni să-l audă, însemna că nimeni n-o să moară.

La Antănăsii * a fost bîntuit de amețeli și grețuri, luînd-o înaintea copiilor. L-au frecat pe mîini și pe gît cu oțet, i-au legat rădăcină de brustur pisat la frunte. I-au descîntat de aplecate. Iar fratele Ivașcu a rînjit, aflînd. Cine-i mai gîrbov, cocoșatul sau vîrstnicul ? Și

* 16—17 ianuarie.

care se-mbuibează cînd stăpînul are din cale-afară, dumnealui ori cîinele ?

În april, după ce a dormit lung și bine, ca în zicala unchiului Marco *(avril dolce dormir)*, judecată blestemată : în sat la Dioști, unul a tăiat altuia apa la moară. Hotărîrea sa a fost : apa să vie la matca ei. Dară morarul cel nou și chior : nu, că să vină anul de apoi, cînd lucrurile se întorc cu toate la obîșie. Și-a mai îngînat și ceva în legătură cu cneazul Roman, cum că județ numai de la el primește. Drept care i-a luat capul. Să se ducă, nemernicul, să-și capete dreptatea pe lîngă răposatul ! Învățînd totodată că unele lucruri trebuie păstrate mereu în albia lor.

Totuși, la dricul aratului, au ieșit mulți cărăbuși — anul avea să fie mănos — și țăranii au făcut multe prosii, desțelenind întîia oară, locurile de două brazde s-au socotit destule, cele de trei mai puține, iar cele slabe mai deloc, ceea ce dovedea că au ținut seama de îndemnurile sale. A scormonit în suflet și a descoperit o fărîmă de bucurie.

În mai, s-a mai scuturat nițel. I s-a părut că poate, ca găina, să bea apă și pe urmă să se uite la Dumnezeu. I-ar fi prins bine un sfat. Numai că Prea-Înaltul n-avea poftă să i-l dea. Nu se va scălda încă în apa, spurcată — zice-se — a Prutului ?

A alergat un timp după femeia lui Cosain, ca să vadă unde se mutase din proprie vrere (trei schituri a schimbat nefericita!) și a tot încercat să-și ceară iertare, ca și cum ar fi avut vreun rost și ar fi reușit să-și lămurească această curioasă aplecare. A fost de fiecare dată blestemat cu vorbe grele. Dar fetița lui și-a Elenei crește și parcă nu-i de lepădat

Și deodată, nenorocirea : Chindea s-a culcat și, adormind, nu s-a mai deșteptat.

Bătrînul sfetnic ! Fără dînsul e singură lumea !

Cîți ani să fi avut, el care dusese pe umăr două domnii ? (A doua se sfîrșea ?)

64.

Apoi, la scurt timp, moartea Moșului — semn îngemănat : dispare unul, apare altul. Sau, mai curînd, apune binele ca să răsară răul. Răul care cine știe dacă nu se va dovedi bun pînă la urmă. De nu poartă dintru început un obrăzar fals. Abia apucase să verse o lacrimă în cinstea vrednicului și de veșnică-dragă amintire bunic, că de peste Dunăre, de la bulgari tata Bălaciu culese veste neagră : dădea tîrcoale malurilor și privea lung încoace un boier Dan, român de neam, ce-și zicea sieși Ban. Nu-i fu greu să-l ghicească. Și, de departe, să-i vorbească. Prea devreme, amice — îi grăia în cuget. Pricepi ce vreau să spun. Nici n-am împlinit zilele de post și de mătănii pe care întruna mi le-am propus pentru... Mai du-te și te plimbă ! Aici nu te așteaptă nimeni, ori mă înșel ? Totuși, ce n-aș da să mă împărtășesc din pățaniile și cunoștințele tale ! De pildă, ce-i pe la curtea din Tîrnova a flăcăiașului Asan Mihail și a reginei-mame Irina, ce-i dincolo, în împărăția romeilor, unde ai fost, nu-i așa ? Și iarăși : ce-i aici împotriva sîrbilor, cîtă putere găsește Comnena într-un oraș ca Raguza și într-un prinț ca acel Hulm, vasal ca și mine al regelui Ungariei ? Și ce mai unelteşte cel care l-a băgat în jug, rusul Rostislav, ginerele și ciracul aceluiași ? Dar : e adevărat că se pregătește reîntoarcerea bizantinilor la Constantinopol ? Dumnezeu să-l ție pe Vatațes ăsta, cu toate că-i de lege prea-grecească ! Ceea ce se recucerește este totdeauna sfînt.

Simțea că i se usucă gîtlejul, simțea că i se naște un fel de dragoste amară pentru acest pribeag, că vede în el un soi de Milea-Mihail, mai cuminte, pe care încă-l bănuia cu o bănuială adăugată, însă căruia începuse să-i vorbească. De ce, bătrîne ? Oare nu cercetezi și tu stările de lucruri ? Oare n-ai învățat că nu trebuie să dai greș nicicum ? Sau te mînă, pîrdalnic, dorul ?

Rămînea visător, cu mîna întinsă (arătătorul țintea, credea cu tărie, numai adevărul) în Sfat, cu aurul în palmă printre aurari, cu aurul mai îmbătător al grîu-

lui în pumn — dar asta avea să fie mai tîrziu —, cu sabia scoasă, perpetuînd mînia, cînd ar fi trebuit s-o curme față de ai săi, tot ca să nu uite a se adresa Banului Dan, călătorul oprit, încremenit pe malul drept : Nu te-aș sfătui decît să ai răbdare. Certuri în familie nu vor fi, ascultă, nu vor fi, cît timp mai sînt de adus la sînul patriei-mumă pămînturi înstrăinate, sălbăticite. Poate pe tine nu te frămîntă, poate te rîcîie doar zîmbrii răzbunării, aibi răbdare. Deschide bine ochii pe unde te duci. Mihail însuși de mi s-ar arăta, nu l-aș ierta, dar sînt pregătit și pentru asta. Mai tîrziu.

Noaptea visa de-adevăratelea. Că se plimbă într-o arcă elină, că face negoț de purici la turci (ce nume spăimos au și ăștia !) ori că urcă, într-același scop, pe Volga la Batu, bătînd palma cu Basarabă, întîlnit întîmplător într-o mare herghelie, unde sălășuiește chiar, cu piedici la picioare, Sănislav. Se scutură prin somn și urlă : Nu, astea sînt daravelele tale ! Ale mele, haihui fără patrie, alungat de un domn sîngeros ce mi-a ucis tatăl, care vor fi ? Nădejdi fără mîine, pentru care va trebui să lupt călătorind la Ohrida să-mi găsesc un episcop pe măsura romănățenilor mei, la Niceea pentru anumite legături, mai trainice decît cu puiul de curcă bulgar, și, de ce nu, la curtea lui Uroș ? — Du-te, Dane Bane, și slăvește-ți singur neamul și familia ! Vădu-te ca într-o oglindă.

Se aprinde pe ici pe colo, în Romanați, foc de paie. Se-aude că locuitorii n-ar mai lăsa pe trimișii papei să predice. C-au dispărut de curînd convertiții lor. Se leagă faptele cu ceva dinafară ? Nu poate crede. N-o să pună, firește, stavilă credinței mătușii Marena. Însă bine-au făcut pedepsind slăbiciunea obștile ! Cum bine fac cei ce stăruie în legea lor strămoșească ! Și românii, pare-se, nu și-o trag nici de la Roma, nici de la Constantinopol. Cel puțin aceasta fusese părerea Împăratului Ioniță.

Și cei din Antina și Reșca ?

Răspund vecinii :

Se laudă cu Romula lor, mica Romă, dar aia mare, ce, nu mai există ? Și cine veghează asupra măreției ei ?

Nu arhiereul din scaunul Sfîntului Apostol Petru ? se întoarce fiica împotriva mamei ?

Iar Eutemie Bălcescul :

Nu-s buni papistași, cu toate că susțin a fi din vremea lui Formos-papa. Nu liturghisesc o boabă în latină. Au atîrnat, pe cît se spune, de episcopul de Tiia, pînă la o vrajbă aprinsă ori întețită de răposatul cneaz din Celei. Atunci s-ar fi ivit și un dominican ce, răscolind în ruine, ar fi dat peste înscrisuri din vechime dovedind cum că trăiau pe o cetate vestită, Romula, și le-a băgat în cap aceasta. Nu știu să-i fi închinat vreunei episcopii catolice. Poate că, la fel cu cei de-acum de la Nedeia, or fi rămas uitați în așteptarea unui prilej.

Însă zeloșii drept-creștini din preajmă :

Ba s-ar cuveni ca fiica să se ridice împotriva mamei cînd dumneaei, pierzîndu-și bărbatul, se apucă să preacurvească.

Numai vorba asta și ar merita s-o pedepsească. O blasfemie.

65.

Poate nu-ți dai seama că e vorba de fiul lui Roman-Nicolae — îi scria după vreo lună tata Bălaciu, îngrijorat de tăcerea sa. Să trec apa și să pălesc la Nicopol, pe unde se-adăpostește ? Să-l reped pe fecioru-meu care, socot, îți este de la un timp mai drag ? N-ar fi nici o primejdie pentru noi și oamenii noștri, căci numitul Ban are doar în jur de o sută de inși, vlahi culeși de prin Pind. I-adevărat că se bucură de oarecare slăbiciune din partea bulgarilor și românilor de prin sate, dar ne-om descurca noi. Domnia-ta trebuiești scăpat de ciotul ăsta.

Nu ! — i-a trimis răspuns. Nu, cu tărie ! Vezi-ţi de treburi şi nu zgîndări nici o rană. Tu singur ai spus că pe malul celălalt clocoteşte ura şi că asupra noastră se cheamă bubele, rîia, ciuma. Pricinile nu le cunosc — sau le bănuiesc aşa : mărunte — ; vrei să le oferim motive puternice, recunoscute ?

Ce va fi gîndit Bălăceanul la acest răspuns, îi era greu de închipuit. Va fi înălţat din umeri. Şi atunci scopul său ar fi fost atins, fiindcă nu voia să se înţeleagă că n-avea inimă să se lipsească de fiinţa, fie şi pierind prin ascunzişuri, unde nu-l mai putea urmări, a pribeagului. I s-ar fi făcut ruşine. Se ruşina adesea de mai vîrstnicul său păzitor.

În schimb de cumană, grozava lui soţie, i se părea că, oricît s-ar apropia, nu va tulbura adînca lor înţelegere. Cu multă sfială, o revedea în minte pe femeia aceea şi se cutremura de minunăţie. Cînd ajunsese prima oară, în imprejurarea luptelor (altora) cu cavalerii şi bărbatul nu se afla acasă... Cum l-a primit cu dîrzenie... Cum, mai apoi, venind la Nedeia cu tatăl ei, Basarabă, întors de la tătari, ea l-a izbăvit de bănuiala de trădare, nu el... Însă acest ceva izvorînd de la drăcoaică şi sporind în sine se îmbina cu o cumplită neîncredere : ce puneau la cale ei patru, uniţi într-un suflet de muiere ? Îl refuzaseră cînd, de dorul lui Oaneş, le-a cerut să-l trimită pe tînăr la Curte. Şi cu Teleormanul ce faci ? Să zicem că mor mîine. Să zicem că-i apărat de rudele soţiei mele. Dar Vlaşca şi tîrgul lui Bucur, pe care le-am luat cu sudoare ? — întrebă tata Bălaciu. Avea dreptate. Mai ales că baciul vrîncean spunea că aşteaptă să se întoarcă în ţara sa de lîngă brodnici cu două oşti : una de oi nenumărate, alta de olteni număraţi, dar ca frunza bradului prin tărie. Să nu mai fie nevoit să haiducească, pocăinţa lui fiind deplină (povestea i-o adusese la cunoştinţă Bălaciu-fiul şi era foarte frumoasă cu piticul acela din pădurea de aramă ce-l mustrase că strînge comori de siniubire *, în loc să ostoiască sufe-

---

* Egoism, iubire de sine.

rința celor mulți), să se apuce iar de îndeletnicirile sale, care au fost acelea de a apăra moșia obștească și de a ajuta pe năpăstuiți.

Avea haz întrebarea pe care el, pe negîndite, o pusese atunci, aflînd : de ce trecuse ortomanul peste umărul lui Sănislav, care se întinsese pînă spre Buzău, și nu croise planuri cu Munteanul ? Păi sigur, doar nu era prost să urce în căruța acestuia, ce gonea drept către sălașele tătarilor, de care atîta se ferise și din pricina cărora fusese să-și încarce sufletul, zburînd azi un cap închinat în Tîrgul Putnei, mîine unul la Rîmnicul Sărat, poimîine unul la Căpotești !

Totuși, tata Bălaciu și Basarabă nu rămîneau mai puțin vinovați față de sine. Ce însemnase, cînd îi chemase în preajma Slatinei, alergătura lor la Cîmpulung ? E adevărat, tîrgul vamei a fost luat și fără ei și nici nu s-a băgat de seamă vreo întărire grabnică a cetății în urma călătoriei dumnealor, dar s-au dus doar ca să-l țină pe voievod de vorbă ? A urmat ciocnirea-i cu păgubașul în Loviște, ciocnire cruntă, la care dînșii iarăși n-au participat. Răspuns obraznic : că ei, adică, nu vor lupta cu frații. Și mai vrea Bălăceanul să-l prindă pe Roman-Dan ! Să se bucure, cînd ai săi îl părăsesc, că regele Bela se dovedește tare săritor la sprijin ?

N-ajunsese la cine știe ce rezultat în lupta aceea și căzuse la împăcare, hotărît să încerce și a doua oară, măcar și pentru a-și măsura puterile ; cu toate acestea, nu găsise timp de întristare. Undeva la Cornet, îl alinase privirea de o clipă a văduvei lui Cosain, după ce doi osteni, dintre care unul micuțul nepoțel Alexandru, ce nici nu isprăvise cu pojarurile și cu vărsatul de vînt, i-o aduseseră din mănăstire. Neroada îl scuipase în văzul tuturor. El rîsese cu nerușinare. Spre plăcerea și întru dezlănțuirea mulțimii de bărbați. Moș Apeș, se botezase singur, dar dacă a oftat cumva, n-a făcut-o din pricina poreclei, ci de mîndrie.

66.

Elena nu vede pe unde calcă de fericire : a mai născut o fetiță. Îi are strînși în jur pe toți cumnățeii : pe Nicolaie, pe Ivașcu și pe Bărbat ; cîțiva nepoței, precum și pe două cumnate : Arsinca și Sămina. În curînd, va să pice și mătușa Fevronia, s-o umple de daruri venețiene : pînze cu ape și cu solzi, oglinzi și altele. Va arăta ca o regină. Bărbat însuși se mișcă în felul unui paj. Întotdeauna i-au plăcut frățiorului treburile casnice și podoabele. Și nu-și ia femeie, ca să nu trebuiască să renunțe la ce-i place. Chiar și Mihail învie (într-o discuție) spre a-i aduce omagiul, cum spun latinii. Însă mătușa Marena nu mai are ușă deschisă la Papă, ca să-i procure o solie de acolo. Fetița e Iisus-ul lor. Nu s-a născut în iesle, s-a născut la o curte bogată, prețuită de bunătățile venetice, dar treacă ! Iar în timpul ăsta, țărani murdari îndură foamea, chit că au slujit în oaste. La munte sînt mai slobozi de nevoi, și fără stăpînire au trăit veacuri de-a rîndul, însă ici, în Romanați și dincolo, în Baltă, la socru, oare n-au măcinat puțin ca să dea mult ? Gurile familiei ! Ce le pasă stăpînilor de alte guri ? ! Unii au ajuns duci de Fluieră-Vînt, ca Mihail, iarăși Mihail, dar cîți s-au înjugat la plug ?

Privește și, cînd privește, gîndește. Cînd petrece — e marea sărbătoare a soției ! —, încă gîndește. Nimeni nu bănuiește că petrecerea nu se lipește de el. Dacă mîine va fi altfel în Țara Românească, nu va fi fiindcă una și cu una fac două, ci fiindcă unul și unul, oricît de săraci și neciopliți, alcătuiesc o mulțime în stare să poarte armele, să izbească în hotare impuse și să le mute, să înece în Dunăre și în Mare lifte spurcate la puținul lor. Îi e necaz, în credință, că Dumnezeu se uită cu ochii lăcrimoși, de femeie : Vai de poporul meu ! Și amenință cu Ziua de Apoi. Să vină, ei bine, să vină !

Dumnealui „logofătul“ Bălaciu (este titulușul și slujba, nouă, pe care s-a gîndit să i le dea, după tipi-

cul bizantin, ca să-l lege de Curte) n-a sosit la ospăț. A mînat-o pe soția sa, grozavă mîndrețe, ca și cum ar fi socotit pe degete și ar fi găsit că tocmai arătătorul era darul ce-i lipsea. Nu știe unde țintește, dar teafăr e, nu ciung, nu scopit, și, să țină minte, pentru ploconul trimis chiar îl îndatorează.

În schimb, s-a arătat Chindea între două înfulecături și vin, un strigoi ca și Cosain, Mihail, Oaneș, Bătrînul, deși mai altcumva, și l-a dojenit cu tăcerea, zicînd mai degrabă către fruntea-i : tu porți pe greabăn povara a mai multe domnii ! Însă, firește, putea considera că s-a îmbătat. Sau c-a luat cîmpii... Ialomiței !

Și petrecerea s-a sfîrșit așa cum începuse : cu înpărăția muierilor. Ce-a fost lăturalnic s-a împrăștiat.

67.

Apoi, dintre femei numai una : mult-dorita, presimțita în vinele sale de cînd a tresărit în sine vînjoșenia bărbătească, măcar c-a trebuit să mai umble și să n-o întîlnească decît tîrziu, și să sufere din pricină că se rînduise altuia, și că nu voia încă să-și asculte propria chemare, ci credea într-o stearpă datorie, el nevrînd s-o silească pentru că în clipa aceea ar fi pierdut tot rostul plăcerii, și gîndului tainic, și visului de aur al mîntuirii. Împlinirea venind dintr-odată, cu un pas atît de firesc, încît nici nu i-a lăsat răgaz să cugete... Ce gînd ar fi putut să se iște în preajma foșnetului mătăsos al iubirii doborînd armurile, corvoadele și dezlegînd mîngîierile, fragede fiindcă amînate, și de nedescris, întrucît nici doar visate, oricum nenădăjduite. Piele chemîndu-și chinul și, în toiul lui, devenind uitare, uitare a

trecutului, spre a se clădi vigoarea și bucuria, descoperirea sinelui și topirea-i în lăuntrul perechii. Moarte fu deplina uimire, dar moarte în care se văzu în chip neîndoielnic aruncat în durată.

68.

El călărește — brodnicii știu. Către ei se grăbește. Nu stîrnesc tătarii. Privesc în zarea sosirii sale și înnoadă pe o frînghie patru noduri de speranță : primul, voievodul ăsta de pe Olt le este prieten ; al doilea, n-are nevoie de pămînturile lor și de vămile lor ; al treilea, de negoțul lor, da, în măsura în care dumnealui, de la tătari în sus, spre chitai și de la varegi în jos, la greci, n-avu pătrundere ; al patrulea, vom prinde Dunărea, vadurile și, bine-ar fi, orașele de dincolo. Un voievod prielnic...

Iar pe Sănislav, lasă-l în pace !

Călărește. O mie-două de oameni, o nimica toată. Bunul Bălaciu-tatăl din Teleorman e cu el. Și flăcăul lui. Și tot cu el Basarabă, mult-mai-cutezătorul, căci a călătorit, auzi-ne și ne pricepe, la Batu-han !

Ce dorește ? —asta-i o altă poveste. Una mai nouă. Născocită de dînsul, dar parcă bîjbîită și de noi. Vrednică de pus în aplicare, dac-am fi avut oameni volnici. Și urîți sînt, Doamne : Litovoi are cap de cîine, iar Bălăceanul — cap negru. Bineînțeles, povestea lor se potrivește. Bucură-te, Proscînea, pe unde te-a tăiat Djebe cîndva !

E la Cursul Apei — vama lui Sănislav. Se răzgîndește ? Nu, nicidecum. Iată-l și la Buzău. Delegația noastră îi prezintă patru punturi. În ăstea va trebui să se înțeleagă cu noi, în rest, celelalte, privitoare la ți-

țînele lumii, îi sînt libere. Chiar încîntător ce va face pe sub podgorii. Dacă Basarabă și Bălăcenii se vor hotărî să mi-l ajute.

Știam noi că omul ăsta nu atîrnă ! Nu i-au fost necesare decît puține cuvinte — să apere ce-i de apărat într-al nostru, să ia dacă și noi... Și azvîrli șir continuu de la Cornățel la Brăila. Vom putea, obșteni, mîna turmele spre Orașul de Floci în zorile zilei de mîine !

69.

„Nu te temi de ce va spune prietenul vostru Sănislav ?" — îl întrebă deodată pe tata Bălaciu, sfredelindu-l cu privirea. (Oare ghicise, în sfîrșit ? Oare era un naiv fără pereche și prihană ?)

„Mă tem de ce va simți față de măria-ta. Și e păcat. De ce va spune, nu-mi pasă. Aș putea oricînd să-i amintesc că pămînturile acestea nu erau ale lui. Ba, într-un fel, chiar erau ale mele, fiindcă românii veneau adesea măcar să-mi ceară sfat. Și apoi, dumnealui nu putea să le cucerească. S-ar fi supărat cu tătarii."

A zîmbit, ținîndu-se în șa cam spre spate, astfel ca zîmbetul să meargă mai degrabă în sus decît spre cneaz.

„Ai întotdeauna răspuns — se coborî el aspru. Și... și dacă mă gîndesc la ce-am auzit că locuitorilor ăstora le-ai făcut cîte-un pustiu de bine, pedepsind de pildă tîlharii care i-au călcat cumva, cred c-o iei înainte și cu fapta".

„Isprăvile de care vorbești le-a săvîrșit mai cu seamă socru-meu Basarabă. Cît mai poate..." — rosti Bălăceanul, parcă fîstîcit.

„Dar cu îndemnul tău !"

„E-adevărat, însă... Poftim ce-aș vrea să nu uiți : că oamenii aceștia aveau nevoie de apărare. Că, din cauza amestecurilor și trădărilor, nu mai găseau județ între ai lor sau îl doborau repede, căci tot repede se dovedea nedemn de încredere. Lucrurile au decurs oarecum de la sine. Mie nu-mi plăteau dări, în schimb îmi aduceau daruri. Uneori atît de bogate încît mi se face rușine".

„Blănuri de jder, ce ?" — îi strigă. Poate și deoarece o pală de vînt îi izbise în față venind de peste Dunăre.

„Să n-o luăm așa ! — ridică de asemeni glasul tata Bălaciu. Întîi că, și dac-ar prinde mezinul ăsta al animalelor, n-ar ști să-l prețuiască. Sînt meșteri doar la argăsitul pieilor mari, de lup..."

„De lup ?" — răcni el.

„Îhî — făcu Bălăceanul ca pentru sine. Apoi tare : Pe-aici bîntuie lupii".

Calul voievodului se înfioră, nu călărețul. Acesta rosti sec, aproape plictisit :

„Dar ce ? Ce, adică, primești ?"

„Miere, măria-ta. Și din bucatele cîmpului, cînd ajung să desfunde vreo fîneață și, firește, să culeagă".

„Sînt plini de miere" — se oțărî. Și fiindcă Bălăceanul nu înțelegea sau se prefăcea, hotărî răcnind :

„Hoți de codru !"

„Ba !" — strigă la rîndul său cneazul.

„Spune-o cui o avea timp să te-asculte !" — se îndîrji el.

„Tu ai, fiindcă va trebui să mai călătorești opt-zece ceasuri, ca să mîi la curte la mine, unde te simți în siguranță și..."

„N-am încredere în prietenii ăștia ai tăi, mă auzi, tată Bălaciule ?"

Te aud, sigur că te-aud — va fi gîndit Bălăceanul —, dar Dumnezeu știe ce-ai cătat aici. Ori m-am înșelat eu de multă vreme și l-am tîrît în înșelăciune și pe omul acesta ce mi-e ca un tată ?... „Greșești, măria-ta" — se trezi că doar atît spune.

„Nu m-ai chemat, cneze ! — sări de la una la alta el, voievodul. Am venit prin neastîmpărul bolii mele, darăși nu m-ai chemat".

13 — c. 249

Și, fiind mai înainte, își întoarse calul, ca pentru a-i ațîne calea.

„Hait !“ — scrîșni tatăl Bălaciu, fără să-și atingă sabia. (Oștenii erau în urmă la peste două sute de pași.) Își înghionti bidiviul și, acesta sărind, mai că-i șterse urechea cu zăbala : „Nu te-am chemat !“

„De ce ?“ se smuci el. Și, aflîndu-se în vînzoleală, parcă se vedea totuși de departe, cu ochii urmăritorilor. Copitele din spate sclipiră acolo unde șezuse botul.

„Pentru că... pentru că... — gîfîi Bălăceanul. Am vrut să mă înstăpînesc eu pe pămînturile astea !“

„Minți !“ — îl alungă voievodul.

„De ce să mint ? — șopti cneazul. (Șăgalnic ? Vîntul, nestatornic, stătuse.) Oare n-ai dorit să-ți spun asta ? E adevărul curat, cinstite domn de Tîrgu-Jiu și de Nedeia !“

„Tată Bălaciule !“ — se opri rugător dumnealui voievodul.

Însă numitul alerga acum în trap deschis înainte. Un scurt galop din partea sa.

„Ești o cutră, taică Bălaciule ! — îi aruncă, ajungîndu-l. Să-ți spun eu de ce nu m-ai chemat !“

Cneazul spinteca mai departe zarea dinainte.

„Fiindc-ai socotit c-ar fi prea devreme“ — trebui să urle.

„Și-atunci ?“ — înțepeni picioarele calului Bălăceanul.

„Atunci înseamnă că se cădea să nu vin“ — îi răspunse.

„Cum te vei strecura din mînia lui Sănislav ? N-ai lăsat lucrurile, aici, să se așeze. N-ai lăsat să se apropie firesc inimile de tine. Iar acum vrei să le ceri pînă și pădurenilor plată pentru Curte și pentru ostași. Cum însă pe mine m-ai numit fruntașul și supraveghetorul lor, de partea mea am să-i ușurez. Însă cu brodnicii te-ai chivernisit de minune“.

„Ești o cutră, taică Bălaciule ! — repetă el. Apoi, după o clipă de șovăială : Și ai o nevastă frumoasă !“

„Ia-o, dacă-ți trebuie !“ — se răsti Bălăceanul. Porni într-un galop nebunesc.

Putea să se lase mai prejos ?
Oastea, probabil văzînd în asta un semn c-ar fi să se grăbească, izbucni și ea. Praful lor îl înghițiră îndată ce reușiră să micșoreze distanța. Pe urmă, își udară picioarele în Argeș, privind, cine știe de ce, în susul apei. Ei i-au așteptat pe malul dimpotrivă.
„Măria-ta și scumpe ginere — se înființă Basarabă —, iertați-mi aiureala : ați citit rodul-pămîntului în primăvară ? Eu, da. Și aflați că, în ciuda a ceea ce de-acum sîntem siguri, că grînele au întrecut pe cele de anul trecut și pe cele de-acum doi ani, tot mai mult va fi vinul. În așa fel că, dintre doi boieri, care are mai numeroase vii, va fi mai bogat".
„În păstaia ta bunul Dumnezeu n-a înscris și negoțul, cinstite Basarabă" — i-a răspuns.
„Eu n-am spus decît o prostie, măria-ta" — se ploconi cumanul, stîrnind rîsul cîtorva căpetenii, în frunte cu tînărul Bălaciu.
Dar el :
„Pricep unde bați".
Și Basarabă, fericit, se rîndui lîngă ei, cu Bălaciu cel mic, alcătuind un pîlc de patru, ce se îndepărtă iarăși de restul oștenilor.
„Numai că — a reluat el într-un tîrziu — drumurile noastre sînt în mare parte deschise, ale lui Sănislav tăiate cu bușteni groși. Tu însuți ești unul din ei. Să veghezi strașnic la Cursul Apei !"
„Tocmai asta voiam să dezbat cu măria-ta — stărui Basarabă. Vrei să ridici un țarc împrejurul lui ? Mărturisesc că nu-mi vine la socoteală să tot cîrpesc scînduri și să înnădesc lețuri pentru păsări care pot să iasă și pe deasupra. Sănislav e un vultur, cum se înfățișează pe sine în stemă".
„Un vultur legat de picioare de către tătari !" — a pufnit.
„Îl pot slobozi cînd vor, strălucite. Rogu-te chibzuiește ! Mii de ereți care-or veni să-l dezlege pe unul ce, prin rînduiala firii, este rege. Clonțul lui nu se poate îndrepta asupra lor, fiindcă ei sînt oastea, și-apoi ar fi în primejdie să fie sfîșiat de acele clonțuri chiar mai mici. Însă asupră-ne..."

„Ți-e frică de el, boier Basarabă ?“

„Îmi e, măria-ta — plecă țeasta cumanul. Și mai știu că, atunci cînd este vorba de o țară, oricare, creșterea ei, înlăuntru, nu se cunoaște decît la urmă, nu în cirta umblării iscoadelor. Toate mijloacele de priveghere nu pot să prindă înmugurirea înceată. Te trezești doar cu bumbii plezniți. Așa am învățat privindu-te de aici, cînd erai peste Olt și nici gînd n-aveai să pășești dincoace și nici eu nu visam să te-aud cu urechile mele“.

„Lepezi deci de la tine însușirile pe care ți le-am lăudat, de iscoadă. Te-ai dus la tătari și te-ai convins că meseria aceasta lipsește ?“

„Nu lipsește, măria-ta. Dar n-aduce cunoaștere pe cît i-i faima. Iscoadele tătarilor au uluitoare simțuri, aproape să crezi că sînt în stare să-ți pătrundă în suflet ; totuși, ceea ce izbutesc ele să culeagă, se poate, cu puțină cernere, scoate din gura negustorilor. Lucruri trecătoare, măria-ta“.

După ce tăcu, odihnindu-și glasul, cumanul continuă :

„Iată, am fost la curtea lui Sănislav nu o dată, Bălaciu însuși a fost, însă n-am aflat ce se ascunde pentru că-i la lumina zilei. N-am dreptate, cneze ?“

„Cam încurcat ce spui, tată socrule, dar sînt alături de tine, dacă dorești să-l rugăm pe măria-sa să nu întindă prea rău coarda“.

„Ești mai bogat ca el, mărite voievod — se încălzi Basarabă —, ești mai viteaz, mai norocos și poate mai prevăzător. Nu-l aduce la disperare ! Cauți să-l silești să ți se supună ? Rangul lui este deopotrivă cu al tău, mîndria lui e tot atît de mare ca și propria-ți mîndrie, pe care v-o trageți din împrejurarea că sînteți pămînteni de viță veche. Uneori înțeleg că n-aveți loc unul lîngă altul, că întocmai același v-ar sade bine și că, prin urmare, unul va trebui să-l înghită pe celălalt, însă de ce nu lăsați timpul să v-aleagă ?“

„Timpul culege roua isprăvilor noastre, nu alege“.

„Atunci sînteți aleși mai demult, dar tot de vreme, prin faptele strămoșilor. Ele v-au împins încotrova și

nu mai puteți da înapoi. Însă fii înțelept, măria-ta, căci și de-aici decurge înțelepciune".

„Mulțumesc, filozofule. Dar hotărîrile pe care mi le ceri, le vom lua împreună peste cîteva zile, în sînul Sfatului. Cînd t-ei întoarce la veghiul tău, deie Domnul să nu te-apuce ploile, vei avea de urmat cele mai sigure porunci".

70.

Între treburile obștești și cele de taină, uită repede cele două-trei îngrijorări care-i locuiseră sufletul. De altfel și vecinii, în frunte cu „prea-strălucitul" rege Bela și continuînd cu Sănislav într-o parte și cu bulgarii și sîrbii într-alta, se cufundaseră parcă în beznă, de unde nu mai ieșiră pînă la sfîrșitul anului. Știa el că-i o închipuire a sa și că așa ceva nu se întîmplase niciodată, din veac, că ceva se coace oricînd oriunde, fie bun, fie rău, și că la timpul potrivit se vădește — o pîine rumenă ori un șiroi de coptură —, dar nu putu să nu se lase legănat de această liniște părelnică și să-și spună : Ce frumos ar fi ca dușmanii să-ți zacă din cînd în cînd în întuneric, ca să mai răsufli de ei ! Ca să nu-i ai pe toți deodată împotrivă și ca să le arăți un chip tare vesel, de care să se mire, cînd s-ar trezi. S-ar numi asta un răgaz de la fire, tocmai cînd ar fi înjositor să-l ceri de la respectivii. Un răgaz ce-ți cade atît de rar, încît este îndoielnic că există. Dumnezeu îngăduie oamenilor să-și dăruie ei răgazuri numai cînd hărțuiala i-a sleit, însă atunci n-au cum să-și dea seama — cad amorțiți.

Prin urmare, simți că toamna aceea îi priește. Curioasă schimbare pentru un an ce începuse cam în rîcă !

Prezicerea se adeverise și în legătură cu ploile. În jurul dîmbului lui Basarabă de pe Ialomița se pornise un potop de mai mare dragul, din care însă n-a fost nevoit să se mîntuie ca tata Noe. Va fi stat, bietul de el, lipit de cămin în casă, tînjind de tristețe sau, văzîndu-se la una din odăile strămoșilor săi, se va fi îndeletnicit cu preparatul prapurilor oilor, cele necrestate în răboj, întrucît erau prada sa. Dar mai mult ca sigur c-a îndrăznit să iasă cu țurloaiele prin apa pînă la genunchi să-și facă o slujbă ce nici nu mai avea rost. Nenăvălind tătarii, nu se va fi ivit nici altă țipenie.

Aici greșea. Firește, fără să se sinchisească. Pentru că prin năboi au răzbit totuși unii. Ajungînd pînă la Curte. Trecînd prin vama cumanului și luînd salutări, ca și un oștean de călăuză. Și cu solie aparte către voievod. Aceștia nu puteau fi decît brodnici, care ori calcă pe ape ca Isus ori o despică. Iar oșteanul lui Basarabă i-a transmis un cuvînt foarte năstrușnic : „Stăpînul a zis : Șed pe un gorgan, un *tumulus* — întreabă măria-ta pe fratele Eutimie. Sînt încredințat că dedesubt se află îngropat un mare războinic călare, poate fi scit, dar mi-ar place să fie și roman. Unul ce va fi împrumutat obiceiul. Însă să nu te aștepți din partea mea să pîngăresc lăcașul". Iar brodnicii : „Ai pus acolo un urs. L-am văzut mutînd cu umărul buturugile. Stăvilește apele, dar mai poate stăvili și altceva. Și ne-a zărit prin nori de ciudat de departe".

Avu imbold a se preface că alte lucruri îl frămîntă :

„Măi oameni buni, cum v-ați părăsit voi casele pe o vreme ca asta ?"

„Pe-aici e timp frumos — răspunse unul din cei doi bărbați. Mă cheamă Coia, adică Constantin și sînt cîteodată ghicitor. Știam că pînă la măria-ta pătrunde doar aburul ploii".

„Aha. Da'-s mlaștini străbătute..."

Cei doi zîmbeau. Al doilea se numea Mășchiu.

„Eu vreau să slujesc în oaste" — spuse acesta.

„Mă, voi, sînteți iscoade ! — se rosti el. Iertare — adăugă apoi —, parcă ziceați mai întîi c-ați fi trimiși ai obștii !"

„Şi una şi alta, slăvite voievod. Dar eu voi să încalc porunca şi să mă oploşesc pe la tine“ — reluă Măschiu.

„Ai cui, ai tătarilor ?“ — îşi continuă el vorba.

Bărbaţii tresăriră.

„Dacă ne prepuneai altfel şi ne legai cu Sănislav, trăgeam sabia !“ — rîse Coia. Dar fruntea îi era, deasupra sprîncenelor, încruntată. Avea şi mici broboane de sudoare.

„Nu certa un popor de negustori ! — se rugă Măschiu. N-o fi în stare să-şi umfle pieptul într-atît şi să şi-l întărească, încît duşmanul să se lovească de el şi să cadă ca o muscă, dar măcar o unsoare care să facă armele să ruginească, din silitră, vitriol, argint viu şi ficat de chit, poate să-ţi procure“.

La început, nu pricepu ce voia brodnicul să spună. Apoi, avînd o bănuială, întrebă de-a dreptul :

„Şi cum am căpăta siguranţa că n-ai unge şi armele mele ?“

„Asta cam aşa-i ! — se întristă Coia. Se face că un neam care-a trăit sub mai multe stăpîniri să nu poată să dovedească a-i lipsi dorul de încă una“.

Numaidecît, lui îi păru rău de întrebarea aruncată. Căută s-o dreagă :

„Nu pun la îndoială mintea şi curajul vostru. De altminteri, voi i-aţi plecat pe asupritori adesea spre nevoile voastre“.

Drept care Coia întrezări la capăt o lumină :

„Vezi ? Dacă n-am dispărut, înseamnă că nici n-am înghiţit toată otrava“.

Însă era neprevăzător ghicitorul.

„Dar aţi înghiţit destul. De aceea, n-am să vă mai silesc şi eu să înghiţiţi şi de la mine“.

Atunci se petrecu un fel de minune : cei doi începură să se certe.

„Are dreptate — făcut Măschiu. Am mîncat la c... cu nemiluita. Cu carul. Întîi ne-am îndopat zdravăn, ca să ţinem la drum, şi pe urmă, cu scoarţele mînjite — e adevărat, am pornit la tătari să le ducem alte-cele. Şi credeam că mîncăm şi noi bunătăţi !“

„Ține-ți gura ! — îl popri celălalt. Ai uitat ce ne-a spus taica Giurgiu să nu trăncănim ? O să te spînzure la întoarcere !“

El căscă ochii mari. Brodnicii nu-l luară în seamă.

„Mai slăbește-mă cu taică-meu ! — se cutremură Măschiu. Cneazul a dat demult în mintea copiilor“. Și, cu toate că mîniat grozav, se bătu cu palma peste gură. Nu se abținu. Scrîșni : „Tot ce-l îngrijază pe dumnealui acum e să-i apere fundul Mușei. Ca și cum n-ar fi copt pentru măritiș !“

„Ai înnebunit, Măschiule ! — îl luă mai blajin celălalt. Îți pierzi dreptul cum mă vezi și cum te văd. Cum o să te înfățișezi tu în Sfatul cel Mare, unde nădăjduiam să am și eu un loc lîngă tine, și cum o să înfrunți privirile cnezișorului Dragnea ?“

„Pui de cățea ! — scuipă furiosul. Fiindcă s-a pierdut obiceiul uceniciei pe la curți războinice, ăsta-și închipuie că poate cîrmui frecînd untură de pește“.

„Are sprijin la Bîrlad, adică la curți războinice, cum spui tu. Este tare prin șapte sorți în Sfat, pe cînd tu te bizui doar pe cinci. Este bogat și încă se îmbogățește, în vreme ce pe tine te ține cu ce-ți dă“.

„Ce spuneam eu ? La naiba cu taică-meu ! Și-ai să vezi cum ți-l apuc eu de gît pe cotropeanul ! Numai să vrea voievodul Litovoi să mă primească în oaste“.

De numitul voievod uitaseră cu desăvîrșire. Abia la aceste cuvinte își aduseră aminte. Îl regăsiră, cu ochii sclipind.

„Faceți-mă să înțeleg ce-i cu gîlceava“ — rosti el.

Îi explicară.

„Ați venit să mă băgați în certuri de familie ? — se supără. N-am încheiat cu toți brodnicii o învoială cinstită, avînd încuviințarea Sfatului vostru întreg ? Ce mai doriți ? Conducătorii vi-i alegeți singuri, după datina strămoșească. Eu am alte treburi. Iar tu, Măschiu, tinere, pricep c-ai fugit de-acasă !“

Coia, mulțumit de mustrarea făcută prietenului său, rîse limpede, fără stînjeneală. În schimb, fiul de cneaz căzu la picioarele lui.

„Mărturisesc : da, am fugit. Dar, cum să zic, parcă n-aș fi săvîrșit fapta de capul meu. Mai ieri îl auzii

pe taică-meu plîngîndu-se că moare fără să lase vlagă în urmă. Pe mine nu mă prețuiește. Pe Mușa nu se îndură s-o înstrăineze. E strîmtorat în Sfat, căci i se așteaptă pe curînd sfîrșitul. Acum el — și-l arătă pe Coia — a plecat cu voia-i, eu însă pentru prima dată ca și cum l-aș fi îmbrîncit. Cînd s-a dumirit că n-are cum să mă oprească, sugrumat, mi-a șoptit : Ia seama, fiule ! Te duci la un domn mare. Nu-l scîrbi ! Și din parte-mi ai a-i ura doar sănătate".

Povestea îl hotărî :

„Ridică-te ! — zise. Ai să slujești în coasta ungurilor înspre Severin. Timp de trei ani n-ai să-ți vezi țară și casă. După aceea, împlinească-se gîndul Domnului !"

Măschiu sări în picioare și dădu să-i sărute mîna. Îl înlătură blînd.

„Tot ce pot pentru tine" — îl aținti. Apoi, adresîndu-se celuilalt : „Iî va fi greu fără un om apropiat, o rudă, un prieten de suflet".

Înclinîndu-se, Coia răspunse :

„Eu unul voi duce vestea tătînelui nemîngîiat. Și, cine știe, odată..."

Astfel s-a încheiat convorbirea, întru totul ciudată prin cursul ei, cu bărbații brodnici. Iar a doua zi scăpără o altă minune.

71.

Lîngă Olt, scîncea de cîteva zile pruncul Tihomir. Curată primenire ! „Tugomir !" — gîngurea cumana.

72.

Apoi fu spartul muntelui, căruia demult îi pusese gînd rău, căci clocotea apa Jiului și o făcea să se reverse și mai și împiedica trecerea pe drumul cel mai scurt. Isprava ce i-a adus renumele de Omul Dracului. Oștenii înșiși se închinau; el îi mîna. Cu bici de foc, li se va fi părut sătenilor și pădurarilor, de se apropiau cît de puțin. Să urce în iad nu îndrăzneau. Dar el trăi două săptămîni cu slujitorii preschimbați în diavoli tăciunii, cu jariștea în jur, cu piatra încinsă sub tălpi și, cînd sosi Alexandru cu budanele de oțet, nepoțelul aproape să nu-l recunoască. Sărmanul o luă la fugă în clipa cînd se porni să tune, pîrîie și plesnească. Uneori arunca cu mîna sa lichidul din găleată peste stînca înroșită și îi venea să sară în cer de bucurie, cu bucățile desprinse. Oștenii, credincioși, se învățară repede cu nebunia aceea. Nu mai trebuia să-i dăscălească. Însă erau foarte obosiți la căderea serii, pentru că se întîmpla să adoarmă pe iarbă moale, lîngă vreun copac, măcar că pămîntul începuse să tragă a toamnă. Poate că le ajungea căldura băgată în trup în timpul zilei. Tovarășii îi tîrau cu greu către corturile din vale. Pe urmă, nu mai semănau doar a draci și a oameni, căznindu-se cu sape, coșuri, tîrnăcoape, ci a sălbăticiuni rîmînd cu ce-i lăsase Dumnezeu, cu ghearele, cu rîtul, cu colții. Ba, în amurg, cînd soarele roșcovan se lăfăia printre țepii pădurii arse, și cu spiridușii. Atunci îi iubea mai presus ca pe oricine. (Chiar și pe sine se îndrăgi un pic în vremile acelea.) Îi ocăra numai să nu se piardă obiceiul. Să nu le pară că ieșiseră din lumea omenească, ajungînd ființe de pe alt tărîm, fără stăpîni. Harnici fiind cam toți și nemeritînd de fapt sudalmele, se gîndea cu plăcere că-i va răsplăti regește. Ceea ce a și făcut mai tîrziu. Încă doi-trei nici n-au mai vrut să slujească, apucîndu-se de beție. Dar aurarii dalmați s-au purtat de minune. Au cerut să muncească doar pe băutură, cît mai tare. Și nu le-a scăzut vlaga nici după.

Calea era deschisă, la capătul lunii. Puteau trece acum șase călăreți alături, neatingîndu-și scările și, bineînțeles, căruțe, nu ca înainte numai șiruri. Cugetă să sape vreo inscripție, cum săpaseră romanii în Loviște, însă parcă îi fu rușine. Isprava sa, ca și puterea, era mai mică.

73.

„Banul“ Dan apăruse iarăși în preajma Nicopolei. Dar încă era o umbră. N-o nimerise nici de data asta. Căci bulgarii trăgeau cu ochiul dincoace, nu se știe de ce — cu nouă rîvnă. Cu aleanul celor ce, văzînd o grădină care nu-i a lor, n-ar mai vrea s-o calce și s-o distrugă, ci doar invidiază și admiră pe stăpînul ei. Ce pace printre straturi acolo și sub umbrarele copacilor, mai rari sau mai deși, însă nezguduiți de furtuni ! Să-ți odihnești sufletul nu alta, ceea ce nu e lesne nici cînd trupul ți-e odihnit ! Vorba vine : să zicem că acesta s-a bucurat de răgazul firesc de somn, că s-a îndestulat cu mîncare, este el odihnit cînd sufletul într-însul tremură ca varga ? Încît mai că nu se poate numi bunăstare numai ce-i treabă, întîmplare trupească. Așadar, privind și privnd, căutînd pe gospodar ca să-i dea binețe, cum se obișnuiește printre vecini, întrebîndu-se dacă acest vrednic ins n-ar putea și binevoi cîndva să le dea vreun ajutor, ia un cîine păzitor ori sămînță ori o găleată de apă în caz că le-ar seca fîntînile, bulgarii se făcuseră mieroși și, fără voia lor, aminteau cam des în familie de „prietenul“ lor. Nu ciocniseră un păhărel cu el, nu zăboviseră îndelung la taifas, dar... se vedeau făptuind toate acestea. De aceea, simțeau și ei că altfel se chiora

străinul acela, boierul sau banul Dan, peste gardul Dunării. Cunoșteau desigur adevărul — un fugar român cu dor de răzbunare — și-l primiseră cu cinste odinioară, găzduindu-l în patul lor mai bun ; acum nu-l mai înțelegeau. Și l-ar fi alungat cu dragă inimă, dacă n-ar fi fost bogat și, în nevoia în care-i aruncase Rusul, n-ar fi mîncat din dărnicia lui. Totuși, rămînea nu mai puțin un ghimpe. Fiindcă, de pildă, avînd poftă să trimită un plîngător la respectivul vecin, n-ar fi alergat să-i toarne la Curte ? Iar acolo cine-ar fi ascultat, flăcăul prizărit Mihail, din osul lui Asan, slăvit fie-i numele osului ? Nu, însuși Rusul, bărbosul, socrul, care zice că, dacă i-a dăruit fata, trebuie să-i ia sabia. Ca să nu-și mai poată ține stăpînirea. Cîte belele n-au curs din situația asta ! Cîte biruri n-a născocit Mihail Asan, spre a cîștigi dragostea „tătucului" ! Și cum mai cîntă popii în biserici după mitropolitul din Tîrnova, pre slavonește — nu încape îndoială, în sănătatea Măriei-Sale Cneazul Rostislav Mihailovici, stîlpul tronului ! Și cum mai joacă boierii, e drept — mai uneltind și pe la colțuri, barbă în barbă ! În timp ce ei mestecă nutrețuri mucezite. Ce vrea „bănișorul" Danciu — să nu li se mai scurgă nici măcar balele către livada vecină ? Nu întreprinde nimic ; chipurile, așteaptă să fie chemat, de mulțime de rude, să pună stăpînire pe grădina aceea. Bezmeticul ! Cîți ani are Litovoi ? Și cîți frați ? Și cine-l gîtuie pe „logofătul" Bălaciu, pavăza cea tare ? Sau cine îi arată că i se umblă prin așternuturi ? Cine pe gospodar îl învrăjbește cu craiul Ungariei, ca acesta să se scuture de un slujitor măsurat ? L-ar fi vrut alunga pe „banul" Dan cu fumurile și fluturii lui cu tot, aproape că visau o lovitură a îndrăcitului Bălaciu cel Tînăr — nu, nu, ar fi fost în stare, socotindu-i vinovați, să-i treacă prin foc și sabie ori să le răpească și rămășițele lor din avut ! — pentru a pune capăt neîndemînaticei răscoale. Se simțeau însă mici și neajutorați. Îl înjurau pe vechiul și prezentul băgăreț și-l trimiteau la satana — ceva ce-și permiteau. Cît despre Litovoi, deși „păgîn",

„schismatic“, „letin“ (prin apostazia lui taică-său), avea un merit grozav : ședea bine pe picioare.

„Cine ți-a spus ție toate astea ?“ — se rățoi el, voievodul, către plănuitul voievod al oastei, Bălaciu. Primise de curînd să slujească la Nedeia, deși parcă purta cuiva sîmbetele. Lui sau mamei vitrege ?

„Nu se cade să dezvălui numele binevoitorului. Așa că... nimeni !“

„Ia te uită la el ! Bălaciu, glumești ?“

„Nu glumesc, măria-ta. Îndeplinesc o datorie“.

„Iei în răspăr o altă datorie. Față de oaste“.

„Iscoadele sînt mai oameni decît ostașii. Mai ales cînd...“

„Pricep E bulgar“.

„Noroc că mi-ai curmat vorba“.

„De peste Dunăre, oricum“.

„Nu-ți pot adeveri nimic. Dar în genunchi te-aș ruga să mă lași să-l prind“.

„Pe cine, pe sol ?“

„Ei aș, te prefaci după năravul ce se zice că-l ai. Pe Dan !“

„Ba“.

„I-aș scăpa de o pacoste pe gazde. Nu bănuiești cîtă mînie frămîntă pe bieții oameni, mai cu seamă pe unul Stanko, județ sătesc, păcătos odinioară față de noi“.

„Să-l termine ei !“

„N-or cuteza. Se pare că nemernicul are legături înalte. Cu Rostislav, știi ?, socrul“.

„Aha“.

„Și-atunci ?“

„Să ne vedem de treabă“.

„Cum dorești. Însă am bănuiala că nu cunoști ce se petrece aici, la cîțiva pași, în Romanați“.

„Poate că da, poate că nu — îi răspunse în doi peri. Acum du-te și vezi ce-i cu solul regelui Ungariei. L-am lăsat cu Bărbat. Înlocuiește-l, trimițîndu-mi-l iute“.

74.

Cum pătrunsese vîntul în Antina.

Coborîseră cu ani în urmă pe Olteț, cu caii apătați și trei-patru sute de oi, doi frați mocani și, după pălărie, se putea presupune că veneau și mai de departe, de peste munți, din părțile Sebeșului. Dar nimeni nu i-a întrebat. S-au oprit pe dealul Sarului și, mai întîi, au săpat o fîntînă, să aibă cu ce să-și adape lighioanele. Au prins gînd de statornicie. În scurt timp și-au vîndut oile și și-au cumpărat o moșioară. Totul spre bine. Și, cum, neizbutind a risipi întreg aurul, din pricină că nu se mai găsea pămînt de cumpărat în preajmă, ascunseră oala cu galbeni sub vatra de foc, fură furați de o slugă. Prima spărtură în liniștea lor. Cugetară să ridice o biserică, dacă Dumnezeu avea să-i ajute să-l prindă pe hoț. Dar de unde! Mai tîrziu, ei înșiși mulțumiră Cerului că nu le-a împlinit dorința: ar fi făcut moarte de om și-ar fi fost păcat. Iar acum biserica trebuia clădită pentru *aceasta* mulțumire. Apoi se certară frații. Poate și din cauza averii, că o gospodăreau devălmaș și nu erau volnici a se bucura osebit de partea lor, poate din frica celui mai mare că locul ar fi blestemat și din dorul lui de a porni iarăși în pribegie. Ștefan, cel mic, i-a ținut piept, pînă cînd celălalt s-a hotărît să plece singur. I-a amintit de făgăduiala făcută lui Dumnezeu în legătură cu biserica. N-a reușit să-l convingă. Acela (pe nume Ion) i-a lăsat cîțiva bani să-i închine lăcașul pentru el și, văzîndu-și dreptul în sfîrșit smuls din devălmășie, a cumpărat o turmă de oi cu care a trecut Oltul. I s-a pierdut urma. Rămasul își orîndui cum putu mai bine viața și cît trăi, nu uită de datoria la care se prinsese. Și măcar că locuia în bordei cu familia, așeză sfînta temelie. Sortită din păcate să fie mîncată de buruieni, deoarece banii lui și ai fratelui se irosiră foarte repede, pe atît de puțin. El însă minți, cu limbă de moarte, că nu cheltuise aurul lui Ion pe biserică, ci pe alte-cele, și-i puse pe fiu-său, Stan, și pe noră-sa, Stoiana, să jure că vor strînge

din nou suma aceea arzătoare, întru împăcarea sufletului său de „tîlhar". Și că vor înălța biserica negreșit, de îndată ce va fi cu putință, altfel moaștele aduse (dintr-un loc numai de el cunoscut, încît se pare că dobîndirea lor îl costase așa de scump) vor plînge în veac. Credincioși, moștenitorii nu precupețiră nimic, ca să-i îndeplinească diata. Lucrurile mergîndu-le un timp minunat, punga umplîndu-li-se din munca cîmpului și din diverse negustorii, avură și cu ce. Iată-i, deci, nu doar înaintînd cu biserica, dar și durînd prima casă la rasul pămîntului din satul ce avea să se cheme Stănești și mai apoi Săliște. Pentru frumusețea și tăria zidurilor ctitoriei lor, Stan făcu adesea drumuri cu căruța la Antina, culegînd și cărînd din acele grozave cărămizi late, rămășițe din vremuri fără amintire. Însă la ultimul, după olane pentru acoperiș, însoțitorul, feciorul său din flori, Truică, îl ucise și-l legă de un cal pe care-l slobozi, știind c-o să-l tîrască acasă. Atîta cruzime îl sili desigur să fugă în lume, să nu mai dea ochii veșnic cu nenorocitele rude. Se pierdu și el. Durerea aproape că luă mințile flăcăiașului celui mort, Gheorghe, și mamei sale, Stoiana. În zbucium încrîncenat, aceasta dori să zidească o mănăstire pe locul unde căzuse soțul răpus mișelește, să-l strămute acolo din biserica în care-l astrucase la repezeală și să se îngroape și ea, în veșminte negre, pînă cînd Domnul avea să binevoiască s-o ia la Sine. Îl împinse la fapte pe Gheorghe și, după ce se tîrnosi vechea zidire de către episcopul Rîmnicului, de unde primi și preot, ea însăși, cu ajutorul lui moș Grigore Tesluianul, trecu fără răgaz la rostuirea bunurilor trebuincioase celei noi. Dar la Antina, căreia i se mai zicea și Romuna, viețuia obștea aceea ciudată, pe jumătate papistașă și cu mulți credincioși. Ei nu suferiră să se ridice în preajmă un lăcaș de rit grecesc. După ce lăsară să crească pereții pînă spre streașină, năvăliră cu tîrnăcoape, maiuri și ciocane și le făcură praf. Fiind sprijiniți și de cneazul Roman, măcar că ortodox, aveau îndrăzneală și nu se mai temeau de nici o împotrivire. Așa a rămas : distrugerea împlinită pentru ani numeroși. Se înverșuna Stoiana, urla și blestema, mergea pe la curțile boierilor și cnezilor (afară de Roman-Nicolae),

asmuțea preoți și călugări și sate împotriva „catolicilor" din Antina — în zadar. La Nedeia n-a pășit. Poate fiindcă nu spera nici o înțelegere, nici chiar să fie primită. Gheorghe deveni bărbat în toată firea, dar parcă era lunatic. Umbla aiurea prin mica lui moșie și întîmplările țării treceau peste el fără să-l trezească. Cnezii nu-l luau în oastea lor, socotindu-l țicnit. Abia-abia reuși maică-sa să-l însoare cu Rada, fata unui boiernaș, stăpîn pe o pădure, de la Apele Vii. Avu cu ea, ca prin vis, un fecior, pe care bunica îl boteză Elefterie (adică „liber" pe grecește), apoi trei fete. Pusă la cale de bătrîna ațîțată, această căsnicie se dovedi un fel de victorie a ei. Învîrtindu-l bine pe cuscru, respectivul deschise un schit pe pămîntul său, în hotarul cu antinenii. Ginerele fu însărcinat să-l apere și el nu găsi mijloc mai cu folos decît să le pîrjolească potrivnicilor biserica („spurcată"). Se vedea un nou Sfînt Gheorghe gata de a tăia capetele balaurului. Mai înțelept însă și în ciuda cuscrei Stoiana, Apelevianul îl împinse la pace și obținu într-adevăr ce voia : îngăduirea schitului său în schimbul potolirii ginerelui. Cei din Antina înghițiră în sec și primiră, apucîndu-se de sîrg să dreagă stricăciunile. Bătrîna mai făcu o încercare : se duse la Tiia la episcop, rugîndu-l să propovăduiască stîrpirea necredincioșilor și să ceară mitropolitului de Ohrid închiderea bisericii din Antina. Sau să îngăduie fiului ei să strîngă pe creștini și să alcătuiască oaste pedepsitoare. Episcopul ridică din umeri — era peste puterile lui : antinenii nu țineau de scaunul lui și nici de al mitropolitului. Cît despre război, o sfătuia părintește, dumnezeiește, să se astîmpere. Mai mult nu-i spuse, tăcînd desigur și jignirea suferită cînd cu sfințirea ctitoriei Stăneștilor, prin chemarea altui vlădică. Dar ea, al cărei gînd alerga nebunește, răspunse obraznic că la ce putea să se aștepte din partea unuia care trăia cot la cot cu letinii și huzurea din banii cneazului Roman. Episcopul o afurisi. Ea se duse val-vîrtej, plăti acatiste în biserica ei de la Săliște, spălă afurisenia prin harul aceluiași ocrotitor rîmnicean și pe urmă se cufundă în schimnicia Apelevianului.

Vremea se scurse. Atotputernicul celeian pierise, însă

și blîndul Grigore Tesluianul. Multe se schimbaseră. Numai Stoiana, la optzeci și ceva de ani, micuță și descărnată, cu ochii ca fulgerele, nu se schimbase. Prinzînd prilejul, după treisprezece ani de beznă, posturi și rugăciuni, reînvie dintr-odată și, întorcîndu-se acasă, își robi fiul și întreaga moșie, spre a lua de la capăt zidirea mănăstirii visate, pe locul unde-o începuse și pierduse altădată, al uciderii soțului ei, la o aruncătură de băț de Antina. Pentru paza lucrătorilor și a clădirilor înarmă toată slujitorimea, și a familiei și a Apelevianului, năimind pînă și hoți de drumul-mare. Era în anul cînd se arătase pe malul Dunării, dincolo, la bulgari, „banul" Dan și la puțin timp după ce episcopul din Tiia murise de moarte bună în patul său și se așezase în scaun un fost egumen de prin mănăstirile Rîmnicului (Vîlcii) ! Acesta, om aspru și neînduplecat, nu mai prididea într-adevăr să predice împotriva catolicilor. Iar în legătură cu obștenii din Antina și satele din jur, pretindea să fie spînzurați de limbă, fiind din cei ce abjuraseră credința ortodoxă. El, voievodul, aflase de cuvintele și purtările lui, ar fi vrut să-l aibă înlăturat, dar se temea să se amestece în treburile popilor, mai ales nepricepîndu-se la certurile lor. Hotărîse să-și ascută răbdarea.

Și deodată... Nu numai că mănăstirea aceea fusese isprăvită și schitul cel mic închinat ei ca metoc, nu numai că din ciocniri rămaseră vreo douăzeci de morți, credincioși din Antina cei mai mulți, nu numai că preotul de acolo fusese scos de barbă din amvon și răpit și risipit pe aiurea, ci și că poporul întreg din Romanați fierbea. Baba Stoiana pe de o parte, episcopul din Tiia pe de alta vorbeau deslușit de revenirea pe pămînt a lui Hristos spre a înlătura domnia lui Antihrist, înveșmîntat în sutană catolică. Bărbat credea că cel în care-și puneau ei nădejdile era „banul", însă el îl contrazicea : Fugi de-aici ! Feciorul lui Roman — Hristos ! — El însuși îi îmbrobodește pe bulgari, arătînd că tu ai tras în lege lătinească pe toți românii, silindu-i — stăruia Bărbat. — Știu ei că n-am silit pe nimeni. De

altfel, pravoslavnicul lor stăpîn nu le este chiar așa de drag. Credința lui „adevărată“ nu-i împiedică să-l blagoslovească frumușel cu înjurăturile. E prea proaspăt regăsită și și-a rostuit-o doar ca să le îngreuieze jugul. Apoi, la bunii vecini de miazăzi sînt la mai mare cinste bogomilii. — Cînd aleargă după o pradă, lupii se unesc între ei. Se sfîșie abia după ce o prind. — Va să zică ?, Va să zică, tu ești prada. Și ai putea să cazi înainte de a-și face dumnealor de petrecanie. — Mă îndoiesc. Și nu-l las pe Bălaciu să sară dincolo, ca leul între lupi. — A ta e voia ! L-ai întrebat pe părintele Eutimie de a sa părere ? — Mă îndeamnă să-i strămut pe antineni, cîți nu s-or întoarce la turma-mumă. — Hm, are dreptate pentru aici. Dar pentru la unguri ? Pentru neamurile noastre venetice ? Ce vor spune ? — Mă gîndesc zi și noapte. — Elena ? — Udă perinile cu lacrimi de rugăciune. Nu întru reușita mea, ci a răsculaților. Romanaților, zice, le sîntem datori. Antina ar trebui să dispară și acolo s-ar cădea să fie mitropolie ! — Ești pe calea cea bună, frate ! — mușcă Bărbat. Totuși, să ducă Bălaciu oastea să-i împăciuiască ? — Nu încă. Nu încă.

Și iarăși. Biserica din Antina aproape dărîmată. Baba, sfîntă de-acum, umblă cu picioarele goale. De mirare că nu-și pune coroană de spini. Cheamă în ajutor puterile raiului, angheli și arhangheli, cînd lucrează cu cele ale iadului. Acestea, îngemănate, sînt, iată : un episcop drept-creștin, judele Apelevian, Sfîntul Gheorghe-cel-Pierdut-Regăsit-Nebun, două slugi ale fostului cneaz Roman-Nicolae și, cine-ar fi crezut ?, fostul ucigaș Truică, fost de asemeni rîmlean vechi, ajuns... stareț de mănăstirea Stăneștilor. Nu se dau în lături de la nimic. Taie și spînzură. Pe temeiuri de credință. Puterea lumească nici că mai există. Să arunce asupra lor leul nedus la biserică, pe Bălaciu ? Nu încă. Nu încă. Poate mîine. Fiindcă, ciudat, Hristosul de peste Dunăre, cel care aduce sabia, nu se arată în mijlocul lor. Este că au destulă sabie ? Că n-au nici în clin, nici în mînecă ?

Din dezbinarea aceasta cîștigă grozav bogomilii.

75.

Bălaciu cu oastea la Apele Vii.

Pune tabără.

Oștenii își văd de treabă. Cînd n-au ce face vînează.

Numai voievodul (Bălaciu) stă crîncen pe cal, cu fețișoara-i spre Antina (de asta îl iubește, că-i amintește de Oaneș ?), peste așezările Apelevianului.

Apelevianul aleargă la genunchii săi. Î-i îmbrățișează. Voievodul îi poruncește să-și strîngă slujitorimea și să intre în rînduri. Stoiana rămîne fără jumătate din tăria ei.

Tîlharii. Voievodul îi tîrăște în fața judelui Apelevian. Sînt judecați în județul unde-s prinși, nu ? Aceștia cască ochii mari. Sclipiri complice, cînd descoperă pe cuscrul babei. Dar, v-ați ars, prieteni : judele, nepărtinitor, nu cunoaște pe nimeni. Pedepsele sînt demne de el : de la bătaia la tălpi la spînzurătoare. Este nevoie de acest flăcău cu statură de munte subțire (Bălaciu) ca să le îndulcească.

Episcopul de Tiia ? Voievodul îi sărută mîna. Cuviincios, îl întrebă ce se petrece în episcopia sa. Nimic — spune arhiereul. Niște blestemați de necredincioși încearcă să împiedice înălțarea unui lăcaș pentru Domnul Dumnezeul nostru Savaot ! (Adevărat, însă asta se întîmplase cu peste cincisprezece ani în urmă. Acum ar fi fost, nu-i fie cu supărare Celui din Ceruri, nițel altfel.) Despărțire plăcută, prietenesc-respectuoasă. În răstimp de o săptămînă, vlădica de Rîmnic își cheamă la sine oaia berbecată. În scaunul de la Tiia se așeză păcătosul soldat pe nume Eutimie (cam grecesc), fiu al unui Petru, Pătrașcu, din Bălcești, în fapt mîna dreaptă a episcopului de Tîrgu-Jiu.

La prînzul unei anumite zile, se înfățișează o solie a năpăstuiților din Antina. Ziseră ei : — Prea-cinstite voievod, cap al oștii bine-credinciosului voievod și domn Litovoi-Mihail din Nedeia (Bălaciu este silit să încrunte încă mai apăsat din sprîncene), șterge nedreptatea pe care ereticii ne-au făcut s-o îndurăm. Adevărata cre-

dință... cea de la Rîm... Toți de la Rîm ne tragem. (Bălaciu : nu sînteți voi vinovați : fie !)... Și solia pleacă, mulțumită că li s-a ascultat păsul și că li s-a îngăduit închinarea firească, într-un alt ținut, mai apărat, moșie dăruită lor de domnul Litovoi, Mehadia sau Ad Mediam de lîngă Banatul Severinului. Doi ocrotitori în loc de unul : domnul legiuit și stăpînul lui, regele Bela. Ca să nu mai vorbim de înalt-prea-sfințitul împărat al creștinilor, papa. Pentru credință, oamenii își părăsesc cu dragă inimă pînă și căminul. Locul lor este acolo unde îi poate ajunge vestea lui Dumnezeu.

Gheorghe ! Oare pe Gheorghe va trebui să-l lege ? Nu. Iată-l alături de fiicele sale amazoane ori arăpuști, frumoase de iau foc de la soare și aprind toți scaieții, iată-l deci (dar a fost cazul ca tabăra să se mute mai aproape, la Căluiu) descoperind că cineva e în stare a strînge și conduce oaste mai dihai ca a lui și socotind pe degete că acela care are în mînă două sute de inși cată a se supune celui cu două mii. Drept care, nu va pregeta să lupte la capătul pămîntului, la marginea tătarilor, unde și va pleca să-l întîlnească pe unul Basarabă. Însă, mai înainte, s-o aducă pe măicuța Stoiana !

Stoiana e adusă, nu legată — un fecior nu-și năpăstuiește mama, doar un fiu pe tată sau dimpotrivă, cum s-au mai cunoscut împrejurări —, dar cum preferă ea să meargă : pe jos. Maica este întrebată cu glas de miere : — Și-a îndeplinit datoria față de răposatul ei soț ? — Da, fiule — răspunde. Acum se răsucesc în groapă schismaticii și păgînii și ucigașii (cum se vor fi răsucit, era un semn de mirare, cînd pe Truică, uns o clipă stareț dincolo, urma să-l țină tot astfel la Apele Vii ? !). — Ce mănăstire își alege pentru slujba de mulțumită a lui Dumnezeu ? — La Romuna o așteaptă mormîntul. — La Strugalea din Teleorman să fie !

Pe Truică l-a osîndit să grăpeze cu trupul — o otreapă — țărîna părintească.

Apoi, doclada * lui Bărbat către sine :

* Mustrarea, dojana.

— N-au avut nici o legătură cu „banul". Iartă-mă, am apucat-o înainte cu această pustie de închipuire. Însă — și făcu o pauză supărătoare lui însuși, întrucît sinceră —, însă... (luîndu-și inima în dinți) mă temeam pentru tine. Cin' ne va duce la tătari, spre cuprinderea mării ?

76.

Basarabă cerea ajutor : se rățoia la dînsul, pe de o parte, Sănislav, pe de cealaltă, tătarii ce aveau un nou comandant, pe Burundai. Sufletul său, de asemenea : Lupa se învoise să ridice vălul și coada, dar alerga cu ultima în vînt, nebunește, și nu dădea semne c-ar dori să se oprească să-l aștepte. Unde să se ducă mai întîi ? Cum să se împartă ? Bălaciu nu era de trimis nicăieri. Înzestrat cu straja Hațegului, acum că „regele tînăr", moștenitorul lui Bela, Ștefan, se căpătase cu voievodatul Ardealului, sub numele de „duce", și se arăta hotărît să taie și spînzure singur, se cădea să rămînă pe loc pînă la deplina lămurire și să țină piept, la o adică. Așadar, el încotro să se îndrepte ? Unul fiind, cum să se rupă ? Desigur, ca orice ban nescos încă din curs, avea și el un dos : Bărbat frățiorul, umbra — pornirea lui negustorească. Totuși, parcă uitase măiestria armelor de cînd se plimba prin străinătăți. Ce știa el, de la Chilia la Sinope și de acolo la Niceea, și de la Niceea la Bizanț, îi va fi de tot atîta folos ? Se va vedea. Poate-ar fi trebuit să-l trimită mai degrabă la Roma ori la frînci.

O iluminare : îl va repezi la Basarabă pe vrednicul căpitan Măschiu și pe cneazul Alexandru, nepoțelul. Urmată însă de-o dezamăgire. Nu zadarnic se văicărea cu-

manul. Neapărat voia să-l aducă pe voievod la sine. Drăcia dracului! Și mai voia, pare-se, trăgea nădejde să se măsoare cu păgînii. Ce-l apucase? I se urîse cu binele? Nu-i ajungea că stăpînea un adevărat cnezat și tocmai pe unde înaintașii săi se împlîntaseră mai adînc, lăsînd și urmași. El nu prea se recunoștea în sîngele acestora, îi apărea cam îndoit cu apă cînd nu amestecat cu zeamă de buruieni rostogolite de vînt, dar oare nu cugetase ceva simțit pe vremuri în legătură cu trăitori în zarea kîpceacă? Pe aceia — da, și pe ăștia — nu: ce-i dădea dreptul? Ura împrejurarea că românii îi mai numeau basarabi, dintr-un motiv necunoscut, confundîndu-i cu spița sa personală, mai proaspătă? Sau credea că reușise să-și preschimbe numele în renume și dorea să-i facă demni și de acesta? Fapt este că pe unii îi năpăstuia aprig de tot, ca pe cei mai din urmă robi, în timp ce pe doi-trei, după încercări repetate, îi înălțase așa de sus, încît aproape că-i slujea. De pildă pe Clioscaur Asani, un oștean descoperit de dînsul, pe care-l purta ca pe un prinț, după oglindă bulgară, și-l însurase cu fiică-sa cea mare, la țanc văduvă, deși respectivul era doar sutaș, iar femeia cu vreo zece ani mai în vîrstă. În oaste nu-l ridica în rang, dar încolo îl încărca de cinstiri. Ba stăruise îndelung pe lîngă Bălăcean să i-o dea pe propria lui fată de soție. Și cum își susținuse cererea de pețire în fața îngrijoratului tată Bălaciu, în primejdie să-și bage în familie un fost paznic de cîmp? — Nici nu-ți închipui, ginerică dragă, cine-i flăcăul! Află că-i un Asan! Acum cînd peste Dunăre s-a istovit sămînța ilustră, rămînînd numai niște teci să ocrotească boabă străină, un Asan! — Păi bine, nu spusese că l-a găsit orfan și necunoscător de părinți și neamuri? — Oamenii își mai amintesc cîte-ceva — nu degeaba îl cheamă Asani —, și-apoi un călugăr grec ce-a trecut pe la mine, fugar dintr-o mînăstire kieveană, zicea c-a citit el o cronică rusească, unde e vorba chiar de un voievod cu numele ăsta, frate cu unul Bagubars, așa zicea. Pe prințul acesta l-au robit rușii, însă mai tîrziu n-au disprețuit a se înrudi cu dînsul, căci fiicei fiului său i-au dat soț un cneaz rus. Pot să jur că flăcăiașul meu de prin astfel de ceruri coboară. — Hm!

I-ai încropit dumneata titluri de mîndrie și vechime, fiindcă-ți place să-l privești. Dar adevărat nu știi — se împotrivea tata Bălaciu. — Cum să nu știu ? Se vede printr-însul. Om de ispravă pînă-n măduva oaselor ! — De aceea-l ții cap doar peste-o sută de ostași ? — Asta-i altă poveste. Prinț prinț, însă va trebui să-și cucerească regatul. Eu i-am procurat numai haina și armele, deoarece, însumi nefiind decît miiar în oastea voievodului autocrat măritul Litovoi (nu era exact, exces de modestie, pentru că armata sa număra cam cinci mii de voinici), nu-i puteam încredința decît o comandă mai mică. Să-și caute norocul ! Cînd s-o duce peste ape și... Supărat, Bălăceanul : Toată lumea povestește că bătrînul Asan și cei ce-au curs din el pînă deunăzi erau valahi, români ! — Am zis eu altceva ? Și tata Bălaciu va fi înghițit, cu ciudă, în sec. Nevrînd să-l supere rău pe socru și gîndind, desigur, c-ar fi rămas de pomină un pretendent țăran ialomițean la tronul Tirnovei, a trebuit să dezvăluie taina că fecioara fusese juruită lui Bărbat. Cu acest preț a scăpat.

Despre faptele de arme ale lui Clioscaur, cum îl numea în batjocură cumnatul, Bălaciu-tatăl, sau Asănel, cum îl alintau basarabii (iertare : cumanii dinspre brodnici), el, Litovoi, aflase din gura trimișilor lui Basarabă în diferite rînduri, guri care erau chiar ale cneazului : nu ieșeau alte cuvinte din ele decît ale cumanului. Și toate se reduceau la una grozavă : stăpînise, grație căpitanului său, cine și-ar fi închipuit, măcar că nu mai mult de o iarnă și-o vară, Vicina, pe care tot acesta o cucerise, și se înțelesese de minune cu genovezii, încît, atunci cînd și-a luat la revedere, și-a dat întîlnire cu ei, pe același loc, peste un an. Întrebare (de la Basarabă) : Îngăduia măria-sa să se țină de cuvînt ? Treburile la tătari stăteau ușor anapoda : de zece ori, cît Asănel domni acolo, se bătură cu capul de ziduri și în zadar, și deodată, sub biciul unuia Nogai, „Cîinele“, săriră toate în țăndări. Să fie fără grijă : Asănel și oamenii săi au avut timp, cum s-a arătat, să-și ia rămas bun.

Dar n-au nici-o pretenție încoace ? — îi strînse cu ușa pe soli el, voievodul. Și neputînd ei să răspundă,

fu nevoit să facă drumul lung pînă la Cursul Apei, la Basarabă, cu temei de oștire. Era mai bine să fie de față cu tăria la răspunsurile slabe. Mai ales cînd ea le mai și împlinește cu bănuiala. Bănuiala care are și dînsa făgașe sigure. Nu puteau avea păgînii pretenții, căci ce pregăteau, dacă ochiul gîndirii nu înșeală, urma să sfîrșească... la Constantinopol. Chemați de cineva împotriva latinilor. Nu zăboveau ei să năboiască pe alături. Însă nici n-ar fi suferit să li se bage vreunii în cale sau în spate. Legea valului. Și cînd înaintează și cînd se retrage mătură lună albia. Asănel trebuia să-și amîne întîlnirea. Și o îndeletnicire mai acătării putea să i se găsească, pînă la poalele tronului țarilor. O horă îndrăcită. În care, de pildă, să țină aripa stîngă. Basarabă pe a dreaptă. Și, dacă-i vorba de o trecere de apă... Pe malul celălalt, Gherghița lui Sănislav... Cetate cu turnuri, frumoasă. Cu zarvă. Numără clipele? Numai în pustiu nu le numără. Fiindcă pădurea Snagovului foșnește aspru. Ciobanii bucurești preschimbați în osteni. Un domn mare va trebui să ceară iertare vrînceanului: nici de data aceasta... Și tot acela viitorului rege ungur, acum simplu duce, voievod, un ins de-o seamă. De astă dată... Mai bine zis de data care vine prin Gherghița. Ce se apropie cu zgomot stins de ea, deși în turnurile-i buciumă, buciumă. Un cîntec al disperării. Nefericiții! În caz că vor să se împotrivească, cum par hotărîți. Sărmanii! Și nu atît că stăpînul lor plătește tribut tătarilor — el nu plătește ungurilor? Nu atît că dușmănia ajunsese la culme. Cît că vîna groasă a Țării se simțea strîmtorată prin acele locuri: oltenii răzbăteau prin ele cu mare greutate.

Gherghița era ca și luată, Basarabă se purta în văzul lumii spre Tîrgșor, chit că oastea și-o strecura pe furiș — cînd străjile din cîmpie dădură vestea: o dîră subțire dinspre ținutul brodnicilor, în schimb un vîrtej cumplit tulburînd fața Dunării și agățîndu-se de țuguiurile caselor și înghițind cei patruzeci de stînjeni de întăritură și sfîrtecînd cele două sute de trupuri înarmate, cum se credeau ele, — garnizoana Flocilor. Nici un oștean nu apucase să fugă. Se duseră la Domnul cu ochii larg deschiși. Dacă se poate ajunge la El prin

măruntaie păgîne. Ultimul ce mai mîrîise cumva, apoi urlase ca-n preajma cutremurului fusese Dulăul, vornicelul Ivan Butuc. Acum vîrtejul urca de-a dreptul prin albia Ialomiței.

Într-un ceas-două, Basarabă fu înturnat din drum, Gherghița scutită de pacoste, Asănel întors cu chipul în dos, Măschiu repezit spre Buzău. „N-ai a te lupta cu ei — îi poruncise acestuia. Te prefaci că ești mult mai mult și mai mare, totuși laș și fricos, și te retragi către munți. Către care vrei, fie și de la capătul pămîntului. Poate i-ai băga într-un viespar de mocani, din ăia ce n-au cunoscut niciodată stăpîn, poate i-ați mîntui împreună sau măcar rătăci pe cele coclauri. Joacă-te bine cu ei! Basarabă o să vă țină veșnic urma, și ție și lor". Și Măschiu Brodnicul plecă fără să prindă minciuna. Vina lui că n-avea o minte mai sprintenă. Însă norocul conducătorilor.

Bătălia se dădu pe apa Ialomiței, dar cea cu Sănislav pe a Sîmbetei. Fu scurtă și grea. Tătarii intrară în aripa Clioscaur ca în varză și „țarul" fu cît pe ce să cadă-n juvăț. Se salvă cu fuga, gonind bezmetic tot încotro îl trăgea ața, spre Dunăre. Voia s-o treacă pe la Cornățel. Nu mai credeai c-o să se întoarcă. Avea cu el patru tovarăși, destul cît să cucerească un tron. Se arăta însă după cinci-șase zile și, sărutînd mîna lui Basarabă, ceru să fie aruncat în luptă. Pe dracu! — făcu socrul. Ce luptă? — Cum ce luptă? Aia în care mîncară zilele alor mei și era să-mi strîngă și mie gîtul. — Ai visat, ginerică, ai visat. N-a fost decît închipuirea ta plină de vitejie. Ardeai de nerăbdarea de-a te-nfrunta cu ei! — Și nu m-am înfruntat? — Știu eu ce s-o fi petrecut în tainița minții tale? Dară de-acum te vestesc că ești mai-mare peste zece ostași. Dacă te încumeți să călăuzești asemenea ceată!

Tînărul tăcu mîlc, pricepînd. În zadar el, voievodul, stărui în șoaptă pe lîngă cuman: neînduplecat, Basarabă îl alungă și-l puse sub ascultarea lui Bucur. La sfîrșitul războiului, o să pască oile — strîmbase dumnealui din nas. Împreună cu fie-mea!

Numai că înfricoșata bătălie avusese loc. Zăceau drept mărturie leșurile a șasezeci de voinici, gemetele

oastei răsfirate pe dîmburi și rușinea : vreo douăzeci de păgîni uciși, și trei prinși, cu limba tăiată dinainte. Și-n vremea asta, a numărătorii, vîrtejul spurcat pîrjolea satele pe Argeș, nimeni neputînd isca nici măcar un vînticel potrivnic. Prilej, pentru domnii cei mari, de amintire a umilinței. Să trăiești întru mulți ani de pace, măria-ta voievod Sănislav, mîndru și tare prin tăria prietenilor și stăpînilor tăi ! Și tu, domn Litovoi, mai slobod, dar cu cît mai vrednic ?

Totuși, o parte din prăzi se întoarseră la păgubași. Fericitul care le luă fu Basarabă, sprijinit de Alexandru, în dreptul Cornățelului. Însă, spre norocul ori nenorocul lor, nu nimeriseră peste grosul pîlcurilor și el, ce aștepta mai la vale, fu însuși păcălit. Dar cînd se scurseră prin Tîrgul de Floci, se văzu că n-aveau chef să se așeze acolo. Pe paznicii lăsați îi duseră cu ei dincolo.

Mîhnirea o înlocuiră curînd ciuda și încăpățînarea. Trebuia purces cu temei, nu într-o doară, ca pînă atunci. Se întăriră cele cîteva cetăți de pămînt cu pari și împletituri, cînd nu se găsiră pietre. Lui Măschiu, care, biruitor, se întorsese cu știrea că tătarii „lui“ se... retrăseseră, i se dărui Buzăul pe vecie, împreună cu moșia din jur („să faci, dacă ești în stare, ținutul acesta o țară totuna cu țara Brodnic, însă fără s-o închini Tătarului... Altfel...“ — așa-l sfătuise). Pe Basarabă îl așeză la București, pe Alexandru la Floci, pe fiul lui Ivașcu, Vasilat, la Cornățel. Tot cu danii pentru ei și urmași. Se înzestraseră pădurile cu vălătuci și posade. Și toți fură legați prin jurămînt să se supună lui Basarabă, cu noul titulaș de „voievod al Munteniei“. Ce mai rămînea ? Ah, ca satele să-și asculte iarăși pe juzi și juzii pe cneji și cnejii pe voievod și voievodul pe marele voievod, adevăratul stăpîn și domn ! Oare era cu neputință ? Se gîndi chiar, o clipă, să-și mute el însuși scaunul dincoace, în această țară lungă, la Giurgiu, de pildă, ori Cornățel, încă pe malul apei, cum era obișnuit ; se temu de vînturile puternice și de valurile tulburi. Se mai temu de ce s-ar petrece în urma sa în Oltenia, cu toți boierii ei, cu feciorii lui Ioan, cumnățeii, și cu-ai lui Vîlc, și mai ales în Hațeg, cu Toma și copilul

Ștefan, tizul proaspătului „duce“ transilvan. Cu „banul“ Dan cel de peste Dunăre. Și ajunsese la încheierea că o schimbare în prag de bătrînețe... Dar cine spune că-i bătrîn ? N-ar rîde pînă și curcile auzindu-l ?

Zvonul umblă. Deși e tot acela, cel puțin tot acela de anul trecut, de la un timp privirile se-ndreaptă către el altcumva. Îl cercetează pe furiș sau îndrăzneț și desigur își zic : ce mult s-a puhăvit într-o lună ! Șade țanțoș pe cal, ca și înainte, însă fruntașii îl văd cam aplecat, cam într-o rînă. Este că au ghicit durerile de șale, care au început să-l chinuie ? Oștenii de rînd îl îmbracă în faldurile aceleiași admirații, îl răsfață la urma urmelor, dar cnejii se întreabă... Dumnezeu știe ce se întreabă. Și șușotesc. Vor parcă să-i ridice împotrivă-i, cît mai degrabă, pe Bălăceni. S-au plictisit așteptînd să se deștepte proștii — dau de-nțeles. Poate dura la nesfîrșit. Ei să slujească, nătîngi, pe diferite zări, în vreme ce le crește în cuib un pui străin. Ba alintîndu-l de departe, cu fariseica și dulcea mămițică de aproape : „Tugomir !“ Punîndu-și pielea la bătaie și în ureche cîlți, la îngînarea lor fățișă : „Tihomir !“ Și măcar dacă păsăroiul ar fi-ncetat să dea tîrcoale blestematei !

Netrebnicii ! Cum le aduc pe toate la calapodul lor ! Cum spurcă iute curățenii mai presus de nasul lor ! Din fericire, ce hrănesc ei amîndoi în suflete, cu-ntreaga zbuciumare și cu uimirea împlinirii, clipă de clipă, a contopirii destinelor lor, chit că ținute prin proprie voință despărțite, nu vor dibui nicicînd. Asta îl silește însă să devină mai aspru. Să-și cumpănească mai bine purtarea și să se îngrijească de icoana lui din ochiul lor. Icoană de-acum tremurătoare. Nădăjduiește din inimă să nu fie nevoit s-o ajusteze cu sabia. Să răsufle în continuare obraz la obraz cu ei și totuși să se desprindă cu un cap mai sus, mai mare. Prin înțelepciune îmbinată cu ceva patimă, nu multă. Prin obișnuința ascultării. Dar ce înseamnă că este condus a-și strînge rudele și să le măgulească, spre a și le ține în jur. Și rudele nu se lasă rugate. Frații mai cu seamă : Nicolaie, Ivașcu, Bărbat... Deoarece, prin păcatele sale, ce nu-l învredniciseră mai întîi a-i căpătui decît cu două nepoțele, adică

drepturi decurgînd din nedreptatea căşunată, strămoşeşte, viţei muiereşti, iată-l dăruindu-şi un moştenitor... Un copil care prinde azi fluturi, ieşind dintr-o bătătură „străină“, însă mîine... El n-ar mai avea nevoie să-şi mute Curtea ! O are în Muntenia şi, dacă n-ar avea-o, l-ar aştepta, clădită gata, a lui Sănislav !

Necazul era că-şi închipuise a fi încheiat pe tăcute un tîrg cu Bărbat şi mezinul nici nu visa la una ca asta. Iar nunta cu sora lui Bălaciu, în ciuda faptului că fata îi plăcea, o tot amîna, ca şi cum ar fi vrut să fie împins la însurătoare cu suliţa.

77.

Veşnica rîcă, veşnica rîvnă. Sănislav a auzit că el se împodobeşte cu numele de domn şi iată-l chemîndu-şi dregătorii şi pe vlădica de Argeş ca să-l ungă. A auzit că el cere la Niceea mitropolie, iată-i şi pe solii săi alergînd drumul uscat al grecilor, trecînd şi prin Tîrnova, pentru acelaşi lucru. La amîndoi li s-a răspuns să atîrne de sfîntul părinte din Vicina. Sănislav, nu, că este al Tartariei. Dar tu al cui eşti ? — l-ar fi întrebat patriarhul. Şi solii ar fi încurcat-o rău în privinţa lămuririi. Ar fi scăldat-o în mai multe ape, la întoarcere. Şi ar fi muiat-o în aghiasmă pe al treilea drum la Niceea. Refuz hotărît de acolo. Mai bine de el că n-a stăruit. Mai bine, într-adevăr, c-a sărutat poalele luminatului de la Vicina. De fapt, Eutemie, în locul lui, care s-a şi minunat de unele. Înalt-prea-sfinţia sa ne cunoaşte necazurile şi silele şi bucuriile — a raportat episcopul de Tiia. Tătarii înşişi îl respectă. Nu-i supusul lor, în nici un caz. Tîrgul, da, mitropolitul nici vorbă. Îi aduc chiar un fel de dajdie sub formă de daruri. Făcîndu-l să spere să-i creştineze într-o zi, de la moglan pînă la han. Ceea ce nu pare cu neputinţă, dar nici probabil.

Apoi, Voislav se procopseşte : „duce“ de Gherghiţa. Nu „cneaz“ — „duce“. Ca „regele tînăr“ Ştefan pînă ieri, pe spatele Ardealului. Şi se bolmojeşte că va fi căsătorit cu o fiică a noului voievod al Transilvaniei, Ernei. Înseamnă că nu le-ajung tătarii. Să creadă ei că-ncap în acelaşi sac regele prea-catolic şi hanul prea-păgîn ! Ar fi ca Dumnezeu cu Satana, în chipul bogomililor. Or, faptul acesta se petrece o dată la un veac, în vremuri tulburi.

Dimpotrivă, acum e limpede : unul contra altuia (Tătarul contra Ungurului — suverană-i legea) : şi în clin şi în mînecă Maghiarul cu Bulgarul (mai precis, Rusul) ; Bulgarul împărţit, sfîşiat ; mădularul mai bulgăresc (adică jumătate sîrb) dîndu-şi laba cu Grecul, cîinele şi pisica momentan înţeleşi ; Sîrbul veghind impunător (şi numai cînd şi cînd ciocnindu-se cu raguzanii). Dacă n-or să se bată uriaşii, singurii adevăraţi potrivnici, ei bine, maimicii se vor încăiera de mai mare dragul. Ades, prin ei se poartă lupta. Limpede, nu ? Precum în fundul peşterii.

El n-are pe cine numi „duce“ (poate pe Bălaciu, care s-ar topi de rîs, poate pe Basarabă, ce ar fi încîntat, dar s-ar simţi ca un tăun ţinut la rang de muscă), în schimb turmele le-ar putea „duce“ straşnic de repede să calce în picioare diverse numiri. Cu steag, dacă vreţi, nu ca hoţii.

Se bagă în vorbă unchiul Marco, veneţianul : „Eu nu zic *(mi non digo)... che la terra di Seneslao non sia...* bogata, *honorata da Dio... ossia che noi, veneziani, non c'intendiamo coi Tartari, ma... rimarcare, non è pasado nessun nostro homo, nostro amigo, per la cosidetta terra di Seneslao*“*. Şi se gîrbovise rău de cînd trudea la concluzia asta. „*Porco !* — scrîşneşte tovarăşul său, mult mai tînăr şi deci mai plin de avînt şi agerime. *Dannato ! Che cosa s'immagina ? Con che si inganna ?*“**

*E Bassaraba riceve l'ordine di... prender il duce.****
Pune-i mîna în gît, cneze ! (perdoni :* **** „voievoade !“).

---

* ... că pămîntul (ţara) lui Seneslau n-ar fi..., cinstită de Dumnezeu... sau că noi, veneţienii, nu ne înţelegem cu tătarii, dar... să se observe, n-a trecut nici un om de-al nostru, nici un prieten, prin aşa-zisa ţară a lui Seneslau. (venet.)

** Porcul ! Blestematul ! Ce-şi închipuie ? Cu ce se amăgeşte ? (idem)

*** Şi Basarabă primeşte ordin să... prindă pe duce. (idem).

**** ... Scuze... (idem).

Sau însoară-l cu vreo fiică ! Mai ai, nu-i așa ? Te văzui în putere acum opt-nouă ani, în aceeași putere ca și azi.

Nu, nu sînt eu omul care să-l trădeze pe măria-sa Sănislav, dar, din păcate, ale mele și ale strămoșilor, nu mai am. Pe prima i-am dat-o lui Asănel — cunoașteți : viitorul țar al Bulgariei. Pe ultima — viteazului Bălaciu. Cea din mijloc are de asemeni soț legiuit : pe Berindei. Însă, dacă Dumnezeu dă și voievodul-domn Litovoi nu ia, îl voi aduce pe tomnaticul flăcău Voislav să învețe cetania la Curte, la Nedeia.

Zis și făcut. Gherghița îl predă întreg, nestricat, spre cinstea lor, a supușilor. Prea era vădită nepriceperea lui într-ale armelor. Măcar se va învăța cu armele scrisului latinesc. Cu un dascăl ca Eutimie...

Pe urmă sosește o solie de la Sănislav. Să facă bine să-l slobozească pe „iubitul nostru fiu", altfel... Altfel ce ? — întrebă el, brusc. Întrebare la care trimișii nu pot dintru început răspunde. Apoi, unul : Va fi rău, foarte rău, măria-ta. — I-aș da drumul numaidecît — îi vine deodată ideea să le spună —, dar, cît ați întîrziat... O poveste de dragoste pare să-l rețină. Boierii munteni fac ochii mari. Se privesc unii pe alții cu aceste scule ce, aidoma rotoghilei boului, cată să fi mărit totul : coconul s-a îndrăgostit ?! Neîncrezător, un lăcrimos : Nu se poate ; cerem să vorbim cu dînsul. — Să vorbiți, sigur, să vorbiți, să vă lămurească el cu de-amănuntul, însă va trebui să așteptați să se întoarcă de la vînătoare. Zburdă ca un noaten, de cînd pășit-a pe pămînturile noastre. Nu-ncape îndoială că l-ați ținut cam în chingi pînă la vîrsta asta. — Stăm — ziseră surprinzător solii, prin gura celui cu ochi apătoși, care era căpetenia. (Ceilalți se împotriviseră ușor, mutește, înainte). — Cum doriți — rosti el. Plăcerile Curții vă sînt deschise. Și toate drumurile. Numai să se petreacă acestea cu știrea noastră. N-am vrea să picați pe mîna vreunor tîlhari. Se cade să vă asigurăm paza, nu ?

Glasul său hotărît convinsese pe munteni. Măcar că se uitau întruna chiondorîș. Și, după ce li se găsi și gazda de încredere, plecară. Neliniștea începu după aceea. Îl prinseseră nepregătit. Se grăbi să mai îndrepte ce era de îndreptat. Chemîndu-l pe Bărbat și pe starostele vînătorilor, le împărți poruncile :

„Nimeni să nu știe că Voislav e la Nedeia, mă auzi, frate ? C-a fost pînă mai ieri, da, se poate, și că va fi poate chiar mîine, iarăși... Și, fără glumă, se va tăia limba ce va bălăngăni prea tare".

„Cît timp va dura oprelиștea ta ?" — întrebă Bărbat.

„Pînă la noapte".

„Aha" (Și frățiorul ieși).

Fu rîndul starostelui :

„În tabăra voievodului Bălaciu, în Severin, s-a iscat o mare vînătoare. Zimbri și capre și urși, și celelalte. N-o să lipsească de la această de pomină petrecere oaspetele nostru, știi, cel pe care-l ai în strajă în Casa de Fier. Se topește după lucruri de astea. Pun pariu, de altminteri, că-i un luptător strălucit cu pumnul, cu cuțitul, cu bîta, măcar că un țintaș slăbuț cu arcul și un nepriceput într-ale spadei. N-are a face : va culege multe prăzi. Fii, dară, mărinimos și condu-l într-acolo !"

„Prea bine — se înclină vînătorul. Pe cînd plecarea ?"

„O, sînteți plecați de-o săptămînă. Cu slugi cu tot, în așa fel încît n-a mai rămas nimeni să pălăvrăgească. Cît despre pornire, ea poate prinde aripi și la noapte".

Starostele rîse din toată inima. Mulțumi de încredere și dădu să iasă.

„Prietene Gotcan — strigă după el —, cît mai în taină ! În cea mai adîncă taină !"

„Fii fără grijă, măria-ta !" — răspunse slujitorul. Și și începu să se strecoare.

În noaptea aceea nu dormi, abia ațipi de cîteva ori. Mai întîi, odată cu lăsatul întunericului, pîndi cu urechea spre a prinde o creștere așteptată a zarvei curții, un tropot cît mai slab al copitelor pe drumeagul pietruit ce trecea pe lîngă foișorul său, și cu greu rezistă ispitei de a se duce să controleze și să se convingă. Însă omul său era de ispravă și nu trebuia sîcîit cu îndemnuri. Apoi, către miezul nopții, i se păru că așteptarea i se împlinea, că turnul se clătina de bocănitul copitelor — fiecare împunsătură în piatră o împunsătură în capul său — și voci amenințătoare în jur. Sări furios și puțin înspăimîntat, căută după veșminte, dar își dădu seama, la lumina lunii, că se culcase îmbrăcat. Numai platoșa zăcea într-un colț și la ea se repezi s-o ridice. Ascultînd însă, în răstimp, cu

urechile complet desfundate de o vîjîială ciudată, constată că nu era nimic deosebit. O liniște obișnuită, cu lătratul firesc, îndepărtat, al unor cîini. Nu al celor de la Curte, care desigur dormeau cu burta în sus, ghiftuiți ; al unora săraci, cu gîtul ros de lanțuri, ținuți în locuri întunecoase. Se cunoștea cazul : ăștia lătrau pentru orice părere. Își zise că... bătrîn, n-avea el să mai schimbe lumea. Drept care, și în privința cestălaltă, se cuvenea să fie liniștit. Întinzîndu-se pe pat, mulțumind Domnului că se afla singur, gîndul îi alunecă spre alte lucruri mai reci. Trebuia acum s-o trimită și pe copilă să adape calul tînărului ? Să-i iasă în cale cu ulciorul de apă și blidul de mîncare, nădăjduind o privire asupra fețișoarei sale boțite și pistruiate ? Oare dumnealui n-auzise despre, ah, însușirile trupești ale măriei-sale tînăra voievodeasă ? Căci, în legătură cu cele sufletești... Ce cuvinte ar fi fost în stare să scoată micuța în întîmpinarea... curtenitoarelor, hai să le zicem, atenții ale flăcăului domnesc ? Zîmbetul ei strîmb, nu de răutate (deoarece strîmbă îi e figura) ? Să dai și să fugi ! — își amintește c-ar fi spus un servitor de la grajduri, cînd a văzut-o întîia oară. Servitor pe care l-a alungat imediat, fără să cerceteze.

Ce să facă însă dacă minciuna îl gîndise ? Și biata ființă, carne din carnea lui, cui să fie hărăzită ?

Iarăși, timp de cîteva ceasuri, pînă la cîntători, nu putu să doarmă. Cînd în sfîrșit îl doborî oboseala, alunecă parcă într-o apă străveziu-verzuie, cu greutăți la picioare și la mîini — pietre de moară — și mai ales cu o țeastă îngrozitor mărită, dar seacă, fiindcă singură încerca să se mențină mai multă vreme la suprafață. Nici soarele hăt ridicat nu fu în stare să-l smulgă din baltă.

La prînzișorul mic îl sculă postelnicul, oarecum fără să vrea, foindu-se prin încăpere. Părea înfricoșat de ceva deslușit în somnul său, al stăpînului și gușa îi tremura ușor. Își reveni anevoie auzindu-i glasul liniștit :

„Așteaptă vreun sol ?"

„Așteaptă, măria-ta".

„Muntenii ?" — mai întrebă, încă buimăcit.

„Care munteni ? — se miră slujbașul. Sînt de la sîrbi".
Sări de-a binelea din pat :
„De la sîrbi ?!"
Apoi, înțepat :
„Și ce vor ?"
„Nu știu. Nu mi-au spus — răspunse omul. Sînt foarte bogat îmbrăcați. Se întrețin jos cu fratele domniei-tale Bărbat. I-or fi împărtășit lui treburile. Or fi socotit că nu-s de nasul meu unele..."
Tocmai atunci intră hotărît Bărbat, repezindu-se cu vorba-i totuși cumpănită (nu gustase el în două rînduri din politichia bizantină ?) :
„Nu cobori, măria-ta ? Lucruri importante de la regele Uroș. Nu mi-au dezvăluit mie nimic trimișii ; mă duc uite-așa cu momeala (și făcu un semn lung, șerpuit în sus), dar cred că bănuiesc ce hram poartă".
„Și ce, mă rog ?"
„Ei, ai s-auzi" — răspunse Bărbat, rîzînd.
Fapt care, bineînțeles, îl puse pe gînduri.
„Ajung îndată" — le zise. Și trecu alături, să-și răcorească fața, cam înfierbîntată, cu apa împrospătată — cînd ? — de bătrîna Ilinca.
Răcoarea lichidului îi mai limpezi mințile. Cîteva clipe, în timp ce-și pieptăna barba uitîndu-se în oglindă, vechile frămîntări chiar dispărură. Ca să revină iarăși cu mai multă vigoare, însă dărăcite cumva, de nu toarse. Acel lucru, pe care urma să-l afle, avea să-l afle neîntîrziat, dar nu era o ciudățenie că se alipea de planuri croite odinioară, precum acela, clădit pe o minciună, ce tocmai îl bîntuise în vis ? Dorise să-l împace pe Sănislav. Ei bine, cîți ani se scurseseră ? O groază. Atunci, pe vremea șiretenieі cu Voislav, simțise nevoia să ia însuși calea Severinului, s-o care după sine și pe fată, să încerce să-i deștepte în suflet... sau doar s-o silească să vadă. N-a fost să fie. Deși simțămîntul prinsese rădăcini, deși se ridicase cu alai și străbătuse..., ce l-a întors din drum a fost soarta vădită acum, tîrziu, de solia sîrbilor ori cea prevestită de nedreptățitul tatăl său Mihail ? Ce se împlinise alunga oare ce trebuia în continuare împlinit ?
Coborî bocănind podelele, apoi treptele de lemn. Apucase în treacăt sabia dăruită de răposatul Bela, șovăise o

clipită întrebîndu-se dacă se cădea, fiind ea a umilinţei, însă, dîndu-şi seama că îmbrăcase platoşa, şi-o încinse la şold. Respinsese mantia pe care i-o întinsese postelnicul.

Prin uşa larg deschisă a camerei de primire, auzi vocea puternică a crainicului anunţînd :

„Măria-Sa Marele Voievod şi Domn Litovoi !“

(Şi-l zări cu coada ochiului pe postelnic strecurîndu-se pe cealaltă, pe uşiţă).

Călcă drept înăuntru, mirîndu-se că, în plină zi, nu se ridicase perdelele. Ardea în schimb candelabrul, aruncînd o lumină slabă, destulă totuşi spre a-i sclipi solzii de pe pîntec (cum cu mîndrie observă îndată). De cînd or fi luat obiceiul ? — se gîndi, mai întîi la sfetnici, apoi la slujitori. I-ar fi plăcut să se spună : iată, întrucît nu s-a trezit stăpînul, albeaţa zilei este ţinută departe ! Dar se înfioră numaidecît : ce avea să se întîmple cînd avea să închidă ochii pentru totdeauna ? Pe oaspeţi îi zărise dincolo de ploaia candelabrului ; pe episcopul de Tiia abia acum îl desluşea într-un colţ.

Sîrbii, doi se închinară. El le răspunse cu o fluturare de braţ, punînd după aceea podul palmei, ca din obişnuinţă, pe mînerul spadei. De parcă n-ar fi ştiut unde se află, se lăsă condus de Bărbat către jilţ. Frăţiorul, spre deosebire de alte dăţi, nu-l atinse nici cu un deget ; trebuia — ce naiba ! — măcar într-o asemenea împrejurare păstrat insemnul demnităţii voievodale.

Maestrul ceremoniei (Bărbat), ajuns la locul lui din dreapta, încropi un semn :

Cel mai bătrîn dintre sîrbi începu să vorbească. Domol şi pătrunzător, ca dintr-un altar. Nu-i ascultă decît sunetul glasului, căci nu se aştepta să priceapă sîrbeşte. Numai cînd fu izbit de cuvîntul „nuntă“, tradus şi în latină, *nuptiae*, refăcu cît de cît înţelesul (omul vorbea româneşte) :

„...în mare grija sa de a întări prietenia cu vecinii săi cei mai destoinici, a chibzuit că o *nuntă*... mezinul său, Milutin, avînd nevoie de o bună înrîurire. (Alălalt, moştenitorul, o are pe a ungurilor ! — cugetă cu răutate). În sfîrşit, Ştefan Uroş, mare rege al tuturor Sîrbilor, cere mîna fiicei tale întîia, binecunoscută pentru frumuseţea (!), strălucirea şi curăţenia ei, spre a o aşeza într-a iubi-

tului său al doilea fiu. Iată scrisoarea cu dorința lui fierbinte de încuscrire".

Celălalt sol străbătu jumătate distanță, Bărbat jumătate și acesta primi epistola. I-o întinse, îndoindu-se din mijloc și pironindu-l cu ochii. El rupse pecetea. Își aruncă privirea pe deasupra șirurilor cu înflorituri. Silabisi niște cuvinte, însă lumina fiind obositoare, porunci :

„Să vină dascălul de slavonie !"

„Este aici, măria-ta — făcu Bărbat. Dar totodată, ne cinsti cu prezența sfinția-sa episcopul Eutimie".

„Să citească atunci dînsul ! Cum știe cucernicia-sa".

Episcopul mutîndu-și odăjdiile de-a stînga și cu un pas înainte. Citind cu mii de legănări în glas. Lămurind deopotrivă tîlcul dintre rînduri :

„† *Mudromu i plemenitomu i cistitomu i bogomdarovannomu* voievod Litovoi *ot* Nedeia *mnogo zdravie** de la Ștefan Uroș, prin mila Domnului rege al Rasciei și Zetei și al tuturor Sîrbilor. S-a dus vestea de..."

Toate pline de uimire.

Iar el în gînd, la urmă : Iubitul fecioraș acesta, Milutin — un bezmetic, așa se spune ! Unul ce nici măcar nu va domni ! N-are cum trece peste frate-său Dragutin, cumnatul Cumano-Ungurului...

De asta nu se dusese, pe vremuri, în Țara Severinului, cu fata ?

78.

La stăruința lui Bărbat și din lehamitea sa, atunci, demult — cît îmbătrînise, Dumnezeule ! —, Voislav fu slobozit să se întoarcă în Muntenia lui, să se cațăre, cînd avea să-i vină rîndul și hotărîrea ursitei, în scaun. Fără

* Înțeleptului și vestitului și cinstitului și de Dumnezeu dăruitului... de la... multă sănătate... (slavonă).

ocrotire. I se scosese o dată sau de două ori în cale copila ; putea să-şi plece privirea asupra-i bărbatul în toată firea şi mîndru nevoie-mare şi desigur de răzbunare setos (fiindcă n-a mulţumit nicicum de „găzduire“) ?

Şi tot atunci fu îngăduit să intre „banul“ Dan, fugarul. Nemaitrecînd pe la fostele case boiereşti, pică drept la Nedeia, descălecă şi îngenunche la picioarele sale. Îi înapoie moşia. Pe care o primi cu jurăminte şi lacrimi în ochi. Devenind cel mai apropiat prieten al episcopului de Tiia. Acesta, da, credincios !

Nu, nunta cu feciorașul Milutin nu căpăta vreun rost. S-ar fi dovedit o nebunie.

Ceea ce se şi adeveri la numai o săptămînă : zburlindu-se împotriva tatălui, flăcăul sîrb trimise pe ascuns doi soli îngîmfaţi încoace, să arate că... n-avea trebuinţă de muiere valahă, mai cu seamă bătrînoagă şi urîtă, că... femei se găsesc pe toate drumurile şi... chiar la mănăstire sînt nişte fete... Aşa că să-şi păstreze Liteanul odrasla şi să nu mai dea apă la moară unui părinte vlăguit şi cu mintea rătăcită.

Odinioară, lucrul acesta ar fi fost prilej de război. Acum doar de oftat de uşurare.

79.

Şi, deodată, i se face dor de Tihomir şi de scump-îndrăcita lui mamă, duşii, să scoată diavolii din ei, la Muntele Atos, tocmai cînd, dincolo, Paleologul primeşte unirea cu latinii. De la trecerea prin Tîrnova, unde, fireşte, au fost întîmpinaţi de patriarh şi înfăţişaţi însuşi bolnavului ţar, ca unii ce înfruntă primejdiile şi de afurisenie se sinchisesc prea puţin, le-a pierdut urma. Nu mai are veşti şi faptul îl seacă la inimă, dar rabdă : nu-i încotro. Îngrijorat, în ciuda însoţirii Bălaciului. Şi nu-l ostoieşte

gîndul că, poate, cugetele lor. mai ales al iubitei femei, se îndreaptă des către el. De cînd e numai a lui, nemaisilindu-l să-și ascundă dragostea și tînjirile, chit că-ntre timp ajunsese de-adevărat un Moș Apeș, îi dăduse numeroase dovezi de statornicie, îl mîngîiase în clipele de nemîngîiere și, dacă i se năzărea că aude urletul acela morțiu al Cîinelui, îi astupase urechile cu palmele-i răcoroase, catifelate. Ori de cîte ori se răsculase în sine duhul distrugerilor, ațipit dar nu zdrobit de amintirea tot mai strălucitoare a tatălui său Mihail, căruia în ultimii ani nu mai contenea a-i face veșnică dreptate, așadar ori de cîte ori judecătorul nepărtinitor își schimba brusc obrăzarul cu călăul, cea pe care se obișnuise s-o socotească doamna sa, în dauna stinsei voivodese și a stinsului de asemeni soț, Bălaciu cel Bătrîn, ieșea în bătaia focului sau ascuțișul sabiei sau al suliței, se așeza sub tăișul securii și le izbăvea, moleșindu-le. Dulceața ei lipsită de apărare se orînduia în chip de flori și spice, și el hălăduia prin acel cîmp cu pletele în vînt ca un Făt-Frumos oarecare. Puțin trecut. Puțin cam prea țepos la barbă, cam sălbatic la înfățișare, însă cît de blînd ! Mireasma prea puternică a florii întărîtîndu-i simțul, îi pătrundea în carne cu un început de deznădejde, ca să sfîrșească în recăpătarea duioșiei. Ar fi dorit să cînte. Ar fi dorit apoi s-adoarmă în chiar căușul petalelor de mac. Să nu viseze. Sau să viseze că nu s-a născut. Că nu se va naște niciodată. Sau că se naște veșnic precum firea. Ca Dumnezeirea. Rămînînd mereu în Sinea ei desăvîrșit-nedesăvîrșită. Nu precum fumul, din întîmplare și fără hotărîrea propriei voințe.

Întîia oară cînd i-a vădit această tainică și nouă putere, această vrajă, era vîrtej. Se năpustise. Iscat din senin — jignirea suferită de Basarabă prin prinderea și tăierea de către Voislav a lui Clioscaur —, el însuși nu știa unde-o s-ajungă. Nu asculta de vreo diată, cum i-a plăcut să creadă puțin după aceea, de vreo poruncă din Cer ori din Mormînt, nici tocmai de vreun imbold al său (căci nu-l trăgea ața să-l sfințească pe măruntul oștean pierit), însă pornise.. De unde să bănuiască nevolnicia urmașului lui Sănislav ? Și gura lui spurcată ce, răcnind din piscuri, îl împroșca întruna cu noroiul tu-

turor mlaştinilor. Trebuind să se înalţe după injurii, ca să le sece, fie şi asurzindu-se de unul singur, băgîndu-şi fierul în pîlnia urechilor, în lipsă de alt leac, cum să nu înnebunescă negăsind ţeasta buhei ? Se topise. Se isprăvise. Lăsînd fierberea sîngelui în vinele sale. Val-vîrtej coborînd, atingînd aripile cetăţii Argeşului, gîndul diavolului său fu : scrum !

Şi iat-o pe mama feciorului lor apărînd pe tăpşanul din mijlocul curţii osîndite. N-avea în ajutor pe nimeni, pe taică-său Basarabă ori pe altul. Păşea desculţă şi simplă ca o ţărancă. Neîmbrobodită, însă. Într-un veşmînt subţire de in. O nălucă albă. „Tu aici ?" — i-a şoptit fermecat, redus la o adiere. A înclinat din cap. A zîmbit. S-a uitat pe deasupra lui, la soare, s-a răsfăţat jucîndu-se cu o rază. Şi-a împletit-o în păr. „Te lăsasem la Curtea de Jos, în Teleorman". Da — părea să spună, arătînd cu braţul leneş, poleit, spre zarea amintită. „Cînd colo..." O ridicare din umeri năzdrăvană, o alintare spăsită. „Mi-era dor de tine" — a trebuit să adaug descălecînd, deşi minţea : nu-i fusese deloc gîndul la ea, doar atunci se trezise în sine... Nu mai minţea, prin urmare — era adevărul. „Dă-mi mîna !..."

Amîndoi, uniţi deci prin acea legătură fierbinte a degetelor lor, au înaintat prin aerul răcoros al privirilor lor aburite, către privirile speriate ale mulţimii adunate undeva, spre o biserică. Pe acestea el simţindu-le, culegîndu-le abia într-un tîrziu. Cînd au izbucnit dangătele clopotelor, împieliţatul lăuntric era alungat, şi nu de sfintele zgomote ; de freamătul micii mîini cocoloşite în laba sa. Vlădica n-a făcut decît o tămîiere a unei miresme sălbatice, de cîmp şi poate o urare, dacă mai trebuia vreuna. Poporul, strigînd să trăiască, nu-şi răcea gura de pomană, ca la o nuntă tîrzie, a unei perechi ce adusese pe lume copii şi nepoţi ? „Muntenii te iubesc şi te-au aşteptat" — rupsese ea atunci tăcerea în care se ferecase. „Nu mai spune !" — mai avu el o scurtă răscoală. Ca, apoi, să se potolească deplin. Să primească închinarea cu demnitate, dar blînd. Să nu se teamă. Încît cucerirea Curţii de Argeş i se pare şi astăzi sub semnul dragostei, o faptă a ei. Şi dacă Tihomir e rodul, nu-i oare sortit să domnească din acel cuib ?

80.

Pe de o parte Mihail, pe de alta cumana. De la Mihail învățase ca ucenic nesilitor și totuși, treptat, datorită lui și în lipsa-i, ajunsese să vadă în lucruri o zare luminată, aproape o flacără uneori, primejdioasă ochiului, sau o lumină nefirească de asfințit roșietic, zis, în popor, prevestitoare de urgie, poate de apocalipsă, sau o lungă licărire de vară zăbavnică, umplînd de farmec dulce toamna românească, sau o clipă de nemișcare curată și înghețată, precum iarna, sau o iluminare bruscă după o ploaie potopitoare sau, în sfîrșit (dar acest „în sfîrșit" a zburat)... Aplecare spre străvezime ? Nu doar. Și către datul nesiluit, nu uriaș, însă stîncos, bolovănos, adică tare la atins, rădăcinos, umil ori dimpotrivă : înțepător, cotropitor, otrăvitor pentru cel ce nu-i cunoaște pasul și popasul.

Către împrejurări mai aspre ale vieții : singurătatea, desțelenirea locului, slujirea vitei (iată : un felinar străpunge întunericul, înviind strălucirea parcă îndrăzneață a doi ochi de bou — de ce calul, îndeobște crezut ca neadormit din pricina statului în picioare, pare a avea pleoape cam mari, mai iute amorțitoare și poate o viclenie și poate o sfială în fața luminii de noapte tîrzie ?), rostuirea zilnicei porții de lemne pentru soba iernii, de tăietor în miez de munte, de gospodarul mărunt dincoace, tremurul cojoacei și aruncatul ei în focul... lucrului, aducerea apei cu butoiul de la un rîu cînd fîntîna ți-e sleită sau n-o ai, cu sania, de pildă, trasă de cai ori poate de însuși gospodarul ori doi copii slăbănogi, drumul alunecîndu-le sub pași la opintirile spre vîrful unui dîmb (n-a mai nins de cîteva zile și zăpada s-a bătucit, lustruindu-se de atîtea tălpi și tălpice), săpatul copcii acolo (cît de mult urăsc și iubesc gheața nesigură, vicleană și nehotărîtă, în stare de raze îngălate, deși ades prea luminoasă, deși e cu putință să aibă o grosime îndestulătoare și totuși să se crape ! doar ți-au rămas semne pe frunte, între sprîncene, Cosaine ! fericitule că n-ai avut vreme de cute !), scosul sfeclei sau morcovului din gropile săpate de cu

toamnă, acum în încă îndîrjirea iernii (nevoia te mînă), înlăturarea brazdelor înghețate, zăpada împietrită scîrțîind (par să scîrțîie stelele), taine, atîtea taine... Numai țărănești ?

Încît, rămînînd lipit de ele, legat, să fie liber și să le viseze — dacă nu cumva a le visa, a le trece prin minte, înseamnă a le pierde —, să adauge peste și să fugă, să croiască planuri din pufuri de păpădie și să le menească lutului — ah, cîte minunății nu s-au făcut din lemn și lut ! —, să plece și să se întoarcă, într-un du-te-vino al sîngelui, sevei. Oare Mihail crezuse în viața fără început (din mîna lui Dumnezeu) și fără sfîrșit (în imperiul Lui) ? Oare căzuse secerat de acest blestem ?

Fapt este că tatăl său rugase Cerul să îngăduie viteazului să cioplească o piatră, s-o rostogolească la deal sau la vale cu brațele sale (cioplită neapărat, altminteri ar fi fost mai mare, mai grea) și după socotelile minții lui. Or, pe acestea el, fiul, le considerase greșite. Lipsite de temeiul lucrurilor și, mai ales, al neamului. Și deodată...

Isprăvile de la miazăzi : voise să cerceteze ce-a mai rămas din fala de odinioară. Vlaga aceea a stirpei, care-a zvîcnit puternic în vinele lui Ioniță Caloianul, mai putea fi una cu cea de dincoace ? Chinuitoare îndoieli va fi trăit, pînă a hotărît între da și nu. Alegînd, pînă la urmă, pe nu.

Isprăvile de la răsărit : iarăși să cerceteze. Ce vînt bate din necuprinsul șes, din lumea largă. Și l-a simțit.

Isprăvile din miazănoapte și apus : cumva de noi nu sîntem încă volnici, încă vajnici, aceștia care ni-s străini, dar obrăzar apropiat își pun, și tîrguit din maică Romă, vin cu sodom sau cu vreun sprijin de frăție ? Cînd una, cînd alta i s-a părut a înțelege. Cînd mintea n-a mai priceput nimic, sufletul s-a pătruns de adevărul : numai pe noi ne putem bizui. Și sîntem copți, gata ! Nu trebuie decît să ne adunăm, să ne învrednicim pînă în măduva oaselor, și pînă în lumina ochilor, și pînă în fundul capului, spre a învinge.

Întors la răsărit, era, ah, arc încordat, voință deșteptată. Ce i-a lăsat moștenire fu urma apăsată a tălpilor sale, locul de pornire și zarea deschisă de vîrful încălțărilor lui. A fost un noroc, pentru care nu va înceta să înalțe

laude Domnului pînă la ultima suflare, că a mai apucat să zărească făclia. Și să nu uite. S-o păstreze undeva în tainițele ființei și s-o ducă mai departe, s-o încredințeze...

Mîndra cumană ! Cum s-ar fi istovit totul fără de ea, fără rodul pîntecului ei ! Cum ar fi plîns, zguduindu-se din temelii, rosturile !

81.

Abia i-a îmbrățișat pe scumpii înturnați, și i-ar mustra. Ei, v-ați mîngîiat sufletele și dorurile vi le-ați limpezit, prin cele sfinte bordeie și chilii și lăcașuri împărătești ? Ce scrie în hrisoavele de acolo întru spurcarea ori proslăvirea noastră, a romånilor ? — i-ar întreba. E-adevărat că-s răspîndite (și ascunse) steme și înscrisuri amintind de o „biserică egipțiană și valahă" sau „olteană" și nume de strămoși mai vechi decît veacul ? Și sîngele neamului cît l-ați simțit zvîcnind în Grecia, Bulgaria, Macedonia, Dalmația ? Se-adeverește că al Ragusei ctitor fu unul Sfîntul Vlah ? Că doar prin „strălucita cetate v-ați întors.

Dar nu-i întrebă, știind c-or povesti și singuri, după ce-și vor trage răsuflarea. După ce i-o înțepa el cu...

Fiindcă n-o s-ascundă la nesfîrșit plăcerea ce i-o căşunează gîndul că Paleologul nu greșește. Prea mare și prea lungă dezbinare între popoare născute în sînul aceleiași credințe ! Dacă romeul și-aduce aminte de laptele supt de la ilustra maică, de ce românul ar fi un fiu stricat ? Iar pe de altă parte, să nu i se spună că simțămîntul său e rămășiță din lepădarea tatălui, căci ar tăia și fulgera și spunătorului... i-ar da dreptate. Ah, de n-ar face unii din legea romană o unealtă de subjugare toc-

mai a stirpei de aleasă viță! De n-ar fi făcut-o de veacuri, cu ură și fierbințeli de inși străini, de curînd băgați în cristelniță! De mult românii ar fi pășit în lumina Domnului, fără să-și schimonosească obrazul cu sulemeneli grecești ori slavone.

Poporul nu pricepe judecata aceasta a sa, dar va pricepe. Cînd? Cînd înșiși curtenii sînt orbiți și toți ai săi, în frunte cu Elisabeta și Tihomir, nedesprins încă de poalele mamei, apleacă bine cumpăna spre ceea ce ei socotesc drept datini strămoșești, răzbate din nepomenit veac, cum să împrăștie atîtea neguri, pentru a-i conduce la luminiș? Însă mai înțelege că nu voia și părerile vreunui cap, fie și împărtășit gură la gură cu Sfîntul Duh, limpezește căile întîmplărilor neamului, ci nevoia. Astfel că n-avea să-i certe prea degrabă; poate chiar fi-va silit să se amuțească într-o zi pe sine.

„Tugomir — zice cumana, veșnic proaspăta sa doamnă — de multe s-a pătruns în drumuirea noastră, măria-ta. Rugîndu-ne să ne-o îngădui, mai ții minte de cîte străduințe...? (Zîmbind dulce:) Răsplata nu va întîrzia".

„A mea sau a poporului?" — rostește el, blestemat să fie serios.

„Mă tem că nu te bucuri — răspunse ea. Te-au obosit deopotrivă grijile stăpînirii și cele pe care ni le-ai purtat. (Umbrei tăcute, alipite de păretarul armelor:) Hai, Tugomir, mărturisește tatălui că n-a fost în zadar! Sfiala las-o, măcar că-ți șade bine față de un domn așa de mare și de scump, și tălmăcește glasul inimii și amintirii!"

Încît umbra se limpezește și desenează vînjosul trup, deși încă subțire, fraged. Acum așează un genunchi jos, pe podea. Privirile i se ridică. Îi ajung sub frunte, odată cu vocea tinerească în urechi, voce mai ieri scăldată în șovăiala dintre clinchetul copilăresc și asprimea bărbătească. Ce dureros îi lipsiseră!

„Iubite tată și slăvite domn, nu sînt vrednic a povesti cele văzute. M-aș bîlbîi. M-aș arăta pitic gălăgios în preajma unui uriaș, măreț și fără zarvă".

„Vorbești de-nfățișarea strălucită a lumii, de risipa ei?"

„Nu, mărite. De modestia ei necunoscută, ba și umilă, umilită, în care încolțește Sîmburele, miezul dumneze-

iesc a ceea ce a fost şi totodată va fi, Lamura, Rostul vieţii omului şi a firii".

„Vei fi căzut în capcana vreunor ghicitori ori a vreunor cititori în scrieri necurate, măsluite de călăii Domnului sau de păgîni".

„Jur că n-am luat seama la alte lucruri decît la cele neîndoielnic sfinte şi unele politiceşti. Mama..."

„Bine, bine. Ridică-te şi vino aici, alături! Să nu lăsăm să se strecoare între noi strigoii depărtării. Mama va porunci pregătirea ospăţului. Şi poate, cînd va reveni, nu ne va mai recunoaşte. Vom fi pătrunşi unul de altul şi de fiinţa ei. Îngădui, doamnă ?"

Îmbrăţişîndu-i. Mireasma florilor de cîmp învăluindu-i. Stăruind. Cuvintele fiului îi mîngîie sufletul, îi alină rănile.

Vorbeşte la rîndul său. Îi netezeşte gîndurile. Îl povăţuieşte.

Bunicul Mihail şi bunicul Basarabă răsar în gura nepotului. Pe unul nu l-a cunoscut şi trebuie să-l cunoască, pe celălalt îl va regăsi într-o zi, două, la Curtea de Argeş. N-are nici măcar un fir de păr alb în barbă ori pe ţeastă.

Iar atunci cînd sînt chemaţi la masă, şi în jurul ei se aşează toţi, şi Ivaşcu, şi Nicolaie, şi Vasilat, şi Alexandru, şi Bărbat, acesta vine, îl bate pe umeri pe călător, îi şopteşte o glumă la ureche, pentru care tînărul roşeşte, se lasă pe scaunul de lîngă el şi acolo rămîne. Dispreţuieşte locul din capătul mesei, în dreapta voievodului? Bălaciu, în stînga, uită de femei, de sora lui şi cumnata stăpînului — soaţa lui Bărbat —, de mama sa vitregă şi de jupînesele voievodiţe, înşirate toate pe o latură, şi-l aţinteşte cu ochi de foc pe flăcăul Tihomir. Ce-o fi gîndind? Că-l ţinuseră cam departe de meşteşugul armelor, că din pricina asta părea cam necopt?

„Tinere voievod, sucit-ai în cursul călătoriei măriei-tale vreun cap de balaur, de arap, de spîn, de catolic?"

„Scuteşte-l, Bălaciu! S-a dus spre închinare!" — se repezi, ocrotitor, Bărbat.

„Închinare, închinare! — se-mpotrivi Bălaciu. Că doar şi noi, oştenii, ne punem semnul crucii înainte de a..."

„Şi sufletul vietăţii Domnului îl ajutaţi, în clipa următoare, să se înalţe în Ceruri" — răspică Tihomir.

„Sau să coboare în iad — adăugă Bălaciu. După păcatele de iertat și cele de neispășit".

„Creaturile lui Dumnezeu sînt sfinte".

„Și ale omului ?"

„Ale omului..." — se cumpăni Tihomir, dar, iarăși, Bărbat îi sări într-ajutor :

„Viteazul Bălaciu nu se mișcă decît printre acestea. Și deosebirea ce-o face e doar între prieteni și dușmani. El este o sabie și atît".

„O sabie cu două tăișuri rosti cel atins, neînduplecat. Unii mai trec dintr-o tabără într-alta, și atunci..."

„Mînuitorul însuși poate să-și încurce însușirea".

„Sînt vorbe. Dați-mi o faptă de mestecat ! Să nu mi se strepezească dinții de pomană. Și dați-mi-l pe voievodul Tihomir să-l văd cum ronțăie zăbala !"

Bărbat, clipind din ochi spre cel înțepat, se aplecă deasupra blidului și sigur nu simți învăluirea lor, cu gingășie, din partea femeilor. Chiar Bălăceanca zîmbi, ciripind :

„Măria-sa, acum fără postelnic și cupar, vă urează «Poftă bună !», războinici bărbați. Spor la lucru pîntecului, pînă una-alta !"

82.

Ca, după o vreme, urzeală sorții să aducă aceiași pețitori. În număr mai mare — douăzeci — conduși de un fălos oștean pe nume Miloș, însă de la stăpîni neschimbați altminteri, dacă nu în meandrele cugetelor. Pe tatăl lor îl închiseseră în mănăstire, între ei se certaseră ca chiorii, se sîngeraseră precum dulăii ; acum se împăcaseră, cel mare recunoscuse celui mic dreptul la un os și osul iată-l : una din fiicele domnului Valahiei.

„Nu, hotărît nu!“ — le și răspunse.
„Dar ăsta-i caz de război, *casus belli!*“ — se răsti prin traducător Miloș.
„Ce dacă!“
„Ce dacă!“ — reluă Bălaciu, bucuros, căci lîncezea amarnic de cînd dura copilăria craiului ungur și nici tătarii nu mai bîntuiau ca altădată. Și-l mai și stîrni pe sîrb la o întrecere cu caii pe cîmpul din fața curții, înainte de plecarea cu refuzul.
„Nu, mulțumesc. Însă ne vom mai întîlni, fiți fără grijă!“ — i-o întoarse căpetenia.
Și se întîlniră următoarea oară, cam pe neveste, cînd Miloș picã la Nedeia în straie bulgărești și singur.
„De ce nu înțelegeți? — le zise. Stăpînul meu e numai și numai țarul Milutin. Și dorul de înrudire dintre noi și voi este al său, nu al celui din scaun, Dragutin. Înscăunatul n-are încotro: i-ngăduie, tot mîrîind, ca să-l mai domolească. Apoi, nu vă măgulește cinstea că voievodeasa voastră va fi, la timpul cuvenit, regină?“
„Poate va fi, poate nu“ — l-a săgetat Bărbat.
„Ah, Dumnezeule, ah, *Boje moi!*, — suferi sîrbul. Încăpățînați mai sînteți. De cîte să vă vorbesc, spre a...“
„Pricepem că-ți iubești stăpînul“ — i-o scurtă Bărbat.
„Nu doar atît, nu doar atît“.
„Dar încă ce?“
„Am să vă dovedesc...“
Și solul tainic se duse, supărat. Nu mai veni prea repede. Sosi, în schimb, un trimis de la Tîrnova, de la Constantin Tih. Bulgarul ruga prietenește pentru Milutin. Însă atunci se petrecu un lucru groaznic de ciudat: cum își rosti solia, omul acela avu un sughiț și muri! Căzu pe podea cu un bufnet surd și, pînă să apară doctorul chemat, în zăpăceala obștească, se și răcise. Nu era un semn rău?

Nu era, căută să-i convingă Curtea bulgară, la care, de teamă să nu-l jignească pe țar și pe *basilisa* Maria, îndreptă pe Bărbat și Tihomir, sfetnicul respectiv suferea de inimă și de mai multe ori se prăbușise în nesimțire, scăpînd totuși. S-a întîmplat să-și afle sfîrșitul și dînsul, ca oricare. Cine știe? Oboselile călătoriei... Și

poate că fu un noroc al lui, o împăcare, că rămăsese în pămînt valah, fiindcă era din neamul lor, român adică.

Cît despre rugămintea privitoare la Milutin, ce se-nrudea cu el, țarul bulgarilor, trăgîndu-se și unul și altul din marele Stefan de Nemania, ei nu numai că și-o păstrau, dar voiau să fie tinerilor nași. Bărbat se-ntoarse cîștigat, Tihomir credea de bine.

Îmbrăcîndu-se în strălucire — așa-i întîmpină deci pe noii și vechii pețitori (dacă întîmpinare se numește zăvorîrea porților și întărirea meterezelor). Trei sute de oameni călări și înarmați. (Încît nedeienii fugiseră de frică din oraș). Îi conducea viteazul Miloș, fremătînd în straie bulgărești. El începu orația și glasul îi tuna de lingușeli și amenințări. Nerăspunzîndu-i-se, strigă porunca. Cetatea atacată. De pe ziduri aruncîndu-se cu fulgi. Părul războinicilor sîrbi sau barba, sau coama, coada cailor înfloreau în alb. Semnalul de retragere și odihnă pentru un nou asalt. Trîmbița asediaților răsunînd înăuntru. Porțile uruind. Năvala călăreților români, în frunte cu Bălaciu. Milos o ia la fugă cu ai lui. Nu sînt ajunși, nici azvîrliți în Dunăre. Bălaciu e cuprins de spaimă : dacă noaptea vine... Mai sînt cinci ceasuri pînă la asfințit. Dar lașitatea... Orice viteaz are momentele sale de slăbiciune, de întuneric. Miloș răsuflă ușurat. Recapătă îndrăzneala. La luptă, vulturi sîrbi ! Acolo, în cuib de aur vă așteaptă-o porumbiță !... Canaturile nu pot fi trase la timp. Potrivnicii pătrund în galop nestăvilit în cetate. Domnul socru coboară treptele măreț. Soarele îl privește dintr-o parte. „Ce-i zarva asta, curteni ? De ce mă tulburați ?“ „Ia, un vrăjmaș viclean veni să-ți fure fata. Și lupta s-a gătat. O am pierdut“. „Nevrednicilor ! Ne-nsuflețită fostă vitejie !“ „Dar tîlharii cîți sînt ?“ „Trei sute treisprezece, de n-am greșit la numărat“. „Ați stat să numărați ? Ptiu ! — scuipă. Pe cîte degete, nătîngilor, pe cîte ?“ „Pe vreo zece mii, stăpîne, dacă nu le socotim și pe cele de la picioare“. „Auziți, străini ? — răcnește. Sînteți înconjurați. Predați-vă !“ „Ba“ — urlă Miloș și-și încordează calul, tăind aerul cu sabia. „Predați-vă !“ — sare și Bălaciu dintr-o parte. Iar el, din nou înstă-

pînit pe soartă : „Ho ! Cunosc eu mijlocul de a curma o ceartă“. Şi li-l spuse. Peste trei cai înşeuaţi sărind..., suliţele lor ferind... Îi sare şi Bălaciu ? — întreabă sîrbul „bulgar“, neliniştit. Şi îşi răspunde : O, nu, desigur ; el n-are de cucerit nici o fecioară.

Viteazul trece încercarea. Mîndru, apoi, se răţoieşte :

„Ne-o dai sau nu ne-o dai ?“

„Cine este mirele,
Mirele, ginerele,
Să sară şi teancurile
Să-şi ia postavurile“.

Şi Miloş îşi îmbracă oştenii, în numele lui Milutin. Era cazul să se dea bătut ?

„Poftiţi în casă !“ — rosteşte. Şi peţitorii se aleg. Zece boieri mari, cu «bulgarul» unsprezece“. Intră cu ei. Le citeşte pe chipuri uimirea.

„Ei, alegeţi-o ! Şi băgaţi de seamă să nu daţi peste-o comoară calpă !“

Miloş se duce la fete, le preţăluieşte ca un negustor. Pe urmă ca un curtezan. Cu ochi de foc le sfredeleşte. Una singură îşi pleacă obrazul, se roşeşte.

„Aceasta-i ! — rîde. *Boje moi !* Aceasta îmi place mie. Şi ce-mi place mie nu poate să nu-i fi plăcut şi lui Bălaciu. Şi cum Bălaciu a zărit-o înaintea mea, nu se poate să nu fie soţia lui“.

„Atunci ?“

„Aceasta din mijloc are sînge iute. Cred c-ar face pereche bună cu nărăvaşul Milutin, însă, pe cît mă pricep, e vreo cumană de neam nobil, şi cum noi, fratele său Dragutin, ne-am procopsit cu o cumană şi maghiară în aceeaşi piele... Nu, asta nu !“

„Atunci ?“

„Iată odrasla domnească. Pot s-o sărut ?“

Şi Miloş se năpusti, împiedicat în joacă de Bălaciu, să-i pună Mariei inelul în deget. Îi sărută mîna, îngenunchind, numind-o : „Stăpînă !“

Dar el părintele, nici măcar cînd Bălaciu, a doua zi, i-i aduse pe peţitori şi druşte înapoi, legaţi, spate la spate pe cai, Miloş înlănţuit cu mireasa, nu era împăcat.

Nici după alte două zile de petrecere. Nici după ce în depărtata curte sîrbească, unde nu se duse, veselia se stinsese.

Acum însă veștile erau îmbucurătoare. Se credea un tată fericit.

83.

Toate cît nu se poate mai bine. Era, pentru vecinii de peste Dunăre, cu voievozii și boierii lor, mai ales de cînd prenumăra în familie ca ginere pe regele sîrbilor, marele și tarele și bogatul, putred de bogatul domn al Nedeiei și Negrilor-Români, chipul cioplit în lemn sau mai curînd în piatră la care se închinau *veneticii*, și faima i se dusese chiar mai departe, judecînd după atențiile, dovezile de atenție ce-i veneau din Boemia, Germania și Bizanț. Un frînc ținuse să-i copie proaspăta stemă în condica lui. Și o făcuse cu atîta îndemînare, încît roșul și aurul și mai cu seamă împoncișatele labe de leu păreau vii. Iar dedesubt scrisese fără să șovăie : *Le roi de Blaqui* * Era lingușit și pizmuit pentru puterea și bogăția sa, mulți dorind să-și bage degetele — și pe urmă pe acestea în gură — în mierea fagurelui său și totodată, dar așa e firea omenească, gata să-l împroaște cu noroi, îngroșînd vechile porecle de Spurcat și Letin și Litean, ca și cum ar fi avut legături și cu păgînii din Litva (cu care din păcate nu avea), nu numai cu papistașii. I se puneau pe seamă, deci, și fapte și purtări ale tătînelui de glorioasă amintire (cînd dispăruse din propriu-i suflet micuța rîcă împotriva părintelui său ? luase pildă de la bunic, care nici măcar o dată nu clătinase din cap la așa-zisele isprăvi bezmetice ale feciorului ?), căci el nu prea îndreptățise învinovățiri de necredință, însă nu-l supăra și nu-l îngrijora. Cu adevărat îl îngrijora doar ura ungurilor, amestecată ici-colo cu ceva admirație, știind că la momentul potrivit se vor aduna cu totul în prima și se vor revărsa asupra-i cu întreaga otravă, încercînd să-l

---

* Regele Vlahiei (franc.)

termine. Mai mult, să-l dizolve, să-i topească pînă și amintirea. De cînd stăpînea cnezatul vrednicului Sănislav stîrnise viperele, dar de cînd cu blazonul le ațîțase neînchipuit. Stăteau cu gușile pline, încă umplîndu-le, și mai și posteau, ca atacul lor să aibă cel mai puternic imbold, lihnirea și rezultatul cel mai cumplit, descărcarea pînă la fund a pungilor de venin. Le vedea umflîndu-se, crescînd, sub fălcile zecilor de soli ce se perindaseră pe la Curte în răstimpul acelor ani și, alăturînd vorbe mieroase la vorbele lor stăpînite, ducîndu-se cu gîndul la neputința Copilului-Rege de a răspunde altfel, era sigur, cum ești că vei muri într-o zi, că aveau să plesnească. Să plesnească ? Nu, pielița le era rezistentă. Cel mult să mai dea pe afară, cînd și cînd. Întiia oară cînd își descărcară în parte prea-plinul fu cu prilejul pregătirilor de război în contra lui Ottokar al Boemiei, pe care el le crezuse îndreptate împotriva sa, acesta fiind ghinionul lui și norocul lor, căci îl luaseră prin surprindere și nu cutezase să se opună imediat, iar mai apoi devenise cam tîrziu și încă primejdios. Îi răpiseră jumătate din Hațeg, se întăriseră cu cetate pe dealul Orlea și numiseră stăpîn cu pretenții și mai mari pe comitele Petru Aba, pe care-l și scutiseră de celălalt război. Și n-ar fi fost nimic dacă, pînă să se dezmeticească el, n-ar fi trădat cnejii, propriii săi cneji, în frunte cu Ștefan, fiul lui Toma din Brătunia. S-or fi răsucit în mormînt oasele bunului Bratu, fratele de cruce al lui Mihail ; degeaba — urmașul o făcea pe judele și slujitorul castelanului ungur, ținîndu-l, așa se zicea, dar cine mai știe, pe taică-său închis în beciuri, fiindcă refuzase dumnealui demnitatea.

Cînd se arătaseră limpezi lucrurile, Bărbat, Bălaciu, Tihomir, însă și alții, se năpustiseră asupra lui, cerîndu-i să lovească îndată, să nu lase să se învechească noile stări. Și într-un fel aveau dreptate, dragii de ei. Ardoarea sîngelui lor tînăr trebuia totuși potolit de socotelile sale

bătrînești. Ceea ce nici nu izbuti, de altminteri, și dădu naștere la nenumărate neînțelegeri și împleticiri în cuvinte și chiar la bănuieli de o parte și de alta. Silindu-se să se păstreze aspru și neînduplecat, le-o tăie în cele din urmă, pe Bălaciu trimițîndu-l în ținuturile sale să facă acolo oricîte isprăvi ar pofti, pe Tihomir la bunicusău Basarabă, iar pe Bărbat în solie la Milutin și Iacob Svetislav. Un anume gînd al lui nu le putea fi explicat.

Gîndul acesta... Împletindu-se și cu tainicele sale neliniști și cu încrederea în izbîndă, ba și cu iscusitele lor făptuiri. Cu icoana sa, ce prindea tot mai mult contur și tărie, cîrmuind din mijlocul „Țării", nu dintr-o margine a ei, cît ar fi fost ea de înflorită și de scumpă, ca loc al nașterii, rai. Bălaciu tocmai zugrăvind-o ca un meșter dibaci și cu patimă, căci asta părea să fie sarcina de căpetenie pe care și-o asumase și, neîndoielnic, dorul aprins, de vreme ce, așezat la lucru, uita și pe unguri și pe tătari și nu se mai sinchisea de vechi denumiri, precum Slavie, Cumanie, chiar Muntenie. Șezînd în scaunul lui Sănislav, cam țeapăn deocamdată, zîmbind cam nefiresc din pricina aerului de munte, cu ochii neobișnuiți să cuprindă întreaga zare, cam împăienjenindu-i-se și lăcrimînd, se lăsa retușat ușurel de pana lui Bălaciu, simțindu-se mîngîiat și gîdilat, și visa. Acolo în mîndra cetate a Argeșului, îl primea la întoarcere de la sîrbi și bulgari pe frățiorul Bărbat, uimindu-l. Nicolaie și Ivașcu erau acolo cu el, veșnic, ei nu-și puneau în minte nedumeriri, ridicau brațele și slujeau și gata, așteptau altă poruncă, însă Bărbat... Pe mezin ar fi vrut deci să-l primească în noua cetate de scaun, după ce va fi bîjbîit după el pe la Nedeia, pe la Tîrgul Jiilor ori pe la Rîmnic și-l va fi îndemnat, îndrumat o păsărică. Vulturul e regele păsărilor, nu ? Ar fi vrut să-i citească în priviri uluirea, să-l vadă cum cată cu sufletul îndărăt și-și șoptește cu buzele

nemişcate : „N-am crezut ! N-am crezut !“ Oare de ce el, pe care nu-l ştia legat de vreun loc, spre deosebire de boierii olteni, nu luase în seamă această imagine a sa ? De ce însuşi el, care avea nu peste mult să-l întunece, aşezîndu-i-se deasupra, peste chip, între cadrele aurite, acolo, în Argeş neapărat, înainte ca Tihomir să-i lumineze pe amîndoi ?

Nu-l ţinea departe pe Bărbat de gîndul acela al său dintr-un capriciu. Ci fiindcă, măcar că înzestrat cu un simţ al orientării fără greş, îl bănuia neajutorat în cele ce depăşeau măsura omenească. Poate de aceea uneltea împotriva mutării. Călăreţ pe împrejurări, îl tulbura desigur o adiere nefirească, neobişnuită în orice caz nărilor lui şi se ferea de ea. Parcă se temea de friguri. Sau de păienjenişuri în care nu s-ar fi descurcat ! Se închipuia stăpîn pe pintenii lui — fie ! I se îngăduia să guste această bucurie, pînă la... Pînă la căderea trăznetului lui Dumnezeu, ca semn al alegerii, dar şi al ştergerii urmelor. Bietul de el, atunci nu va mai putea să se întoarcă ! Va trebui să se simtă bine unde se va afla, să-şi croiască din sine şi fără sprijin propria casă a sufletului. Să-şi ridice din miezul ei pomul vieţii şi-al morţii, al prăbuşirii şi înălţării. Va trebui să nădăjduiască în minunea înverzirii unui stîlp al ei sau a unui ţăruş oarecare, şi ca să-i facă umbră pentru odihnă, şi ca să aibă de ce se ţine cînd vor bate furtunile, şi ca să urce, dacă va fi vrednic. Cît despre Tihomir, de ce să-i precupeţească pacea şi neştiinţa şi să nu-l lase să zburde ? Mîndrească-se în zburdălnicia lui, căci este pe meleagurile sale şi n-are de zădărnicit nici un plan şi nici de căpătat bunăvoinţe pe la curţi străine, precum Bărbat ! Urzească chiar vreo mică intrigă, de iubire însă ! Numai să nu priceapă, de asemeni, gîndul !

Gînd pe care ar dori şi el să-l alunge. Iată, de pildă, s-ar duce să-l admire pe Bălaciu la lucru. Să-i stea viu în faţă, să nu-l mai oblige să-l zugrăvească din amintire.

Să încalece și să-i apară așa, dintr-odată, împlătoșat și încoronat, aidoma Sfîntului Gheorghe ori icoanei celui ce nu va fi decît după moarte. Să grăbească timpurile viitoare a se așeza pe umerii lui și ai Țării acum, în clipă, și pe Dumnezeu să-l miruiască. Să ispitească Balaurul, Zmeul de aici să-i iasă mai repede în cale, chit că va fi ca să-l înghită. Ba ar fi mai bine, poate, să se întîmple astfel. Ca sînge ales să urce din temelie în zidul de casă. Din nefericire, pînă la Balaur, o mulțime de șerpi mărunți și de vipere scot capul. Și, în loc să treacă Oltul către ținutul luptei cu Fiara Întraripată, se mișcă încoace și-ncolo, zdrobind în copite doar capetele neînsemnate. Se ciocnește cu o mie de vipere în Severin, multe îl mușcă de călcîie și trebuie să-și stoarcă grijuliu veninul, însă căpeteniei lor, lui Micud banul, nu-i rămîne decît să-și înghită limba și să se păzească în continuare de a ieși din văgăună spre cîmpii cu soare. Dă o raită prin Hațeg, nu pentru a cuceri cetatea, lucru cumplit de greu căruia nu i-a venit încă vremea, dar ca să-i încerce tăria, și să mai împrăștie și niște curți de cneji trădători.

Pe urmă, ajunge tocmai la timp la Nedeia ca să-l întîmpine pe Bărbat, picat de peste Dunăre. Ei ?

„Ei bine, măria-ta stăpîne și frate, ruda noastră Ștefan Milutin, deși promite multe, nu pare în stare să rupă lanțul lui Dragutin și acesta nu vrea o ceartă cu ungurii. Iar pe nepoată-mea o țin mai degrabă în beznă. Urîtă de unul, care-o învinovățește pe ea de dezbinarea lor, disprețuită de celălalt, este atît de abătută, sărmana, și atît de slăbită, încît abia și-a adus aminte să-ți trimită sărutările fiești“.

„Ce spui îmi înmoaie inima, însă va trebui să mai îndure. S-o ivi și pentru ea o rază de lumină, cînd s-or împăca frații“.

„Pun pariu că niciodată. Numai un leac există la atare vrajbă".

„Atunci, cînd Milutin i-o veni de hac lui..."

„Să-ţi fie gura aurită! Eu mă tem să n-ajung profet mincinos".

„Ai să vezi! Vom avea un ginere cu remuşcări".

„Nu-l cunoşti!"

„Vom mai tăinui despre asta. Bulgarul?"

„E nemaipomenit de prietenos. I-a sunat ca o urare şi acum se vede pe tronul ţarilor, nu doar prin înrudirea cu împăratul bizantin, ci şi prin dorinţa noastră. Este puternic într-adevăr şi nu mai poartă nici o recunoştinţă ungurilor, cei ce i-au croit viitorul. L-am întrebat pe şleau, şi ştii ce mi-a răspuns? Omul se închină cui îl poate sălta — a zis —, dar dacă te-a săltat din greşeală deasupra propriilor lui umeri, cine cui trebuie să se închine? Şi a mîrîit a mîndrie şi ură. Drept care Rusul e slujitorul nostru. Cît îl vom hrăni cu bani buni, fireşte".

„Aşa".

Şi amănuntele le lăsară pentru mai tîrziu, după ce fostul sol se va fi curăţat de pulberea drumului şi odihnit.

84.

Şi gîndul său ascuns tot nu l-a dezvăluit. Nici lui Bărbat, nici lui Bălaciu, nici altora. Cum ar fi putut? Cum ar mai fi pornit ei la luptă cu ştirbirea încrederii în izbîndă? Era treaba şi neliniştea sa care se întărea potrivit întîmplărilor cu vecinii, iscate parcă anume să

dea speranțe și conduse de o mînă cerească anume către un deznodămînt... Ungurii începuseră destul de prost și prost le mersese cu Ottokar o vreme, ca, deodată, să se trezească victorioși și pe acela să-l împingă la dezastru și moarte. Iacob Svetislav, dincoace, trecuse pe culmile încîntării și chiar se pomenise fiu al țarinei Maria, însă totul nu fusese decît înșelăciunea unei femei, și încă bizantine, ca să piară cu pumnalul înfipt în spate. Și în locul lui la cine să alergi ? La porcarul Cordocuva mai zis Lakanas, mai zis Ivailo, ajuns mare și tare (credea el !) și îngîmfat fiindcă-i bătu de două ori pe tătari, încît e de mirare că nu s-a proclamat încă țar ?

Dar cine îndrăznește să afirme că trebuie neapărat să alergi la mila cuiva ? N-are Țara un neam vrednic să se țină și singur ? Ba bine că nu ! Înainte deci, popor împilat și abia deșteptat ! Lasă îndoielile în seama celor în stare să le tacă ! Să le poarte în ei ca o cruce lăuntrică, însă afară porunca să răzbată hotărîtă și înțeleaptă și brațul să lucreze iute și vajnic și cu precizie. Să le năvălească în amintire și în somn tătărimi fără număr, și vechi și noi, însă veghea și fapta lor să lovească în dușmanul acum ridicat. Spulberîndu-l, ca să-și spulbere înseși visele urîte. Cel care merge spre jertfă nu este, nu trebuie să fie poporul, cel mult cel care nu și-a putut omorî îndoielile.

85.

Și viperele sosesc. În trei cîrduri : unul dinspre apus, din munții Cernei, celelalte două cumva din miazănoapte, pieziș, prin Țara Hațegului și prin Loviște. Dar nu porniseră toate deodată, astfel că înșelăciunea... Cîrdul cel

mai puternic își arătă solzii primul, ieșind din mlaștini în Severin, și era atîta mulțime, încît găsi firesc să-i îngăduie să-și facă mendrele și să fugă un timp din calea lui. Pustii pămîntul cu mîna sa, otrăvi fîntînile și izvoarele, mînă sătenii în ascunzișuri de pădure, dar fuga nu și-o înteți, căci voia să-i mențină pe dușmani legați de coada lui. Îi împuțină pe cît putu, prin atacuri hoțești, lăturalnice, însă din păcate nu izbuti să-i întîrzie destul ca să-și termine proviziile, fiind zdravăn pregătiți, încărcați. Încercă să le fure hrana adusă de-acasă, dîndu-le o lovitură în spate, dar, ca și cum aceasta ar fi fost un rege, o țineau în mijlocul lor și o apărau ca pe ochii din cap. Mai mult se zvîrcoli el, măcar că liber, decît oastea vrăjmașilor, înconjurată din toate părțile. Strînși, înaintau de sîrg încotro îi ademeneau cornurile, și se desfășurau într-o clipă în formație de luptă, cînd li se părea că începe primejdia. Și aveau lărgime suficientă : după clinurile dealurilor, întreaga cîmpie. Nu țintiseră să cucerească Nedeia, nici Curtea de la Tîrgul Jiului, puseseră stăpînire doar pe Craiova, înainte ca el să-i ispitească ; rîvna lor era să-l prindă și să-l zdrobească ; sugrumarea țării — pe urmă. De altfel, nici el nu se amăgea cu această stare de lucruri, știa că va pierde, și o aștepta din moment în moment, scaunul Jiilor, deoarece era prea aproape de Hațeg și garnizoana sa nu prea numeroasă, iar el nu se îndrepta, cu tîrîtoarele agățate de pulpană, într-acolo. Își mai închipuia că acelui cîrd, condus de comitele Petru, ar trebui să-i ajungă respectiva realizare, căci pe de o parte Bărbat primise poruncă strașnică să nu părăsească împrejurimile, nici după ce va fi alungat din cetate, iar pe de alta Berevoi, cu rezerva sa de două mii de oameni, ședea în vecinătate, la Novaci, cu ordin să nu-și trădeze poziția, însă la nevoie să lovească. Pe

Bălaciu nu dorea să-l cheme dincoace, pentru că auzise zvonuri întemeiate de încropirea unei oști de sași la Brașov și nimeni nu era mai potrivit ca el să apere Muntenia. („Tihomir să nu fie amestecat, să nu fie !"). Singurul lucru la care cugetase dar nu-l găsise cu putință fusese strîngerea în număr mare a viperelor ce aveau să năboiască în Loviște. Bizuindu-se și pe dragostea românilor ungureni din părțile Sibiului, crezuse că, încalte, va fi înștiințat la timp de o asemenea întîmplare. Ceea ce, în chip ciudat, nu se petrecu.

Și iată-l neștiutor grăbind în sus pe Olteț, apoi pe Cerna astălaltă, apoi părăsind-o și pe aceasta și urmînd Luncavățul, apoi sărind mai aproape, tot mai aproape de Olt, năzuind, cu lighioanele la o palmă de călcîie, chiar spre Loviște. Într-acolo, la strîmtoare, trebuia să cheme sprijinul lui Dumnezeu și să dezlege tunetul glasurilor și fulgerul brațelor. Se mai îndoiește de multe, după o portiță a sufletului sau un zăgaz stă cineva și jelește de moarte, dar este mai hotărît ca niciodată. Se visează adormind obosit la umbra unei uriașe zidiri, simte că aceasta apasă cumva pe pieptul său, de parcă ar fi în temelie, însă, treaz, aleargă cu mistria în mînă s-o desăvîrșească. Mistria aceasta e mai ales sabie, mînerul ei n-are vreme să se răcească, deoarece tot îl strînge, deși n-o scoate deocamdată decît rar din teacă. Curînd, deloc n-o s-o mai vîre.

Brusc, cade vestea cea încrîncenată : ungurii la Cozia ! Numărul lor nu se poate socoti. Se revarsă încoace fără nici o teamă, nu îndrăzneți, turbați. Îi conduce cel ce l-a doborît pe Boem și de-acum se consideră groaza pămîntului.

Nici n-a avut timp să închidă gura de uimire, și Bărbat, zdrențuit, se prăbușește la picioarele sale, mut, dar arătînd cu mîna pe coastă rămășițele oastei lui, douăzeci

de jalnice umbre călărețe. Să-l mustre, să-l judece pentru neîndoielnica imprudență ? Cînd s-o mai facă ? Berevoi, cu de la sine putere, silit de naiba știe ce împrejurare, se luptă de mama focului, mai sus de Rîmnic, cu abia apăruții vrăjmași. Dă semnalul plecării și gata, hotărîrea e luată : a zdrobi ceea ce Berevoi se căznește. Repede peste Olt ștafetă pentru Bălaciu, să vină îndată, și nu mai ia seama ce lasă în urmă, în urma adică a codașului său, cneazul Leul, menit să moară sau să prindă rădăcină.

Pe înnoptate, îl găsește pe Berevoi în bună stare. Are vreo sută de morți, dar pe unguri i-a oprit și, dacă te-ai lua după el, înspăimîntat. Îl întreabă unde sînt și acela arată dincolo de o măgură, pentru ca, numai după un sfert de ceas, să trebuiască să părăsească odihna și să-și înarmeze oamenii, care crîcnesc, în vederea unui atac lupesc. Lupi să fie în noaptea aceea ei toți ! Fără urlete, cu pasul ușor, pînă nu vor simți sub colți beregățile ungurești.

Atunci însă începe ciudățenia, rătăcirea. Lupii n-au pe cine să sfîșie. Să se fi mutat turma ? După ce mîjmîie cu botul în țarcul gol, caută, prin tîrcoale din ce în ce mai largi, în jur și nimic nu li se împlinește, ba încă, nimic nu se leagă, faptul cu gîndul, steaua cu pădurea, piatra cu apa, rătăcesc într-un spațiu nebănuit, umblat de vîntoase și duhuri, cu care se luptă fără țipăt dar și fără rezultat, căci brațul, aruncat cu prea mare avînt în ceva ce pare plin, dar găsindu-l răsfirat ca ceața, se smulge și rătăcește mai departe, și cade zbătîndu-se. Cînd și cînd, trec stafii tătărești, ca în visele sale dese, însă mult mai apropiate ca altădată și mai cu miez de ființă, în locul gheții aceleia prin care-i vedea, deși, atunci cînd lovește, e iarăși în van, făpturile lor rămînînd diavolești, de foc și de aer. I se năzare că-l aude suflînd greu pe

tatăl său, nădușit în sudoare, icoane vechi cu el îi sclipesc aidoma în minte, totuși ațipește în răstimpuri, întunecîndu-le de nevoie, pierzîndu-le în zdruncinăturile calului, iar, cînd își revine, tocmai surprinde petrecerea unei rupturi, alergarea fără rost a unor chipuri doar pe jumătate luminate, nimicirea unor ținte. Întors în oboseală, nu mai cunoaște unde se află, de ce poruncă ascultă, se lungește și cheamă un cîine, neapărat credincios și cumplit, îi încredințează toate tainele, și cîinele urlă și dă porunci, și împarte dreptate, și se îndoiește de perfecțiunea dreptății, și urlă la cer, pentru că cineva îl pune pe cruce, țintuindu-i labele, care îl dor cu durerea în carnea lui, ascuțită, trosnitoare, umedă, roșie. Sare și se uită în sus de pe Golgota sa și mîrîie îmblînzit recunoscînd chipuri dragi de ucenici, printre care, ia te uită, Bărbat !

„Nu dormi ?" — îl întreabă.

„Mă vei pune într-un mormînt... A treia zi... Dacă nu în a treia, în ultima, oricum !" — îi răspunde.

„Lasă !" — îl aude oftînd pe apostol. Și lasă. Lasă să apară soarele, o mică stea în frunte, o grotă de lumină (grota spartă în fund) ce crește, se urcă pe creștetele munților. „Acolo aș fi vrut să trăiesc" — șoptește.

„Să trăiești ? De ce ?" — scîncește omul numit Litovoi.

„Nu se caută pricini pentru viață, neghiobule !" — își mustră el sufletul lui dus în fundul capului, pe la ceafă, pe care o înțepenește. Bîjbîie și simte piatra. „Ah, tu erai, tu erai ! Du-te !" Și-i face vînt bulgărelui aprins prin deschizătura cortului, cu toată forța. Acela croiește un drum auriu, curbat în jos, însă ca o săgeată — spre boltă. Soarele răsare.

86.

Poruncile, acum că totul e limpede, zboară de pe buzele sale cu străşnicie : atacul — înapoi, căci ăştia au venit mai repede şi pîcla nu mai ascunde ordinea lor de bătaie. La aripa stîngă Berevoi, dar el să steie mai cuminte şi, dacă potrivnicii lui vor să se unească celor căutaţi în noapte, să le îngăduie, după care să se rînduie ca o coadă a cozii ; în temei, Turtabă, să dea cît i-o fi puterea, de dumnealui depinzînd chiar totul ; iar cu sine, la dreapta, fraţii şi rudele. Semnul. Chiotul umple pămîntul.

Se năpusteşte la vale, cu Bărbat după („Ai grijă !" — îi strigă întorcînd capul), cu Ivaşcu şi Nicolaie alături, amîndoi cuprinşi într-un urlet, un tunet. Un gînd scurt spre Bălaciu : nu putu veni să se împărtăşească ! O mogîldeaţă sărind dintr-un tufiş o izbi cu latul sabiei, dînd-o în lături către lovitura lui Ivaşcu, şi se trezi în mijlocul primei cete, opt sau zece oameni, socotind din privire, pe care — el ? calul ? — o spulberă. Acum era groasă îmbulzeala. Tăia, ah, cu dreapta ; dac-ar fi fost stîngaci cum taică-său... Şi revedea nebunia întîiei sale ciocniri cu tătarii, în sînul oştenilor lui Mihail (Arhanghelul ?), ne apărat de ei ci dimpotrivă, expus la primejdii ca o nestăpînire a faptelor lor stăpînite şi neîncurajat, parc-ar fi fost sucul sudorilor lor de gheaţă, îl revedea pe tatăl său, Mihail din Nedeia, urît, desfigurat de lunga aşteptare, aruncînd cu noroi în Dumnezeu, şi pe voievodul Radu fugar, mustind de mizeria timpului, izbindu-se cu ţeasta de copaci şi necăzînd, lăsîndu-şi balele în urmă şi umplînd spaţiul cu ele, spaţiu din care el şi probabil

ceilalți resimt nevoia să iasă iute, să dea piept cu altă putoare, cu cea trecătoare atunci, stăruitoare acum ; gemete în doar o clipită, străine oricum, fie că sînt ale tovarășilor săi, fie ale pretinselor umbre ; urlete de disperare învălmășite cu cele de izbîndă, șerpi — însă numai de sînge... Și, în sfîrșit, fuga acelora și încremenirea lor printre mormane de cadavre ; numărătoarea lor răbdătoare, ciudată, cu cruzimi de neînțeles, cum ar fi întoarcerea fiecărui stîrv cu ochii spre cer, de către Mihail singur, el fiind brusc Mihail, Mihail și încă ceva, de vreme ce n-a ajuns la clipa aceea, așadar pașii lui Mihail mișcîndu-se ca trași de o sfoară, fața lui pe jumătate verde, pe jumătate mască hidoasă, mîinile năclăite de sînge — asta putea să fie doar o părere, una pe care nu și-o poate înlătura nici cînd tatăl, dînd să-l îmbrățișeze, le întinde către el curate, de aceea trăgîndu-se îndărăt cu un rest de greață. „Fuga la dreapta !“ — răcnește spre sine și spre Ivașcu, ce-i împiedică mereu calea. „Nu vezi că s-a băgat să ne acopere Turtabă ?“ „La dreapta, băieți !“ „Unde ?“ — scuipă Bărbat, arătînd cu brațul pe creste, și lăncile ucigașilor acelora îi intră în bulbii vederii. „Tot într-acolo ! Rupeți drîmba, flăcăi ! Acolo-i scăparea !“ — poruncește, imploră : „Rogu-vă !“ Se repede în calul lui Ivașcu, îl întoarce complet, și cu toții aleargă, aleargă. Primul șir de strigoi se destramă ca un vis urît. Al doilea vine în gloată. Stol de săgeți se lasă în spatele său. De ce sînt atîția care se vaită ? Muieri ! — înjură. Muieri ! — dar îi caută din ochi pe frați. Bărbat — ajuns alături. Unde e Nicolaie ? Face un ocol, zboară o căpățînă și se întoarce, îngenunche, „Nicolaie ! Nicolaie ! Pentru Dumnezeu, ce vă holbați ? Nu sînt Milea. Lăsați dracului țepoaiele alea și ridicați-l ! Fiți cu băgare de seamă ! Eu... Ah, voi erați ? Vreți pielea mea ? Bine, luați-o ! Ariciul a dat sfat lui Dumnezeu.

Dintru început mergea în picioare, se zice. Poate că nici n-a primit țepușele. Nu, ducă-se ! Vezi, cumetre, ce frumos îți zboară în țăndări arma cu care vrei să mă-mpodobești ? Și ție ! Și ție ! Ai înfipt-o în mine ? Atunci, zburdă și tu prin împărățiile cerului ! Ho, cîte voiți să-mi mai dați ? Ariciul a dat sfat lui Dumnezeu. Asta nu știa să încropească văile și munții, auzi lucru la El, în timp ce eu, un biet ghem..., un prăpădit... Dar ce vînt a bătut ? Bună ziua, cumetre ! — zise albina. Da, da' de ce strigi așa ? Mă umpli de jale, Bărbat.

„Predă-te !"

Te strîng bine de ciolane, ăia ; or să-ți rupă aripioarele, albino ! Aud strîmb, Bărbat ?

„Predă-te ! Sîntem prinși, auzi ?"

Degetele lor în carnea ta, Bărbat ! Cum nu ?! N-am încetat să mă zbucium ?

*

* *

DOCUMENT :

„...l-am trimis împotriva lui pe des numitul... care, luptînd..., l-a ucis pe el, iar pe fratele lui, cu numele Bărbat, l-a luat în prinsoare și ni l-a adus nouă. *Pentru răscumpărarea acestuia noi am stors o sumă de bani foarte mare* și astfel..."

Lector : MIRCEA CIOBANU
Tehnoredactor : C. VULCĂNESCU

Apărut 1985. Bun de tipar 16.12.1985. Format 16/54×84. Coli tipo 16.

c. 249 — I. P. „Informația"
Str. Brezoianu nr. 23—25
București